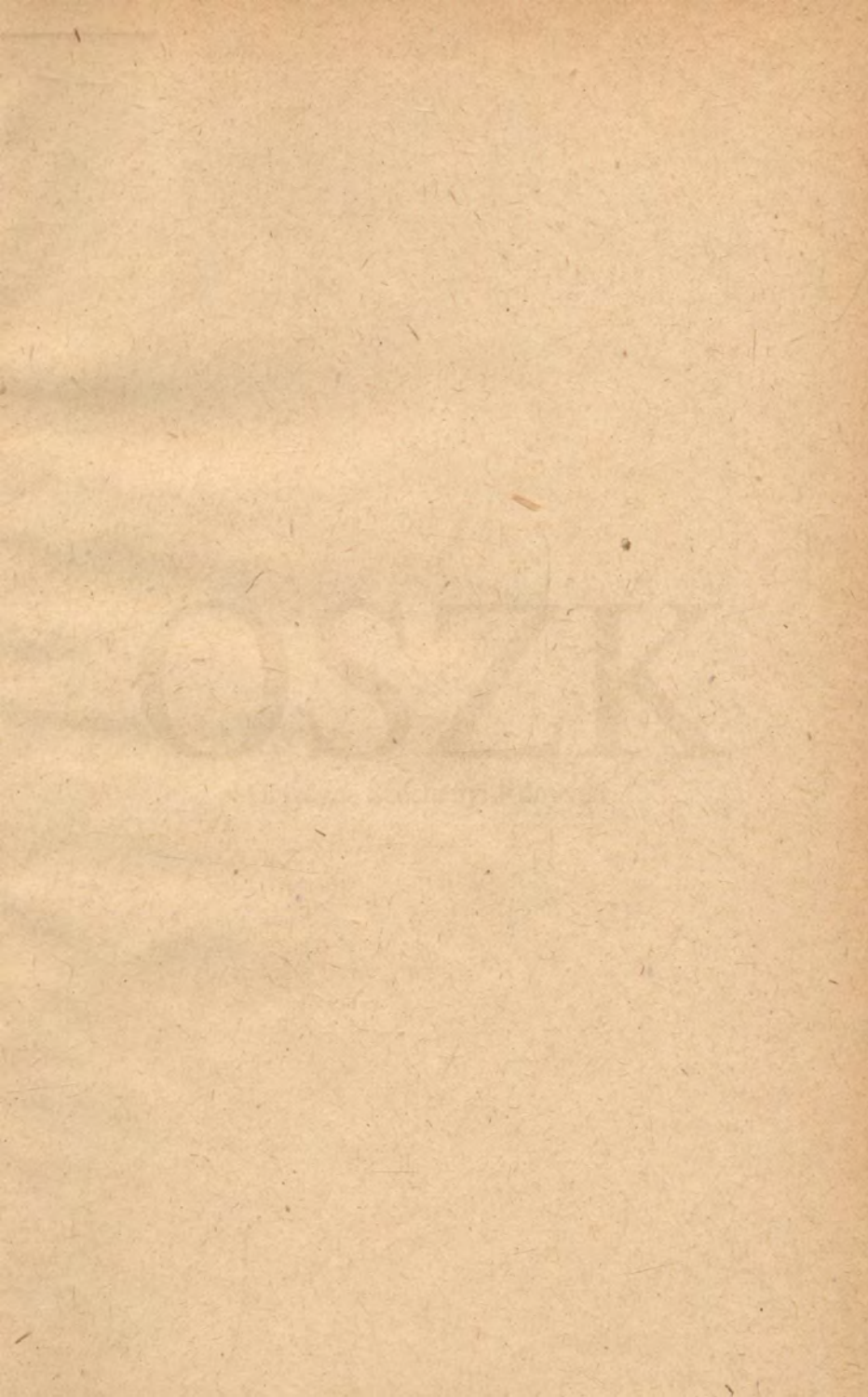
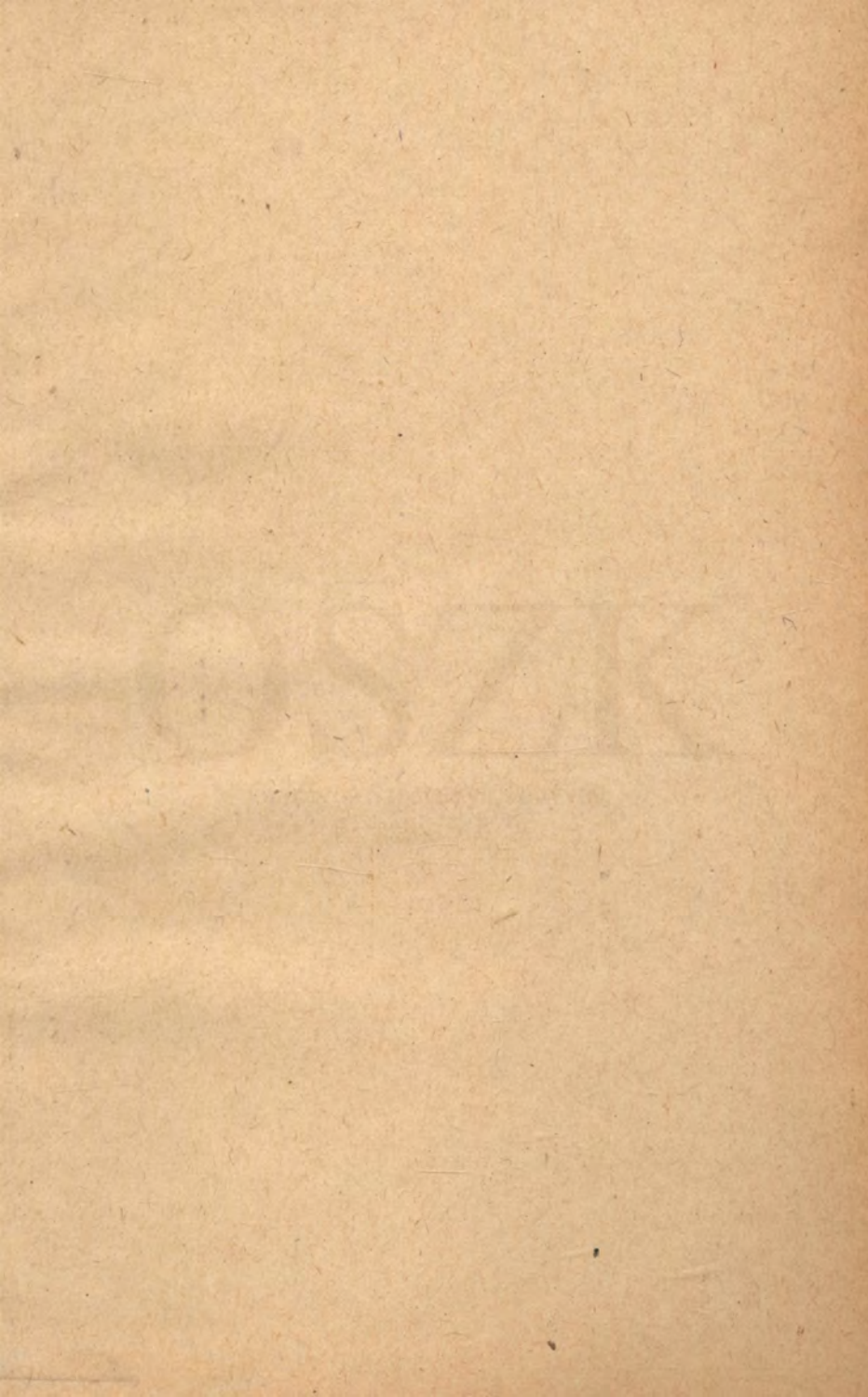

177.970

177970

Aszlányi Dezső

Szerelem

I. A hang //

II. A visszhang

1924

Aszlányi Dezső

Szerelem

Első rész:

A hang

1924

Schneller és Góschl Testvérek könyvnyomdája, Vellki Bečkerek

Minden jog fenntartva

177970

~~Adatt.~~

~~30 227~~

Minden jog fenntartva
E. V. ...
1926 378

Testvér!

1921

Véremből köszöntlek,
Egy anya szült minket;
Egy fedél felettünk,
Rokon a mi lelkünk.

Közös hiten élünk,
Istent, urat félünk;
Hitből vagy testvérem,
Gazdagon, szegényen.

Drága honfitársam,
Rögöt veled ástam;
Anyád, apád: földim,
Nincs egyebem, senkim.

Más idegen nékem,
Szavát meg sem értem;
Te vagy honfitársam,
Másnak: baját lássam.

* * *

Igy volt biz ez régen;
Fehérnek születtem,
Sárgát megvetettem,
Feketét megöltem . . .
Igy volt eddig, régen . . .
Most jel van az égen;
Testvér, idehallgass,
Új zene hallatszik:
Nem bánom a színed
Ha sárga, ha barna,
Létre hít bennünket
Isten e gy hatalma.
Nem törődöm vele,
Mely földön születél,

Hová indulsz erre,
Arról, honnan jöttél.
Uj testvért keresek
Széles e világon,
Bárhol a hazája,
Testvéremül látom.

Testvér!
Isten látja',
Szivemből köszöntlek!
Egy Isten teremtett
S vezet mindbennünket.
Egy az Úr felettünk,
Rokon a mi lelkünk.

Nem bánom a szined,
Nem bánom, kiért élsz;
Nem bánom a hited,
Nem bánom, kiért halsz.
Uj jel van az égen,
Uj eszme vezérel...
Testvér!
Isten látja',
Szivemből köszöntlek!

A megújhodás partjain.

Az élet vihartengerén semmi nem emel fel vagy sujt le anynyira, semmi sem ráz meg drámaibb erővel, mint azok a pillanatok, amelyekben Isten jelenlétét megérezzük és Isten cselekményeiként ismerjük fel a velüktörténeteket.

Az észlelés azonban rendszerint csak később, olykor esztendőkkel az átélt események után történik; sohasem szemtől-szembe...

A költői víziók legtöbbször ilyen elmúlt események öntudatra keléséből teremnek, — fényvillanásokból, amely fényvillanásokban Isten lép reá az élet filmvásznára.

*

Utas vagyok. Két évtizede hányódom a reménybeli megújhodás tengerén, partot lesve, révről álmodozva. Az előbbi írások és a jelen könyv is a nagy utazásnak s a csendeknek és viharoknak a leírása. Nem fontos, hogy az út könyörtelen részletei részvétet keltsenek az olvasóban; nem fontos, hogy az örömet írigyléssel, a bánatot szánakozással kövesse az olvasó; az sem fontos, hogy szórakozást nyújtson a partraérésnek e meztelenre vetköztetett vallomása; egyedül az írásból kiáradó általános okulás a fontos, vagyis: Isten felismerése a történetek szívregtekében.

Ez a könyv az ég és a föld egymáshozközelésének ünnepét ünnepli. De azért végleges értékeket még nem szabad várni tőle, mert egy elernyesztő utazás után a partralépés örömláza még túlsugározza az exakt képeket. Mindamelllett az emberlélek titkairól így is fellebbennek némely ködleplek és hiszem, hogy sötétséget fogyasztok s világosságot szaporítok, amikor egy anyagbamerült korban anyagi kilátások nélkül szárnyrabocsátom a „Szerelem“ című munkám első részét.

Halogatni most már nem szabad. Öt esztendeje hátrálok az újra és újra felmerült akadályok előtt, de elérkezett a sürgető pillanat, amikor elszántan ki kell kényszeríteni a sorstól a kinyomtatás

feltételeit, mielőtt a kijózanodás veszélye beáll. Ezt a veszélyt meg kell előzőlnöm, mert attól a perctől fogva, amelyben kétely támadna bennem mindazon dolgok iránt, amiket önfeledt forróságok napjaiban átéltem, nem bocsátanám a megőrzött írásokat nyomdafesték alá.

Ma még a megértés árnyékában is élénken rajzanak a szellemzülettető érzések. Ezért sietnem kell, amíg hinni tudok az átélések istenadottságában és szárnyrabocsátom ötévi hozzákészülődés után a „*Szerelem*“ első részét: „*A hang*“-ot; utána csakhamar a második részt: „*A visszhang*“-ot, hogy e kettőből erőt gyűjtve, azután a „*Szerelem*“ harmadik fázisát, a lelki mélységekből feltörő harmadik részt: „*A visszhang nélkül*“-t is átadhassam a nyilvánosságnak.

* * *

Az isteni korszak.

A világháborúval és utójátékaival a történelmi, vagyis démoni világekorszak lezáródik. Ami utána következik, az szubtilizáltabb és szellemibb lesz. Az átmenet egyikből a másikba nem fog századokra, még csak évtizedekre sem elnyúlni. A politikai rendezetlenség mellett is végtelen sok jele látszik már az emberiség életbevágó átfarmálódásának.

E szűk helyen a legrövidebb lelki jellemzésre szorítkozom, amikor arra utalok, hogy a lefolyt *démoni (= történelmi) világekorszak az indulatok és szenvedélyek jegyében* haladt és gyűlölet-szított versengések erejével emelte fel az emberiséget állatias mélységekből a mai kultúrscúcsra.

A reá következő *isteni világekorszak* ellenben a megnemesedett indulatok: *a türelem, szeretet és az értelmi belátás* jegyében fogja a démoni korok kultúrművét egy világetikai fejlődésbe felemelni.

Az új korszak nem reformokon fog nyugodni, sőt természetes progresszióban lép ki majd a régiből. A líra, az éposz, a dráma ott is líra, éposz és dráma lesz; sőt témája, anyaga, veleje is az marad, bár minden tárgy emelkedettebb szinten fog megmutatkozni . . .

Hanem egy mindentkifejező eltérés lesz régi és új között, — az, hogy míg *a démoni korok csak okok kényszeréből, ösztönök hajtására, önzően és öntudatlanul cselekedtek, azalatt az isteni*

korszakban etikai felemelkedés vágyából, mindent célért, általános, közös emberiségi Célért fognak cselekedni.

*

A „*Szerelem*“ első részét már az új korszak küszöbéről nyújtom át a nyilvánosságnak. S ha méltó ez a könyv a kritikai felbecslésre, úgy tartalmát csak az új korszak új mértékével lehet felmérni, mert ennek a könyvnek minden sorát — a szubjektív érzelmi átélések sorait is — a „Cél“ sugallta.

1909 tavaszán kivetett magából a polgári élet. Mikorra száműzetésemet 1913 őszén feloldotta, egy légyszívű, keményszavú szabadkőmíves kezére adott . . . Kivételes természet volt, aki anyagiásra akart téríteni; oktatott, korholt, hogy gyakorlati életre igazítson; hanem egész behódolást várt tőlem.

Kezdetben a tapasztalt jószándéka eltakarta előlem más tulajdonságait s ezért mohón kitártam előtte mentségeimet. Csakhogy rossz hallása volt a más életfelfogása iránt; és mivel nem bírtam a szívét meglágyítani, képes beszédben próbáltam sorsomat ecsetelni.

Olyasféle vagyok, mondtam: mint egy hegycsúcsra tett hajnal-kakas, — amennyivel magasabban állok a völgyben és a hegygerincen lakóknál, annyival előbb látom a felkelő Napot és a virradati pompának látomása hatalmat vesz rajtam, — kiáltok, hogy megoszthassam embertársaimmal a vízió örömét: „Emberek! jön az Úr Napja, az ígélet hajnala és mindama magasztosnak és szépnek a kikelete együtt, ami a történelem folyamán eddig csak előképekben mutatkozott.“ Mindennél erősebb lelki indulat ösztökél és a látomás elzár előlem minden egyebet, — csak azt érzem, hogy Istennek fogadok szót és jót cselekszem. Nem bírok a magam sorsán javítani, mert az emberiség sorsa lebeg szemem előtt . . .

De ő hajthatatlan maradt és keménységgel felelt:

„Az emberek nem szeretik, ha álmukban zavarják és a kakast, ha hajnali álmukat háborgatja, levágják, hogy elhallgasson.“

Én majdhogy sírva nem fakadtam e kalapácskemény szavakra; de nem szólhattam, mert találó volt a viszonzás és mert lenyűgözött az a fölény, amely szavaiból megcsapott.

Egy hónappal később ez a keményjóságú ember tett vissza a zord életbe, oda, ahonnan öt évvel előbb más szabadkőmíves kezek távolítottak el százszor jobb helyzetből . . .

És közben és előbb, ahány szabadkőmíves megjelent szememnek, mindannyi probléma lett számomra. Hasztalan fürkésztem titkos mandátumuk után, monoton kitérés volt a felelet. Tapasztalt maga-

tartásuk titkaiból soha nem tudtam meg semmit. De ha a kíváncsiságot magambafojtottam is, nem bírtam abba beleélni magamat, hogy miért bántottak engem, bár mindenhol kitértem a mások érdekei elől és hogy miért tesznek kéretlen jót velem, bár oly sok gyámoltalan van, aki hiába könyörög.

*

Nincs szabad ember; az egyetemes sorsok körül pedig minden kézmozdulatot a Gondviselő igazgat. Az életbe való visszahelyeztetés, meg sok, régről emlékemben felújult változás és több, akkor még jövőmben állott történés, később mint kigyúló lámpacsoport, egyszerre kapott öntudatfényt onnan, ahonnan a dolgok, sorsok intéződnek.

Ilyen megvilágosodottságban az élet és az irodalom határvonalára kerültem. És ennek a határvonalnak innentúl el kell mosódnia; mert ha a költészet az életfestés hűségében éri el a legfelső fokát, akkor a történésszerűen feltárt életvívódás: azonos a költéssel. Ezen a fokon már csak a tanítás és a létproblémák megvilágítása: az író feladata.

*

A likvidáló régi világ azonban csak fogalmakat szerkesztett, mint belső valóságok tartóedényeit, hogy a későbbi jövő: tartalmat önthessen beléjük. Ezért mielőtt a régi világból az újba indulhatnék, egyelőre négy ilyen fogalomképzetet meg kell töltenem az örök-lényeg tartalmából, mert enélkül nincs átjutás a világosba.

Ilyen négy képzetedény: „a végtelen“, „az Isten“, „a szeretet“, „a szerelem“.

*

A végtelen.

A „végtelen“: megfoghatatlan fogalom, mert formai korlátozás nélkül, határolatlan terjedelmet jelöl. Az ember azonban formában élő lény és ezért csak azt tudja felfogni, ami formában jut kifejezésre.

Különben sincs ok arra, hogy a „végtelen“ istenszellemet formai korlát nélkül hordjuk a tudatunkban, mert az egy tökéletes világ-gömb, amely gondolatfinom anyagával szétválhatatlan homogén egységet alkot.

Az istenszellem gömbegysége: az oka és formai eredete minden létezésnek és egyszersmind alaki anyamintája az alkotott naprendszernek.

Az istenszellem gömbszerű *abszolút egysége*: ad okot és értelmet a Kozmoszt és minden életet átáramló delejnek (vonzalom) és a „végtelen“ *elnevezés csak annyiban áll helyt, amennyiben a gömb tényleg végtelen.*

Az istenszellem elgondolásból alkotta önmagában *a személyes Istent*, a Mózes és Jézus Istenét. Az utóbbinak alakí és lényegi valójáról egy későbbi munkában fogok talán bátrabb vallomást tenni; és *ha innenfogva Istenről beszélek: azalatt mindenkor a személyes Istent értem, az Embernek eredőjét.*

*

Isten.

Isten önmagát reprodukálta az Emberben, és avval megszabta a modellt ahhoz, hogy egykor a nemzetkulturákon keresztülszívódott Ember viszont a maga képében lelje meg az eredő Istent.

A szellemgömbnek és a Kozmosznak egymásbaszövődöttsége láthatóan kifejeződik a teremtett testek bensőségében, a vérkeringésben. A vértetek parányi naprendszerek. Létüket és mozgalmukat a Kozmosz vetíti.

Az istenszellem a naprendszerek által benne van a Kozmoszban. És viszont a Kozmosz a vérkeringés által benne van az emberekben.

*

A szeretet.

A szeretet: osztójósságot jelent. A részvétellel, jóssággal, jótékonyssággal vagy más halandó lelki indulattal nem szabad ezt össze téveszteni.

A szeretetnek megtestesítő jelképe: a Nap, amely a maga bolygósférájában viszonzást nem várva, ontja a fényáldást, azért, mert Istentől dotált bőségben kering és azért, mert az a rendeltetése, hogy a világgömből beléje áramló szellemet a maga világkörében szétárassza.

Még egyszerűbben, a szeretet: önzetlen sugárzás. Emberi átértelmezésben ugyancsak szakadatlan szétosztását jelenti mindazon javaknak, amelyekből Isten pazar bőségben juttat egyeseknek.

Az emberek között napcentrumok földi másai, vagyis centrális egyének születnek, akik emberiségi javak öntelen szétosztására vannak teremtve. Ezeknek a szeretet nem erényük, hanem termé-

szetük. Vannak mások, akik nagy gyűjtött javak birtokában a predesztinált centrális egyéneknek követői és ismét mások, akik utánzóí.

A hivalkodó jótett azonban ne tévesszen meg senkit; mert „a szeretet“ egyedül a természetes örömosztó tettekben manifesztálódik.

A szeretetnek őszinte gyakorlása: befejezett fejlődést, lelki és szellemi telítettséget feltételez; vagyis a bensőségeknek centrifugális kifeléáramlását. Ezzel szemben:

A szerelem

centripetális besugárzást, vagyis még benső javak egyéni gyűjtését jelenti. És ellentétben az altruista szeretettel, a szerelem az önfejlődésre irányul; ezért önző. És mialatt a szeretet szétsugárzó természetével az általánosba terjed, a szerelem egy személyre redukált vonzásba zár mindent.

A régi kérdésre, hogy mi a szerelem? — a legközvetlenebb felelet, hogy a szerelem: két szívcentrum kölcsönös delejvonása.

*

A szerelem: önzése mellett is tiszteletreméltó, mert a világelelkezés elejéről ered, holott „a szeretet“ évmilliós világfejlődések késői eredménye és jutalma, amely földünkön csak Krisztus óta terjed bele lassan az általános tudatba. A szerelem a szellemgömb egységéből, azaz szétválhatatlanságából ered, mert az egységben rejlő vonzás örökké újra összehozza a Kozmosz keletkezése óta egymáshoztartozókat.

A szerelem szót áhitattal illik kiejteni, mert az szövi egybe az embert az Istennel. Nem lehet anélkül reá gondolni, hogy a Világistenre is ne gondoljon az ember, aki a maga bensőségéből emberekbe is szétültette e magasztos érzeményt, amely által föléje helyezte az embert más élőlényeknek.

A tiszta megértés érdeke egy kis kitérésre kényszerít. Mert törvényszerű biztonsággal szavakba kell öntenii, hogy:

a tenyészélet,

a nemi élet és

az érzéki ingerek tünetei:

az ösztönök altesti birodalmát alkotják; *távolóllnak a szerelem világtól* és nem szabad azokat a szerelem fogalmi körébe vonni.

*

Csak a léleknek van szerelme és csak a szellemnek van vonzalma. Szükséges ezért teljes éllel szembeállítani a leghatalmasabb emberi érzést: a nemes vonzalomban nyilvánuló szerelme a nemi ösztönök megnyilvánulásával, mert nem azonos a kettő.

Szeretném kőbe vésni, hogy:

A nemiség a szerelem levezetője, nem pedig kifejezője.

A szerelem két lélek megérezésével kezdődik és a nemi együttéléssel végződik.

A szerelem: két rokonszomszéd egyetemes egymásbasugárzása.
A tényészet: két testnek a nemiségbe határolt közlekedése.

A szerelem delejvonzása örökkétartó öröm, amely a lelki társulások kifogyhatatlan alkalmait kínálja, — mialatt a nemi élet az időközi ösztönökben kimerül.

A szerelem esztétikus, intelligens kiválasztó hatalom. A nemi ösztön szépérzék nélkül csak testet keres a kielégülésre.

*

Hosszú, türelmes fejlődésen át hullámrajokban nőtt ki a látásom a pozitív Kozmoszból a Mindenségbe. A vízióknak ez az éteri hullámozása még most, írásközben is tart; és csodálatos, hogy a Mindenséget láttató vízióba hirtelen belesugárzik a nőprobléma fénye, az, amely után ernyedetlen kíváncsisággal kutatok, mióta gondolkodom.

Mert nem lehet abba belenyugodni, hogy ember és asszony között ne álljon magasabb ideál, mint a testi együttélés.

Kénytelen vagyok e legmesszebbre, a misztikumok legmélyére visszanyúló probléma kiépítése érdekében felvetni a kérdést, hogy miért köti az ember legszentebb ideálját az asszonyhoz, — miért emelkedik vele, vagy süllyed és bukik általa? Ki hiheti, hogy ezt a pusztán nemi hatalom teszi, amely nem különb az állaténál. Nem kell-e valamely misztikus varázsnak a női hatalom mögött rejtőznie, amivel a nőgyűlölőt is lenyugözi, mert a maga iránt ébresztett gyűlölettel ad neki lelkitartalmat.

A nemi ösztönével az ember a természet szolgája; de amint a természet mögött és fölött: Isten lakik, úgy a nemi élet mélyében is emberi ideálnak kell rejtőznie, mert a nemi élet maga: nem eszmény és nem emberi cél!

A tényésszaporító kényszer által rabja az ember a természetnek; az érzéki ingerek fokozása által pedig immorális megszokások

hübéresévé vált. Az utóbbiban a nő: az állatmoral alá süllyedt, mert az állat nőténye, ha megtermékenyült, vagy ha termékenyülni nem akar, nem engedi közel a hímet. (A terméketlen nőknek külön moráljuk van!)

Ki tudja, a kultúra tette-e, vagy a természettől való elszakadás? De kétségtelen, hogy a nemi gyakorlat szaporodó cél nélkül: természetellenes.

A korszakokon át természetellenesre fajult nemi erkölcs eredményezte, hogy az altesti érzékiség elhódította az emberből az emberit: *a szerelmet, amely a végtelenbe futó összekötő szellem-fonál volt ember és Isten között és amelynek újra azzá kell lennie!*

Az ösztönöket az altest fűti, de kétfélesége-nemisége: az egész testnek van és a nemi szerv csak olyan viszonyban áll az ember általános nemiségével, mint a zárócsap a föld méhéből jövő forráskúttal.

A test általános nemiségében dinamikus világáram kering, amelynek a nemi szerv csak nyitó-záró szelepe és balgaság minden fontosságot a szelepnek tulajdonítani.

Az általános öntudat ébredésével sokan meg fogják érezni, hogy öntestükbe három piciny világrégió van beleépítve és hogy

az altest: a csalódtató, kísértő Pokolnak,

a középtest: az érzelmi Paradicsomnak,

a felsőtest: a látnoki, megváltó Mennyszágnak

igazi közlekedő szerve. És tragikus, hogy az ember a Paradicsom és Mennyszág besugárzó szervét: a szívet és agyat oly régen zárva tartja és egész emberi létét — a felsőbb régiók jogos részét is — altesti (érzéki és anyagi) világának szenteli.

Pedig az isteni sugár nem hatolhat be a zárt régiókba, mert nem tolakodó, — csukott ajtókat nem tör fel, hanem csak oda ér el, ahol tárt szívvel várják és hívják.

*

A szerelem csak úgy teljes, ha a három régió vonzalma egyezik. De lehet szerelem: csak a felső két régió, vagy a felsők egyikének vonzalma mellett is. Soha nem lehet azonban csupán az altesti régió vonzalma mellett, mert az utóbbi a termőösztönnel ébred és alszik és nincs tartós jellege. *Az altest halandó testet szül és jövő-menő ingerek refleksióit hordja. A szív halhatatlan*

lelket szül és halhatatlan vonzalmat tart. Az *agy* örök *eszmék* szülője és szerelme örökké, — a földön túl is tart.

*

Világnagy probléma keringteti, úzi bennem a gondolatot és erős fegyelemmel tudom csak a tárgyat úgy összefogni, hogy mellékeset bele ne vegyítsek, viszont a megértésre nélkülözhetetlenből valamit ki ne hagyjak.

Ilyen nélkülözhetetlen tartozéka a magyarázó képnek: a hármas élettani kapcsolat. Eszerint az új élet létrehozása sem külön sajátsága az altestnek, mert szó szerinti méhe van a szívnek is, mely lelket szül; és az agynak is, mely eszmét szül. És fontos tudni, hogy a termésre utaló iniciativa a felső régiókból indul és hogy az altesti termésnek, mint a felső régiók okozatának, azokhoz igazodva, egyezésben kellene fejlődnie.

Felső differenciált fokon a hármas dimenzió: hármas termést hoz egyszerre létre: szellemi, lelki és testi. *Ilyen természetes szabályszerűségeknek azonban a szerelem a feltétele.* És mivel a szerelem a természetestől való eltolódások miatt ritkaság lett, a születés is, úgy mint az emberiség egyéb létrendje, egészen az altesti régióba terelődött. (Nem mint hibát érintem ezt, hanem mint tény. Ennek a kornak dominálónan materiálisnak kell lennie, mert ez a korszak tényleg: az egyetemes szellem általános materiálizációja. Csak a túlzás hibás, amely a lélek és szellem régióit az emberben elfojtani igyekszik.)

Ki kellett emelnem a hármas törvényt az ismeretlenség mélyéből, hogy megmutathassam, hogy a „nem“ általános emberi és isteni erőhatalom és a nemi szerv nem reprezentánsa annak, hanem csak záró-nyitó szelepe.

*

A nő, ha felemelkedik a természetes erkölcshez, — ha tanulja az állattól annak céltudatos nemző morálját (az állat évszaki és élettani törvények szerint ösztönből nemz, *csak a szaporodásért*), akkor nem lesz úr tovább az altest a felső régiókon és akkor majd önként kinyílik a rég-rég zárva tartott felsőbb emberrégiók ajtaja és az emberiség az érzéki-anyagi tapadásból egy-egy morálfokkal feljebb fog szállni.

*

Most visszanyúlhatok már a kiinduló kérdéshez: hogy vajjon mi az a misztikus nyög, amely a szerelmes férfit nője előtt térdre kényszeríti és bálványként imádatja őt vele? . . .

E válaszadásnál emberileg alig elképzelhető fenségekbe kell emelkednem és tökéletes stilkészséget kellene alkalmaznom, hogy híven elmondhassam, amit látok. Csakhogy erre a meglátás káprázatában nem bírok gondot fordítani és azért inkább hevenyén elmondom, ahogy a vízió ihletes perceitől ellopom a valót.

Erintettem előbb azt a tűzfényszövevényt, amelyen át a világ-gömb homogén szelleme beömlik a továbbalkotásért a Kozmoszba, — a Kozmoszból számtalan ragyogó fényvilágok megtörésében, csillagokon-lényeken keresztül szűrve-hűtve, végül legutolsónak: az emberiségbe. A személyes Isten egyénített szelleme pedig a személyes Emberbe áramlik. És az Emberrel szemben az Asszony úgy áll, mint az Ember az Istennel szemben. A szellemsugárzás csodaszerű szövevénye az Ember-Asszonyban, mint végcélban nyer kifejezést, amennyiben az Ember lelke: szerelmében sugárt vet az Asszonyra, aki ettől átszellemül és látnoki szervvé válik az embere számára. És mintha érzékelné az Ember, hogy a világgömbből millió törés, milliárd rezgés és hajlás után az Emberbe nyúló ihlető szellem az Asszonyban leli véghatárát és hogy benne fordul vissza az eredő istengömb felé, talán hírül adva a tündéri káprázatokban gyönyörködő Istennek, hogy örömmel fogadta-e az ember, vagy ellenkezéssel?

Léleketet veszek, mert csak ezután felelhetek igazán arra, hogy mi a szerelem? — Az eredő Istenszellem készséges, örömteli átbecsátása magamon és türelmes átplántálása a női lélekbe: ez a szerelem.

*

Az Asszonyban fordul vissza a végtelen szellem a Küldője felé és talán ezért látja a szerelmes hím az Asszony szemén át a napoknak, bolygóknak, holdaknak s a boldog Istennek fenséges titkait! És a nőnek, mint múzsának költött hódolat gyakori visszhangtalan elhangzása onnan van, mert Istennek szól a hódolat, mert az Ő látásán örül az Ember és a női lélek csak közvetítője a látásnak.

És a gyermeteg asszony öntudatlanságában nem ad visszhangot, mert nem érti a hangot, mert ő olyan, mint a látcső a világműben gyönyörködő Ember szemén. Átbocsátja a képet, mint

ablak a fényt és meg is fogja úgy, mint tükör a képet, de lélekbe nem veszi és tudatába nem fogadja. Sőt hidegnek is kell lennie a vetített fényvel és képpel szemben, akár az üvegnek és talán a hideg közönnyel menti meg az Embert az időelőtti elégtételt! De az öntudatlan fejlődések során ki találna ilyen szép mentséget, mialatt a csalódottság kínja marcangolja a lelket?

*

Az Ember Istentől veszi a szellemet öntudatban, az Asszony az Embertől öntudatlanul. Ő visszfénytvető tükre az emberének, aki a kapott szellemet csak az Asszonyon, mint gyűjtőlencsén keresztül tudja kivetíteni az emberiség számára. Az Asszony az indító oka és közvetlen létrehívója nem csupán a költészetnek, de öntudatlanul: oly magas kifejtéseknek is, melyeket ésszel felérni sem tud.

És még ez sem a dolgok teljessége. Mert mindaz, hogy lát-noki tükre, szellemi serkentője és olykor munkatársa a nő a férfinek, még nem motiválja azt a bálványozást, ami a nagy szerelmek rendes tartalma. A mindhárom régiót átfogó szerelem kifejlése folyamán oly mértékben lát-noki szervévé válhat a nő a férfinek, hogy a legmesszibb misztikus világok spektrumát meglátja a szemében. S a nőnek ilyen adott negatív szerepe megmagyarázza azt, hogy néha érzelmetlenül és értelmi viszonzás nélkül fogadja a lát-noki elragadtatás alkotásait.

Pedig milyen természetes ez! A prizma nem vesz eleven részt abban a sugártörő, színbontó elemzésben, ami benne végbemegy. És nem szabad azon vitatkozni, hogy a lát-nok a fontosabb-e vagy a lát-noki eszköz? Csak a kettő együtt hozhat létre isteni víziót és bár az ember áll közvetlenebb viszonyban Istenhez, mégis csak az asszonyán keresztül szemléllheti az Alkotó világompáit.

Nem a felszabadítás hiányzik a nőnek, hanem az objektív értékelés! Sőt talán túlnagy szabadságának visszahatása: a rajta hatalmat vett lelki ür és unottság is onnan ered, hogy nem érzi életkitöltő tartalomnak a hitvesi ágyasság szerepét.

Az értelmes nő tudja, hogy a testi odaadásával csak a természetnek szolgál, de még nem sejtí, hogy lelki szerelmével az Istennek áldoz. Idegesen kutat a maga tartalma után; hiszen a Kelet háremrabsága után Nyugat túlszabadsága csak nyughatatlanabbá tette, mert a rang, a pénz, a szegénység szélsőséges kényszerei még súlyosabb béklyót vertek érzelmeire. Ha nem tudja is, de

érzi, hogy szerelemnélküli odaadásában Isten ellen vét és a pogány természetnek hódol.

Talán a nő is szeretné: Istenét szolgálni és talán egyszer kiszabadítja testét a megszokottság lomha öleléseiből, hogy annál szorosabb életkapcsolatot teremtsen hímje és Istene között a lelki szerelem kultuszában.

*

Szeretném, ha sikerülne értelmet adni annak az örömtudatnak, hogy *a szerelem nem annyit jelent, mint a nőt szeretni, hanem: mint a nőt keresztül Istent szeretni!* És a nő ezen Isten és ember között álló közvetítő szerepének felismerése által a legmagasabb értékelésben részesül, ami új tartalmat ad a lelkületnek.

*

Evvel térben és időben a szeretet fölé emelkedett a szerelem, mert Istent a szerelem által objektíve szeretni: igazán mindent átfogó egyetemes hitvallás, amely elejét-alapját és lényegi tartalmát képezi a létező vallásoknak és amely szemünk előtt összeköti az *Atya, Fiú és Szentlélek*, vagyis = *a zsidó, keresztény és mohamedán részvallások szervezeteit egy testi közösségbe*. Mert e három vallás époly közös egy eredetű, mint ahogy *az agy, a szív, a nem is: egy közös teremtőtől erednek és csak egy testben együtt funkcionálnak tökéletesen*, nem pedig külön-külön, mintha más és más Isten hívta volna őket létre!

„Szerelem“, „szeretet“, mint két istenkehely áll előttem és talán sikerült: nyert ihletem erejével valamit az örök tartalomtól ezekbe tölteni? Hanem a természeti sorrendet nem szabad elvéteni! Előbb jöjjön a szerelem: az egyetlen Istenből eredő és Istenhez vivő szellemvallás, amely nélkül nincs kiépülésünk az altesti (= anyagi-érzéki-alvilági-pokoli) mélységekből.

*

A világot végzetlenül pontos törvények kormányozzák; sem a sorrendet, sem az elkövetkezések idejét nem lehet emberi akarattal megváltoztatni. Eredet szerint is előbb a szerelemnek kell a lelkeket megragadnia, mert a szerelemben párosuló emberatómokból lesznek az egyberajzó molekulák társadalmi Napgömbjei. Csak ezekből fog befejezett fokon a centrifugális szétsugárzó „szeretet“ az emberiség számára manifesztálódni.

A szellem-lélek-anyag sorrangí háromságának egyeznie kell az emberben és az emberiségben; a három régió összhangja legyen a vezérgondolat! Eddig az anyagé volt az egyeduralom; pedig a szellem nem legyőzni akarja az érzékanyagi világot, melyet önmagából önmagának teremtett, hanem behatolni akar és az örök élet rendjét akarja beleedzeni a halandó anyagvilágba.

*

A most jövő kor: Istené, Aki a lelkeket átszellemítve, felemel minden embert és a szívhullámként belénkáramló világszerelemből hamar kioldódik majd a „Szeretet“, amely az anyagbamerültség poklából megváltja az emberiséget.

* * *

Megismerés.

Kényes kötelességet teljesítek, amidőn közreadom az itt következő leveleket. De mégis könnyebb kötelességet, mint amilyen maga a szerelem. A szerelem a legsúlyosabb és kiszámíthatatlan következményektől megrakott kötelessége az életnek. Pár száz vagy pár ezer édes csókja, mind ahány: mint illatdús arnyas bokor, millió későbbi fájdalomt rejtőztet, amilyent a szerelmen kívül élő: soha meg nem ismer.

De ne legyen panasz a szavamban, mert a szerelem egyszers-mind lélekemelő istenszolgálat; és szégyenlősen, féltve őrzött érzelmi titkaimnak publikálása is egy függő része e hívő szolgálatnak.

Növéssem életvázlatát pedig nem mellőzhetem azért, mert az 1904—1907. évek lelki vívódásai: csak egy ága az életfának és vajjon mit mutathat az ág magában, ha tartótörzsére: a megelőző életfejlődésre nem állítom?

* * *

1869—1904.

Rákosliget, 1913 február.

1869 április 7-én születtem Szegeden. Néhány hetes koromban Óbecsére költöztek szüleim.

Elöttem két leánygyermek volt. Őket három fiú előzte meg, de mind a három zsenge korban elhalt. Utánam még két fiú, ezek

után két leány, majd utolsónak egy fiú született. Én így mértani középpont lettem. (Előttem 3 fiú, 2 leány, utánam 3 fiú, 2 leány.

*

Anyám kisvárosi (Ókanizsa) kereskedőcsalád első gyermeke. Apám szerelemből vette el. Anyám szülei K... József és R..... Mária két különfajú ember. Nagyanyám szenvedésteli arca: hosszú fajevolúcióról tanuskodik. Nagyapámat csak képről láttam. Inkább mongol, mint szemita arc. Az északi népek sokféle tüzén áttisztult judeabeli és a kazárból a vallás útján a zsidóba átszüremlett északeleti faj egy-egy kinyújtott ága ért itt össze, hogy regenerált új hajlítást fakasszon.

Anyámnak négy férfi- és hat nőtestvére volt. Ő maga jószágos, engesztelékeny természet volt.

*

Apám apja: A..... Dávid tiszteletbeli ünnepi funkcionáriusa volt a szegedi zsidóhitközségnek. Mást nem tudok róla se ezt is idegenektől hallottam. Ő utána kaptam a Dezső nevet.

Személyben nem láttam. Arcképe után: keményvonású ember, kiugró, egyenes orral. Komor arcából kevés kedélyt tudtam kiolvasni.

Apám kereskedő volt. Komoly, szomorú; becsületes, jóhiszemű, sőt hiszékeny volt idegenekkel szemben. Röviddel születésem előtt eladta szegedi Klauzál-téri szövöttárú üzletét és két rokonának adta a szabaddá tett tőkét üzletalapításhoz. Írás nélkül, pusztán becsületre adta. Ő pedig új téren újra felvette a küzdelmet, csak hogy ezeken segítsen.

Két évtizeddel később, szegénységében kapott az egyik adósától valami részt vissza. A másiktól soha semmit. Pedig a másik Bécsben csakhamar azután meggazdagodott.

Apámból az igazságszeretetet, anyámból a mindenkivel való szenzitív együttérzés lett lelkembe átültetve. Ebből a lelki vegyületből termett az a fa, amely most gyümölcsétől, levelétől fosztottan áll a megújulás, — lehet, hogy a kivészés előtt.

*

Testvéreim nem ragaszkodtak egymáshoz, de az irántam való ellenséges hajlam: centrális kapocs volt valamennyiükben. Irigyelt

voltam közöttük. Csontos, vértelen, soványarcú gyermek létemre apám, mint első: életben maradt fiát aggódással szeretett. Lehet, hogy ebben volt az ok. Talán karakteremben is volt valami magam ellen ingerlő, de az csak öntudatlan és ép azért leküzdhetetlen volt.

Tíz éves koromig, amíg hárman: a legidősebbek elvégeztük az elemi iskolát, Óbecsén laktunk. Szép, tágas úriház, nagy udvar, nagy szőlőskert; a kertünk mögötti háttérben nyúlt el egy kilométer hosszban a községi erdős liget. A lakóház ugyanolyan nagy utcai magtárépülettel 2—3 méterrel magasabban feküdt a kert és a liget szintjénél. Olykor — tavasszal a Tisza kiöntése maga alá terítette a ligetet és kertünk alsó részét; olyankor udvarunk volt a víz partja.

Apám az ilyen elemi csapást is felhasználta, hogy nekünk sportot és örömet szerezzen: csólnakot készíttetett és mi vízen kalandoztuk körül az alámerült ligetet.

Mindenféle tornaszertünk volt a kertben, amivel a városka jobb gyermekeire vonzerőt gyakoroltunk. Gyűlhelye volt a házunk kedves, víg leánykáknak és fiúknak.

Ez a környezet az a forrás, amelyből holtig erőt meríték; az ott töltött tíz év volt egyedül olyan része életemnek, amelyben csak öreges arcomon ült szomorúság, — lelkembe még nem férközt bele. Ott kedves volt minden, még az átélt gyermekbetegségekre is mint kedves emlékre gondolok, amikor szüleink forró gonddal vettek körül és szemük féltő lángolósa: ünnepi fény volt nekünk; lehet, hogy csak nekem.

Jellemem: A szabad játékkal nem tudtam betelni. A szobajáték csendessé telt. A szobában: tartózkodó és félnék voltam. Az iskola, ahol anyiuunknak kellett szűk helyen megfélni, emlékeimben úgy maradt meg, mint a vasrácsos börtön, amelyben a tanító: a börtönőr. Viszont örömműnep emlékét vésték agyamba az akkor még gyakori csapatos kiránduló séták.

A másik „nem“ már zsenge korom képzeletében angyal-szárnyakkal volt felékesítve és meleg gyermekábrándjaim apróka nőszemélyeit azon gyermeki változatlanágban hordom emlékemben...

Aranka, Gizike, Elízke... jobb, hogy soha nem láttam újra őket. Gyerekemlékeimen így örök tavasz örködik; pedig az enyészet szántását kellene látnom rajtok, ha egyszer valahol találkoznánk.

Szégyenlősen pirultam a leánykák előtt; hívásuk nélkül nem mertem hozzájuk társulni. S ha olykor ritkán négyszemközt vagy társasjáték közben kedves ajktól csókhoz jutottam, a reakövetkező

éjjeleken tündérkertté volt varázsolva fantáziámban az én kis világom.

Mi is volt az, amit akkor éreztem és ami lényembe boldogságérzetet varázolt? Érzéki inger még távolról sem nyugtalanított. A lélek lehetett, csak a lélek! Ez a fennen tagadott, láthatatlan és megfoghatatlan „Minden“; ez a szépségnek, erkölcsnek, erénynek, szerelemnek és istenimádásnak oka és fészke. Szeretni forrón, epedve, rajongva, áldozatkészen és örökhíven csak lélek tud.

*

Fiúpajtásom, olyan, aki szivembe férközött, csak egy volt. H... G., akitől könnyezés közt búcsúztam. Profán szemek elől elrejtözve, hónapokon át folytattam még a visszavágyó érzélgést Szegeden, ahová engem apám 1879 nyarán, az árvíz után előrevitt; családunk később állandó ottlakásra utánunk jött.

*

Az árvíz után friss mezt kapott zajos nagyvárosban idegen volt nekem minden. Apám a piarista gimnáziumba iratott, ahol négy osztályt végeztem. Gyenge tanuló voltam. Három osztályon átcsúsзва, a negyedikben két tárgyból megbuktam.

A fizika, kémia, földrajz, történelem, geometria: kedvenc tárgyaim voltak; néhány tantárgy azonban nem fért a fejembe. Alávalónak éreztem magamat a rossz osztályzat miatt és nem bírtam megérteni, hogy némely tárgy elől elszigetelődött az agyam.

Másképp is alábbvalónak éreztem magamat mindenkivel szemben és a jó tanulókat, a bátor feleletűeket csodáltam. Az eminensekben felsőbb lényt láttam. Versek nem mentek a fejembe, holott a fiatalabbik néném öles verseket tanult be és szavalt magánbuzgóságából. Szavalni, bátran beszélni nem tudtam.

*

Apám nagyfuvaros-üzletet folytatott Szegeden. Ekkor már a nyolctagú család gondját alig bírta. Erősen szenzitív voltam; nem esett a család körül szomorúság, amit én külön fel nem éltem volna és szinte megölnyebbültem, mikor apám a negyedik gimnáziumból beadott egy akkor felépült gözmalom irodájába gyakoronoknak.

Tizennégy éves voltam. Postára jártam és a leveleket a főnök

reggelijéhez a lakására kellett vinnem. Ott álltam és vártam, míg a család mindent megbeszélt; azután a bontott postát kivittem a gőzmalom irodájába s ott kopírozás, regisztrálás, levélbeosztás . . . volt a hivatásom. Ha maradt időm, gyakoroltam a szépírást. Rossz írásom miatt eleinte még a borítékcímzést sem lehetett reám bízni.

Sok kartársam büszkén cipelte a postatáskát; engem lesújtott ez a szolgálat. Több hónapig ingyen szolgáltam. Később 10 forint havi fizetést kaptam és szüleim örömfére megdícsértek a főnökeim.

Ahogy az írásom formát kapott, gyorsan haladtam fölfelé. Éjjelente tanultam a könyvviteltant és a német nyelvet és ítettem az önkéntesi képesítő vizsgát. Huszonegy éves koromban 1200 forint évi fizetésem volt és a közben részvénytársaság tulajdonába ment malomnál nyugdíjjogosultságom.

Bár apám háromévi betegsége miatt keresetképtelen volt s mikor meghalt, én voltam egyetlen kenyérkereső tagja a családnak, nem mentettek fel a katonai szolgálat alól. 1892 októberben saját költséges önkéntesi szolgálatra bevonultam Szegeden. A gőzmalom havi negyven forint kölcsönt nyújtott az önkéntesi év alatt.

A katonaságnál modorom miatt tiszteletben tartottak. Nem volt komolyabb bántódásom. Senki nem sejtette, milyen belső feszengéseket kellett legyőznöm a merev formaiságok körül. Irigylve hallgattam a századrapporton kerítéslécekként sorbaállított fiúkat, milyen önérzettel vágták ki a kapitány előtt a betanított német jelentést. Nem volt olyan, aki megakadt volna. És valahányszor a kapitány jött s végiglépett a jelentezők sora előtt, mire hozzám érkezett, a szorongás majd megfojtott. Percenként százat nyeltem és csikorgott a gégém a félelemtől s csak tagolva jött ki belőlem a jelentés, mint a pityergő gyerekből a panasz. A kapitány részvétellel kérdezte az első alkalommal: nem fáznak-e? Mire én sietve igent mondtam, belső örömmel afőlött, hogy nem vette észre félénkségemet.

Később jobban ment, de nem sokkal jobban. A hosszú készülődések és túlhajtott feszengések minden jelentkezés előtt elfogódottá tettek. Sőt később a tisztí önérzetem sem tudta elnyomni a ceremóniákkal szemben ösztönösen érzett zavartságomat. Mintha két ember viaskodott volna szüntelenül bennem: az egyik példás katonát szeretett volna bennem mutatni, a másik ép ezt akarta megghiúsítani és a szót belémfojtotta minden szertartásosság vagy társas együttlét alkalmával.

1893 őszén az ezredgyakorlatok idején Lugoson egy pék házában szállásoltak el. A szobába áradt fülledt pékműhelyszag megfeküdte a mellemet. Éjfélkor légzésem megakadt. Az ösztön vitt rá, hogy kimenjek a szabad levegőre, ahol jobban lettem. Amíg ott voltam, minden éjjel megújult a fuldoklás, amit a nehéz szagnak tulajdonítottam.

Lugosról három hétig vonultunk felfelé az aradmegyei borvidéken. Ott, ahol a szabadban éjjeleztem, nem volt bajom. A királygyakorlat előtt Szilinyia román községben hűvös miatt szobában aludtam, de a picinyablakú, füstszagú szobában éjfélkor megakadt a lélekzetem és kisietve, reggelig künn jártam a falu szélén.

Reggel az ezredorvos az aradi kórházba küldött. Bronchitist állapított meg. A kórházból egy hét múlva a tisztí vizsgára utaztam Temesvárra. Ezerháromszáz kinevezett tart. tiszt között 680. rangszámot kaptam és a szegedi 46-os gyalogezredhez lettem beosztva.

*

Az önkéntesi év után újra robot Fizetésem hamar 1600 forintig emelkedett, de ekkor már nagyon nyomtak az adósságok. Az önkéntesi év költségei, a tisztí felszerelés, családi gond, testvérkiházásítás és az eladósodott házunk terhe alatt meghajoltam, mint a túlterhelt gerendaoszlop.

Ez időtájt kerestem a mámort; néha ittam és a bormámor kedélyessé tett. A valóság egyhangú keserűségét evvel ellensúlyoztam. Szenvedélyemmé nem válhatott az ivás, mert a szeszest italt nem szerettem. Minden kis mámor után hosszú pauza következett.

1896 januárban leégett a Victoria-gőzmalom; az anyaintézet (a Pesti Victoria Gőzmalom) megnagyobbítva fel akarta építeni, de a városi tanács megtagadta az engedélyt. A konkurens Back-féle gőzmalom befolyásolta nyilván a tanácsot, mert az engedélymegvonás a város érdeke ellen volt és észszerűtlennek látszott.

Ez a ki nem derített módon keletkezett tüzeset és következménye: egy volt a „véletlen“-ek közül; ehhez később több hasonló társult. Jóval később úgy tűntek fel a véletlenek, mint gereblyefokok, amelyek között a látható „én“ kalászos szalmaként takarítódik keresztbe, boglyába, taposóba. A Gondviselés célirányos rendje az, aminek kiugró fokait véletlennek nézi az ember, míg elhaladtában észre nem veszi, hogy legelszántabb harcaiban is csak önkéntelen végrehajtója egy beléje helyezett részakaratnak.

1896 májusban húsz tisztviselőt elbocsátott a részvénytársaság. Engem felhívott az anyaintézet a felszámolás végzésére Budapestre. Ugyanakkor volt a milleniumkiállítás, és mivel azelőtt nem voltam Budapesten, kaptam az alkalmon és két hónapot állásban tölthettem, a kiállítást ingyen élvezve.

1896 augusztusban Zám községbe mentem Hunyadmegyében. Az Aradi Első Takarékpénztár fatermeiő vállalata szerződttetett 1560 forint évi kezdő fizetéssel irodavezetőnek.

A község nagy tranzitó fakereskedése miatt emeletes szállodát tartott fenn. Abban laktam.

Pár napi ottlét után egy éjjel kiújult az 1893 óta szünetelt fuldoklásom, és ottani tartózkodásom alatt nem is szűnt meg. Talán a község mély fekvése és a Marosvölgy párás levegője idézte elő a visszaesést; a baj rendszeren időváltozások előtt jelentkezett. Orvosom morfiumot és inhallációt rendelt. A morfium nem használt, az inhalláció pedig indulatosabbá tette a rohamokat.

Betegségem miatt 1896 decemberben Szegedre mentem, ahol levelezői állást vállaltam a Kenderfonógyárnál. Szegeden jobban lettem, de hiányos német tudásom miatt nem feleltem meg az új állásban.

1897 elején Komáromban az alsó csallóközi töltés és építési vállalat pénztárnoka lettem. Ez első olyan alkalmazásom volt, amelyben örömöm tellett. Nem sok munka, inkább nagy felelősség, de elég szabadság. Hetenként 40—50 km kocsiutat tettem szélesebb jukkerlovakon. Több csallóközi községbe jártam ki kubikosokat fizetni. Olykor ezer-ezerötszáz munkás volt három különálló szakszon foglalkoztatva.

A szabad szemlélődésben és a magyar gazdanépnek közvetlen megfigyelésében bőven telhetett örömem. És a természetű falu: pirosvérű, fehér leányait közlről láttam. Újra láttam a régi valóságot, hogy gyermeked romantikája csak a falunak és a kisvárosnak van és a kinembillenthető falusi természetesség az a mindennap frissen láttamozott útlevel a mennyek országába, amiből a város népe ki van rekesztve. Az okosak, a zseniálisok és a raffináltak soha nem juthatnak abba a boldog világba, ahol a gyermeteglelkűek otihonosak. Ezeknek még a megtévedése is mocsoktalan, mert számítás nélkül, meztelen ösztönből cselekszenek és nem tudják, hogy vétkeznek vele.

Gyerekkorom indító éveibe álmodtam vissza magamat, amikor

szüleink el-eljártak estenden onnan hazulról és mi tollfosztás közben hallgattuk a szolgálóleány és a béres magyar népmeséit.

1898 májusban befejeződött a csallóközi munka. Sok lopott és kapott csók emlékével Pestre mentem. Gy . . . testvéröcsém buzgón protezsált. Tudva, hogy szégyenlős vagyok, betuszkolt egy biztosító-intézet irodájába, ahol tisztviselőt kerestek. Izgatottan, féltéken jelentkeztem a főnöknél. Nem emlékszem, mit végeztem vele, de el nem felejtetem, hogy egy csapat fürkésző tekintettel találkozott a szemem a szomszéd nyitott teremből, és talán nem vétkezem, ha úgy látom a reám szegzett főket ma is, mint a kérődző állományt a pajtában olyan pillanatban, amikor új élelemfogyasztóval állít be a gazda a vásárról. Biz ezek félhetnek, hogy eleszem előlük a kenyeret! Föllélekzettem, szabadabban vert a szívem, mire kiértem az utcára és kötélen sem lehetett volna oda visszahúzni.

*

Szegedre utaztam. Anyám három legifjabb testvéremmel ott lakott a családi házban. Komáromból három havi fizetést hoztam magammal és rég megszolgáltam egy kis pihenőt. De hajszolt a lelkiismeret. Ha nem dolgoztam, azt hittem, megáll a világ forgása. Harmadnap kiutaztam hívásra Szentesre. Nem járt eredménnyel az utam, ezért gyalogszerrel jöttem vissza Szegedig. Tanyai kalandok gátjain keresztül másnap értem csak haza és pár nappal később Szegeden a Back-malom alkalmazott 100 forint havi fizetéssel próbaidőre.

Az irodafőnök: enervált, bizalmatlan ember, örült velem, mert hamar látta hozzáértésemet. Fontos munkával halmozott el s ezért pár hét múlva érdemszerinti honorálást kértem.

Ugyanakkor egy kassai malomtulajdonos meghívott főkönyvezetőnek 1600 forint évi fizetéssel és jó kilátásokkal. A szegedi cégfőnök ekkor egy osztrák fürdőn tartózkodott, igazgatójának pedig nem volt ilyesmire felhatalmazása. Mivel Kassára válaszolnom kellett, expressz írtam Back Bernátnak, hogy 12 éves gyakorlat után a malomszakban, elég egy havi próbaidő, honoráljon érdem szerint.

Állítólag éjjel zavarták fel levelemmel és előlötti bosszúságában felmondattott nekem igazgatójával. És az emberszalmaszál beleakadt a sorsgereblye egy új fokába. 1898 augusztusban már Kassán voltam.

Ötödrész akkora malom volt, mint a szegedi, ő hivatalnokkal.

A malom búzát, rozstot, árpát, tengerit és más magvakat őrölt. Sok apró-cseprő dolog volt és csak a vasárnap délután volt a magamé, amikor kirándulásokat tettem. Alföldi létemre hegyvölgyimádó voltam és Kassa tájképe nagyon meghatott. Onnan rándultam fel a Csorbatóra, Tátrafüred, Lomnitz meg Poprádra, máskor meg Igló, Késmárk, Eperjesre. A legszebb kilátást nyújtó helyeket felkerestem. Megesett, hogy egy-egy táj olyan örömmorba ejtett, hogy térdre bocsátkozva dicsértem Istennek pazar remekeit.

*

Kassán a házasság kísértete is megkörnyékezett. Nehezen nélkülöztem az élet szabadságát és bűn lett volna új rabságot magamra venni, de jött a sorsgereblye egy szokatlan új foka; beleakadtam és mert soha semmit nem az én akaratom intézett a sorsomban, átengedtem magamat a Gondviselésnek. Furcsa szívszorongások között megismerkedtem a leány családjával és az eladóleánynak jóval fiatalabb húga tetszett. Nyilatkozatra nem került a sor és a látogatásnak nem lett folytatása.

*

1899 augusztusban rossz üzletmenet miatt felmondotta a malomcég az állásomat és háromhavi végkielégítéssel kártalanított csalódásomért. Másnap a Pester Lloydban találtam egy nekem való állást hirdető. Folyamodványomra ötönap meghívólevelet kaptam Orsovára. Akkor még nem sejtettem, hogy milyen csodás láncolatban találkoztak e misztikuzan tervszerű dolgok. És ki tudná azt megokolni, hogy ötven ajánlkozó közül, miért ép én kaptam meghívást? Örültem, hogy könnyedén átestem az álláskeresés gondján, de emlékszem, hogy örömömbé nyomasztó előérzet keveredett.

1899 szeptember 17-én éjjel érkeztem Orsovára. A következő éjjel már egy fuldoklási roham zavart ki az ágyból, amely reggelig tartott.

* * *

Harminc éves voltam. Mögöttem munka, gond, szomorúság; előttem a pokol, előérzetes, sercegő tüzével. És nem volt bátorságom, hogy más irányt vegyek, vagy hogy megpróbáljam kiakaszkodni a sorsgereblye fogából, pedig akkor még nem volt sejtelmem arról, hogy törvényes kikerülhetetlenség az, ami Kassáról Orsovára, a magasból a mélybe, oly váratlan fordulattal lesodort.

Miért is nem felelt még senki bizonyító erővel arra, hogy szabad-e az ember? Igaz, — jó, hogy nem felelt, ép az késztet arra, hogy a magam jelentéktelenségével foglalkozzam. Így remélem megmutatni a láthatatlan Kormányzónak mindent elérő és mindenre kiterjedő szálazását és minden szálak találkozását a világ céljában. „Determinizmus“ az, aminek fogalma régen éj, valóját azonban még csak a hit köde hordja. Ha talán elvezethetem az Embert a porig-alázkodás örvényétől és a fennhéjzás meredek sziklájának szélsőségeitől a magáraismerés középfokához, akkor jó munkát végeztem.

Negyvennégy éves vagyok. Visszanézek a befutott pálya utolsó harmadára és úgy érzem, hogy az utolsó 14 év alatt az egész világtörténelmet éltem át, és a képzeletnek az átélt dolgok után csak a betakarítás és rendbeszedés feladata jut. A mellékeseményekre nem ügyelek és meg van a jó szándék bennem: csak a történt dolgok lényegét adni; hanem a lélekevolúció épületvázát egységben kell felépítenem, nem csupán a közeli és távolabbi környezettel, hanem egységben a Mindenséggel is. Folyton szemmel tartom azt a belső törvényt, amelyik megmutatta nekem, hogy a részletek csak a romantikáját mutatják az életnek, a megismerés azonban az egységben rejlik. Nem hivatalom, hogy mulattatásra írjak, viszont odaadással szentelem magamat azon célnak, hogy az univerzális egyén létproblémáját a titkok leple alól, vagyis a passzív személyből a közérteleembe kivetítem.

Szükség a készülődő új kornak megtudnia, hogy nem egyesek akaratából és nem véletlenekből tevődik össze egyén és történés, hanem kényszerítő törvények intéznek mindent. Szükség, hogy legalább a műveltek és lelki felszabadultak megértsék és gyakorlatba vigyék a Kozmosz géniuszának eme kijelentését:

(János ev. 13., 31., 35.)

„Uj parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeres-
sétek; amint én szeretlek titeket, úgy szeressétek ti is
egymást. Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanít-
ványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok.“

Mert a Kozmosz géniuszának etikája a Kozmosz törvényében, tehát Istenben gyökerezik!

A szereplő karaktereket úgy festem, mint tárgyak színeit. Áttekintő felső szintre emelt a lények, dolgok és összefüggések átélésszerű megismerése és testvéremül fogadok minden embert. Mielőtt minden élőnek rendeltetését meg nem láttam, nem nyúlhat-

tam e feljegyzésekhez. Most már volt ellenségeim is kedvesek nekem és a kifosztómat, az üldözőmet, a megcsúfolómat engesztelődve szeretem; hiszen mindenki olyan dologtól szabadított meg, ami fejlődésemnek akadálya volt. Szeretem a gyávát, aki kitért előlem, a gőgöst, aki szóra nem méltatott; engesztelődve gondolok mindazokra, akik áltattak, lenéztek, kinevettek, megaláztak és még azokra is, akik a megérthetelenség és örület bélyegét ütötték reám. Szeretem minden volt ellenségeimet, mert ők emeltek engem öntudatlanul oda, ahová segítő barátok kezétől csak jóval később fejlődtem volna.

A lelkembe helyezett kozmikus lendülettel tehetetlenül rohantam kitűzött pályámon, és mindazok, akik öntudatlan célnakrohanásom közben sebességemből elvettek, vagy terheimhez hozzáadtak, súrlódást és nehézkedést okozva vele, — biztosabba tették evolúciónak kinteli útját. Ismerem belső látásból minden embernek, minden rendnek a maga törvényes hivatását, de ha még nem ismerném is egészen, nem lehetek igaztalan azok iránt, akik kísértések közt befutott kezdő pályámat földhőztapadóbbá, reálisabbá tették.

A haladás útja: a Világosság felé, — célja: az Igazságosság felé vezet. A keresztény vallások haladásuk útján kénytelenek lesznek az evangéliumba letett zsidó-keresztény kettős Igazságnak ajtót nyitni. *Krisztust ezután már megértés és befogadás illeti meg s nem részvét!* Nem kell sajnálni a Napot, amiért emésztő tűzben ég, hanem sugarait kell befogadni, *mert minden befogadott sugár: megkönnyebbülés a kisugárzónak.*

Krisztusnak nem a megfeszíttetés volt a legnagyobb fájdalma! Isteni szellemtartalmának elutasítása és megnemértése nagyobb fájdalom volt számára. A részvét nem őt illeti, aki belső fényben izzott, hanem a tanítványokat, akik kölcsönfényből szedték lelkesedésüket; és Júdást, az árulót, Pétert, a tagadót, Tamást, a kételkedőt. Ők mind részesei voltak Isten művének és elpártolásukkal megrövidítették az elkerülhetetlen tragédia befejezését.

Túlzás: az egyént bálványá emelni és nem lehet a körülötte (érte vagy ellene) küzdőket gonosztevővé sülyeszteni! A világevolúció útjelző tényei Istennek szereposztásait tükröztetik. Jézus meg-rázó közvetlenséggel jelentette ki ezt Pilátusnak:

„Semmi hatalmad sem volna rajtam, ha felülről nem adatott volna néked . . .“

*

Jézus: Krisztussá lett és lelke megérvésével válogatott össze tizenkét tizenkétféle tanítványt. Körüivette magát velük, mint ható- és védőburokkal. És amíg Jézusban a Krisztusnak érése tartott, a tanítványok szoros burokban körülötte maradtak. Mire a Krisztus megérett, a burok szétvált, a Mag átadatott az újatteremtő örök életnek. Júdás: a megérett Mag kiugró csírája volt. A szétmálás, meg a Magnak szabaddátétele és elültetése oly törvényes egymáskövetkezésben jött, hogy biológiai folyamatot látni ma a régi bűnfoltok helyén.

Krisztusnak bennélő lélektartalom volt a hit. A Tizenkettőknek ugyanaz: erényük volt. Nem bennük termett, hanem kívülről kapták a hitet, — azért érdemük, hogy hittek.

Újra kell keverni az Igazságnak régi színeit. A zsidóságon Isten kezétől ejtett foltot és a pogányból lett kereszténységen a Krisztustól vett istenfényt színehagyottá kell tenni, hogy helyükön a felemelő Igazság megszülethessen. *Ez lesz a szellemi Krisztusnak feltámadása.*

*

A bronzszobor anyaga nemtelen földércek közül válogatódik ki sokak munkája által és törőn, zúzón, kohók tüzén, öntők és mintázók kínzószorításán keresztül válik csak a nyilvánosságra hatni tudó befejezett művé. Az ember is úgy készül! Aki csodát vár és csoda után kutat, az a léttörvény ellen szabódik és azokhoz tart, akik inkább legendát gyúrnak a valóságból, semhogy az életet olyannak fogadják, amilyen. Ezek különleges önzők, akik jobban szeretik a képzeletük szülőtteit, mint Isten szülőtteit. Csakhogy az ilyen szabódók is Istennek szülőttei és a Mindenség Urának szent joga, hogy minden színárnyalatait kiélhesse világaiban, ha nekünk másfelekezetűeknek nem is kedvez vele. És ki merne a Teremtővel perbeszállni?

A szobrász levetkőzteti modelljét, hogy róla szobrot mintázhasson. Isten levetkőzteti a kész lelket, hogy bevilágítson az emberiség múltjába és jövőjébe és hogy megmutassa önmagát.

Immár egészen magam vagyok. Ami kedves volt környezetemben, örként odaadtam. Az utolsó, ami az enyém, lelkem titkos szekrényének tartalmát: szégyenlősségemet, ime most teszem oltárra. Önként kínálom. Nem sejtí senki, milyen régen szenvedek ellenkezésem miatt. Kell, hogy sokan megtanulják, hogy a Teremtőnek millió eszköze van ahhoz, hogy a lélekből kisarjazzassa azt, a nit

Ő gonddal, fáradsággal beléültetett és benne magának nevelt Dicsérlek Uram, mert legyőzhettem hátráltatómat: a bennem élő ellenkezést és szolgája vagyok Akaratodnak!

* * *

1899 szeptember 18-án reggel a pályaudvari vendégfogadó alacsony szobájában ébredtem. Nehéz volt leküzdenem a várakozás izgalmát, amit ismeretlen új munkaadók keltettek rendszerint bennem.

Gyermekkorom óta mitsem változott az alaplényem. Nők s főkép leányok előtt zavarba jöttem; előljáró munkaadók külső tekintélye pedig megzibbasztott.

Felmenet szorongva forgattam fejemben, hogy mivel kezdem, ha belépek és nem akad-e el a szavam? . . . A presztizs volt kockán s ha észreveszik e gyengességemet, kinevetnek.

A főnökhöz vezettek. Kicsiny, egyszerű, németes kiejtésű, pápaszemes emberke volt. Bemutatótt hatszobalturnnek, bevezetett a könyvelőségi szobába, ahol másodmagammal kaptam helyet; eligazított a munkakörömben, félévi könyvelési hátralékot rámtestált és én már dolgoztam is.

*

A gyárigazgatót később ismertem meg. Huszonötéves, jóval többnek látszó, nyúlánk, ritkaszakállú, cvikkeres úr; kétszer olyan magas, mint főnöktársa, aki vele szemben ült. A nézése bágyadt, a beszéde sóhajos, fájdalmas. Később észrevettem, hogy ez a különös ember az indulatokból vette az életenergiáját. Rendesen halk hangon kezdett beszélgetése fürgeteggé nőtt, — ő maga lovalta bele magát és ilyen vulkáni kitörések nagy fajsúlyú konkurrens-neveket hánytak ki féktelen indulattal. S ha a megszokott nevek fogytán voltak, az indulat is kifogyott és ő újra holtbágyadt lett.

Különös ember. Nem tudom, szociálista, anarchista vagy nihilista; talán a háromnak különleges keveréke. Nagyjában az önzés betegje volt. Minden fájt neki, ami a másé volt; amiye neki volt, annak nem örült. Felhányta a társadalomnak, hogy 16 évi tanulás után nem helyezte méltóbb stallumba (26 éves korban teljes egyéni szabadság mellett bő jövedelemmel gyárigazgató volt) és nem találkozott, aki fel merje világosítani, hogy a társadalom csak munkát és tudást honorál, — a tanulást pedig az ember önmagáért teljesíti.

Néha több hallgatója volt; olyankor temperamentumának alá-

fűtött a német Burschenschaftok hősi emlékeivel és mire a megszokott milliomosok tetemrehívása szenvedélytől rikácsoló hangon elkövetkezett, abban fekiüdtek el indulatjainak végakkordjai, hogy öneki egy kétablakos házra sem jutott.

Később közelebbről megismertem. Alapjában jóindulatú volt azokhoz, akik érdekszféráját nem érintették. „Leben und leben lassen“ volt az életmottója, amiből az utóbbit elhanyagolta. Érdekelte mint ritkaság és azóta sem találkoztam másával.

Hozzám őszinte volt, mert kívül éltem minden érdekszférákon. És most, több mint egy évtizeddel utána, látom, hogy őrajta keresztül kezdtem a saját lényemet vizsgálni. Ahogy most — részrehajlástól menten — hasonlítgatom: ő lelkem: relifjének hű negatívje. A magam hibáit és erényeit az ő ellenkező karakteréről olvastam le. És ha száz részletét kutatom fel jellememnek, száz negatívjét látom őrajta. Ami rajtam kicsi, az őrajta nagy, ami rajtam domború, az rajta homorú... És mikor először megütötte fülemet komoly beszédének légbőlkapottsága és ítéletének, meg cselekedeteinek felszínessége, — csendben ellenőriztem odavetett adatait... és innen indult lényem differenciálódása. Ettől a felfedezéstől kaptam biztatást és bátorítást és a magam lelkiismeretes lényét próbáltam lassan-lassan kinevelni a túlszerény tartózkodásból. Mintegy őszinte ellensúlyt szerettem volna állítani a lármás csalóka képzeletnek, amely félrevezeti önmagát és elkábít másokat, sokakat.

Apja — a gyárnak részvényese és vezérigazgatója — nagystíliú ember. A középeurópai petróleum-nagyipar megteremtése körül érdemei vannak. Több nagy gyártelepet ő alapított és épített. Amikor megismertem, még tekintély volt a műszaki és kereskedelmi dolgokban. Harcos természetének sokat áldozott. Évtizedeken át védte törvénytörésekben az elvi igazait, mialatt kézzelfogható érdeke sok helyen védtelen maradt. És a teoretikus harcban sok millió érdekeltsége lett elhanyagolva; emiatt fia őt sem kímélte meg kifakadásaitól.

Az apa Bécsben lakott és hónaponként lejött néhány napra. Olyankor terveivel, munkájával lábba hozta az irodát, a gyárat. Emberies gyengédséggel volt alattvalóihoz. Közös étkezöben együtt étkezett velünk ő is s a fia is, amíg meg nem házasodott.

Ez a kis kör, amelyben néhány irodatiszt és 2—3 vegyész is együtt étkezett, volt lassú öntudatraébredésem színhelye. Heves, élénk és érdekes társalgások folytak. Én eleinte csak kérdésekre

feleltem és csak idők folyamán nőtt bátorságom, hogy részt vegyek azoknak a társalgásában, akiket már megszoktam. Gyakran volt Ausztriából, Németországból és a távolabbi külföldről vendég az asztalnál; ilyen ismeretlen arcokat előbb meg kellett szoknom és csak akkor beszélgettem, ha idegenkedésem le volt győzve. A sokfelől jövő sokféle foglalkozású és nemzetségtű emberek figyelése, összehasonlítása és a hallottaknak önkéntelen kritikai ellenőrzése valami új erőt érlelt bennem.

1903-ban igazgatóváltozás volt. A könyvelőség már előbb Bécsbe ment és én irodafőnök lettem. Két évvel ezután újra igazgatóváltozás volt. Közben a gyártelep nőtt, a személyzet szaporodott és még 4—5 külföldi vegyész és technikus járult az ebédlő asztalához. Élénkült az idegenforgalom és az asztaltársaság igen változatos lett. A lázas újítások és építő munkamozgalmak, az új meg új arcok, meg a hármás, Adakaleht beleszámítva: négyes határ különleges érdekessége és legfőképp a periódikus epileptikus rohamaim tették azt a váratlan differenciálódást bennem, amelyből a későbbi szellemi kifejtések születtek.

* * *

Ámor.

Becskekerek, 1920 március.

1904 augusztus 8-án este koncert volt az Orsova-pályaudvari kertvendéglőben. A Szeged felől Herkulesfürdőre váltásra menő katonazenekar itt tartott rendesen pihenő-állomást. K H művezetőhöz csatlakozva, este nyolc órakor lementem. A kert sövénypereménél ültünk egy hosszú asztal végéhez. Társam az asztalfőt foglalta el, én jobbra felől az asztal hosszmentén ültem az első székre. A közvetlen mellettem levő szék hátára vettem a felöltömet avval a hallgatag célzattal, hogy egész mellém ne üljön senki. Fél órával azután már a fél kert megtelt, de asztalunk még szabad volt. A szállingozó közönség közt jött B. A. pályaudvari kereskedő a feleségével és mialatt ők ketten tétovázva válogatnak a szabad vagy félszabad asztalok között, vendégjük, egy fehér csipkeruhás leányka, egyenest felénk tart, odainti rokonait, akik szót fogadtak és a leányka kedves természetességgel kijebb húzza a felöltőmmel lefoglalt széket, mire én gyors kényszerudvariassággal eiveszem a felöltőt a székről.

Mikorra a meglepetésből magamhoz tértem, már mellettem ült és beszélt a leányka, úgy hogy az idő éjfélig mint egy perc: elrepült. Mit beszélt, hogy beszélt, nem tudom, de belőlem eltűnt a bátortalanság; könnyed csevegő hangulat fogott körül, amilyent azelőtt nem ismertem és mikor tíz óra tájon cukrászsüteményt kértünk a leányka számára és nem volt már, én nekikészültem, hogy behajtatok Orsovára és felzörgetem a cukrászt süteményekért. A leányka azonban inkább beszélgetni akart és nem engedett el. Ekkor jött az az ötletem, hogy másnap süttetek neki kárpótlásul szakácsnőnkkel egy Dobos-tortát. Ezt megígértem és másnap elküldtem a tortát. Erre természetes következképen felkerestem: a torta ízéről tudakozódni. És egy-kettő-három: a koncert, a torta, a látogatás, mint a forgó fogaskerék fokai, foganként és fokonként bevonszoltak abba a tündéri szférába, amely olyan szép, mint egy szent bűvölet. amiből azonban nincs menekvés se félelemmel, se okossággal, sem a kiábrándulás gyötrelme által.

* * *

Túlsok következetesség, sőt kiszámítottság látszik ki az életet sodró eseményekből, semhogy a „véletlenben“ hinni lehetne. Nem hiszek a véletlenben. Egyszerűbb lenne a csipkeruhás leányka mellé húzódását véletlennek tulajdonítani, — de tudva, hogy a leányka rokonai, ismert zárkózottságom miatt nem ültek volna asztalomhoz, nem bírok szemet hunyni a sorsirányítottság előtt.

Miért jött annyi üres és félüres asztal között ép a miénkhez mikor engem nem ismert és különben is háttal ültem a bejárat felé és nem is láthatott? Miért vette el a felöltővel lefoglalt széket mellőlem, holott még három szék állott mellette üresen? És hogyan jött ez a különös találkozás? Én nem szoktam vendéglőbe járni és a leányka csak vendégségben volt itt épen akkor Temesvárról!

* * *

A pesszimizmus.

Nem veszem fel a vitát a pesszimiztikus tagadással; már azért sem, mert a legmerevebb pesszimizmus magában is ott lelem a fényes hitet, csak ködbe zárva. Még ki nem fejlődve, vagy már újra beburkolózva.

A pesszimizmus, mely magában hordja a tagadást, kétséget

és mindenféle igenlésnek a kontrasztját, voltaképen: arisztokrata filozófia, amely mindent szürkébe foglal és a dacolva kivillanó napfényt és hitfényt kettőzött szürkébe burkolja, hogy ne bántásák a kényeztetett szemet.

Amiatt sem lehet az általános pesszimizmussal vitába szállni, mert az átélésekben vergődött nagy pesszimista gondolkodóktól a hívei *nem a tudatos* pesszimizmust veszik át. hanem *egy szándékos pesszimizmust gyakorolnak*, olyan elvet, amely kedvez a nyugodt élvezésre berendezett életüknek.

Társadalomfejlesztés szempontjából missziós elv a pesszimizmus, mert visszatartó erejével sok hitmímelő elhamarkodástól és időelöltiségtől megóvja a történelmi emberiséget; és az egyes víziókban és extázisokban vergődő médiumok tömegreható szuggeszcióival szemben mintegy lekötő ellenáramot statuál.

De missziójának véghatárát, vagy váltakozó rendeltetését a pesszimisztikus irány sem ismeri fel önként és ezért az ütközés itt is elkerülhetetlen, mint mindenütt, ahol az időszaki missziókat véglegeseknek tekintik.

A behatóbb értékelésért a köd és az árnyék filozófiájának is hívhatom a pesszimisztikus gondolatirányt, amely mint a nagyvárosok kultúrnépe, ablakfüggönyök mögé és lombos fák alá rejtőzik a napsütés elől. A nap égeti, a hit nyugtalanítja; egyik az elkényeztetett szemet bántja, a másik a kényelmet zavarja.

És ezért a pesszimizmus: az életélvező kényelemszeretet filozófiája is. De bizonyos, hogy nincs benne sem erősítés a hit számára, sem cáfolat a hit ellen.

* * *

Hitoptimizmus.

Hiba lenne a kultúrpeszsimizmust a hit optimizmusával párhuzamba állítani, mert a művelt többségen uralkodó kultúrpeszsimizmus: puszta természeti jelenség, olyan mint a felhő, mely időre-órára eltakarja előlünk a Napot, de a Nap azért változatlan fényben ragyog! Vagy olyan, mint az árnyék, melyet a Nap maga okoz avval, hogy haladtában oldalt tűz többnyire a dolgokra és emberekre, nem pedig felülről, mint délben.

A hitsugár is csak azokban él tiszta fényben, akikre felülről tűz; viszont azokban árnyéket vet, akik harántékosan veszik a sugarat. És a harántékosan sugárzottak nagy többségben vannak!

A pozitív hitsugárzás ugyanis oly arányban árasztja be az emberiség történelmi korszakait, mint a napsütés a földet: merőlegesen csak a déli órában süt, egyébként hajnaltól szürkületig (10—15-ször annyi időn át) harántsugarakat szór.

Ép ezért vár az a sürgető feladat az emberre, hogy a gyorsan múló merőleges sugárzásból kivegye azt, ami az emberiségé. És minél rövidebb ideig tart a hitdelelő, annál siettetőbb a feladat, hogy a merőleges hitfény isteni tartalmát az aránytalan hosszú harántékos hitszak számára megőrizzük.

És különleges kötelesség háramlik az olyan egyésekre, akik a hitkorszakok közeiben izoláltan vesznek fel sugarat az örök fényből, hogy azt lehető híven megrögzítsék.

Ebben a beállításban igazolást keresek vallomásaimra.

A kultúrtöbbségnek szándékos pesszimizmusát respektussal nézem. Ezért fordítok különös nagy gondot arra, hogy a levelekből beszélő szívmozgalmak kormányzottságát nyíltan szemléltessem.

* * *

Három évi szerelemfejlődés okmányait állítom sorrendbe. Különös regény ez, amelyben nincs pozitív cselekvő fél, nincs hős, sem hősnő. Láncolatokban akaszzkodnak találkozások, történetek egymásba; látni, hogy egyik a másikat okozza, de az eredő ok felismerhetetlen. És mivel a szenvedélynek nincs szerepe a regény körül, a „véletlen“ pedlg értelmetlen szó, ami semmiről nem világosít fel, a történetek szálai a kulisszák mögé: a hitbe vezetnek.

A misztikus összetalálkozás a nőnek juttatta az indító szerepet, de a vezetés szerepe azután átsiklott a férfikézbe és a későn, évek múlva, tragikus napok csillapítóiként olvasott levelekből merítettem azt a tapasztalatot, hogy az iniciatíva: „a hang“ a férfié, míg „a visszhang“ alá csoportosított levelek iniciatíva nélkül: kizárólag a hang visszhangját hallatják.

*

Hanem a visszhang nem kis dolog, sőt a tisztán kicsengő női visszhang a szerelemnek az a teljessége, amely által az erotikus vibrációk Istentől-Istenhez szűzi rezgésben keringenek át a hím és a nő lelkén. És viszont: a lesújtó vagy fellázító indulatok ott erednek, ahol a visszhang elakad.

*

Az 1904—1907. éveknek levelekben megőrzött történetéért nem lehet senkit okozni. Céltkövető misztikus kormányzat állította embereit a nekik szánt szerepkörbe és már e lelkes évek érzéssel telített írott soraiba belevéségette az élet a jövőnek sorsörvényeit és alkotásait. Az örvényeket nyilvánvalóan azért, mert nem írhat a mélységekről és magasságokról, aki a mélyben nem járt és a végtelenbe nem szárnyalt.

Baj, hogy így van, — mert a fájdalom, a szenvedés és a nyomor mélyen lesújtó . . .

De talán a misztikus fény csak a kinokba préseit testből tud kiverődni? Vajjon ki tudna erről számot adni, ha nem az, aki a szenvedések oceánján hányódik-vetődik part nélkül, pihenés nélkül, kényszerodaadásban, fájó lemondásban, emberi vágyak közé kötözötten? . . .

A hang.

1.

O a, 1904 szeptember 8.

Kedves kis Juliska!

Egész kis esztendő múlt el, mióta elutazott. Nehéz most megszoknom az esti együttlétről. Szükszavú kártyájából látom, hogy női társaságban utazott. Mikor búcsút intett a gyártelep előtt, egy férfialakot véltem látni mellette és mindjárt titkos imádójára gondoltam. Nem tagadom, hogy annak a látása lehangolt és bántódottságomat mindjárt rímekbe is foglaltam. Ha kérni fogja, elküldöm.

Most maga van soron. Adjon alkalmat, hogy megismerjem gondolkozását.

Ne várasson soká; írjon sokat, sokat.

Melegséggel üdvözlj

A D

2.

O, 1904 szeptember 18.

Kedves Juliska!

Jobban esnék édes Juliskának címezni, de nem szabad, ha érényekben is mestere akarok lenni.

Ma kettős ünnepem van, mert vasárnap van és mert levélkéjére válaszolhatok.

Kedves levele úgy felüdített, mint az első találkozásunk; attól is, ettől is új érzések ébredtek bennem. Ne nézzen engem tanító bácsinak, aki csak kritizálja az írását. Inkább higgye el, hogy átérzem a szavait, mintha hallanám s szinte megújul emlékemben az a néhány kedves este . . . bár sohase szakadt volna vége annak az ártatlan gyönyörnek, amelyet a gond még nem érintett.

Az ilyen ritka érzéseket, amelyek édes álmodozások országába emelnek, én meg szoktam ragadni, mert ezek az igazi kikelete a boldogságnak. Ami később jön és elkanyarodik az ideális állapottól, az már nem tavasz . . .

Kedves atyja itt volt. Én előző éjjel nem aludtam és úgy néztem ki, mint a hazajáró lélek. Majd elmondja otthon, hogy hogy vethet szemet ilyen beteg, csunya emberre?

Elutazásakor láttam, hogy nőtársaságban van, de mikor a vonat a telep előtt elrobogott, egy férfi állt mellette, és én mindjárt valakire gondoltam, hogy rajongásból elkíséri a legközelebbi állomásig. Ha tévedtem, annál jobb, — akkor „nem foszladoznak ábrándjaim“.

Irja meg, olvasgat-e néha és szabad-e néhány könyvet küldenem.

Lelkes üdvözlettel.

3. O, 1904 szeptember végén.

Kedves kis Juliska!

Leírom, mert kívánja és mert érdeklí, hogy milyen hangulat uralt engem elutazása után. Hanem meg kell ígérenie, hogy édesanyján kívül senki, de senki ne olvassa ezt.

*

Azért ne gondolja, hogy ez szerelemfáltás, a világért sem! Hanem idealista vagyok és tiszta fényben akarom látni eszményemet.

Juliskát még csak kis palántának tekintem, de becsülésemnek már számtalan jelét adtam és boldog leszek, ha lelki neveléséhez valamiben hozzájárulhatok. Nálam lelki szükség, hogy becsülésem és szeretetem versenyezzenek egymással azíránt, akit eszményemül fogadok.

Üdvözli tortás barátja.

4. O, 1904 október 5.

Édes kis gyöngyvírágom!

Ezt a levelemet meg ne mutassa a kedves anyjának, mert lesz szigorított cenzura. A bizalmasabb címmel a kis Juliskát akarom megbosszúlni, mert azt a száraz „tisztelt“ megszólítást használja, amit nem szeretek. Öntől idegenül hangzik ez a megszólítás és azt a hitet ébreszti bennem, hogy csak tiszteletet érez irántam.

Lehet, hogy ez csak a kis leányhoz illő tartózkodás, hanem észrevehette, hogy én is tartózkodó vagyok iránta, és ez, valamint komolyságom: biztosíték arra, hogy erényének egy atómját sem veszti el avval, ha egy-egy melegebb szóval megörvendeztet.

Nincsen oly kincsem, amit titokzatosabban őriznék, mint leveleit. Nem szerelem okából, hanem mert ez így illik. Kötelességem a külszint is megőrizni, nehogy útját álljam netalán jelentkező kérőknek.

Kis kacsóját adta ugyan reá, hogy 25 éves koráig nem megy férjhez és ha mégis, akkor engem előbb megkérdez; csakhogy a leányok csak addig nem mennek férjhez, amíg nem kéri őket, úgy-e?

Hanem abban szavánál fogom, hogy igazán megkérdezzen, ha előbb fosztaná meg magát leányságától.

Kedves levélkéjét háromszor átolvastam, pedig előszörre kívülről tudtam. Ha már hangját nem hallhatom, mosolyát nem élvezhetem, legalább kezevonásában leljem örömeimet.

Az a pár hét a nevezetes tortás nap óta, kicsit bearanyozta a szürke létet. Bájos gyermekdedségével sikerült engem kiemelni remeteségemből. Csak ne ment volna el oly hamar!

S ha már testben nem lehet itt, emlékeztetem ígéretére, hogy egy jó fényképet fog küldeni a szép napok emlékére. Ha aztán kívánja, viszonzásul küldök én is egyet.

Ha kifogy a könyvekből, akkor majd küldök, — addig nem akarom túlhalmozni olvasnivalóval.

Kártyájából részvétellel olvasom, hogy nem is táncolt a koncert után, oh, oh! szegény leányka. Hát olyan kegyetlen az édes mamája?

Nagybácsijánál kétszer voltam azóta az üzletben, de a feleségét nem láttam. Ha jó hangulatban leszek, meglátogatom a maga kedvéért.

Képzletben Gretchen-frizuráját és napderűs homlokát csókolja
barátja.

⊗

5.

O 1904 november 20.

Kedves kis Juliska!

Úgy a leplezetlen öröm, amellyel arcmásomat fogadta, mint bizalma, mellyel arcképküldésével megtisztelt, meghatott; nem érdeketlenre pazarolta bizalmát.

Azóta mindennap előveszem a komolyképű Juliskát; szembenézek vele, aztán elteszem és kedves képével a szememben, megyek munkába. De miért nézett olyan kétségbeejtő komolyan? Szerencsére lelkemben ég nevető szempárja és a mosolyt fantáziám varázsolja komoly képén ajkaira.

Nyugodt lehet, őrzöm a képet, viszont én is kérem, hogy levelezésünkről édesanyján kívül más ne tudjon.

Nincs különösebb okom e kérésre, hiszen férfi vagyok és misem feszélyez, de szokva vagyok érzelmeimet rejtegetni. Nem szeretem vonzalmamat latolgató bírálatoknak kitenni.

*

Hát mást is hozott magának az ismeretségünk, mint egy emlékezetes tortát? Vajjon mit?

Nem az elnyűtt szerelem szót akarom hallani! hisz arról egyelőre szó sincs. Nem is lenne az szebb értelemben vett szerelem, ha néhány beszélgetés után már annak nevezhetnénk. Hanem érdekelné tudni, hogy milyen érzelmeket vitt innen magával?

A szépségem csak nem hódította meg, hiszen tudom, hogy csunya vagyok. Hátha még a rejtett hibáimat ismerné!

Épen mert tudom, hogy megjelenésem nem leányhódításra való, modorom vad és nézése — Juliska, maga mondta —, mintha gyilkolni készülnék. Így csak az a lehetőség maradna még, hogy a jellemem, amit talán mások festettek előtte szépre, vagy talán gondolkodásom tettek hatást lelkére?

Ha az utóbbi eset áll, bátran megvallhatja, hisz a gondolataimat érzelmesen kifejező versek feierészben az önéi. Azelőtt nem írtam verset és hajlamot sem éreztem reá. Ha bennem volt a poéta csak rejtve volt bennem és a maga boldogsugárzása szemei csalogtatták ki belőlem, mint tavasznap a fák virágját.

Most pedig vallomást teszek, hogy viszonzásra bátorítsam. A páros életre nem gondoltam soha olyan értelemben, hogy azt a magam személyére kívánatosnak tartottam volna; sőt bizonyos elvi ellenkezéssel néztem azt másoknál is, kiváltkép összenemillő pároknál. Hanem ábrándjaimban foglalkoztam olyan mesebeli tündérrel, aki ragyogó tiszta: szívben és lélekben, akit én fedeznék fel valahol és érdeklődését anyagias gondolat nélkül fel tudnám kelteni személyem iránt. Akit azután én oktatnék, nevelnék, amíg gondolkodásunk és jellemünk egymáshoz formálódnék és végül közös

eszményekben olvadna egygé szellemünk. És csak ilyen kinemesedett köteléken, mint elpusztíthatatlan fundamentumon építeném fel a páros élet fészket.

A karakterszimpatia és a szellemrokonság az alapfeltétele egy becsületes életszövetségnek.

Ne higyeje, hogy elkábított a szépsége, vagy hogy erőt vett rajtam a szerelem. Azonban szemeinek kedves sugárzása hatást tett reám; és egy jóra, nemesre hajlítható naív teremtetést látok magában, aki idővel: talán hozzám tudna idomulni.

Elmondom, hogy mik azok, amiket a nőben keresek: Testilelki tisztaság. A munka szeretete és becsülése. Nemes, nőiesen türelmes gondolkodás. Fogékonyság a szép iránt. Egyszerűség és az önművelődésre való kitartó törekvés.

Sokat elmondtam, de nem mindent. Ha akaratom és elhatározásom nem a sors kezében volna, hanem tőlem függne, úgy nevelését kezembe szeretném venni, mert úgy-e, kis Juliska, maga az életről keveset tud és gondos kiművelésre szorul?

Többet nem mondhatok, amíg nem nyilatkozik előttem hasonló őszinteséggel. Addig őrizem a látszatot és semilyen külső jelét nem adom annak, mintha vonzalmát le akarnám foglalni.

Egyelőre megelégszem, ha levéli érintkezés útján lelkületének nevelését irányíthatom, de szabad a keze s ha sorsa jobbal kecsegteti, én ne legyek kerékkötője!

Könyvemről kérdez. Ha úgy veszi, mint komoly ember komoly írását, akkor küldök egy példányt. Van benne egy tanulmány: a szerelemről, amit felvilágosító céllal írtam (ismerkedésünk előtt). Ez az első könyvem.

Még egyre kérem. Tudva, milyen változáson mennek át a leánykák, mikor ismeretlen, új érzés lopózik szívébe, szépen kérem, ne hasonlítson ebben sem a gyenge átlaghoz s ne foglalkozzék szívügyekkel üres óráin kívül, mert az fontosabb végzendők rovására menne.

6.

O 1904 december 12.

Kedves kis barátnőm!

Maga az oka, hogy ennyire halasztottam az írást, bár szándékom volt előbb válaszolni. Az okot nem is gyanítja, de elmondom.

Okos levele után a küldött képeslap: jeges tusként hatott

reám. Beismerem, hogy ízlésem és felfogásom „a szép“ túlzása felé ragad, viszont megfigyeltem, hogy a nők ízlése aprólékosságokban nyilatkozik meg.

Ha megmutatnám Juliskának a küldött képeslapot, egyszeribe meglátná benne a kokottot. A frizurája, arca, öltözéke: köznapi kacér nőé és a kép alá nyomtatott szerelmes szónak is rossz értelme van.

Nem hallgathatom el a dolgot, mert direkt kérdi, hogy hogyan tetszik, és úgy-e szép? Erre az a feleletem, hogy nem szép. Nekem csak az a közvetlen, egyenesérzésű, tisztaszemű nemes báj tetszik, ami magánál megkapott. Elfogadott mesterének és azért e leckét el kell tőlem fogadnia.

Reátérek kedves levelére. Az én fogas kérdésekre ügyes kerülővel válaszolt és megértettem belőle, amit kellett. Hanem az eszményi nőt illető igényeimre azt feleli, hogy ezek a tulajdonságok csodálatosak, de nem hiszi, hogy egy személyben fellelhetők. Ha így volna, akkor mit tehet az ilyen ábrándos lélek, amilyen én vagyok? Talán a többnejűség berkeibe meneküljön?

Kijelentése után más megoldás nem marad, föltéve, ha házassodni vágnám. Csakhogy ilyen vágy nem háborgat. Csupán az történt velem, hogy egy kedves leányka felébresztette bennem a páros élet gondolatát.

E kérdésben azonban nem vagyok egy nézetten Juliskával, mert a felsorolt erények már természetből benne vannak a tiszta, nemes lélekben és inkább a kiművelésükről van szó. Mivel felfogásaink e kérdés körül nem egyeznek, szívesen venném, ha nézeteit bővebben kifejtené.

Hogy mi tart vissza attól, hogy nevelését irányítsam? Elsősorban az, hogy nem ismerem a családi viszonyait, — nem tudom, mennyiben szabad befolyást gyakorolnom az élettrendjére. Nem ismerem foglalkozási körét, sem szüleiével szemben tartozó feladatait és nem vonhatom el illetéktelenül esetleges más kötelességeitől. És fontos ok az is, hogy esetleges más jelentkezőnek más igényei lehetnek műveltsége iránt, mint aminőre én nevelném.

Magam részére pedig még nem kérhetem kis barátnőm személyét; ha azt tehetném, akkor nyíltan kérnék magától teljes vallomást.

Lehet, hogy úgy alakul minden, hogy ezt egyszer megtehetem, de az időnek és a sorsnak eléje vágni nem lehet. A mostani

lehetetlenség okát elhallgatom, mert hátha kiábrándul és bűnnek érezném: zsenge lelkét ábrándjaiból kizargatni.

Levelének végső akkordjai úgy hatottak reám, mint valami kedves zengzet. Ha ilyen erős az akarata és ily tiszta a lelkesedése, akkor el fogja érni, amit maga elé tűzött.

Január elején Budapestre utazom. Úgy-e, ha nappal utazom, ki fog jönni a pályaudvarra, hogy láthassam?

7.

Budapest, 1905 január 16.

Édes eszményképem!

Katonazene hangversenyen voltam. Velem szemben a terem túlsó falánál ült apjával egy leányka. Olyan haja volt, mint magának s az arca szépszabású, szende. Feiébredt bennem az ábrándozó. Kár, hogy nem lettem festő, ha lerajzolnám a reám hatást tevő arcokat, az levezetné az ábrándok fölöslegét.

Mikor elmentek a vendéglőből, meglepetve láttam, hogy még rövidruhás kis nőbimbó. Úgy elnéztem a kedvest; lelkemben megújult ismerkedésünk fehérruhás tündérfelbukkanása és már előre vetítem a gondolatomat a jövő hétre, amikor friss boldogság lesz osztályrészem.

Minek most más egyébre gondolni, mikor a magához fűző érzéskör: tiszta napragyogás.

8.

O, 1905 január végén.

Kedves Juliska!

Nagy dolgot végeztem, mióta hazajöttem. Most kis pihenőt élvezek és azt édessé teszem azáltal, hogy magával foglalkozom.

Elérzékenyülve gondolok arra a pár szent percre, amelyet együtt töltöttünk. Oly édes gyönyör volt csak látásban és eszmecsereben a szeretetbe olvadni. Így szeretnek a virágok, csak párzó gondolatban, gyarlóság nélkül.

Nem titkolom, szomjaztam csókjára, de boldog voltam, hogy erős tudtam maradni és nem érintettem ajkkal, amíg le nem köthetem szívét, szavát.

Most pedig nyílt leszek, — elmondom, ami köztünk még

akadály. Sokat elmondtam már személyesen is és leveleim, költeményeim, mind: tükrei lényemnek s így lelkületembe enélkül is sok bepillantást nyújtottam.

Most kívánságára még megteszem, hogy oly titkot vallok meg, amelyről talán hallott már, de köztünk nem volt még róla szó: Mióta O n vagyok, olyan időszakos bajban szenvedek, amely nem veszélyes és nem rövidíti az életet, de amellyel én nem nősil-nék meg soha.

Nem szóltam erről, mert gondoltam, hogy rokonai útján úgyis értesült róla. Ma ugyan javulásban vagyok és 1—2 év múltán talán megszűnik a szenvedésem, de ilyen dologban senki nem mondhat határozottat.

Mostanra nézve ez bizonytalan állapot, és Juliska az előtt a kérdés előtt áll, hogy érdemes-e jövőjét bizonytalanságra építeni és emiatt egy szerencsésebb kérést mellőzni; vagy pedig talán észszerűbb megragadni a kínálkozó alkalmat és ahhoz menni, aki előbb kéri. Ilyen nehéz kérdésben ne döntsön az érzelem, — az értelem szavára inkább hallgasson!

A maga személye örök helyet foglal el szivemben, és ha másé lenne is, kedves csillaga maradna létemnek, de épen mert ideális lobbanást ébresztett bennem, — teljes egészség nélkül nem kötném le személyét.

A kétévi terminust azonban enélkül is respektálnunk kellene, mert olyan munka előérzete él bennem, amellyel talán módot és jelentőséget szerzek magamnak és annak, aki a sorsomban osztozni fog.

Kérem, ne közölje levelem tartalmát senkivel. Határozatát maga hozza! Úgyis meg kell szoknia az önálló cselekvést, mert édesanyja nem lesz mindig mellette. Legyen ez a mi titkunk. A szerelem elfér az ember szíve rejtekében és nem közlékeny, csak avval szemben, akit szeret.

9.

O, 1905 február elején.

Édes Juliska!

Ha könnyebb kedélyben volnék, sem tudnék méltó választ adni utolsó két levelére. Most látom, hogy mi férfiak, az értelem képzelt nagyjai: milyen törpék vagyunk érzelmiekben a nővel szemben. Különösen első levelében oly közvetlenséggel fejezte ki

lelke hangulatát, hogy avval rabjává tett. Szép a második levélben is az a pár kedves sor, amit a hervadó rózsáihoz fűz.

Amily gyönyörrel olvadok mindjobban szűzi szerelmébe, oly meglepéssel látom értelmi növését. Összehasonlítom a tudatlanságban sütkérező kis naívát ismeretségünk elejéről a mostani Juliskával és lendületes fejlődését szellemi érintkezésünknek kell tulajdonítanom. Talán önzőnek láttat ez a megállapításom, de ezt a csekély önzést ne sorozza rossz tulajdonságaim közé. Hiszen természetes, hogy magam számára szeretném magasabbrendű nővé nevelni. Úgy vagyok evvel, mint a szobrász, ki évekig hordja az eszmét magában, míg egyszer testté nem lesz a művében.

Mindennel, ami szépet szemléletem eddig összehordott, a maga lényét akarom díszíteni és tapasztalhatta és látni fogja ezután is, hogy milyen isteni erővel lelkesít engem ez az eszme. Hiszek a megvalósulásban, mert látom a lelkesedésemet átterjedni magába is.

Igy külön-külön bár, de eszményektől lelkesítve, öntudattal törekszünk a cél felé.

10.

O, 1905 február végén

Szerelmem!

Ha ritkábban is írok, tudhatja, hogy egyetlen célirány vezérel: Juliska. Az észre is kell hallgatni. Ha a szív egymaga vinné a szót, úgy én is mindennap írnék és a fenti címzés még egy sornyi szerelemittas szavakból állna.

Örülök, hogy arcképem tetszett. Nekem nem tetszik, mert vad, komoly és mert olyan hajlottan ültem, mintha már családi gondok nyomnák a vállamat.

Lássá, édes, alighogy szárnyat kap a szerelem, már jönnek a gondok! Pedig milyen messze künn vagyunk még a sík tengeren

Hogy nincs vagyona, azt gondoltam, bár természetesnek hittem, hogy rokonsága nem fogja kis taníttatás nélkül egy szál ruhában kitenni a világ forgatagába. Az első ellátás és gondoskodás szigorúan emberi kötelesség!

Ehelyett, mint soraiból kiveszem, csak kéretien tanácsokkal terhelik, hogy vállaljon állást. Szép, hogy nem tanácsolták édesatyja halála után, hogy szolgálni menjen.

A legszerényebb állásban is valamilyen képzettséget követelnek s ha állásba küldik rokonai, képeztették volna ki előbb valamely foglalkozásra! Akkor nem kellene most cselédbéternél kisebb összegért egész napra odakötnie magát rossz szolgaságba.

Ezt el kellett mondanom, hogy ne becsülje rokonságát értékükön felül. Ilyen tanácsot bárki is oszthat, ehhez nem kell rokonnak lenni:

Nem bánom, egy-két hónapig mulasson a már elfogadott állásában, de ha célunkat el akarja érni, akkor ez nem vezet jóra.

Ne zavarjuk meg most a családi rendet, maradjon pár hónapig, ahogy határozták és gondolkozzunk ketten egy emberies megoldáson.

Hogy mit tartok szükségesnek ahhoz, hogy eszményemmé lehessen, azt elmondottam, de különösen rüggösnek tartom, hogy zenét tanuljon, mert erről nem mondhatok le.

Ezen gondolkozzék, édes. Nézzen egy szakértővel egy pedálos cimbalmot, írja meg az árát és megküldöm. A tanítás díját és a kották árát is elküldöm, anélkül hogy valaki tudna róla.

Visszautasítását csak úgy fogadom el, ha rokonai, mint fél-árváról gondoskodni: kötelességüknek vállalják. Vagy ha atyja teljesítené ezt, akinek szintén módjában áll, ha akarja.

Okosan mondja, hogy a viszonyokhoz kell alkalmazkodni, és jól hangzik az a tűrő megjegyzése is, hogy nem szabad elégedetlennek lenni, — csakhogy ez a reá hagyás és beletörődés veszedelmét rejti magában. *Beletörődöm a kötelességmulasztó gazdagok szívtelenségébe, de a talpraállás módját annál fokozottabban keresem a magam erejével.*

Utolsó megjegyzésére is felelek, mert azt mondja, hogy kaphattam volna művelt, gazdag leányt. Lehet, csakhogy nem akartam nőszülni, és ha szándékom lett volna is, a más pénze nekem nem érték; *engem semilyen nagy összeg nem kecsegtet, amit nem a magam erejével szereztem.* Csak mint fizetőeszközt és mint a jólét alapfeltételét becsülöm a pénzt, pénzimádás nélkül.

Remélem, jól mulatott a 6-iki estélyen és kívánom, hogy mulasson, amikor csak alkalma van. Nem szabad az ifjúságtól a vígságot megvonni, mert elkövetkezik egyszer a komoly kor, amikor jól fog esni, gyerekes víg napokra visszagondolni. És a szerelem nem apácakolostor; én csak azt kívánom, hogy szerelmemben megnemesedjék.

Irjon mindenről, ezentúl érdekel minden lépése. Eszményi vonzódással szeretem.

Nagy elhatározás kellett multkori levelem megírásához s mint válaszból látom, kiérezte soraimból az ingadozást. Tartottam tőle, hogy vallomással kitépem szivecskéjéből az alig ébredt szerelmet...

Válaszának tartalma meglepett. Vésse, édesem, levelének szép szavait a lelkébe, hogy soha másképp ne gondolkozzék, mint akkor, amikor e megkapó levelet megírta.

Azért pedig nem illethet szemrehányással, mert biztattam, hogy esetleges kérőt ne utasítson el. Lelkiismeretemnek tartozom evvel, nehogy utólagos szemrehányás érhesen, ha reményeimben csalatkoznám. Másrészt meg értékesebb így nekem: felejthetetlen lelki vallomása, mint hogyha szépítve állítottam volna elé a jövőt és közeli jókat helyeztem volna kilátásba.

K. levele után hiszem, hogy az életfelfogása lassan-lassan olyannyira hozzám idomul, hogy mire elérkezünk a vágyremények végállomására, már hasonlók leszünk és együtt fogunk egy ideális eget alkotni.

És mivel idáig eljutottunk, ezentúl annál inkább kettőnk titka legyen a szerelmünk. Őrizzük meg a rideg külszint. A rokonaitól pedig függetlenítse magát!

Én rokont nem ismerek, hanem csak nemesen vagy közönségesen gondolkozó embereket. A nemes jellemek: rokonaim; a hitványak, akik pénzre váltanák még a más érzelmeit is, — idegenek számomra,

Helyeslem, hogy helyzetét lefesti, bár ilyen körülmények között nehéz tanácsot adni. Én azt hittem, hogy a többször említett gazdag rokonai kötelességüknek tartják magáról legalább 20 éves koráig gondoskodni. Hittem ezt mostohaapjáról, akit az apaság kötelez a kiházásításig való teljes gondoskodásra és hittem az apai és anyai ág számos nagybácsijairól és csodálkozom a most megismert helyzeten.

A munkát nem ítélem el. Hanem a maga korában már a házi gazdálkodásba be kellene avatva lennie és amíg az hátra van, addig vétek másra fogni.

Legjobb lett volna egy-két évre nevelőintézetbe mennie általános kiművelésre. Gondoltam arra, hogy én helyezem el, vagy pedig húgom oktatására bízom két évre. De nem szabad ezt tennem, mert akkor magamhoz kötném, mielőtt bizonyos lenne, hogy enyém lehet. És nem szabad talán a költség miatt sem, ha jövőalapításra gondolunk.

Nehéz kérdés; magának önállóan kell határoznia. Mit keresne havonta a kérdéses állásban? Talán mégis inkább én gondoskodom szükségleteiről? Irja meg elhatározását.

12.

O, 1905 március 19.

Nyughatatlan vagyok, mint minden tavaszkor. Szeretnék a fecskék és az éneklő vándoraink elé repülni, hogy idesiettessem velük a kikeleti elevenséget. Furcsa ez a kopár, pusztá föld a nyármeleg korai napsütéssel.

Türelmetlen vagyok, mivel nem érzem úgy magamat, hogy a szent tavaszi légaramot kint élvezhetném. Mindezt csak mentséggül hozom fel, mert emiatt kap néha üres leveleket tőlem.

Színházi, zenei tájékoztatását köszönöm.

Mikor megy haza k. húga? Majd akkorra összekeresem a küldendő könyveket. Én nem jövök mostanában Temesvárra.

Báró Eötvös Józsefről és Eötvös Károlyról külön adok felvilágosítást.

Úgy-e, elnéző lesz, mert ilyen röviden írok? Látja, ilyenkor van alkalmam: édes lelke tartalmával az én lelkemet táplálni. Mutassa meg, hogy tud okosan csevegni, ha nem adom is eléje hosszú levelekben a témát.

13.

O, 1905 március 25.

Édesem!

Haragszom magára, Juliska, mert úgy érzem, legutóbb dacból nem írt olyan soká. Avval hozott olyan helyzetbe, hogy aggódva sürgettem levelét és most resteltem ezt.

Tudom, túlnőrzetes vagyok s emiatt néha hajthatatlan. A sors nyüge meghajlít olykor, de meggyőződéses akaratom se ember, se asszony előtt meg nem hajolhat. S ha mégis letörnek a körülmények, akkor nyomorultnak érzem magamat. Pedig a csorbíthatatlan önbecsérzetemre szükség van!

Ezer jelét látja annak, hogy szeretem, és akarom, hogy jellemben, szellemben hozzám emelkedjék. Ha ritkábban írok, annak is okát adtam. A nőnek inkább szabad gyengének látszania, — írjon, édes, inkább a kelleténél többször, mint egyszer sem. Ne hozzon engem olyan helyzetbe, hogy gyengének látszam, mert az nem az igazi színem és fáj, ha hamis színben látnak. Én magában szeretem

a nőt gyengédségével és gyengeségeivel együtt, de maga bennem csak a férfiasságot fogja szeretni.

Vegye meg, édes, a cimbalmot legjobb belátása szerint és tanítónőnél tanuljon, ha többre is kerül. A hangjegy-iskolákat gondosan vegye át, inkább lassabban, csak rendszeresen haladjon vele.

☉

14.

O, 1905 március végén.

Ha megszívleli szavamat, akkor ne jöjjön májusban. Ha őszre hívják majd a rokonai, akkor örülök vele, mert akkor már megíthetem haladását, de most az alig megkezdett tanulást abba-hagyni nem szabad.

Másképp is jobb, ha ősszel jön. Most, a természet ébredésekor én magam is újulásban vagyok és künn csatangolok. Amikor ellophatom magamat a muszájtól, gyalog vagy lóháton a hegyeket járom.

Ősszel az ember inkább magára van utalva, olyankor a természet öléből visszaszorul a szobájába. Akkor jön majd a maga személyében az utótavas, és itt marad úgy-e, ameddig kívánom? Akkor majd meg is vizsgáztatom Juliskát és megint személyesen oktatom.

*

Tankönyvet nem ajánlok, nem akarom túlhalmazni. A műveltséget szemléltetve akarom megszerettetni magával és annak lesz közvetlenebb módja, mint tanrend szerint tanulni. Egyelőre a zenére összpontosítsa a figyelmét és ha állásából kilép, akkor a háztartással foglalkozzék sokat.

Szórakozva olvasson magyar könyveket és ideiglenesen az elég lesz, amíg válogatott könyvekkel el nem látom.

Ami a rokonai ígéreteit illeti, arra nem adok. Az ígélet olcsó hatás a látszatért, azokat nem szokás beváltani. Maga ne is kérjen, ez a feladat az édesanyjáé! Ő figyelmeztesse rokonait, hogy a cigánysátorból sem adnak túl a leányon egy szál ruhában. Az ő szegyenük, hogy erről beszélnem kell!

Korai minderről tárgyalni, de mivel szóba került, úgy gondolom: a maga érdeke, hogy el legyen miudavval látva, ami a szegényt is megilleti. — — — — —

Egyes szókat a németes kiejtés után hibásan ír, — idejegyzem a helyes írásmódot: — — — — —

15. ☒ O, 1905 április végén.

Tartok tőle, hogy rajongó megszólításaimtól önhitté lesz, pedig nem céлом egyszerű lényében hiúságot ébreszteni. Hanem a tavasz olyan hatással van reám, hogy ilyenkor szívérzéseimet nehezen bírom fegyelmezni.

Úgy-e, neheztelt reám, mert husvétra nem jöttem? Most azért írok gyakran, mert azt írta, hogy lehangolt, ha soká nem írok.

Jókai „Kis Királyok“ tartalmát úgy tudta összefoglalni, hogy a mű velejét abból megértettem. Ebből látom, hogy értelemmel olvas és külön tudja választani a felépítő lényeket a kiszínezett részletektől.

A természettudomány bizonyítékokat gyűjtött arra nézve, hogy az elhanyagolt szervek idővel elcsenevésznek. Ilyen kevesethasznált szerv az asszonyi agyrendszer. A leányok elvégzik iskolájukat s azután színházak, bál, koncert, érzékreható regények, üres álmodozás és hamar kárbavész az a kevés is, amit az iskola helyezett beléjük. Az elméjüket nem foglalkoztatják. Innen van a sok-sok unatkozó asszony, aki a házaséletben csak szórakozást keres és hamar meg-unja az urát és nem érdekli a családi köre sem.

Aki kifejleszti magában a műveltség iránti érzéket, annak nem tűnhetik fel az élet üresnek és az nem ejti ki az „unatkozom“ szót a száján.

A tavalyi tudatlan leánykából látom az elmélkedő nőt fejlődni és nem lesz nyugtom, amíg fel nem viszem arra a fokra, amelyen szerelmem mellett tiszteletemre is számíthat.

16. ☒ O, 1905 május 15.

Micsoda hanyag ember lett belőlem! Három nap előtt ígertem, hogy írok és még most is alig egy perceske időm van. Nem bánkódnék ezen, Juliskám, ha saját kormos szemével látná, hogy milyen élénkülő szívdobogással gondolok magára és egyszeribe más szemmel látom a világot, ha rózsaszín leveleit kezembe veszem.

Nem írhatok most se többet, szép szentem. Ez a bohó tavasz annyira átvillanyoz, hogy nincs maradásom az íróasztal mellett.

Aztán meg sok-sok dolgom is van. A terminusul tűzött két esztendő egy-kettőre eltelik és addig a munkatervemmel ei kell készülnöm, mert azután vége! Legyen elnéző, hiszen ha nem magának írok is, de magáért is írok, mert minden eredményemnek maga részese. Legközelebb bővebben.

17.

O, 1905 május 21.

Bizalmas szerelem hangján írt kedves levele olvadékonnyá hangol. Lelkembe vésem némely mondását és én is megerősítem a maga szavait, hogy „semmi a világon ne választhasson el bennünket“.

Ép a napokban egy szokatlan borongós hangulatom volt, — kezdődött délután és tartott éjfélig. Az okát ma sem tudom. Elcsüggesztő életuntság volt rajtam. Önkéntelenül jött az az ötletem, hogyha édes ajkát érezném és mély pillantást vethetnék a szemébe, utána a halál is szép lenne. Akkor egyenesen a mennybe szállna a lelkem. Hangulat volt, jó hogy túl vagyok rajta. Elmondtam, hogy lássa, hogy meghalni is szép a maga szerelmében, hát még élni!

Itt küldöm a könyvet és egy kis kézimumkát, amit húgom születésnapomra küldött. Tegye, édes, a kelengyéje közé és őrizze meg a remélt időkre.

Nem volt előbb alkalom a csomagot feladni. Én t. i. nem szeretem, ha számon tartják, hogy magával levelezek, ezért leveleimet magam adom fel. Nem szeretem, ha hivatlanok kritizálják azt a lelki viszonyt, amit én szent titokként rejtegetek.

Ha majd előrehalad, úgy kultiválja a kurucdalokat is, mert azokban csodamély lelkitartalom van.

Mindennap lovagló kirándulást teszek. Ez most a legkedvesebb sportom. Esténként besétálok a városba, — mindig egymagam. Nézem a szép leányokat, — a hosszú országúton pedig a holdat nézem, amint legelteti a csillagokat azon a pompás kék mezőn fenn; és akárkit, akármit nézek, a Juliskával van a lelkem.

Látja, mit művelt az az ártatlan tortás találkozás! Hiszen úgy írok már, mint egy szerelmes diák. Ne gondolja azért, hogy vajból vagyok. Ha majd együtt leszünk, megint meggyőződhet róla, hogy csak az írásban hagyom magamat érzelmeimtől elragadtatni.

Hozzákészültem, de még nem tudom, mit írjak. Forrongás megy végbe bennem: ábránd, remény, csüggedés; kínzó tettrevágyás, majd megadás cserélőlnék egymással és a végén elcsendesít a mélytisztá vonzalom maga iránt.

Egy terjedelmesebb írással készültem el. Majd elküldöm, ha ki lesz nyomtatva, de csak ha nagyobb érdeklődéssel lesz, mint az első könyvem iránt, amelyről csak annyit írt, hogy beköttette. Pedig amikor Herbert Spencer idealizmusáról írtam, maga lebegett a szemem előtt . . . Spencer gondolataiban az én karakteremet tükröztettem. Azt hittem, hogy kiérzi, ami lelkemből magának szól és nyilatkozik róla, hogy módot leljek gondolkodásunkban az eltéréseket párhuzamosítani.

Születésnapomat kérdi: 1869 április 7. Látja, nem elég, hogy olyan nagyon idős vagyok, még az is hozzájárul, hogy áprilisban láttam meg a napvilágot.

Az én hangulatom is szeszélyes. Ha ősszel kis ideig közelemben lesz, talán minden megváltozik. Oly szép gondolataim jönnek-mennek és a folytonos elfoglaltság miatt kárbavesznek, talán a legszebbek. Kár értük.

Ha lejön és ha bizonyos felőle, hogy rokonai örömmel fogadják, akkor ígérem, hogy az estéimet maga mellett töltöm. Ha nem kapja meg a két Jókai regényt, akkor megszerzem én. Közben mást olvashat. Fontos azonban, hogy olykor az én írásaimat is olvassa úgy, mint leckét, vagy még inkább úgy, mint magának szánt nyomtatott leveleket.

Igazán szeretne lovagló őrangyalom lenni? Ne aggódjon, édes, vigyáz az igazakra a jó Isten és vigyázok én magamra. Hányszor gondolom úgy hegyen-völgyön futkosva, ha egyszer ott lelném kedvesemet egy bokor rejtekében! Én megenném!

Ilyen gyerekes ábrándokkal keresem magát mindig, mindenhol. Pedig lassítani kellene a lépéseket, — már így is nagyon lelkembe róttam és mennyi nyílt kérdés áll még előttünk!

Féltékenységről ír, édes. Ebből és az irigységből nincs bennem semmi, de semmi. Én, akár virág, akár kép, akár eleven arc, ha szép, — gyönyörűséget lelek benne. Ez ártatlan dolog. A nézésem mindenkié, az érzésem a magáé. Nem tudnám ezt kimondani, ha nem így lenne.

19.

O, 1905 június 20.

Szabolcska Mihálynak küldtem egy könyvet ajánlással, de nem írtam oda a helységnevet, mert faluhelyről jött munka iránt a városi ember elfogult. Ha érdeklí az írója, majd kikutatja, bár arra nem számítok. Igyekszem egymagamban erősnek lenni, hogy a mellőzések ne fájjanak később.

A kérdezett szók és nevekről külön írok.

20.

☒

O, 1905 június 26.

Magam is úgy érzem, hogy már egész lényével hozzám tartozik és beleéltem magamat abba, hogy csak személyével összefüggésben keressem az élet boldogságát.

De még most is komolysággal kérem, hogyha valami gazdag pártija kínálkoznék, ne utasítsa el, mert mindenki azt tartja, hogy a pénz mindent pótol, — én pedig nem vagyok gazdag.

Okos, ha nem rosszalja, hogy a kis szökét megénekeltem. De a legutóbbi költemény nem neki szólt ám! Itt küldök megint egyet, hogy lássa, hányszor megénekeltem a csókját, pedig még nem élveztem.

☒

21.

O, 1905 július 4.

Ártatlanságában akaratlanul maga vetette fel a kérdést, amit oly szélesre tapostunk. De talán használt ez a helyzet tisztázásának.

Utolsó kedves sorai meggyőztek. Őszinteségében kételkedni nem volt okom, az ilyen kétely különben is halála a szerelemnek, mert csak természetes viszonzásban él az én vonzalmam.

Úgy-e nem haragszik, ha e kínzó hőségben csak keveset írok? Hiszen négy-öt hét múlva már itt látom magát és majd élőszóval pótoljuk az írás mulasztásait.

22.

☒

O, 1905 július 18.

Tényleg bántott, hogy szóra nem méltatta a küldött könyvet. Olyan ez, mintha fontos tartalmú levelemre nem felelne, hanem megírná, hogy selyemszalaggal átkötve a többi levél közé tette. Utólagos megjegyzéseiből látom, hogy felfogta az értekezés célját.

A hangulatomra vonatkozó kérdéseire vajjon mit felelhetek? Közelében: remélem, fel fogok vidulni. Én emberbarát-ideálista vagyok és ha a környezetem csak kis mértékben is hasonló gon-

dolgozású volna, akkor nem nyomná le a kedélyemet. Egyelőre azonban rideg körben mozgok.

Megmondom, hogy nem lélekemelő tudat az, hogy számomra nem jut ideje kéthetenként egy gondosan szerkesztett levelet írni. Nekem minden körülmények között jut magához időm, de köznapi hangulatban, — elsietve magának nem írok.

Látja édes, annakidején indokolt volt a nagy tartózkodásom. Női tulajdonság a lényeges dolgokat hamar felejtani s ezt tapasztalom magánál is. Több ízben hű vallomást tettem helyzetemről s maga megértett és meghatottan méltányolta álláspontomat. Most mégis olyan kérdéssel lep meg, amelyben türelmetlenséget és kis felületességet árul el. A többi között ezt kérdi:

„Hát még mindig nem tudja határozottan, hogy egymáséi lehetünk-e valaha?“

Erre nem tudok ma gyengédséggel felelni, hanem tegye meg kedvemért és keresse ki a téli otlétem után írt vallomásomat, amelyben magamról és szándékaimról mindent elmondtam. Olvassa el és ítélje meg, milyen igazságtalan, mikor ilyen kérdést intéz hozzám már most.

Egyebet mit mondhatok? Az a terminus, amit sorsom jórafordulására nézve kikötöttem, még távolról sem telt el és bár tartós a javulás, — nem vághatok a sors elébe. Említett vallomásomban megeléji azt a kijelentésemet, hogy betegen soha nem teszem az enyémmé; de tudatában vagyok annak a kötelességnek, mellyel magának minden esetben tartozom.

Most, e furdaló lelkiismeret percében is azt vallom, hogy szeretem és minden jövőbeli reményem egybe van forrva személyével, de szerelmem lángoló szavával kérem egyszersmind, hogyha csak egy gyanúját érzi szívében a bizalmatlanságnak, úgy ne takarja azt el előttem. Ha életkedvembe is kerül, én nem fogadok el akkor olyan áldozatot, hogy fiatal éveit problematikus várakozásoknak szentelje. Most a virulás korában van, ilyenkor nem oly nehéz még a feiedés.

23.

8

O , 1905 július 22.

Ma írok néhány sort, nehogy rosszat gondoljon; de még ma sem vagyok könnyed kedélyben. Hogy miért, azt nem tudom és maga se kutassa.

Sokszor mondtam, hogy a hibáimat még felerészben sem ismeri. Az októberi idejövetelének remélem nem lesz akadálya s akkor majd lesz alkalmunk kitanulni, hogy össze tudnánk-e szokni idővel.

Kedves hűgát láttam egyszer ugyanazon kertben, ahol egy éve a kis Juliskát megismertem; egyszer fel is kerestem B... éknál, megírta? Testvéröccsét nem ismerem, csak hallottam, hogy O.....n van.

Szokott a tanítónőjével zenén kívül társalogni? Új költeményeim közül a „Déliab“ címűt figyelmébe ajánlom, mert az egységes kifejezője lelkületemnek.

24.

☒

O....., 1905 július 30.

Megint megríkáttam? Miért sír olyan könnyen? Nem szeretem a síró nőt és a könnyek nem hatnak meg, mert többnyire a futó fájdalmak kifejezői, amelyeneket el lehet könnyek nélkül viselni. Különben olvassa ki e sorokból felvilágosításaimat:

Nem szenvedhetem a pongyolaságot. Bizonyos ünnepiességet a férfi és nő érintkezésében nem nélkülözhetek. Abban a levélpapír színváltozásban a pongyolaság mellett azt is gyaníthattam, hogy ez első lépés az egykedvűség útvesztőjén. És nekem ez gondolatnak is borzasztó. Én csak szerelmet vagy gyűlöletet tudok honorálni. Az elsőt odaadással viszonzom; ha a másikat megérzem: félreállok. Hanem a közönyt, azt a se hideg, se meleg kedélytelen állapotot nem szenvedhetem és azért valami egykedvű nőt soha nem vettem volna szívvel észre.

Tudja, hogy milyen körülmények között ébredt bennem érdeklődés iránta. Aki azt az érdeklődést felköltötte bennem, azt ne hagyja elaludni lényében és kerülje a pongyolaságot kicsiny dolgokban is, hogy ne legyen alkalom félremagyarázásokra.

Multkori levelét sietett befejezni, mert az orvost várta. És ilyen elsietés több levelében sértett előbb is; mert fáj, ha 10—14 napban kapok egy levelet és akkor is siet, mert nincs ideje. Ha ma, mikor egész szerelmével enyémnek véltem, nincs kéthetenként egy-egy nekem szentelt órája, mikép lenne majd később??

Én éjfél felé jutok csak magánlevelezéshez; azért örömmel írok magának kellő hangulatban, pedig naponta 10—16 órán át szellemi munkát végzek.

Itteni vendégségére azért tettem megjegyzést, mert biztos akarok lenni, hogy kellő kényelembe és jó szívvel fogadják. Most

ezt más szemmel nézem, mint első ittlétekor, amikor érdeklődésem öntudatlan szívjáték volt.

A „Déliabáb“ költeményre tett megjegyzéseit annyiban kifogásolom, hogy bajos egy-egy kiszakított sorból az egésze véleményét mondani. Amint a kocsikerék küllőinek megvan a közös tengelye, úgy a költemény sorai is egy alap gondolat körül forognak és az alap gondolatot maga a cím a: „Déliabáb“ fejezi ki.

Remélem, hogy az összhangot ezután soká nem fogja semmi megzavarni. Ha pedig kételkednék vonzalmam igazáról, úgy nem-sokára alkalma lesz szerelmem zálogát ajkain érezni, ami több minden beszédnél. Keresni fogom a kedvét, viszont szeretném, ha az én egyéniségemet is megismerni törekednék, hogy alkalmazkodni tudjon.

25.

O 1905 szeptember közepén.

Örömet akartam szerezni a bokrétával és gyönyörűséget lelek kifejezett örömeiben. Mivel is jelképezhetném ezt a magas érzést mással, mint virággal, amely viaskodó lelkemet olyan isteni sugárzással hatja át, hogy néha elfelejtem a sok akadályt, amely magától még elválaszt.

Elűzők borút, aggodalmat és minden erőmmel a megvalósításon dolgozom. És magának, kis angyalom, nem kisebb eréllyel kell hozzálátnia, hogy a köztünk levő nagy távlatok kisebbedjenek. Ha szívem után indulnék, úgy ma elmennék érte és elhoznám, hogy mellettem maradjon, de az intéző sors mást diktál!

Amióta Juliska elment, öt-hat napig igen rosszul voltam. Talán kitombolja magát a baj, hogy sietve készítse elő a testemet az egészségre.

Érzélgős kedélyben vagyok; ha közel volna, könnyezve borulnék vállaira. Meg is írom ezt, mert a fájó szép hangulatok hamar múlnak. Hadd legyen megörökítve, mielőtt egy keserű kétkedő hangulat tolakodik a helyébe.

*

Ha kevésnek látja tanítónője ismereteit, úgy keressen egy zenetanárt, aki rendszeresebben tanítja és vegyen hetenként 1—1 énekórát is. Ne sajnálja a költségeket, mert nekem a zene fontos.

Bizony, szándékom volt egyetmást felpanaszolni, de mai kedves levele meglágyított. Ugyanis az együttlét felejthetetlen kedves emlékezetére sajátságos árnyék ült, amit alig tudtam elkergetni. Fáj, hogy válásunkkor egy meleg szót nem juttatott nekem s így a sok-sok szép emlék közé egy árnyfolt tolakodott. Ez azonban levele olvasása után eltűnt.

Kezeírását olvasva, mintha élő hangját hallanám, és jól van így, mert most úgysis, ki tudja meddig, az írásból kell élödnünk.

Köszönöm, hogy megírta, amit P né elbeszéléséből hallott és okosan tette, hogy nem árulta el lelki érdekeltségét. Különösen szép az a türelmes kérése, hogy csak a jövőre teljesen a magáé legyenek.

Higgye el, édes, hogy a minden széptől való megihletettség: költői természet, ami nem is hasonlít a csapodársághoz! Megcsodálni és megénekelni egészen más, mint megszeretni. Az ihletettség a pillanatból pattan ki, mint a friss bimbó; a szerelem azonban az örökkévalóságnak a fakadása az emberen. Miért nevelném annyi fáradsággal magamhoz, ha nem azt akarnám, hogy méltó eszményem legyen? — — — — —

Nem is reméltem, hogy ilyen hamar teljesíti kívánságomat. Fogadja csókomat, hálámat a képért. Tudom, hogy kritikáját is kívánja a képnek: A fej és arc tökéletes hű, jól kifejezésre jutott a képen a lélek alapkaraktere. De nem ügyelt az érzés és ízlésbeli finomságokra.

A képhez illett volna a sokszor említett fehér ruhája, és gyengédség nyílvánult volna meg abban, ha keblén viselte volna az angyalos órát-láncot, amit épúgy megtehetett volna, mint ahogy a nyakláncot a szívvel viselte. Vagy ehhez kedvesebb emlék fűzi?

Másképp szép a kép és óhajtom, hogy eszmei tekintetben is minél előbb olyan legyen, amilyennek én szeretném.

Most már elég hibátlanul ír, de sok helyen alkalmaz dupla mássalhangzót, ahol nem kell. Ezek a hibák a németes kiejtés maradványai, ami idővel kicsiszolódik az emlékéből, ha majd magyar környezetben lesz.

Szeretném részletesen ismerni Juliska életrendjét; akarom tudni, hogy gyakorlatot szerez-e minden szükségesben. A házidolgok

gyakorlása mellett menjen édesanyjával gyakran bevásárolni, hogy önállóbbá legyen. Azért jut idő sétára, kézimunka, zene és olvasásra, meg okos társalgásra is.

28.

O, 1905 október elején.

Ugyancsak rámolvasott pirosszélű levelében! Hogy miért? Nem tudom. Azt a képeslapot figyelemből írtam és soraim értelme is az volt, hogy meg akarom nyugtatni, mivel egy pár napot kések a válasszal. Az ok pedig nem a hangulat, hanem az, hogy ki vagyok verve a megszokott szobámból, mert a falakat festik és meg akartam várni, míg kész lesz a szobám.

Ezért kellett magának elszomorodnia?

Én a „kis tündér“ ismertetésére vonatkozólag mondtam dicsérő véleményt és csak megismételhetem, hogy értelmes szabatossággal írta le a regény tartalmát és az összefoglaló logikai következtetése is helyes.

A magyar nyelvnek nincsen dupla *w* betűje. A régi írásmódban egyes nevek, mint Wesselényi, Werbőczy, úgy íródtak, de a fejlődő nyelv kivetette magából ezt a betűt és csak *v*-t használ. Jegyezze ezeket meg, mert a hibátlan írás az egyéni fegyelemhez tartozik és végkép emancipálnia kell magát a kevert nyelv rontásai alól, ami épúgy megrontja a magyar nyelv tisztaságát, mint a németét.

Szerelmem teljességét csak akkor fogja elérni, ha művelt nőhöz méltó társalgást tud velem folytatni és ha önálló nézete lesz a dolgokról. Akkor ismeri meg maga is, én is az igazi emberi boldogságot, amely messze fölötte áll az unatkozók érzésvilágának.

Megjegyzést kell még tennem arra a pár szavára, hogy „az az egyedüli boldogsága, hogy én leszek oltalmazója, védemelzője örökké“; ez ellen kifogást emelek, mert bár kedves nekem a naív női gyengédség, de az eszményemnek *tudatos, akaratos, egész nőnek kell lennie, akit oltalmaz az irántam érzett szerelme és megvéd a hitben erős tekintélye.*

Az életet nem ismeri még, de tudnia kell, hogyha az Ég egymáshoz segít is bennünket, nem leszek folyton az oldalán és nem kapaszkodhat akármilyen miatt a karomba, mint most az édesanyja kötényébe. Erről beszéltünk már sok ízben és kívánom, hogy önállóságra törekedjék és jövőendő férjében ne az oltalmazót, *hanem a küzdőtársat lássa.* Egyenértékű párom legyen, ne védencem!

Istenem, mennyi fájdalmat önt aggódó pár sorába! És én vagyok az oka e sok töprengésnek. Nem ok nélkül figyelmeztettem annyiszor, hogyha összekötjük sorsunk útját, az az út nem lesz virágokkal hintve, de göröngyei talán véresre törhetik a maga gyengéd lábát.

Én csak kellemest szeretek írni és sok faggatására azért ritkán szoktam felelni. Nyolc napig se éjjelem, se nappalom nem volt és talán vétkeztem, de sokszor kívántam inkább a halált, mint ilyen kimondhatatlan nehéz tusát. Röviden: nem birtam írni.

Ne szánjon, édes, de emlékezzék arra, hogy én szántszándékkal sötétebbre festettem helyzetemet a valónál, nehogy a lelkiismeretlenség vádjá érinthessen.

Bennem alig van önzés és leküzdéném nagy szerelmemet is, ha nem hangoztatt volna, hogy szeret így is és mindenképen, mert soha nem tudna mást szeretni.

Ilyen súlyos próbám három éve nem volt. Most azonban gyors a javulás és szinte felújultnak érzem magamat. Jó érzés, hogy van egy angyali lény, aki aggódással gondol reám. Sokat segít ez vívódásaimban. De maga meg boldogtalan, mert ép olyan embert kellett megkedvelnie, aki beteg.

Válaszom előbbi levelére:

Az „Atlasz család“ tartalmi leírása fegyelmezett átgondolásra vall és oly helyes sorrendben foglalja össze a történetet, hogy könnyen megismertem belőle a regényt. Hiányzik azonban a belőle vont következtetés, ami itt kiválókép érdekelt volna, mert sokféle következtetést lehet vonni. Többek közt, hogy a természet parancsának nem szabad erőszakkal útját állni; hogy a bűnért a bűnhődés már itt a földön éri az embert; más szóval, hogy a bűn a bűnhődés csíráját magában hordja, és végül: hogy minden gonoszság megbosszulja magát!

A pályaművekkkel úgy vagyok, mint a pesszimista lutrijátékos. Most, hogy megtettem a tétet, már nincs reményem.

Édes galambom, hát máris szemrehányást tesz, mert szüleinek még nem írtam, pedig tudja, hogy ez hangulat dolga. És talán nem sürgős, hiszen magától megkértem a kezét. Helyreütöm azért a mulasztást, de nehezenre esik, hogy nekem kell kérni, hogy a maga kelengyéről és bútorzásáról gondoskodjanak, amit akkor sem

kívánhatnának tőlem, ha gazdag volnék. Ami csekély pénzem van, az kell a vett házacskára és jövőnk biztosítására.

Soha nem állt kérésre az ajkam. Inkább én adtam kérve vagy kéretlenül, ahol egy-egy gondráncot elsímíthattam, ezért nincs vagyonom. Ne csodálja, hogy olyan nehezen fog a tollam, ha kérésről van szó; magamért nem tenném meg. Magáért megteszem, mert megígértem, de ne sürgesse.

□

30.

O, 1905 október 18.

Keveset írt. Olyan telhetetlen vagyok, most folyton szeretnék friss írást, képet, valamit látni, ami magára emlékeztet. És maga csak picit négy oldalt ír! Csak nem fogyunk ki már a témákból? Látja, így lehet később is, majd kifogyunk az érzelmi témákból és azért kell a szellemieket kultiválni, hogy az üresség perceit kitöltésük és az unalomnak ne jusson hely. Ha saját képzeletünkben nem futja, akkor odafordulunk a költészet, művészet remekeihez és a gyönyörködésnek ilyen tudatos gyakorlása ruganyos ifjúságban tartja a szívet.

Magam elé idézem a jövőből, mikor édesem majd mint önálló egyén vitatkozik velem. Miért nem lehet ez már e télen?

De alighogy ezt leírom, szemem elé tódul száz akadály; és megadással hordozom a vágyat, reményt, a jó Isten tudja meddig?

□

31.

O, 1905 november 1.

Nem akartam ilyen hamar felelni, mert megszokjuk és majd naponta kívánjuk egymás leveleit. De annyi vonzalom sugárzik ki soraiból, hogy istenies érzés fogja meg tőle a szívemet, amit semmiért a világon el nem cserélnék.

Levele lélekemelő hatással volt reám, és önbizalmat merítettem belőle jó időre. Érzem, hogy hozzám tartozik Juliska és egész ragyogó lénye szerint enyém lesz egy év múlva még akkor is, ha gyógyulásom addig nem lenne oly teljes, mint amilyennek reméltem. Ma bátran mondom ezt, mert látom eszményeimhez való tudatos formálódását. Hiszem, hogy ideál lesz mellettem is, a kölcsönös megszokás után is mindig és minden tekintetben.

□

32.

O, 1905 november 11.

Lám, a posta is ellenem esküszik. Közben megkapta sürgető leveletem, amelyben említtem, hogy vasárnap küldtem el válaszomat. Sok mindent írtam abban és fájlálnám, ha elveszne.

Ha tudná, hogy milyen mcsés hatást tesz reám, ha egy szál virág, vagy pár szál haja van a levélben, akkor gyakran küldené.

Kiérzem leveléből bizalmát, szerelmét, fájdalmát és sokat adnék érte, ha személyes gyengédséggel hálálhatnám aggodalmát. De olyan nehéz lelki próbákat kell most megállanom, hogy megelégszem, ha karácsonyig helyrejövek annyira, hogy két napra odautazhassam.

Valami elfátyolozott jó szándék nyilvánul meg a sorsomban, mert alig léphetett nő lelkiebb őrangyal szerepben férfinék sorsútjába, mint maga az enyémbé.

Lázban, lázon kívül: maga lebeg a lelki szemem előtt; maga a segítőm, bátorítóim és küzdelmemnek célja és tartalma. Velem jót tett a sors, de magát nem büntette-e az énhozzám való vonzalmával?

Pár hét múlva rendben leszek és csak azért írom ezeket, hogy edzzem a lelkét, mert maga: kis síró baba, aki mindenre könnyezik. A tudás mellé nagy hitet akarok a lelkébe nevelni, olyant, amely minden helyzetnek megadja a maga vigaszát.

33.

O, 1905 november 15.

Nem bánom, ha kinevet is; lelkem ösztönöz, hogy most folytonosan foglalkozzam magával. Tegnap írtam és ma megint írok. Végtelenül sajnálom, hogy levelem elveszett, és most sok dolgot majd ismételnem kell, ami abban meg volt írva.

Zenében a népdallal nem érem be. Most más mester után kell néznie.

A nagy szeretet mellett haragszom is kicsit magára. A stílusára és önművelésére vonatkozó dicséretemmel serkentenem akarom és maga újra felületességgel írja a leveleit, amiáltal visszatérnek első leveleinek íráshibái, amiket ismételnem terhemre esik.

Ha vigyáz, akkor hibátlanul ír, de alighogy egy-két levélnél ügyel, a harmadik újra felületes. Ha ma, amikor még tanulnia kell, nem hozza meg a gondos figyelem áldozatát, akkor hogy lesz később, amikor a pongyolaság házi jogaiba lép? Ha becsülésemre reflektál, ami nélkül szívemben csak félszerelem élhet, akkor kövesse tanításomat!

Bánk-bánt jól fogta fel. Ismertetése értelmes, világos. Ebben nem segített senki? Látom, hogy amikor figyel, akkor fegyelmezett gondolatmenete van és nincs hiba az írásában, de néha mintha

szórakozott lenne. Nem mondaná meg, miért? Ez a természete? Akkor miért nem küzdi le?

A szerelem hatásairól megállapítottuk egyszer együtt, hogy az „egész“ szerelem a törpéből óriást tud varázsolni! Hozzon, édes teljes szerelméről tartós bizonytságot avval, hogy tanításomat kedvvel kövesse.

Remélem, hogy nem lesz sok ilyen visszaeső intő alkalom, mert ne felejtse el, hogy az önként vállalt oktató szerep kényelmetlenné válik, ha eredménye nincsen. Ne védekezzen édes, hanem inkább határozott álláspontot foglaljon el, hogy ne végezzek kilátástalan munkát. Ezt a lélektani kétféleséget nem értem, amíg saját-maga meg nem magyarázza.

□

34.

O, 1905 november 21.

Másmilyen választ reméltem utolsó levelemre, — tárgyilagos választ, — nem sértődöttet.

E levelével azt tanúsítja, hogy bennem szigorú mesterét és nem önzetlen tanítóját tiszteli, aki jószívű vonzalomból fárad, hogy választottját olyanná varázsolja, amilyennek a jövőben tartósan szeretheti.

Ha intelmeimet így fogná fel, akkor ha nem tudnám is az érzett sok jó szándékot helyesen kifejezni, segítenie kellene soraimat jóra magyarázni.

Levele tartalmával nem szerzett örömet; pedig sokszor mondtam, hogy ünnepem van, ha leveleit olvasom.

Végigmegyek válaszában, hogy néhány megjegyzést tegyek rá:

Nekünk, férfiakkal szokatlan az, hogy aki egyszer megtanult helyesen írni és állandóan ír-olvas, holmi változó hangulatok szerint újra és ismét hibásan írjon. Mindamellett elnéző vagyok, mert tudom, hogy német környezetete hatással van rá.

Bánk-bán sikeres ismertetéséről éppen azért kérdeztem, hogy nem segített-e benne valaki, mert a másik megállapítással szemben nem bírtam megérteni, hogy ilyen kifogástalanul tudjon írni és bírálni. Az erre vonatkozó kérdésemet dicséretnek vehette volna, mert tényleg annak volt szánva, és gondolom, ha elhamarkodta is, de nem komoly elhatározása, hogy többé nem referál az olvasottakról?!

Minden egyébvel pedig teljesen félreértett, és különösen az irodalomtörténettel. Mielőtt az iránytant és a többi előbb jelzett

könyvet átvette volna (amikről eddig semmit sem írt), csak nem foghat az irodalomtörténetbe? Hisz ez a tetőnél kezdett házépítés lenne!

Amit a zenedéről írtam, abban sem tévedek, mivel mindazt az elveszett levélben írtam és sokkal gondosabban számon tartok mindent, semhogy ilyen tévedésbe eshetnék.

Türelmetlen kifakadását és nyugtalanágát, mely utóbbival a felsorolt hibákat védeni akarja, ahelyett hogy helyrehozná, nem szívesen látom, és kétely támad bennem föltétlen ragaszkodása iránt. Mi nyugtalanítja, ha szeret, és ha bizik bennem, — ha hisz az isteni bölcsességben?

Ha nem óhaja, hogy felmentsem szívét a szerelmünkkel összefüggésben később keletkezett aggodalmai alól, akkor kérem, nézzen hittel a jövőbe.

Végsoraiban azt panaszolja, hogy megbántottam az önérzetét! Ó dehogya! Én csak azt a hatást tettem az önérzetére, amit a villanyozás a bágyadt testre. Ha ellenkező hatást értem volna el, akkor remélem, hogy felvilágosító soraim után: önérzete igazán felvillanyozódik és éleltségéből ezután nem fog veszíteni. Én pedig megígérem, hogy az önérzetvillanyozást soha nem fogom ok nélkül alkalmazni.

35.

O, 1905 november 25.

A zivatarnak a kártevés mellett többnyire van valami jótékony hatása is. Utána tisztább a kék derű és illatosabb a levegő. Amit rontott a multkori levéllel, azt a maival eltakarította.

Kellenek az ilyen alkalmak arra, hogy a léleknek csak a felindulások során mutatkozó mélységeit felszínre lendítsék.

Ha vágyának csúcspontja, hogy azzá váljék, aminek én az eszményi nőt lerajzoltam, akkor el is fogja érni, mert a szerető nő számára nincs nehéz feladat. Eddig jól halad, rendszeres iskolai nevelés sem végzett volna ennyi idő alatt többet. Törekvéseinket közös cél fűti. Maga tökéletesedni akar, hogy lelkem álmait betölthesse, — én pedig fáradok vele, hogy eszményképemmé formálhassam.

Kain, Egmont, Manfréd még nem mostanra valók. Minél későbbre halasztja ezeket, annál jobban át fogja érteni. Ráér vele. Csak szórakozva, mértékletesen élvezzen mindent, mert ami fárasztja, az inkább árt, mint használ.

A küldött hajszalakat úgy veszem, mint idekínált illatos szirmait. Száz csókkal honorálom. Mit is tehetnék e kegyetlen távolságban mást, mint csókolni, csókolni mindent, ami magára emlékeztet.

36.

O 1905 november 30.

Kedves édes levelét most vettem; boldoggá tette vele a reggeletem. Ilyenkor ragyogó nekem a hajnal és utána az egész nap, még ha felhő takarja is az eget.

Képzletben odalépek hajnali ágyacskájához, kezem odatámasztom nőillatos párnájára, lehajlok és mézes csókot kapok szűzi ajkáról s egy-kettő visszarepülök, kiolthatatlan mennyei melegséggel a szivemben.

Most pedig sietek pár sort írni, mert napközben nem lehet A zenedébe iratkozzék be elsejére és ne mulasszon egyetlen órát sem, mert egy esztendőnél több ideje nem lesz a tanuláshoz és ezalatt legalább a zenetudás általános alapjait el kell sajátítania.

37.

O 1905 december 1.

A hajnal üde hangulatában írtam tegnap reggel pár sort. Estére jeleztem a többi választ, de nem vitt a tollam. Istenem, milyen más is a reggel, mint az este! Az a harmatozó ifjúság, — ez a bágyadozó öregség, ráncos sötétedésével. A fárasztó napi munka után a hangtalan négyfal és a duruzsoló kályha. Ebben a foglalatban élek.

Alig több egy évinél, e négy fal s közte könyveimmel, terveimmel volt csendes pihentetőm. És minden hiú volt nekem, csak az isteni gondolat lebegett szemeim előtt. Hová lett mindez? Maga elvitte! Mindent elvitt, csak sötét estéimet hagyta itt.

Végtelen távlatok, elérhetetlennek látszó vágyakozások: ezek jätsszák a délibábot velem. De a Teremtő nem igazságtalan, mert lelki világom gazdagságában adta meg, amit az élet élvezéséből tőlem megvont. És sokszor gondolom, hogy talán a maga szerelmében tartogatja nékem az isteni kegyet.

Haladjon lelkesedéssel és megrövidítjük az esztendőt. Talán a jövő őszön párom lesz. Egyszer én is könnyelmű leszek, de élvezni akarom a páros fészek melegét és nem gondolok továbbra. Az ittas ember sem törődik avval, hogy mi lesz a kijózanodása után.

Én kimondhatatlan szomjas vagyok édes, igaz, önzetlen szere-

tetre. Ha maga ugyanolyan ittasult lesz az én tisztult szerelmemtől, akkor az úgyis csak a kettőnk dolga.

A közölt verset úgy tekinteni, mintha maga írta volna, de a harmadik strófa gyanúja nem illik reám, mert az én hitem kertjében nem taposott még senki. Aki ott járni fog, az könnyed angyali lélek lesz és nem lesz versenytársa.

Szeretetemből juthatott másnak is, de hitemből csak magát fogom részeltetni. A maga lelkét én idomítom egy tisztult világfelfogáshoz és abban nem szabad csalódnom.

Most nyujtsa ide tündérajkát, amelyről az „Első csók“ románcot írtam, — úgy! és most elmegyek aludni, mert ha fennmaradok, még tovább kesergek a sötétség, a távolság és minden elválasztó okok miatt.

38.

O, 1905 december 6.

Igen, a cél a kölcsönös megértés, a szeretteljes figyelmesség és az önfeláldozó ragaszkodás jóban, rosszban. Miért húzta alá a *türelmes* és *megbocsátó* szókat? Ha azon az úton halad, amelyen most látom, akkor nem szorul elnézésre. Türelme: e csak oly nőnél van szükség, aki nem tud számot adni minden cselekedetéről.

Tudom, hogy az eszményiség mimózaszerű növény, maga is azt írta multkor, hogy a szép szerelem: lelkünk virágja. Nem látja, milyen gonddal nevelem erőssé a lelkeinket, hogy ne csak a törzs, de virágja: a szerelmünk is viharálló, erős legyen? A hervadástól ezt a faj virágot ne féltse!

Kazinczy Ferenc negyvenes volt, mikor eszményét elvette. Tizenötévi házasság után írta egy meghittjének, hogy épúgy lángol a szerelemtől, mint vőlegény korában. Felesége annyi idő után is inkább szeretője volt és a házasélet késői szakára esik irodalmi tevékenységének kimagasló része.

Szívesen hallom, hogy tanárja tehetséget fedez fel benne. Megírja majd, úgy-e, ha az első hangversenyen játszik?

39.

O, 1905 december 7.

Hamar elfelejti kötelező örökvidám szerepét. Hogy szabad fiatal létére búsulnia? Szüleinél van és szeretettel veszik körül, hát mi panasz? Mert én néha nehéz kedélyben vagyok, — hiszen a nőnek legegyszerűbb szerepe a férfit még könnyeiből is felderíteni! Nem emlékszik, hogy ezt kikötöttem magamnak? Ha túlérzékeny a szivecskéje, akkor ne vegye fel a kedélyhullámait.

Nem cserélném vissza a régi állapotot, nem adnám másnak a szerelmét, hacsak nem kívánná ezt. Jövendőm már egészen személyéhez van kötve.

Hányszor elmondom ezt szívből és mégis oly kevés önbizalommal van önmagához, hogy megint kérdi, képes lesz-e engem boldogítani. Ki lenne arra képes, ha maga nem? Hiszen nem kínálta magát nekem senki, — én fedeztem fel, magam formázom a lényét és szeretni fogom, mint akit Isten dobott a karjaimba.

Legyen több önbizalma! Igyekezzen az önbizalomból és akaratból nagyobb adagot kifejleszteni lelkében. Sok leány köznapi műveltséggel jár fönnhéjazva, míg maga szép értelmi fejlődés mellett a szerénykedést túlozza.

Kedves hűgát rég nem láttam. Most, hogy ismét jól vagyok, majd lemegyek hozzájuk a napokban . . .

40.

O, 1905 december 13.

Irtam volna már tegnapelőtt, de megint meglepett a felsőbb erőhatalom. Túlsokszor gondolom, hogy velem jót tett az Isten, de magával jót tett-e, hogy hozzám kötötte? Talán igen, — talán nem; mit tudunk mi a magunk életéből? Csak azt, ami elmúlt.

Kedves leveléből örömmel olvasom, hogy kész lesz idejére mindavval, amit a tantervbe felvettünk.

Megkapóan ír, kis angyal, a kettőnk viszonyáról és meglátja, nemsókára megérjük, hogy nem naponta egy csók, hanem száz is . . .

41.

O, 1905 december 15.

Kedves, átpihent éjjel után első ébredésre asztalomon a rózsaszín levele. Úgy örültem vele, ahogy csak gyerek tud örülni. Vágyainak négy szabálytalan strófáját olyan kéjjel olvastam, mintha a világ legjobb verse lett volna. De hiszen költemény nekem minden tollvonása!

Azt írja, hogy elfelejtkeztem Juliskámról! Most már, ha akarnám, se bírnám felejtteni.

Itt fekszik tenyerem és ajkam között a küldött hajvirága, — csókolom, mintha élő angyalillatát szívnam magamba és kérem az Istent, hogy ne tagadja meg a remélt jutalmat tőlem, hogy jövő évben karjaimba zárhassam. — — — — —

Tanuljon lelkesedéssel és ha néha nagyon reám gondol, játssza el a „Gyere rózsám“ kedves dalt és én meg fogom érezni azt; maga meg ejtsen egy szerelmes könnyet azért, aki magát a zenekedvelésre reákényszerítette.

42.

O 1905 december 20.

Harmadik napja halogatom az írást, mert nem bírtam írni. Pedig hogy igyekszem e kedves tartozást leróni!

A Gondviselés csak tudja, mit cselekszik! Én nem tehetek ellene semmit, csak arra kérem édes, hogy javulásomig legyen elnéző és az elnézést más tekintetben viszonzásul majd én is gyakorlom magával szemben. Még néhány hétig, úgy látszik, tombol az ördög szolgája bennem és én csak lecsillapítom magamat, ha tudom, hogy maga is beletörődik.

Nem írnék róla, de menteni kell magamat, mert én is érzem annak a keservét, hogy a rég várt karácsonyi látogatást nem tehetem meg. Január elején azonban utazom és két hétre üdülni megyek valamerre.

Odafelé és visszafelé utaztomban be-beszállok egy-két napra magához, édes.

Nincs súlyosabb bajom, de lázas vagyok és nem fekszem már napok óta. Szerencse, hogy olvasni bírok és éjjeleimet könyvvel a kezemben, Juliskával a lelkemben töltöm fájdalomak közt és mégis rózsás reményekkel.

Igérje meg, hogy egyetlen felhőt sem tűr meg a homlokán, hanem hitteli kedélyben előveszi rózsaszín papírját, derűt sugározva gyönyörű két szeméből, ír sokat-sokat komor Dezsőjének.

43.

O 1905 december 24.

Hogy lássa a kezem írását és holnap délután már kezében e levéllel illő ünnepi hangulatban legyen, most írom e pár sort és válaszómat este küldöm utána.

Január elején betoppanok magához, alig egy héttel később, mint eredetileg terveztem. Csak rövid lesz az ottartózkodásom, visszafelé több napot szándékozom közelében tölteni.

Kiváncsi vagyok zenei haladására és egyéb szellemi gyarapodására. A boldog együttlétig is csókolom.

prózát írhatnék. Tekintse úgy a költeményeket, mintha maga sugalmazná és én csak leírom.

A megszólításnál és levelem befejezésénél mindig megakadok. Az érzelmeknek olyan zúdulata fog olykor el, hogy szavakat alig találok. Bár ne tudnék annyira szeretni!

47.

O, 1906 január 26.

Hazatérve . . .

Nem bánt engem az unalom,
Angyal kísér az utamon, —
Rögös útra rózsát se kell hintenem . . .
Bimbóképe, virággleke:
Itt nyugszik a szivemen.

Hogy elváltunk, azt fájdalom,
S még sincs bennem oly fájdalom,
Ne enyhítné szép édes emlékezet:
Hévvél, tiszta szerelemmel,
Mint csókoltam két kezed.

Ajkad tapadt lángajkamra,
Ráhajoltál a vállamra, —
Feledni azt, amíg élek, nem lehet;
Oh, bár most is, mindörökre:
Itt nyugodna szép fejed!

48.

O, 1906 február 5

Panasza van reám, pedig azonnal válaszoltam levelére. Azt mondja, ha szívére hallgatna, mindennap írna. Miért nem hallgat a szívére?

Hanem kiesett Juliska a szerepéből! Emlékezzék, mi úgy szerződöttünk, hogy maga a fogyhatatlan vígságot tartozik kultiválni. Most pedig oly sok gyanakvás, aggódás van a levelében.

Maradjon maga: a dal, a virág, a kedély az életemben és higye el, hogy akkor tökéletesen tölti be kiváltságos élethivatását. Nincs se gondom, se rossz hangulatom; boldog és elégedett vagyok. Ne keressen barázdákat a homlokomon, mikor derű sugárzik róla.

Eredmény, hogy maga is felfedezi már a tudás és a nemesült gondolkodás magas értékét.

Furcsa a közös honra vonatkozó kérdése. Ugyan nem emlékszem, mit írtam arra nézve, de csak nem feltételezi rólam, hogy a sírdomb alá helyezem ábrándjaim legszebb választékát?

Miért kételkedik mintegy visszaesően az én szándékomban? Nem látja, hogy nem áll hatalmamban az állapoton változtatni? Nem igazoltam elégszer, hogy csodát is művelnék, csakhogy bűntetlenül közeledhessem magához?

Ne zavarja meg, édeském, boldogságunkat ilyen gyanakvó puhatolódzásokkal és ne sértsen engem bizalmatlanságával!

Szeretnék póstagalamb lenni. Odarepülnék most ablakához; meglesném, mint hajtja álomra csodaszép fejét és meglesném, rámgondol-e? Száz csókot dobnék felé és eltűnnék, hogy másnap este ismét angyallesre menjek.

49.

O 1906 február 9.

Megnyugtatom édes mégegyszer, hogyha szó volt is ilyesmiről valamely alkalomból, de én élni vágyom magával és nem meghalni.

A bizalmatlanság miatt nem haragszom tartósan, mert gondolom, hogy honnan ered, hanem ennyi lelki oktatás után végre emancipálhatná magát az ingerkedések hatása alól.

Amit kedves hűgával kapcsolatban a mi frigyünkről írt, az felháborított. Magáért túlteszem magam ezen is, de tiltakozom: garasos lelkek beavatkozása ellen szívügyembe. Engem hagyjanak ki ezután az ilyen irányú megvitatásokból. Nem kerestem senki közvetítését és nem adtam okot arra, hogy személyemmel idegenek, mint szatócscikkkel spekuláljanak.

Feltételül tűztem: magát velem ugyanegy lekinivóra emelni és csak nem kívánja, hogy elhamarkodásból most én sülyedjek le a szívnélküliek szintjére és magát hirtelen házassággal egész életére szerencsétlenné tegyem?

Amíg zárkózott voltam, azt hibáztatták, most szívélyes lettem magáért és máris fix terminust tűznek tolakodóan elém!

Kétségbeejt látnom, hogy az embernek isteni lényével cinikusan kufárkodnak. De azért eltakarom a belső érzésemet és szívélyes leszek a maga kedvéért.

Édesanyját kérem, hogy a folyó év végéig kíméljék meg magát a rokon zaklatásoktól, hogy a zenetanulást ne kelljen félbeszakítania.

Méltányolom édesanyja bánatát afölött, hogy fiatalabb leánya nem lehet mellette, de szabad-e az egyik leányát szerencsétlen elsietésbe kergetni, amikor a másikon úgysem segíthet?

Köszönöm, hogy közölte a bánatát, bár jobb az ilyen dol-

gokról nem tudnom, mert élek-halok az eszményi világért és irtózom a lélek sárbavonszolásától.

Magát is felragadom tisztult világomba, csak megértésével megkönnyítené a harcot! Hisz én is dolgos, józan, vetekedő ember vagyok, de ha lerakom a kalapácsot, akkor egy nemesen ragyogó másik világ fogad: a felsőbb lélek és az eszmény világa. Nem különzárt kör azért ez sem, mert folyton egyeztetem, összeillesztetem a létharc világával; csak arra ügyelek, hogy el ne veszítsem e szép világot, amelyet magamból teremtettem, mert az anyagvilág telhetetlen mohóságában amazt folytonosan elnyeléssel fenyegeti!

Kedves húga miatt ne aggódjon! Édesanyja köteles gondját ne vegye a maga gyenge gyermekvállaira. Ne vonja el a tanulástól a figyelmét. Minél jobban szorongatja a helyzet, annál szorgalmasabban tanuljon és mindig vígan, mintha én szemtől-szembe figyelném.

50.

O 1906 február 10

Jó, hogy végre megkezdte énekóráit. Nincs szüksége nagy hangra, hiszen nem akar énekesnő lenni és nem értem, miért lenne boldog, ha neves művésznő lehetne? Akkor a színpadé és a publikumé lenne. Nem, nem; — hagyja az ilyen ábrándokat. Művésznő lesz majd abban a körben, amelyre most készül, de tökéletességre kell törekednie. Ne elégedjen meg a közepszerűséggel, akkor tetszészerinti pályán érvényesülhet, ha szüksége lesz egykor reá.

Mai levele új reményt hintett el tegnapelőtről még kesernyés lelkemben. Meglepett, hogy már „Manfréd“-et is elolvasta, sőt felfogta. Tanácsoltam, hogy halassa azt, amíg magasabb műveltségi fokra nem lép, és kedves meglepetés, hogy már most ilyen átértéssel megírta a bírálatot róla.

Lehet, hogy a szerelmem részrehajlóvá tesz kissé, de elolvastam háromszor a vonatkozó sorait és talán én, mint írással foglalkozó ember, nem csalódhatom annyira. Tény az, hogy korrekt magyaros mondatokban oly érthetően fejezi ki a mű tárgyát, hogy arra való emlékezéssel, hogy egy év előtt még a németes mondat-szerkezetet sem tudta leküzdeni, e tiszta szépírályával bámulatba ejt.

Egy észrevételem van egy utolsó mondatára. Azt írja ugyanis, hogy egy bünbeesett, megtévedt lélek szenvedéseit látja a műben. Úgy gondolom, hogy itt bünről nem lehet szó, — inkább a boldogságát elveszített lélek tapogatódzása ez, — és a kutató lélek tragé-

diája látszik ki belőle, amely lélek beleterjed a világtérbe, hogy az emberi rendeltetésre és a létre vonatkozó rejtelmeket kiragadjonnan.

Magyarázhatom úgy is, hogy a szerelmétől fosztott, érzem híjján tengő egyén: hitéből is kiábrándulva, egyoldalúan, csak a szellemi életre utalva, kimeríti önmagát és túlvilági misztériumok után kutatva, önmagát vesztí el, anélkül hogy azokat meglelné.

A bünt nem érzem ki a műből, csak a sorstragikumot.

51.

O 1906 február 15.

Megindultsággal olvasom szebb és szebb tartalmú leveleit és élvezem logikus kifejtéseit. Csak most látom, milyen szükséges a magunk ítéletét fölé helyezni idegen ítéleteknek, és önelégülten gondolok arra, hogy elfordultam azoktól, akik magát annak idején kérdezetlenül mint kis butácskát festették le előttem. Úgy-e, most már szabad ezt elmondanom?

Bizonys, hogy megsejtés volt, hogy igénytelen gyermeklelkében megéreztem a rejtett lehetőségeket. Nem csalódtam, sőt most már a fokozódó tiszteletnek az érzése egészíti ki a szerelmemet.

Dicsérem a rokoní kellemetlenkedésekkel szemben tanusított magatartását; helyes, ha fensőbbiséggel viseltetik az illetéktelen beavatkozók íránt, de arra mindig nézzen, hogy gőgnek ne látszék a viselkedése. Haragosává senkít ne tegyen! Meg kell találnia az okos védekezés módját, de hiúságában azért senkít ne sértsen!

A zárdábaménés gondolatát megnyugtátására hoztam fel, arra az esetre, ha otthonában végkép nem lenne maradása; de azért ne siessen e gondolatta! megbarátkozni. Talán egy év múlva én elhozhatom?

És egy év múlva, ha művésznő nem is lesz, mégis kereső foglalkozása lehet a zenében és zárdába nem kell mennie. Pihentessük az aggodalmakat és dolgozzunk a jövőn. Tízennyolc éves korban csak nem teszik ki az édesanyja házából, ennyire pogány egy mostohaapa sem lehet!

52.

O 1906 február 18.

Vasárnap van és szobához vagyok kötve; az alkalom beinvítál, hogy magával foglalkozzam, kis bálványom. Nénijére alaptalanul rótt olyan bünt, ami nem az ő terhén áll. Ő nem mondott sohá rosszat magára, hiszen ez az érdeke ellen lett volna. Egész

idegentől hallottam olyan célzatos megjegyzést, olyantól, aki nekem vélt avval szolgálatot tenni.

Ez a kis eset nem jelent semmit, mert megmarad a lényeg: az, hogy én első találkozásra megéreztem a szeméből azt a gyémánt-sugárzást, ami csak választottak sajátja.

Miért kérdez, édes, annyit az egészségemről? Mondtam, hogy visszajövet, egy ideig többet fogok ismét szenvedni. De miért kényszerít, hogy ezt megírjam?

53.

O , 1906 február 22.

Négy világos ablakomon fénylik be kora hajnalt az ártatlanság jelképe: a frissen esett hó fehérje és amint a szememet ki-dörzsölöm, előttem fekszik szerelmünk rózsaszín fonala: kis levele.

Estére válaszolok s most csak azért írok külön, mert kérdi, hogy menjen-e a hétfői estélyre.

Persze, hogy menjen; azért is, mert a szülei kívánják és azért is, mert nincs semmi ok reá, hogy elvonja magát a farsangi vígságtól.

Menjen, édeském és mulasson kellemesen, vígan és annak, aki csak ábrándjaiban kíséri itt, az ország szélén, küldjön egy fényképet: a bálra készülő Juliskáról.

54.

O , 1906 március 1.

Megint elnézést kérek. Ujra rosszul lettem s nem birtam a tollal bánni. De kipótolom és meg lesz velem elégedve.

Kiváncsi vagyok az új arcképére.

55.

O , 1906 március 2.

Tanúm reá fivére, ki ma itt járt és látta, hogy milyen rossz színben vagyok és elhiheti, hogy tegnap megint nem birtam írni. Ma jobban lettem és könyvem anyagát befejezem, — ezután nyugtom lesz ettől is.

Olyan furcsa most, mintha hetek óta nem írtunk volna egymásnak.

Báli jelentését olvasva, meghatott kedves ragaszkodása és átolvadása az egyetlen szerelembe. Sokat gondoltam reá és kicsit fáj, hogy nekem csak gondolatban szabad messziről érte epednem.

Azért mégse legyen túlzott; néha kell szórakoznia. Farsang utolsóján én is táncoltam az álarcosbálon. Kedves leányok, csinos

asszonyok voltak, de annál varázslatosabb színben jelent meg utána Juliska a lelki szemeim előtt, és az ilyen összehasonlítás csak fel-felfokozza tisztelő szerelmemet maga iránt.

Az anyagi lehetőséget minden gondolatommal siettetem. Az egészségi föltétel is meg fog jönni, és elérjük mihamarább a páros boldogságot, aminek minden parányrészét előre megszolgáljuk hittel, kitartással, munkával.

56.

O, 1906 március 10.

Kézirataimat felküldtem, egyéb sürgős munkák is terheltek az utóbbi időben, de most újra szabad vagyok.

A képeket köszönöm. Ismét kétféle Juliskát látok: az állókép öntudatos, tiszteletet parancsoló lényt ábrázol; az ülőkép: elmélázó, akaratnélküli Juliska, *akit én nem szeretek és nem fogok soha szeretni*. Az a mosolygó nagy kép, amelyet tavaly küldött, a szívem ábrándja marad, mert a nevető öntudatlanság, a gondtalan naívság ragyog ki az arcából; az azon kifejezett alapkarakterét ápolnia kell abból ne vesszen el semmi!

A most küldött képek közül az egyik a szívemnek idegen, a másik: az állókép pedig már egy rész megvalósulás a várakozásaimból. Bizony szép művészet a fotografálás, mert a belső karaktert kifejezésre tudja juttatni az arcon.

„Egmont“ ismertetésében nem tudta azt a klasszikus rövidséget eltalálni, amit különösen „Manfréd“-ben megcsodáltam. Ennek okát abban látom, hogy „Egmont“ tárgya nem általános emberi erények és gyengeségek beállítása, — és hatása ezért inkább csak a honabeli olvasót melegíti föl. Innen van az is, hogy a téma terjedősebb, mert a fősúly nem az egységes lélektani motiválásra, hanem a történelmi festésre helyeződik. Maga megértette a művet és helyesen interpretálta, de látszik, hogy nem férközött a szívébe, közel sem annyira, mint például „Manfréd“.

A Kurucz-estélyen volt-e? Ilyen zenealkalmakat ne mulasszon el! A Szabad Lyceumnak is változatos előadásai vannak, kérem látogassa azokat. Ilyesmihez kell idejének jutni és ha édesanyja nem kíséri el, akkor menjen barátnőivel, esetleg egymaga.

Ha költséggel jár, örömmel vállalom a költségeit, de mindenkor menjen el, mert élvez és tanul vele. A hangversenyen fáradtság nélkül ömlenek a melódiák édeském lelkébe és idővel dallamossá teszik a lényét.

Máskor ne fogadjon meg tréfából se olyant, hogy bosszút áll a késői írásomért, mert a szerelem: bosszút nem ismer!

Azt a kifejezéstelen képet nem küldöm vissza, de talán el-égetem.

Kicsit hanyagul ír édesem a legutóbbi leveleiben. A németes hibák vissza-visszatérnek. Vigyázzon és akkor korrekt lehet a magyarban is, németben is, anélkül hogy az egyik nyelvnek a másik alatt szenvednie kellene.

A Wagner-zenéről csak addig hiszi, hogy nincsen dallama, míg bele nem éli magát. Magasrendű zene az, csak fejlett zenei értelem kell hozzá. Mi magyarok nehezen férközünk hozzá, mert a magyar zene oly tömör a kifejezéseiben és oly egyetemes dús-harmóniájú, hogy az megértés nélkül is elragadja a hallgatót. A Wagner-zenét majd akkor érzi át, ha kommentáltatja mestere által, ha összehasonlítja a zenét a szöveggel és majd ha hozzádifferenciálódik a zenei hallása. A lényeges különbség abban rejlik, hogy a magyar műzene tömör, mert univerzális, a német (különösen Wagner) pedig elementáris és ezért szózatossá, harsonás és sokszor éles, mint a fürgeteg vágó szele. Ami azonban abszolút klasszikus (amilyen Beethoven, Mozart, néhol Wagner is), az egyszersmind abszolút univerzális is, amely a nemzeti elemet magába őrli, feloldja és ennél fogva hatni is egyetemesen tud mindenkire. Mire a magyar zenének meglesz a Beethovenje, akkorra megszületik majd a világmegváltás messiási zenéje. Élőszóval majd többet.

Még a szabósztrájk is beleszól a regényünkbe? Most nehéz napjai vannak, úgy-e? Kívánom, hogy hamar megegyezzenek és kedves atyja rossz hangulata ne rontsa soká Juliska kedvét.

Nagyrabecsülöm azért, hogy tanárjával szemben erélyesen lépett fel és láthatja, hogy az erélyt mindjárt eredmény is honorálta. Kíváncsi vagyok hangversenye sikerére.

Úgy-e nem tetszett az ifjúkori arcmásom? Az 23 éves koromból, hadnagyi kineveztetésem idejéből való. Pirinkó baba volt akkor még maga. Ha sejthettem volna már akkor ilyen késői szerelemről, mi minden másképp lehetett volna.

Olyan régnek tetszik, mióta magát láttam, pedig eltökélt szándékom őszig oda nem utazni. Őszkor, ha lehet, minden hónapban

feljövök és ha a körülmények kedveznek, akkor maga jön ide hozzám a télen. Szeretném már a közös otthont rendezgetni.

Eötvös írása magára hasonló hatást tesz, mint reám. Majd elolvassa később a terjedelmesebb műveit is, hogy megismerje ezt a különleges szellemet.

Nincs értelme, hogy olyan köznapi tárgyú rémdrámához menjen, amilyen a B Annak se nevelő, se szórakoztató hatása nincs. Idegkorbácsoló műszenzációkat, mint ez, ne nézzen meg.

59.

O, 1906 március 29.

Tegnapelőtt éjjel óta itt vergődöm a kőpadomon. Ma reggelre számítottam kis angyalom levelére és látom: nem ír. Utolsó levelére kétszer írtam. Nem kapta meg?

Mintha a jó Isten maga küldene nagy próbáltatások után vigasztaló szót, úgy hat, ha ilyenkor magától érkezik rózsaszín levélke, de hiába várok.

Mindamellet nem neheztelek, és csak ilyen legyengült túlérzékeny hangulatban tárom fel a nélkülözés fájalmát édesem előtt. Máskor nem szólnék, ha két hétig nem ír is. Ne is írjon, ha a szíve nem parancsolja.

60.

O, 1906 március 30.

Társaságból jövök és rögtön leülök a legszebb társaságba, vízióim kertjébe.

Édes kis álombábúk, angyalok röpködnek körül és valamennyien a Juliska képét viselik. Mintha virágos kertben ülnék és még a rózsák is édesem hajáról illatoznak felém.

Hogy ezt elmondtam, most pirulás nélkül vethetem fel ismét a szememet. Úgy-e nem kell szégyelnem a tegnapi türelmetlenkedésemet? Hiszen maga tesz erőssé, gyengévé és akármilyenek mutatkozom néha titokban, — a világgal szemben őrzöm a külszint.

Még két hétig marad itt a szintársulat és én majd minden este bemegyek a városba, amíg itt lesz. Azután megkezdem a tavaszi sétákat. Künn a természetben soha nem vagyok egyedül, és a légköri szabad érzés különb minden más érzésnél.

Már éjfél elmúlt. Kis angyalom bizonyosan rég álomban szendereg. Én is elmegyek az ébrenálmodásból a csukottszemű álmok országába.

Éjfél van; színház után . . .

A sivár négy fal egyszerre tündéerkertté válik, amint gondolatban magába kapcsolódom. És csoda-e? Akinek annyi feloldó érzést és eszmét köszönök, hogyne hatna az rám varázslatosan.

Mért szégyelném ezeket emlegetni, mikor ezek teszik az élet melegét. Ott, ahol már fontosabbnak tartja az ember a szavaira ügyelni, mint hangot adni a szívfakasztó érzéseknek, ott a lélek már kiégett.

Epekedése fáj nekem. Ne engedje át magát komor gondolatoknak. „Tilalom“ című versem: múló hangulat lekottázása volt. Én érzem, hogy maga az enyémmé lesz és akaratommal siettetem, hogy így legyen.

Jószívű, hogy énmiattam örül a tavasznak. Ezután maga is velem lesz mindenhol, mert hegyi utaimon minden szép bokor mögé odaálmodom magát, mint kis hegyi tündért.

Ami a rokonait illeti, én nem érzem magamat indítatva azokról tudomást venni, amíg a természetes köteléki tartozásukat magával szemben le nem rójják. Ha kényszerítenek a körülmények, elő tudom teremteni a bútorok árát is, de nagy hiba lenne ilyen egyoldalú túlterhelés: annak mi ketten szenvednénk később a következményeit.

És mi jogon szól bele az a rokonság minden ügyébe, mint most a névmagyarosításba is, amelyik a legelemibb kötelességét nem teljesíti magával szemben.

„Az egy szál drót“-ot én is olvastam. Reám is hatott. Hanem más az írás, — más az élet. Én is szerényen élek, de túlfinomult, nagyon, nagyon érzékeny idegrendszeremmel nem gondolhatok viskóra. Nekem világos, magas, szellős lakás: létszükség, és ha lemondok róla, a végzetet hívom ki magam ellen. Ha belépek egy alacsony sötétes lakásba, eláll a lélekzetem. Ne áltassa magát a szegény drótostót meséivel. Vannak olyan emberek is, van olyan világ is, de én más helyre tartozom, és én a magam helyét keresem.

Szeretetreméítő a kedves hűgától, hogy annyi kedvezőt mondott rólam, bizonyosan örömet akart szerezni testvérekjének.

A hangversenye különösképp azért érdekel, mert, ha nyilvánosan játszik, abból megtudom, hogy már fegyelmezett és bátor.

Szeretném, ha az új ruhájában levétené magát, hogy lássam

az egyéni fejlődés változatait az arckifejezésben. Kíváncsi vagyok a tavaszi arcára. A helyzetet válassza tetszés szerint, de a hajsütést mellőzze. Én csak a természetességet szeretem, és ami nem természetes, az ritkán szép. Olyan szép a haja Grätchenben, vagy a szokott magas frizurában símán.

63.

O, 1906 április közepén.

Ez a gondterhelt, küzdésteli élet olykor csupa paradicsomi képet mutat. Azon a napfényes, tiszta ösvényen haladva, melyet az ideális lélek épít magának, mind több és több perc, óra, nap jut a komor, rögzös életből a magasabbrendű életnek.

Szerelmének tüzeiben mind több és több jut ki nékem a kiváltságosak gyönyörűségéből: abból a lelki kéjből, ami nem a dúsak osztályrésze, hanem a szív nemeseié.

Multkori keservem ötletéből néhány olyan gondolatot váltottam ki édesem lelkéből, hogy azokat olvasni öröm. Majd minden mondatomra a női szív bájos gyengédségével válaszolt. Boldogan látom soraiban az eszményi lélek tükrözését. A régi egyedüllét korában ilyenről csak ábrándos képeket rajzolhattam.

Ha nem is dicsérem az anyagi felajánlásom önérzetes elutasítását, és ha kérem is Istent, hogy a kolostorbamenésre soha ne kerüljön sor, mégsem tagadhatom, hogy mindkét elhatározásában erény és erő nyilatkozik meg.

Szerelmemet e levelétől fogva a hódolatnak nemes zománca fogja át. Csak a szememből olvashatná ki, ha közelemben volna, hogy most mit érzek. Így azonban csak elmerülök rózsás gondolatokba és arra a távlatokra terelem a víziómat, amikor a nagy út után édes ölébe hajolva elmondhatom mindazt, ami ma távérzésbe oldva sugárzik el tőlem.

A „Fedélzeten“ c. szellemes csevegést azért húztam alá, hogy lássa azt a különös párhuzamot, amelyben két ellentétes jellemű lény, ha párhuzamban halad is, az út végén megint csak ellentétbe jut.

64.

O, 1906 április 20.

Könyvemre tett észrevételeit köszönöm. Ha átolvasta, írja meg, hogy megértette-e a „Poétaszerelem“ költeményt és a szonetteket. Nem is mondta, hogy tetszett-e a „Rádium“ és a „Virágéréskor“? Az ígért képet várom. Százszor jobb szeretném életnagyság-

ban látni, de inkább ne bolygassuk ezt a kérdést, ha nem akar fájdalmat okozni vele. Ha eljön az ideje és ha lehet, akkor jövők hivatlanul is, de nem szeretem magamat új kényszerítések elé állítani, amiknek nem bírok megfelelni.

Kedves testvérhúgát megint visszaküldik B... ékhez ingyenmunkára? Miért nem adják ott helyben valami iparra? Ami haszontalan itt tanulhatott, abból már vizsgát tehet. Egyetlenegyben sincs kötelességérzet a sok gazdag rokon között? Egy árva leány életsorsa semilyen áldozatra nem érdemes?

Bocsássa meg, ha nem tudom szó nélkül hagyni ezt az ember telenséget. Igaz, hogy nincs közöm az ügyhöz, de fáj a szívtelen közönyt ilyen közléről látnom.

65.

O 1906 április 30.

Amit kedves húgáról ír, az számára kedvező megoldás. Emberies szempontból örülök ennek, pedig magának hátránya, hogy szűkös helyében osztoznia kell.

Ha szülei valami hasznos iparra taníttatják, úgy kész vagyok annyival hozzájárulni ahhoz, amennyit maga az otthagytott állásában keresett volna. Ezt örömet teszem, mert nem nézhetem, mikor értékes emberanyagot szívtelenségből veszni hagynak.

Nem volna okom k. húga sorsába beleavatkozni, de ezáltal a maga sorsát is tűrhetőbbé és tanulmányait zavartalanabbá akarom tenni.

A „Virágéréskor“ lényege nem az, hogy nem törődöm vele, ki olvassa a dalaimat, hanem az, hogy a sokféle ítélet nem térít erre vagy arra, mert olyan termőosztönből jön a költői gondolat, amilyenből a nyiló virág, és abban az érzetben terem, hogy illatott áraszt, örömet oszt.

A „Rádiumnál“ is más a lényeg; itt egy tudományos kérdés van költői képbe ültetve. Erről majd élöszóval többet. A Rádiumra ugyanaz az Irénke ihletett, aki a „Szereleni a törvénykönyvben“ és a Pünkösdi pipacsokban szerepel. A leányt csak látásból ismerem. Az örök visszatérésem és hűségem a „Poétaszerelem“-ben van megörökítve. Ez egy lelki vallomás, amelyben ő és maga vannak szembeállítva.

A „Ború“-t két év előtt írtam élet-halál tusák közeiben. Jaj, dehogy akarok meghalni! Ha belátna lelkembe, megtudná, hogy tíz körömmel kapaszkodom az életbe és az eszménybe.

Az álma megézés. Ugyanakkor két éjen át nagyon rosszul voltam, és tény, hogy volt vígasztalóm. De azt is megmondom, hogy bárki más közelemben lehet olyankor, csak maga nem. Akinek a szerelmén lelkekkel csüggök, az ne lásson szenvedni, nehogy részvét váltsa fel a szerelmét.

A részvétől és az emberi hálától félek.

A k. hűgáról közöltek részben megnyugtatókat, hanem annyit mégis el kell tőlem fogadnia, amennyi magának a ruházatra kell.

Ismét a zárdába menést emlegeti, de nem gondol arra, hogy akkor a vallását is el kellene hagynia! Nem tudnám e gondolatot megszokni. Láttam hűgomnál, hogy milyen könnyen bilincsbe verik a leányok akaratát és tartok tőle, hogy nem lehetne onnan többé kiszabadítani. Maradjon ez a kombináció a legvégsőre. Maga is szereti a szabad eget, a zárdában pedig a napos égboltot naptalan boltívek pótolják. Ha nem vehetem egy év múlva magam mellé, akkor más módot keresünk.

Itt volt kedves anyja. Eszembe jut, hogy Kossúth Lajos hazájától búcsút véve, itt a határ szélén még megcsokolta az anyaföldet. Az anya-, az anyaföld illúziója nagy hatalom az emberen. Édesanya szemében ott láttam Juliskám üzenetét és egy életre szóló ragaszkodását. Pillanatokra szinte elfelejtettem távolságot, árvaságot . . .

A képet megkaptam, jól sikerült. A másik képet is várom, de kérem, űzze el azt az alattomos bús vonást a szeméből. Volt abból elég énbennem, egy részét sikerült elűznöm, csak nem akarja visszaidézni?! Ha szeret, akkor szerelmem boldoggá teszi, és akkor a komorságnak nincs helye mosolyra termett arcán.

A tavasz legyűr bennem minden gondolatot s most csupa érzés vagyok. És e százsínű, ezerhangú változatos érzéseknek minden szála magához vezet, akit a jó Isten küldött hozzám, hogy bennem új, magasztosba vivő lelket teremtsen.

Nincs ki előtt gyengéimet kitarthatnám; engedje, hogy kínzott fantáziám kényszere alatt hajlottan eléje boruljak, — imádattal kulcsoljam át lábacsáját, fellopjam magamat szűzi ölébe. Símogassa édes a homlokomat és én a kéjtől könnyezek múzsám ölében.

Igy érzek most. Nehéz távolmaradnom attól, akié az egész valóm. De ha mehetnék és mennék is, vajjon minek? Eksztázisba forraljam az érzelmeket? . . .

Ezentúl gyakran írok. Édesanyja oly nagyon kérlelt, hogy sokszor írjak. És hatott egy álmom is. Ritkán álmodok, erre is homályosan emlékszem, csak azt tudom, hogy maga volt a fő-tárgya és valami esetből kifolyólag álomban kiábrándulás vett erőt rajtam. Fölébredve, egész nap életunott voltam, vígasztalanul élet-unott.

Ez a gyilkos érzés megmutatta, hogy eszmény nélkül nem élhetek. — — — — —

Úgy-e édes, nem fog soha kiábrándulás érni?

69.

O, 1906 május 18.

Jó, hogy édesem olyannyira velem érez, és hogy érzelmeim rokonérzelmeiket ébresztenek szívében; de nem az a célom, hogy vágyódását felcsigázzam. Megírom a kedélymozgalmaimat, mert maga az osztályosa nagy lelki gerjedelmeknek. Ezért mondtam el álmodomat is, aminek nem tulajdonítok jelentőséget.

Kételyeit oszlassa el, mert szépen fejlődő értelmisége: biztosíték arra, hogy egy színvonalra jutunk egymással. Csak tartósan érdeklődjön minden iránt, ami az intelligens életet teszi.

A „szeptember végén“-re tett megjegyzéseit nem veszem kötelezőnek. Én az életben sem vagyok önző, miért lennék holtom után azzá? Ha úgy intézné a sors (amiről ugyan gyerekség ma beszélnünk), síromba a viláért sem kell testi hűséggel kísérnie. Esményeimhez hű marad avval, ha csak olyan férfit vesz figyelembe, aki úgy megbecsüli, mint én. Viszont meggyalázná az emlékeimet, ha az eszményt anyagi vagy érzéki okokból mellőzné.

Írjon részletesen, mit olvas, mit tanul, hogy halad?

70.

O, 1906 május 24.

Ugyan megfogadtam, hogy nem fogok magára haragudni, de mégsem mentség elfoglaltsága a hanyag írásért. Furcsán néz ki az a vonzalom, amelynél a skálázás vagy más mindennapi munka fontosabb és csodálom, hogy nekem hevenyészett levelet ír, holott tapasztalta, hogy az elhamarkodást felismerem az íráson is, — a tartalmon is.

Nyolc órai alvás, nyolc óra munka és nyolc óra szórakozás;

legyen ez kötelező! A zenét tetszés szerint veheti akár a munkái, akár a szórakozásai közé. Ha nem jut mindenre ideje és ha akár-mivel is kapkodnia kell, akkor rossz a beosztása, vagy túloz némely dologban más egyebek rovására. Túlzás az is, ha a parkba olvasni-valót visz magával. Azt a kis sétaidőt üdülésre kell használnia, olvasásra van alkalma otthon. Az agy is pihenőre vágyó szerv és ilőt kell engedni neki a zenei és szellemi impressziókat meg-emészteni.

Ezek az életrendi dolgok fontosak, mert a rossz beosztás idegesíti és eltereli a céltól! Szívesen oktatom, amiben tapasztal-tabb vagyok, hanem ugyanazt ismételni, — falra borsót hányni nem szeretek . . .

Ha csakugyan meg akarja zenésíteni K. úr némely költe-ményemet, adjon át neki mindkét verskötetből egy-egy példányt és én küldök helyette mást.

Kedves húga egy sorson van a magyar könyvekkel. Érdek-lődnek iránta, mert ez nem kerül pénzbe; kölcsön is kéri, olvasnak is belőle, — tovább is adnak rajta, de meg nem veszik, és utóbb is a sok kölcsönkézből: kopott fedéllel kerül vissza, a sorsára bízva.

A kért szavakról külön adok felvilágosítást.

Ma jött meg k. levele a képekkel. Az egyik képen alig ismer-tem meg, pedig az arc hű, hanem az egyik szeme nevet, a másik sír. Látom, hogy küzd a lelke.

71.

○ 1906 ?

Első levele, különösen érzelmeinek festésében drámai erővel ragadott meg. Aznap reggel kilovagolva, egy pataktól átszelt völgybe hevertem le ábrándozni és ott a fenséges csendben újra elolvastam levelét.

A munka, a kenyér, a kötelesség: a költői sugárzásnak a felhői; ezek elzárják az eget a földtől és ezáltal direkt sugárzás helyett csak a némelykori villámok cikázását látják meg az emberek a szent misztériumokból, amelyeknek a költők a földi zárkái.

Sokszor mint tévesztett lövéstől megriadt madárt látom leg-szebb gondolatomat elillanni. A vadász még megleli máshol az elriadt madarat, de a megriadt gondolat az ihlet percével örökre eltűnik. Talán azért olyan mérhetetlen erejű a költő szerelme, mert egyedül a szerelme az, ami földi, tárgyi valóhoz, a nőhöz köti.

Talán rossz hangulatban tettem azt a kijelentést, de nem sajnálom, mert annak köszönöm ezt a szép megnyilatkozást.

Nem fogom többé a szakadás gondolatát tréfából sem említeni.

*

Elhíheti, hogy nem hiúság sarkal, hanem az írás magában hordja a természetes törekvést, hogy olvastassék. Az elbújó szerénység árt az ideális célnak, mert úgyis baj, hogy az eszményi irányt csupa félénk, érzékeny ember képviseli. Ezeknek így örökre háttérben kell maradniok az önző iránnyal szemben.

Ne kicsinyelje Szabolcskát és ne kövesse azt a hibás modern szokást, hogy csak úgy tud valakit dicsérni, ha egy másvalakit becsmérel. Az ilyen nem értékelés, hanem csak kiszólás. Szabolcska sok szép dolgot írt, amiért meg kell bocsátani neki a sok pénzért írt jelentéktelenséget. A költőnek nyilván azok a jelentéktelenségek is kedvesek, mert egy-egy emlékhöz fűződnek.

72.

☐

O 1906 június 7.

Dalaim megzenésítése örömmel tölt el, és az első dal zenéje olyan ünnepet fog szivemben felidézni, mint az első verskötetem megjelenése volt. Áldom a percet, amelyben elhatároztam, hogy magát zenei tartalommal gazdagítom, valamint azt a pillanatot is, amelyben maga, mint egy kis tolakodó Ámor, mellém ült. Ha akkor egy székkel odébb ül, én nyilván meg sem szólítom.

Újabbán csak egy-két költeményt írtam. Nincs hangulat hozzá. Jobban is szeretnék igazi hajlamomhoz, a filozófiához térni, de még nincs itt az ideje. Ha előbb nem, majd közelében, kedves játéka és dalai között meglelem az indító lelkességet.

Távolabbi rokonai benn O n olcsón érdeklődnek a maga sorsa iránt. Gyakran kérdezik közvetve, vajjon elveszem-e? Most ugyanattól hallom, aki ezeket tovább adta, hogy most is volt egy kérője. Igaz? És mi történt vele? Hát nem tudják még, hogy maga nem eladó leány.

*

Coppée „Adós fizess“ méltatása és logikai bevezetése helyes, de regényeknél nem érdemes az anyagot ilyen bő keretben vázolni. Én a regényt nem tartom valami tökéletes irodalmi műfajnak, mert a terjengősség ellen nem védi kötött formai törvény. A dráma a teljessége az irodalmi kifejtésnek és látom, a maga lelkületére is az teszi a legerősebb hatást. Még most is gyakran gondolok Bánk-bán,

Kain, Manfréd . . . szép kritikai vázlataira. És milyen szép lesz, ha egyszer odaérünk, hogy „Faust“ és „Az ember tragédiája“ bírálatára is mer majd vállalkozni.

73.

O 1906 június 12.

Ezelőtt nem ismertem az érzéseknek ilyen magasságait, amilyenek most teremnek választékos szavaira bensőmben.

Élgettétel számomra, hogy örömet lel a zenében és a tanulmányaiban. A különbséget kezdetben és most között pedig most már feltűnően észlelem.

Édesem azt tanácsolja, hogy hagyjam az irodalmat a téli hosszú estékre. Én pedig azon tanakodom, hogy hátha közös fészekben lakhatnánk már a télen. Ma is többször skálázta az agyam a „Szendergés“ strófáját:

Kis fészünkert lágy pihével bélelem,
A munkámban segítöm az
Örök édes remény, – vigasz
S szerelem.

és nem tudok menekülni néha tőle, annyiszor ismétli az agyamban önmagát.

A nénije kételyeire mi egyebet mondhatnék, minthogy a közönséges lélek ösztönösen tiltakozik az ellen, mintha áldozatkész lelkek is volnának az életben. Olyannyira megalégedettek önkarakterükkel, hogy hallani sem akarnak afelől, hogy más lényeket is teremtett az Isten, akik másképp élnek, másképp szeretnek.

Hogy helyesen tette-e, hogy nekem az említett úr rajongásáról nem is említett, azt e pillanatban meg sem tudom ítélni. Különben is nekem a szív jogán kívül semmi jussom hozzászólni, és elég, ha tudom, hogy személyéhez bárki is csak a legteljesebb tisztelettel közeledhet.

74.

O 1906 június 20.

Bár indokolta a sietését, mégis idegenszerű hatást tesz reám, ha a sietést kiérzem irányából és a levél tartalmából. És ez visszatérően azt az érzetet kelti bennem, hogy a velem való foglalkozást elegendőnek tartja mellékesen elintézni.

Elhiszem, hogy nem úgy van, de bennem azt az érzetet kelti. És azért is el kell ezt ítélnem, mert ez a rohanó modernnek hibája, amit elnézek idegennél, de nem hallgathatok el magánál.

Amit sietve, felszínesen végez, az félig van végezve. Ha nem

természete a nyugodt megfontoltság, annál inkább kényszerítse rá magát, mert csak az az érdeme, amit akaratának köszön. Amire az ösztön viszi, az nem különbözteti meg a közönségestől.

Ha annyira akarja, nem ellenzem, hogy megpróbálkozzék Fausttal. Amit nem ért, kérdezze; nem fog azért megbukni, ha felvilágosítom egyetmásról.

Hogy elábrándozik a kedves emlékeken! Soraitól bennem is feléled a kazáni emlék az Isten színe előtt adott és vett csókokkal.

Miért kételkedik, hogy viszontlátja azt a vidéket? Én ki akarom a sorstól erőszakolni, hogy tavaszra már velem legyen; maga meg kételkedik, ahelyett, hogy reményével segítene.

Sok halasztásnak nincs helye. És olyan korba jövök, hogyha a remélt időig nem lehet, később már könnyelműség házasságra gondolni. Akkor okosabb e bizonytalanságból erőszakosan kitépni magamat.

Egyelőre a legvégsőre nem akarok gondolni. Ez a szerelem a boldog érzés első töretlen sugárzása életemben és ez az első önző vágy, amely végül magam felé terelt. És ez az egyetlen se teljeseudnék? Az lehetetlen! Nincs bennem a hitetlenség szelleméből, — nem tudok kételkedni! E szent reményemet nem hagyom elhomályosulni és kérem, hogy higgyen velem. Ne emlegesse többé a kételyeit, mert engem gyengít velök.

*

Kedves, hogy a költeményeimet olvasgatják a leányok. Nem értik, hogy a könyv bírálata sehol nem olvasható? A második kötet előszója megmagyarázza a mostani önző irányt, amely csak pénz-értéket ismer. Az ideálnak ma nincs se helye, se értékelése.

Ha ma élne Arany János, nem lelne olyan barátot, amilyen Petőfi volt, aki rákényszerítette „Toldy estéje“ megírására és önbizalmat öntött a lelkébe csupa ideális érdekből.

Az más világ volt.

És ha Arany Jánosnak szüksége volt arra, hogy kész munkáit Tompával, Petőfivel bíraltassa, gondolhatja, mennyire szenvedem a barát hiányát én, aki harmincöt éves korban írtam az első verset és 1904 májusig soha prózát sem írtam; akit úgy dobott ide az élet az idegenkedő szép világba, hogy e rövid két év alatt még magamra sem eszmélhettem.

Tudósításával megörvendeztetett. Érzem, hogy diadalmámorában az a főmotivum, hogy nekem örömet szerez sikerével. Ez kezdetnek szép és serkentse ebben is és énekben is a továbbfejlődésre.

K. húga miatt ne aggódjék, mert ha a nevelés sok hiányát ily kevés idő alatt pótolni akarja, akkor önmagával kell foglalkoznia! Én csak azért írtam róla, mert nem nézhetem a jobbra termett embert elhagyatottságában. Hiszen csak egy csepp emberbaráti indulat lenne a rokonságban, akkor nem tűrnék, hogy mint vándor cigányleány nőjjön föl, aki ma itt, holnap ott és se tanultsága, se otthona.

De mindez nem tartozik reám, sem magára, hanem a szüleire.

Csodálkozom azon, hogy tudva a helyzetet, magát ösztönzik arra, hogy egyik nagynénjéhez menjen, hogy a k. húga hazajöhessen. Kár nekem az ilyent megírni.

Nincs reám felemelő hatással az a tudat, hogy maga csak megtúrt helyzetben van édesanyja otthonában. Ez ösztönözzön engem talán az odalátogatásra?

Felejsük el e csunya dolgokat. Elűzöm a kellemetlen érzéseket, — gratulálok és együtt örülök magával első zeneszereplése sikerének.

Majd úgy vagyok, mint az eladósodott ember. Néha a lélek forrásából megjő a pajzán jó kedvem, — ilyenkor felejték. Nem látok se bajt, se nyugöt, csak örvendve repeső szívvel nézek a jövőbe. De egyszerre elémbé áll a hitelező és eszembe juttatja minden tartozásomat és a sok keserű tapasztalatot, amelyből az adósságok tömege burjánzott és amely a mások tartozását is az én tartozásommá tette.

S néha mimózaszerűen érzékeny vagyok. Elég egy elejtett szó arra, hogy az önérzet trónusáról nullává fonnyadjak. Néha, mint az éhes vadak között, úgy járok félve, idegenül az emberek között és nincs más menekülésem, mint a magába vetett hitem.

Maga érzi és hiszi, hogy enyémmé teszem, amint lehetséges lesz és tudja, hogy nehéz tusák árán mi mindent elkövetek, hogy a lehetőséget siettessem és most mostohaapja és bátyja kételkednek az ilyen szerelemben! És maga okos érvelés helyett a faképnél

hagyta őket! Pedig a jellem szépségének ily kicsi dolgokban is kell mutatkoznia. Ha apró ingerkedésekkel szemben nem tud megvédeni, akkor a vonzalma, bizalma nem az a fenséges, erős, aminek én képelem.

Pedig én mindig nyílt szívvel állottam előtte. Megmutattam hibáimat, különbségemet és nemsímulékony modoromat és illenék tudnia, hogy a szív és a szellem embere vagyok, aki nem tud a földhöztapadt felfogásokba egyszerre beletörödni. Nem lehetek senki kedvéért más, mint amivé Isten teremtett.

Lehet, hogy atyjának és bátyjának kevés a szerelmem és megütköznek azon, hogy hat hónapja ott sem voltam. És most? Utazzam rögtön, hogy dokumentáljam a kétkedők előtt a szerelmemet?

Jómultkor belenyugodott, hogy az ősszel jövök. Nem szép, hogy minden csekély okból újra burkolt szemrehányást tesz nekem.

Én ezután is szívem szerint fogok szeretni és nem az illemkönyvek szabályai szerint. Okuljon az esetből és ne tűrjön beavatkozást szívügyünkbe. Ha pedig engem támadnak, akkor védje meg azt, aki a maga lelkéhez kapcsolta az életsorsát.

Ne bánkódjék a dolgon, mert nem az a célo! De engem se búsítson! Ha szeret, bizvást szerethet a hibáimmal együtt, mert talál bennem erényeket is, amik a hibákat némileg ellensúlyozzák.

77.

O, 1906 július 5.

Jó, hogy kifejezi örömét a fürdés és egyéb szabadsága fölött, és jól esik, ha néha rágondol, hogy kiteptem azoknak a karmai közül, akik színlelt jóságból rabszolgasorba kényszerítették. Gondoljon sokszor reá, hogy folyton örülhessen annak a szebb létnek, amelybe én viszem, néha talán gyengédtelenül: én kényszerítem.

A szonettekről nem jól íté! mert azokban nem egy-egy érzés, hanem két-két parallel gondolat van kifejezve . . .

Miért nem kérdezett, ha nem értette meg a szonettjeimet? Jobbára természeti képet zárnak azok lírai gondolattal egy párhuzamba. Talán szégyelli kérdezni? Ha csak azt hallgatom meg, amit önmagától felfog, akkor újat nem tanul. Kérdezzen, hogy oktathassam.

„Magyarország 1514-ben“ leírásában sikerülten foglalta össze a tárgyat. Ezért megdicsérem. De ezentúl ilyen terjedelmes leírásokkal ne fáradjon. Csak egész rövid lényegi áttekintést várok az

olvasott mű szelleméről. A tárgyi részletezést csak olyan műnél kérem, amelyet én még nem olvastam, mivel így én is megismerem a tartalmát, anélkül hogy olvasnom kellene.

78.

O, 1906 július 6.

Kitört belőlem multkor a keserűség. A levél elküldése után féltem, hogy megbántom, de látom, hogy eltalálta azt a hangot, amely az ügyhöz illik.

Kívánjon, vágyjon édeském engemet, úgy mint én magát, de szenvedélyről ne szóljon! Nem vére magának a szenvedély és minek vallana olyant, ami nincsen a lényében?

A szenvedély kívül esik a szerelem határain, — a szenvedély az érzékek tombolása; ilyentől mindketten távol állunk, — ez bizonyos.

Velem és értem tanul és fárad a jövőnkért és lehetetlen, hogy ez be ne töltse a lelkét. Az ígért időre jövök hivatlanul is.

Nem kell arra törekednie, hogy hozzátartozóit más nézetre bírja. Az ügyis hiábavaló; mert a nyárspolgári észjárás mindig ellensége volt és lesz mindennek, ami nem nyárspolgári. Csak okos legyen, hogy atyját ne ingerelje és otthonát tűrhetőve tegye.

Édesanyja elég jó ahhoz, hogy méltányolja a maga helyzetét; érje be egyelőre avval. Később, a mi kis világunkban majd az eszmény fog uralkodni.

79.

O, 1906 július 10.

Én intem magát hidegvérre és felcsigázott képzeletem olykor engem is csaknem odaröpít édeskémhez. De hamar mellészegődik a visszatartó gondolat, hogy minek? Pár órai ottlét után még nagyobb sajjáással forduljak vissza, hogy újra hetekig tartson, míg megszokom a szűkreményű vágyakozást?

Arra kérem folyvást az Istent, hogy emeljen ki a szenvedések poklából, akkor más nehéz kérdés talán nem is lesz.

Úgy-e angyalom, nem fogja a maga szerelmesét ábrándjaiból soha kizökkenteni? Elúzóom a kételyt és nem hiszem, hogy kis bálványom ne legyen méltó a legnagyobb szerelemre.

Kérdi, hogy végleges-e a javulásom. Hogyan tudhatnám én azt? Tavaly is szünetelt egy-két hónapig. Orvosom biztosít, hogy végül teljesen meg fognak szünni a rohamok és én elhiszem.

Ejnye, hát még mindig nem ismeri időjárásként változó hangulataimat és akaratom ellenére föl-föltámadó kételyeimet? Nézz csak az „Ábránd“, a „Délibáb“, az „Örök vágyódás“, a „Meggzólaltatás“ gondolataim nem futó árnyként vonul-e végig a kétely, amit akaratom sugaraival el-eltüntetek.

Fény és árny így kergetőznek bennem. Ha maga velem lesz, akkor remélem, az árny ritkábban ér, és ha elér, olykor, — a maga derítő mosolyától szökni fog rólam.

Én vagyok az örökké izgékony mobil lény és jó lenne, ha úgy nézné ezt, mint törvényszerűséget. Isten rendelése az, hogy a nő hozza ki a férfit a sodrából, a nő mobilizálja izolált magányából, de azután stabil köteléket is fon szerelmében, hogy helyhez kötve, izgékony szertelenségektől megóvja. *És mindez komoly értékkifejtésekért történik s nem pusztán azért, hogy a szeretők szeressenek vagy szenvedjenek.*

Alapjában nem vagyok kételkedő, — talán csak úgy van meg bennem a kétely, mint a napsütésben az árnyék, amit mindenkor valamely eléje állított tárgy okoz. És ha van is olykor kételyem, miért nézi bizalmatlanul, mikor érzi, hogy olyan szerelem sugározza át még a kételyeket is, amilyent csak Isten ojíthat emberszívbe!

Ünnep lesz a mi találkozásunk. Mi módon fogom majd gyengeségemet leplezni, erősvoltomat színlelni és nagy szerelmemet édesemnek bemutatni?!

Megígérem, hogyha esküvőnket elhatározhatjuk, akkor az elkerülhetetlen látogatásokat megteesszük együtt.

A némelykori borongós hangulatokkal így volt ez ifjú koromban is, amikor testi szenvedést még nem ismertem. Sokszor rajtakapott anyáim, hogy könnytelt szemekkel elrejtöztem; olyankor szavamam nem hallotta senki, míg ki nem derült bennem a lélek. Most az máskép van és hiszem, hogy még sokkal másképen lesz.

Nem ért baj, mért feltételez mindjárt rosszat? Csak halasztódott az írás.

Nem kellene ma már bizonykodnom, de mégis elmondom,

mert jól esik elmondanom, hogy azok a legkedvesebb pillanataim, amiket a magával való szellemi érintkezésnek szentelek. Boldog vagyok, hogy magát szerethetem, és még boldogabb azon tudatban, hogy maga engem éppen úgy szeret.

Életem, iparkodásom, vagyonom s minden, ami hozzám tartozik, a magáé, és nem cserélek királyokkal sem, ha megérem, hogy egygé legyek imádott lényével.

Ha látná, mennyire minden gondolatomat maga irányítja és mikép teszek fillért fillérhez, hogy létünket gondtalanná tegyem, — bizony soha nem tenne szemrehányást.

Az a kesergő hang, mellyel a próbáltatásokat szinte elviselhetetlennek mondja, — nem a maga hangja! Nem az a Juliska áll e szavak mögött, aki önként hangoztatta, hogy inkább kolostorba vonul, ha enyém nem lehet! Az az érzésem, hogy magát ingerlik az otthoniak, vagy a rokonsága.

Elvárom, hogy alkalmat vesz magának arra, hogy idegenszerű kifakadásának okát — eredetét leleplezze.

Ha jó szívvel hívják és ha van, aki visszafelé is elkíséri az útján, akkor talán jó lesz, ha lerándul Petrozsénybe. Mire onnan visszajön, én is felkeresem.

Az „Új Idők“ mostani számát nem küldöm. Én ugyanis kérdést intéztem a szerkesztőséghez, hogy miért nem említik sehol megjelent könyveimet. Arra egy gögösen bosszús fecsegés jött a kritikai rovatban. Olyan hatást tett az reám, mint a mély álmából felvert ember mérgelődése afőlött, hogy megzavarták az álmát. Levélben feleltem reá. Jobb, ha ezt a nyers támadást nem olvassa.

Az odautazás kérdését ne bolygassuk. Száz érvet hozhatnék fel, de mi haszna, — tudom, hogy egy utazás több volna száz érvnél. Nekem ez a makacs kételkedésük annál fájdalmasabb, mert abban a korban vagyok, amikor magam miatt sürgős a reállétkébe evezni. De mit tegyek,átkozzam a sorsomat? Nem, — én nem békétlenkedem se Teremtőm, se sorsom ellen. Látom, mint készíti jutalmát a sok eltűrésért és várok, hiszek a jórafordulásban.

Magától még több joggal vártam türelmet, mert elejétől intettem arra, hogy nem csupa virányos mező, ami a jövőből felénk

tekint, sőt kemény rögös utat kell tuskén, bokron át megtennünk, mielőtt a mi Paradicsomunk megnyílik.

Nem rejtettem el a rosszból semmit a szeme elől, sőt túlsokszor megfontolásra intettem. És maga édes mindenre avval felelt, hogy állja a harcot és épen vagy betegen, de csak az enyém akar lenni.

Ez az állhatatossága nagy morális erőt adott nekem, és ma biztos léptekkel haladunk a megvalósulás felé.

Legyen kitartással, gyűrje le a gyengeségét és pár hét múlva, ha egymás karjába repülünk, feledve lesz minden.

Az „Uj Idők“ torz írása már nem fáj. Akkor is főképp az bántott, hogy a közönség csak egyoldalú támadást olvas, mert a lap a védekezésnek nem ád helyet és más lap sem vesz fel tőlem semmit. Én nem okozom e gonoszságot és époly biztos vagyok a magam eszményi irányában, mint ők az eszmény elnyomásában. Irányomtól semmi el nem térí. És ha ez a kor nem érti meg a tudásra irányított költészetet, majd megérti egy tisztábbszívű kor, amely el fog érkezeni, akár eléje mennek, akár ellene készülnek.

Az élet harcához tartozik az ilyen; az egész lét mérkőzések és erőösszetűzésekből áll. Abból is okul az ember, amit az ellenségétől hall.

Szeretném tudni, megbékült-e velem, vagy rejtett keserűséget hord-e irántam szívében?

84.

O, 1906 július 31.

A véletlen kedvezett. Unokanővérét ma este a koncerten megismertem. Kellemes pár órát töltöttünk együtt. Jól esett érdeklődésüket látnom. Sok szeretettel beszéltek magáról. Emelte a hangulatot, hogy arcban, beszédben hasonlított magához és szinte testvérenek néztem. Küldtünk együtt képeslapot magának.

85.

O, 1906 augusztus 2.

Mai levelével meg vagyok elégedve, mert látom, hogy győzött a lélek szava. Ezek a küzdelmek, amik köztünk elég gyakran megújulnak, talán csak leiki gyakorlatok?

Kérdőjellel írja édeském, hogy reánk a földi Paradicsom vár-e? Ha elbágyadás nélkül halad a kijelölt úton, és akaratot nevel magába, akkor igen. Ami szeretet, tisztelet egy érdemes nőt megillet, azt én oltárára gyűjtöm. — — — — —

Tompa szomorúság nehezedett rám. Gyanítom az összefüggést nyomott kedélyem és a maga nem-írása között. Mult kedd óta két levelet és két lapot írtam, és ma, vasárnap délutánig nincs válasz.

Ma először érzem azt a maró szívfájdalmat, amiről Juliska késedelmes írásom miatt gyakran panaszkodott. Minden fájdalmat akkor értünk meg igazán, ha magunk is szenvedünk alatta

Herkulesfürdőn adtam fel vasárnap aggodalmas leveletem. Vasárnap éjjel pedig a szememet sem birtam reggelig lehunyni. És hat órakor megkaptam rózsaszín levelét.

Hála Istennek, nincs baj; de furcsa, hogy négy írásra egy hétig válasz nem jött. Bizony nagyon bele van már forrva a lelkem a lelkébe.

Ha egyik közeli ünneppnapon megfelelő hangulatom lesz, akkor még elutazása előtt fel akarom keresni. Jó? K. unokanővérének része van ezen elhatározásomban; vasárnap este velük voltam és ő könnyed kedélyével egészen felvillanyozott. Kedves beszédmodora és különösen az, hogy testvéries szeretettel sok-sok dicsérőt mondott magáról, nem tagadom, hatott reám.

A „Faust“-kérdésekre külön válaszolok.

Kiváncsian érdekel a visszamaradt hangulata válásunk után. Kényelmetlenül utaztam, de ilyenkor, fürdőszezonban és vasárnap, nem csoda. Levelet nem írtam eddig, mert meg akartam várni, míg együttlétünk kedves emlékei lekristályosodnak kedélyemben. Annyit máris mondhatok, hogy nagyon jó hatással volt reám a rövid kis együttlét és bizalommal látom, hogy az eszmény ölelhető, csokolható reálvalóvá fejlődik magában. Hiszem, hogy édeském: napsugara lesz jövődömnek.

Játéka, éneke nagy haladást mutat. Egyebekből nem vizsgáztathattam meg, mert sietve sokat kellett csokolóznunk, úgy-e édes?

Petrozsényi címét ne felejtse el megírni.

Rövidke levele: egyszerű, meggyőző. Néhány során keresztül megérzem szívének lelkesedő ütemezését.

Nekem is álomnak tetszik a rövid együttlét, bár minden együtt-

lét ilyen varázssal lehessen majd reánk! Én szépségek, illúziók nélkül nem tudok méltóan élni, mert amint kiszakadok a szépségekből, az ideális világot sülyedni érzem. Az illúziókról a jövőre sem mondhatok le.

Csak egyet nem értek, és ez mint furcsa rejtély kínoz. Hogy ugyanis a válás után miért kell mindig búra hajtani a fejét? Mivel okolhatja azt meg, hogy közvetlen az együtt töltött boldog órák után és egy közeli új találkozás reményében csüggedést érez?

Erre a kérdésre még feleletet keresek, mert ez nem egyezik a főkarakterével, és én a megfejthetetlen problémákat nem szeretem.

A szerelem fejleszt, teremt, alkot és néha csodát művel, de a csüggedést csak a csalódásban ismeri a szerelem! Van erre, vagy egyáltalán félelemre oka? Érdemes ezen gondolkoznia. Már azért is, hogy ne tompítsa a cselekvés lendületét a búsongás pedáijával!

Ha gyengeség ez, akkor is érthetetlen, mert nem illik bele lelkikarakterébe. Tekintsen önlelkébe, kutassa ki e furcsaság okát és küzdje le, irtsa ki magából, vagy alakítsa át ezt is erénnyé.

90.

O 1906 augusztus 22.

Szépen magyarázza édes a szomorúság árnyalatait, ezt abból is megítélheti, hogy magyarázatával megnyugtatót. Azért nem hallgathattam el a dolgot, mert reménytelen csüggedés hangzott ki panaszából.

A gyenge hang nem akadálya a művészi kiképzésnek, és maga nem a nyilvánosság számára készül, hanem kettőnk örömére.

A visszaküldött „Ibsen“-tárcát azért adtam, hogy lássa, mennyire ismerem a teoretikus ideálista lelkületét. Ibsen mindent a képzeletéből merített; a felesége sárkányként óvta a megtestesült ábrándoktól és ő maga nem volt eszményi nő. Amint látja, Ibsen csak lopva jutott szép hatásokhoz. A tisztult gyönyörök csak szellőként érintették őt. Ha belenyúltak volna komor életébe, akkor nyilván nem kellett volna zavarodott aggyal a véget várnia.

Okuiást akarok ebből is meríteni és nyújtani. A szépérzéseket, mint az élet nélkülözhetetlenségeit, kultiválni akarom és ingadozásról nálam nem lehet szó, — csak ha magában csalatkoznám. Mert ahogy az eszményi szerelem magával ébredt bennem, úgy a pároságra való vágy is elválaszthatatlan a maga személyétől.

Kedvesen kérdi, hogy „nem szakítok-e magával és hogy nem hagyom-e a levelezést sosem abba“? És én erre keresetlen szavak-

kal felelek: hogyha valami irtózat elszakítana magától, akkor én csak félemler maradnék.

Ha fejlődésében meg nem akad és több akaratot nevel magába, akkor biztos, hogy ideálom marad a páros létben, — sőt a ma csak sejtelmekben hordott eszméket akkor fogom kifejteni, ha a maga varázskörében élhetek.

91.

O, 1906 augusztus 23.

Most ért ide tudósítása, hogy útban van Lugosra.

Csodálom, hogy a kártyára vetett pár szót kifogásolja. Látja mindenki, aki figyel, hogy hatalma van szerelmének fölöttem, maga meg tudja, hogy én szégyenlős vagyok. És mért kellett volna rokonai előtt szerelmemet dokumentálni?

Nem veszi észre, hogy megint igazságtalan velem?

Legutóbb is elpirultam, mikor szülei csókok közt tetten értek. Láttam, magának jól esett a tettenérés, mint külső bizonyág a szülőkkal szemben; de föltételezem, hogy a gyengédségem jobban esett szívének, mint a véletlen színi hatás? Ha rajtakapnak, elviselem, de a kettőnk szerelme külsőségeiben is a magunké.

Töltse vígan a szabadság pár hetét és írjon nekem szabad szép perceiben.

92.

O, 1906 augusztus 31.

Olyan vagyok, mint az anyaföld. Ha időnként permetező esőként nem nyerek üdítő hatásokat, — eltikkadok, és a kedélyem unalomba szárad. Mert ne feledje, hogy mióta magának hódolok, azóta odahagytam lantot, lobogót. Egészen maga felé fordultam, hogy szerény kincseimet kiművelésére fordítsam, és hogy lelkén át valamikor a lelkem visszhangját megismerhessem.

Nem eredményt sürgetek, sem a munka gyümölcsét, hanem csak a visszhangot reklamálom, amit ma már önkéntelenül kellene soraimnak magából kiváltani, hogy visszhangja bennem új hullámokat verjen fel, így táplálva a lelkek asszonans rezdülését.

Mert hova jut az a szív, az a szellem, amelyik csak osztja a javait és soha kis szellőnyi ingert, egy parányi serkentőt nem kap?

Ilyen hangulatok játszanak bennem, mióta multkori elsiertet levelét vettem, és fokozza azt mai levelének némely megjegyzése. — Kérdi, hogy talán nem elégtett ki levelével? Mit feleljek erre? Riázítanítójának néz engem, akinek leckét ír minősítésre, ahelyett, hogy egyéni eszmecsere töltene be leveleinket?

Kérdi, hogy nem elég hosszú volt-e a levél és belátja, hogy hosszú levelemre, hosszabb választ kellett volna adnia! Tehát csak hosszú volt a levelem? És rólam azt feltételezi, hogy két évi bensőséges ismeretség után én is csak a hossza után becsülöm fel a leveleit?

Én talán sok haszontalanságot szoktam írni, de azért egyetlen oldallal beérem, ha megírja azt, ami érdekel és többre becsülöm a tájékoztató keveset, mintha közhelyekkel tölti ki hosszú levelét.

Örülök, hogy kellemesen tellik az ideje és kedves körben van, és világért sem reklamálnám többletírását, ha megjegyzéseivel nem idézi fel a kérdést. Megelégszem hetenként egy levéllel, de ne éreztesse ki belőle az elsietést. A pongyolaságot a stílusban, az elhamarkodást a fogalmazásban nem szenvedhetem. Ha nincs ideje hozzám, — velem hevenyében elbánnia nem szabad! Én az élet szabad helyzeteiben csak főszerepre vállalkozom, mert segédszerepekre alkalmatlan vagyok.

Ha két hétig nincs ideje, úgy várok, de válasszon tiszta hangulatban egy ünnepnapot és szenteljen abból nekem egy órát, akkor olyan lesz a levele, amilyenek szeretném.

93. ☐ O 1906 szeptember 2.

Ebben a kérdésben nem értem magát. Adjon végre önmagának számot róla, hogy miért oly nyugtalan, valahányszor késik a levelem?

A k. Gizellának írt levél fele a magához való viszonyomról szól. Miért mondja, hogy magáról meg sem emlékeztem? Túlsok gondot fordít az aprólékos külsőségekre, ahelyett hogy a lényegest nézné: ragaszkodásomat.

Annyit magyarázom magamat, hogy megismerjen és hogy ne vitassunk örökké meddő kérdéseket, hogy már-már belefáradok. Írásában nem kell témát válogatnia, — személyével összefüggésben minden érdekel, társasága, időtöltése, kirándulásaik . . . minden.

Beleegyezem, hogy szeptember végéig ott maradjon. Remélem, visszatükröződik majd kedélyén a víg leányokkal való hosszú együttlét.

94. ☐ O 1906 szeptember 4.

Szorongással lesem leckéztető levelemre válaszát és biztatom magamat, hogy nem keserűen, hanem tárgyilagosan fog reá felelni. Nem szolgál védelmére, hogy a vendégnek alkalmazkodnia

kell, mert ha egy-egy órai magányt kér, hogy avval foglalkozhasson, aki szívének első személy, akkor talán az ajtaját is őriznék.

Az a mindent legyőző szerelem, amelyre én vágyódom, nem változhat helyzetek és körülmények szerint.

Írjon környezetéről és mulatságaikról. Az is érdekel, hogy van-e férfitársaságuk és ki udvarol magának? Azonosítom magamat kedves személyével és szabadságának, meg az ott élvezett változottságnak úgy örülök, mintha magam élvezném.

Sokat gondolok temesvári utazásomra. Október első felében felkeresem. Elmennék oda is, — a fáradságot nem sajnálnám, de a hosszú úton a füstös vasúti zárkák levegőjétől beteg lennék

95. ☐ O, 1906 szeptember 7.

Ismét egy szomorú nap és újra egy keserves éjjel és semmi hír.

Biztosra kell vennem, hogy valamilyen kellemetlensége volt, ami az írásban akadályozza, — bár ne úgy volna! Bár úgy volna, hogy csak próbára akar tenni és látni akar megtörtségben, gyengeségben.

Nyugtassa meg édesem gyorsan azt, akinek a maga jóléte, épsége világot jelent. Ha még nem írt, sürgönyözzön.

96. ☐ O, 1906 szeptember 8.

No lám, most elérte azt, hogy meglátott engem mindazon gyengeségekkel ékesítve, amilyenért magát gyakran megróttam. De mindjárt másképp ítél, ha nyugtalanságom okát megmutatom.

Utolsó levele érzélgős volt, avval kereszteződött az én levelem, amelyben én érzékenykedtem a pongyola stílus miatt. És minthogy egy hétig hallgatott, azt gondoltam, hogy keserűségében nem akar vagy nem bír írni.

Látom, hogy föltevéssem nem igazolódott. Örülök, hogy megszívlevél fogadta intéseimet és örülök, hogy e kínos hét eltelt és kis galambomnak nincsen baja.

Igérem, hogy ezentúl idejére elküldöm azt a gyenge kis nap-sugarat. Most nyugodtabban várom a híreit, mert tudom, hogy kellemes körben van.

97. ☐ O, 1906 szeptember 10.

Sürgönyét köszönöm. Közben tisztázódott a helyzet.

Ottlétéről azonkívül, hogy kedvesen felkarolják, semmit nem tudok. Pedig érdekel a társasága, a társalgása és az egész kör,

amelyben forog. Az eszmény forszírozása körül önző és igényteljes vagyok. Szeretném, ha kellemes szabadságán is profitírozna valamit, mert minden körben mást lát, mást tanul az ember.

Az ünnepre vonatkozó megjegyzéseire az a válaszom, hogy én nem feszélyezem magát. Válassza az ájtatosságnak azon módját, amelyik megnyugtatja a lelkiületét. Engem azonban ne igyekezzék befolyásolni, mivel ebben én vagyok a magasabbrendű. A fejlődő értelem erejével maga fog majd fokról-fokra hozzám felemelkedni.

Én legihletettebb perceimet szentelem Istennek. Ahhoz nem kell se hagyomány, se ünnep. Az ihletett perc a legnagyobb ünnep az ember számára. Én azonkívül szeretem, tisztelem Istennek minden alkotását; magában is az Ő mesterművét imádom, de adott formák közé nem szoríthatom azt, amit a váratlanul jövő szent hangulat hoz és az ihlet magasztossá varázsol.

Úgy gondolom, elég ha délig böjtöl, mert a hosszú, szokatlan koplalás olyan túlzás, mint a buja túltáplálkozás az egész éven át.

Én édesem hat éve, esztendőn át 50—80 teljes napot böjtölök, — még ma is 30—40 ilyen böjt nap jut éven át osztályrészemül, amivel minden múlt és jövő bűnökét levezekelhetem. Ne biztasson tehát olyanra, amiből ilyen dús részem van, hanem ha jól esik szívének, imádkozzon érte, hogy kevesebbet szenvedjek, és hogy meggyógyuljak.

Majd oldalomon megismeri maga is az Istent és akkor látni fogja, hogy Ő az embernek legcsalhatatlanabb barátja.

98.

O, 1906 szeptember 17.

Két lapja és két levele érkezett, amikre nem válaszoltam, mivel egyetlen mondat nem volt bennök, amely gondolatot váltott volna ki belőlem.

Azt a szükséges lelki körfolyamatot, amit a levélváltásoknak kell gyűrűző hullámokként fenntartaniok, multkori levelemben szemléltettem, de azon is átsiklott. Ha tudná, milyen várakozással nézek levelei elé és mekkora csalódás ér, ha egy levél csupa szóismétlésből áll, akkor figyelmet fordítana leveleire. Kis eszmei tartalom, kis hangulat, kis változat elmaradhatlan.

Én 10—20 év múlva sem akarok üres kézzel állni az életben. Anyagiakkal csak évekre láthatom el magamat, de a lelki-szellemi kincseket nem esszük meg, — azok önként gyarapodnak, ha egy ideig gyűjtjük és fogyhatatlanok, ha kultiváljuk őket.

Az egyoldalúság különben is hamar unalomba visz, s attól nem óv meg a szerelem. *A szív, az ész összehangzó kifejezéseinek kell leveleinkben beszélnie*, és most megértheti, hogy levelei lehangoltak, sőt a jövőre nézve aggodalmaknak adtak tápot. A tegnapi levele újra felvillanyozott, és kész vagyok a környezet befolyásának tulajdonítani a változást és elnéző akarok lenni — ideiglenesen.

Kérdésére megírom, hogy nincs ihletem és rég nem írok semmit. Ki is hatna lelkületemre? Mindenkit leköt a saját piciny életköre. Nincs egy lélek, aki érdekelne. A leánykák futóan, egy-egy költemény erejéig fölkeltek érdeklődésemet és avval vége. Szeretem nézni őket, de legtöbbjüknek nincs visszhangja. Mint a japán virágok, bájosak, de nincs illatuk. Ami a szellemértékét teszi az embernek, az hiányzik belőlük. Csupán csak szívérzés terjeng bennök, hanem szive a báránynak is van.

Maga közel áll a lelkemhez és magára sugározom értékeim javát. Ezért sehonnan nem várhatok visszhangot, mint csak magától.

A hitre vonatkozó megjegyzéseim kedves visszhangra találtak. De ne legyen ebből félreértés! Nem akarom semmitől eltéríteni, csak magamról nyilatkoztam.

Amíg egy tisztultabb felfogás nem megy át a vérébe, addig ragaszkodjék ahhoz, amit eddig követett. A nőnek kell a vallás, mert a hit vallás nélkül nem férközhet a lelkébe.

99.

O, 1906 szeptember 26.

Kilenc napja nagyfokú lázzal és tüdőgyulladással küzdök. Veszély már nincs, de a szenvedés határos a kibírhatalmannel. Ne gondoljon rosszat, ha még napokig nem bírok írni.

100.

O, 1906 szeptember 28.

Lassan erősödöm. De látásom, ítéletem és tán szerelmem körvonalait is még a láz ereje rajzolja.

Mivel elsején onnan elutazik, oda már nem írok. Üdvözetem rokonainak.

Mire hazaér, rendbejövök én is, — most jobb, ha nem írok, amíg a fejem nem tisztult meg a láztól.

101.

O, 1906 október 8.

Mindig a szélsőségekben táncol. A lángolásból a kétségbeesésbe dermed, — az örömök zajában meg elfelejt engem is. Hol a lelki nevelésem eredménye? Sehól.

Mai kétségbeesett és önhibáját sejtő levelére alig tudok válaszolni. Elutazása előtt 4—5 napig és 24 órás utazása alatt, valamint megérkezése után majd egy hétig nem írt, és mi jogon várja, hogy én most jött levelére még aznap feleljek?

Nem csupán kötelességmulasztást látok ebben, hanem a helyes érzék hiányát is. Egy tanulság megmaradt a nyaralásából számomra. Az, hogyha szeretettel, figyelemmel van körülvéve, akkor megelégedett és olyankor a szerelmét félreteszi, mint nyáron a téliruhát.

Az általam ápolts szerelem a „*nincs*“ és a „*nem lehet*“ szókat nem akceptálja. Aki velem felületesen és csak szabad ideje szerint foglalkozik, attól elfordulok, mert én teljes gondosságot igénylek. Viszont senkit nem kényszeríték arra, hogy velem foglalkozzék, ha a szive nem indítja arra.

Csupán a testi szépséggel engem tartósan lebilincselni nem lehet, és ha szíven fekszik, hogy az ideálok fénykörében fogva tartson, akkor könnyelmű dolog volt pongyolaságnak máris helyet adni.

Reám nézve egyetlen oszloperős feltétel áll: az eszmény! Ha az teljes, akkor a szerelmem is teljes, de csak akkor! Nem kívánok emberfeletti dolgokat, de a helyes érzék és a természetes kötelesség-érzet: elengedhetetlenek.

Ne mentesse magát; azt a kártyát se hozza mentésül, amit tízen teleírtak.

Úgy érzem, hogy sokkal könnyebb egy érzékeny becsületességét elfojtani, mint a közöny jégkérget feloldani.

Mindamellettt ígérem, hogyha helyrejöttem, átrándulok, — talán közelében fölmelegszen újra. De azt a csorbát, amit az eszményen ütött, nem lehet csókokkal gyógyítani!

102.

O 1906 október 10.

Elhiszeni, hogy láza volt, mert másképp nem szerzett volna magának annyi nyugtalanságot. És miért? Mivel nem aznap, hanem harmadnap feleltem a levelére.

Megmondom, hogy sürgető levele nélkül még soká nem írtam volna. Az a tájékozatlanság, amelyben indulása, utazása és hazaérkezése felől hagyott, olyan közönyt ébresztett bennem, hogy kezdtem már megszokni, hogy újra nincs senkim.

Sok dolog nincs tetszésemre, amikről csak mostani leveléből értesülök, de nem érintek megtörtént dolgokat.

Mennyit tanítottam és lám, az első helyzet, mely kiemelte a megszokott köréből, már ennyi riasztó tünetet vált ki belőle.

Nyilván túlzó vagyok. Ha így van, akkor legyen elnéző, mert én soha más nem lehetek! Minden szavam jószándékú és becsületes és nem tudom magamat másformának mutatni, mint amilyen vagyok.

103.

O, 1906 október 14.

Zárjuk most le ezt a kellemetlen ügyet és ismerjük be, hogy megláttuk egymást új, eddig leplezett oldalról is.

Fenntartok mindent, amit szükséges volt elmondani, de felvilágosításai után elismerem, hogy a körülmények gátolták abban, hogy kívánságaimhoz alkalmazkodjék.

A nyaralást ne bánja. Egyforma helyzetben nem lehet a jellemvonások változatait megfigyelni. Pedig fontos, hogy különféle helyzetek szerint megnyilatkozhasson a lélek.

Hogy én másokhoz hasonlítva idealista túlzónak látszom, azt rég magam állapítottam meg magamról. Tehát csak az marad nyílt kérdés, hogy akar-e, — bír-e karakteremhez idomulni?

Egészségemtől utazhatnék, de hivatalomban annyi direktorjársás és változás van, hogy vasárnapra sem ígérhetem. Ha lehet, nem fogom halasztani.

Kérem, írja meg, mi az, amit én Gizellának magáról mondtam, és ami lehangolta? Írja meg, mert tudnom kell, és addig nem utazom, míg nem közli velem. Én, aki úgy vigyázok a szóra, hogy mondhattam volna Gizellának olyant, ami magának fáj? Talán félreértettek valamiben.

Fárasztanak a meddő szóharcok, nyom a sivár egyedüllét, — a hosszú este, — se séta, se szórakozás. Füstös kávéházba nem járhatok, szemeimet kímélnem kell. Keveset olvashatok, írni semmit. Csak a jó Isten megszánna egyszer!

104.

O, 1906 október 18.

Hála Istennek, újra megleltük egymást. És teljes lenne a boldogság, ha egyesülésünknek nem volna akadály.

Bizonyos, hogy a bajban áldás volna a közelléte, csakhogy ez a baj nem szelíd természetű, ennél nem segít a vígasztalás. Nem akarom, hogy maga engem így lásson és szánjon.

Hát ez az a nevezetes dolog? Ebből látom, hogy én mindenkit értelmesebbnek nézek, mint amilyen. Gizellának bizalmas kérdéseire

többek közt azt mondtam, hogyha elhihetném magáról, hogy bárki el tudja téríteni tőlem és eszmei irányomtól, akkor megszűnnék a vonzalmam . . . Úgy is mondhattam volna egyszerűbben, hogy magát határozott szép jellemű leánynak ismerem, akit tőlem és irányomtól eltéríteni vagy elnevelni senkinek nem sikerülhet. Csak erről volt szó, amire ő tréfálkozva megjegyezte, hogy megpróbálja magát elnevelni tőlem.

Ha Gizella félreértett, vagy szándékból félremagyarázott, — magának kellett volna őt kiigazítania. Így fájdalommal látom, hogy észjárásom még mindig idegen maga előtt, pedig száz levél és két könyv magyarázza a lényemet.

Az a Gizella előtt tett kijelentésem: eszményítése volt a maga személyének és ebből is torzképet csináltak.

105.

O, 1906 október 21.

Másfél napig rosszul voltam. Most jó hangulatban vagyok és jókedvemből a megillető részt át akarom ültetni a maga lelkébe, — ezért írok.

Szerettem volna holnapután reggel váratlanul meglepni, de nem sikerült. Megint jövő hétre marad és ha vasárnap nem jöhetnék, akkor valamely hétköznapon utazom.

106.

O, 1906 október 22.

Néha eltalálja azt a hangot, amellyel engem újra meghódít. Mai levele ilyen.

Tegnap írtam és mai levelét olvasva, örülök, hogy külön levélben beigazoltam, mennyire megosztom magával még kedves perceimet is.

Nem vagyok bizalmatlan a sorshoz, de a szenvedések nagy méretei mellett nem csoda, ha olykor panaszra áll a szám. Különb-
ben nincs okom megbánni, hogy megírtam, mert azáltal jutottam hozzá, hogy lelkének rejtett vonásait szemlélhessem megnyilatkozásában.

Zenei haladásáról szívesen hallok, csak előre! A zeneelmélettel és az énektanulással nem szabad elmaradnia, mert ha lépést nem tart ezekben, az hiánya lesz a kiképzésnek.

107.

O 1906 október 24.

Mester lennék, ha szavakba tudnám önteni mindazt, ami lelkemet feszíti. De meg se próbálom; nem vagyok én most se költő se más, csak szerelmes férfi, aki istennőként látja képzeletében: örökszép párját. Itt az első szégyenlős ablakcsók, ott a kazán, csókjelenet, amott az ölemben: ülő csókos angyal képe és más szép — szebb jelenetek kergetőznek emlékemben, és eközben olvasom a napokat, s lesem a pillanatot, hogy édes galambom karjaiba szálljak.

Levelét és illatos hajszálait csókolom, mintha eleven lenne és fel vagyok villanyozva, mintha esküvőmre készülnek.

108.

O 1906 október 26.

Kedden reggel Temesváron leszek, és ha Szegedre nem megyek, akkor két napig leszek édes rózsám mellett.

109.

O 1906 október 29.

Reggelre már ne várjon. Le vagyok verve a sok halogatás miatt. Ilyenkor nagyon szorít a rabszolgaság láncja.

Ha lehetséges, még a délutáni személyvonattal elindulok holnap és akkor este érek oda. De ez sem biztos. Legyen türelemmel, édesem.

110.

O 1906 november 2.

Két órai késéssel jól érkeztem. Sok-sok dolgom miatt alig pár percem jut, hogy az ott töltött kedves pillanatok emlékein elmerengjek. Majd talán este írok.

111.

O 1906 november 5.

Beszédes, szónokló volt a szerelmem, amíg ideálotat csak képzeletem erejével rajzoltam. S ma néma vagyok, nincsen szavam, csak érzésem, olyan érzésem, amelyért örökké hálás leszek Istennek. A képzelet tündéri képei írásban szorongtak eddig, dicsőítve a szent szerelmet, de most tanácskozásra a szívbe gyültek, önzően lekötve a szárnyaló gondolatot, s most nincs szó, nincs beszéd, nincs költemény, csak elalélt szerelem van. Szinte nehezemre esik az írás, mert elnémít a boldogéret, ami teljesen betölti a szívemet.

Hallgatag lettem, mint szép galambom, mikor hozzám símulva csókokon keresztül engedte tavaszvirág illatát beszívnom.

De mindaz, amit mondhatok csak frázis ahhoz képest, amivel engem Amor e két napon megvendégt. A szeplőtlen gyönyörök mennyei kéje volt az, amit emberi szó nem magasztalhat érdeme szerint.

Mese volt az egész, — mézes csókokból szőtt, tiszta rajongással hímzett való mese, melynek folytatását végpercemig kérem Istentől.

Ilyen hangulatképektől van a maga mai levele is áthatva. Nemsokára hivatlanul is újra jövök.

112.

O, 1906 november 8.

Most megvan az összhang. Levélváltásunk olyan, mint a hang, és a visszhang.

Még e hónapban felkeresem egyszer, és azután karácsonykor látjuk egymást újra. Olyan delejes hatással van reám a személye, hogy szinte egynek érzem magam vele. A csókos gyönyörök közepett pedig megnyugvással néztem, hogy a legmeghatottabb percekben sincs szenvedély a lényében, és annak köszönöm, hogy a csók eszményi kiejét kiélvezhetem. És fontos ez, mert szűz illatos csókjai gyógyírként hatják át lényemet, — felvillanyozódom tőlük és szemlátomást könnyebben cipelem azután az élet terheit egy ideig.

*

Megelégszem ma avval a kis ismertetéssel, amit Faustról adott. Egyelőre nem várhatok többet, mert azt többszöri átolvasás után is nehéz összefoglalni.

A mű egy költészeti remek, amely az ember küzdelmét, törekvéseit foglalja magába az eszmélés kezdetétől a végességek és a mindenütt korlátokba szakadó céltalanságok felismeréséig. Úgy is mondhatom, hogy az észember harcát festi a természeti őstörvényekkel, az utóbbiak mindenkori győzelmét illusztrálva. — — — — —

Sokat kellene a részleteiről is írni, de azt most nem lehet, hanem kérdezen és kérdéseire felelek.

Az ember tragédiájának kérdezett phalansterrendszere egy jövő tudományosan szocializált társadalomnak a képe. Majd ha elolvasta, erről is írok.

A páros képet megkaptam, örülök, hogy magának tetszik. Meglátszik a képen, hogy át voltam hatva a pillanat jelentőségétől, mert az már kinyilvánítása a kettőnk egységének.

Azóta jól vagyok; édesem csókjai egy időre meggyógyítottak. Pénteken négy hete lesz, hogy elmaradt a szokott idegrohamom. Addig ritkul, míg el fog maradni; legalább orvosom így ígérte.

Boldogság a csókos ölelés, de tartósságot e boldogságnak csak a szellemi fölemelkedés biztosíthat. Látom, hogy öröme tellik a megértésben, és ha még több változatban olvassa majd az emberiség küzdelmeit tükröztető irodalmi remekeket, mindjobban át fogja látni, hogy emberileg boldogítani csak az élet ismeretére épített tisztánlátás képes.

114.

O , 1906 november 16.

Tavaszt varázsol a téli ködös napba kedves levelével. Pedig a stílusával elégedetlen vagyok, mert sok sablon ismétlésébe esik.

Utolsó együttlétünk emlékei uralkodnak lelkemen és az a mérsékletre fegyelmezett érzés, mely már harmadik éve töri bele vágyaimat a muszájhelyzetbe, valóságos nagyhatalom ma rajtam. Mintha más törekvésem nem is lenne, mint hogy magát enyémmé tegyem, -- ez foglal el egészen.

Kívánságára magammal viszem majd legközelebb Dóczy Lajos „Csók“-ját.

115.

O , 1906 november 18.

Egyforma túltengésbe esünk érzésvilágunkkal. Maga is szellemieknek szánt levélbe fogott és csupa érzélgés lett belőle. Nincs rendjén, de sajnós, nem megy másként.

*

Szabad-e magának olyasmit álmodnia, hogy elhidegültem iránta? Ha agyába tolakszik ilyen gondolat, miért nem kergeti el? Ha ez megtörténnék, akkor eszményi világom omlana össze

Maga, akinek tiszta szívét ez mint első szerelem érintette, könnyebben rázná le a sors sujtását, új célnak szenteelve magát, de nekem az elhidegülés végső meghasonlást hozna.

Hanem mirevalók az ilyen gondolatok? Minek a napban foltokat keresni, mikor a sugarai pompások, melegek?

Éjfél lett, mire levélíráshoz jutottam. Álmomban vállára hajlok és magamba szívom az illatozó életet. Szép álmokat, édes!

116. O, 1906 november 22.
Jövő hét elején odajövök. Minden mást majd személyesen.

117. ☒ O, 1906 november 29.
Jókarban hazaérkeztem. A lelkembe lehelt Ámorillatának ereje szárnyat ad. Különbem minek erről írni, — látta rajtam az elváltozást. Várom édeském híreit.

118. ☒ O, 1906 november 30.
Alig tudok szót találni, megint elnémít a magasztos örömerzet. Csupa nemes kéj most a lelki szférám; és ha futólag én is érzek kis fájdalmat, ez azért van, mert szemrehányom magamnak, hogy miért nem voltam önző s miért nem teremtettem előbb olyan létkört, hogy anyagi gond most ne érintene.

Ottlétemkor ifjító harmattal lepte be a lelkületemet. Édes arca láttára a sok édes emlék megújult bennem és rövid beszélgetéseinkből a legbiztatóbb impressziókat nyertem.

Örülök a kilátásbeli hangversenyének.

Igazságtalan önmagával, ha tehetetlen adósomnak mondja magát és téved, ha utazásomat és magáért való fáradozásomat áldozatnak minősíti.

Milyen pazarul szórja a Nap: éltető sugarait a földre. Áldozat-e a Naptól, hogy lángtestének hősugarait a földre hinti? És hálátlanság-e a földtől, hogy mindezekért csak a hegyek, rónák, bércek virulását és illatát mutatja be az Égnek, tehát csak étheri varázssal viszonyoz?

Oh, én szép lelkem, én keveslem azt, amit nyujthatok, de végtelen nagyra látom azt az értéket, amit maga légiés ragyogásának ihletével nyujt szerelmes viszonzásul nekem.

Nem áldozat ez sem, az sem, csak kölcsönhatások, — kereszt-sugárzások. — — — — —

119. ☒ O, 1906 december 2.

Az öröm, a bánat, a kéj és a gyötrelem talán közös helyről fakadnak. Egyik a fény, másik a fénynek a hiánya; egyik a nap, másik az éj. Egy szívből fakad a boldogság és a szomorúság; szeretném, ha a kedélyhullámzásokat természetesnek venné. A visszavisszatérő szomorúságnak ne tulajdonítson fontosságot, — jön mint az alkony, de a reá következő hajnal elmaradhatlan. Ne panaszolja az estét, mert Isten rendezte így a világot, és így szép, így jó!

Nem aggódom Juliska kedélyestéi miatt, viszont meghat, hogy szerelmét ilyen nagynak látom. Úgy-e jó volt, hogy hónapokon át türtőztettem odakívánczozásomat és az őszig nem látogattam meg? Hol lennének, ha sokszor felkeresem és rég odafejlődtek volna érzéseink, ahol ma vannak? Én azért ma is lelkesedésektől frissülten, reményteli szívvel térek mindenkor haza édesemtől és ha olykor türelmetlen vagyok, azt akaraterővel leküzdöm.

Szeressen édes vígan, szomorúan, boldogan, kesergően, bármiféle változatban, de ne csüggedjen! Egy-két éve még sötét kételyeink voltak, — ma az akadályok fogyva fogynak és édesem hamar az enyém lesz.

Akarom saját szavaival hallani, hogy többé nem kesereg a kedélyéjjelek miatt és belátja, hogy a vígság legszebb kötelesség, amivel Teremtőknek adózunk.

120.

O 1906 december 5.

Egész multam egy előkészület volt az eszményi életre s most közeledni érzem a megvalósulást. Nem baj, ha küzdenünk kell egymásért, nem baj, ha addig várat a sors, amíg egekig nem csap a szívünk lángja, mert nem a pénz teszi az embert kiváltságossá, hanem az érzelmek felemelő szívhullámozásai.

Miért neheztelnék panaszáért, mikor énutánam síránkozik? Emlékezhet, hogy ottlétemkor elmondtam, hogy a szemem vette észre, az elmém nevelte föl, hangjától a hallásom éled, illatától a lelkem betelik, kezeérintése felvillanyoz és lehetétől mennyei érzések születnek bennem!

Sok gyönyört engedett az Úr megérnem. Hosszú éveken ösztönösen vágytam, hogy ép erőben nyernék bepillantást a világlét rejtelseibe. És máris sokat megértem: figyelem magamat, figyelem magát. — — — — —

Egy nagy bölcs: Schoppenhauer két szerelmet ismer fel az emberben, az egyén és a faj szerelmét.

Eddig magában az egyén szerelme élt. Eszével, szívével, jellemével, szemének nézésével szeretett eddig. De ez a szerelem okos, mérlegelő és alkalmazkodó volt.

És most, hogy önfeledt boldogsággal simultunk közelebb egymáshoz, felébredt a faj szerelme. Ez már ösztönös, erőszakos, türelmetlen és nem tud várakozni, mint az egyén szerelme. Innen a levertsége. De látja édeském, győz a jellem! Ma megint víg, úgy-e?

Majd jön és újra múlik a nyomasztó hangulat, míg egyszer az állandó közelség tartósan kedves érzéseket fog termelni. S ha az a szélcsendes boldogság beáll, talán feléled nálam a költői eszmevilág, amit a faj szerelme elcsittított időre. Így cserélkedik az ész a szívvel és vetekszik a kettő páros ritmusban: az életért és emberi alkotásokért.

121.

O, 1906 december 7.

Istennőm!

Maga az oltár, maga a szentély, maga az ihlet forrása és a nőiség tökélye! Maga a vonzó fény, a távortartó ragyogás és nemes érzeteket termelő szent edény. Isteni zárt serlege a jónak, a szépnek!

Engedje, hogy e rajongó sorokkal külön is adózzak Ámor oltárán, bizonyításul arra, hogy létem, törekvésem sarkalója, vonzója: a maga személye és hogy perceimnek napderűje magától ered, én édes szentem!

122.

O, 1906 december 9.

Még áhítattal csókolgatom multkor küldött hajszálait s már friss örömet meríték mostani leveléből.

Alig van új mondanivalóm; elmondtunk majd mindent egymásnak és legszebb volna sziveink vibrációját papírra vetítve egymásnak küldeni. — — — — —

Tegnap T.-Severinben voltam kocsin.

Vajjon hogy kérdezheti, hogy együttélésünk ártalmamra lehet? Nem látja, hogy közelsége milyen lelkező hatást tesz reám? Bár állandóan szívhatnám már hajnalfriss léghőjét!

Örüljön, hogy oly nemes hévvel szereti az, akit maga hasonlóképen szeret.

123.

O, 1906 december 12.

A napi munka jutalma, ha édesemmel foglalkozom. Boldogsággal tölt el az a tény, hogy egy szerető leányka ennyire be tudja tölteni nem kisigényű lelkemet.

Magunktól épített utakon haladunk ismerkedésünk óta egymás felé és mire összeérnek útjaink, bizonyosan ott vár bennünket a jó Isten oltalma.

Felső tiszta hangulatok azok, amelyekben képzeletem a maga lényét átöleli és szellemi csókjaiban fűroszti. És szeretném, ha

környezetünkben csupa nemesen érző, gondolkozó lények volnának. Ha nem lehet így, akkor hagyjon meg az önámításban; ne írja meg nekem az ilyen kellemetlenkedéseket, hanem kérje meg nevemben édesanyját, hogy nyújtson módot arra, hogy a hangversenyekre és néha a színházba mehessen. Az anyagi részt vállalom, mert szükséges a művelődésnek ez a segítő módszere. Az elkísérést csak nem tagadják meg tőle! Szívtelenség ilyesmivel is akadályt gördíteni . . .

Hétfőn négyheti pihenő után rosszul lettem. A roham enyhébb volt a régieknél.

124.

O 1906 december 15.

Tegnap sok hó esett; hófehér lepelben fekszik a környék. Jó megnyugtató árad e szűzfűző képből az emberbe.

Ne higye édes, hogy könnyel várom a frigyüket. Inkább higye el, hogy eltakarom igazi lángolásomat. Bennem erős s ha kell: erőszakos az önuralom, mert vigyázok, hogy egyetlen elszármított lépéssel ne rontsam a nagy célt. Ha én is türelmetlenkedem, talán egész jövődönket megrontom vele.

Engedje át magát a vezetéselemnek, mint egykor, mikor még az eszmei körben haladtunk, mikor még a csók is csak a jövőbe csodálkozó kérdőjel volt, csak gyanítása a mai érzéseknek. Legyen e boldogságban megadással és akkor álomszerűen fog az a pár hónap eltűnni, amely a türelmetlenség által végtelenre nyúlnék.

125.

O 1906 december 16.

Boldog boldogtalansága drámai erővel markol a lelkembe. És mégsem tudok mást tanácsolni, minthogy varázsolja vissza emlékébe azt a napokat, amikor még pillangó módra napsugárban játszva loptunk egymás ajkára csókot és örültünk a pillanatnak, nem rontva azt tolakodó gondok által.

Maga írta, hogy milyen erjedés mehetett azóta a vérében végbe, hogy ilyen hatalommal ül a szerelem a szíven, agyán; hisz épp mert ezt tudja, kell az ész hatalmát növelnie!

Gondoljon arra, hogy $2\frac{1}{4}$ év alatt mennyi akadályt elhárítottunk és hogy még nemrég áthidalhatlannak látszó válaszfalak voltak köztünk. És ne feledje, hogy eszményimádó és szűzrajongó természetem kérdésessé tette azt, hogy valaha egybekelhessünk. Én lassan megváltoztam, a körülmények hozzánk idomultak és közelértünk a célhoz. Ennyi kedvező fordulat mind kevés a megnyugtatóására?!

Tudását már nem keveslem, — az alap a páros életben leendő továbbfejlesztésre kész. Méltányolja mindezt és jutalmazzon avval, hogy a fájdalmat kiüzze a szívéből, mert kesergése fáj és a kesergés az egyező lelkek között: tolakodó idegen, akit el kell kergetni!

K. atyját meg fogom kérni, hogy türelmesebb legyen magához; de maga is segítse előzékenységgel.

Legjobb esetben vasárnap este érkezem oda.

126.

O, 1906 december 19.

Utolsó két levele velem utazott T.-Severinbe, ahol tegnap voltam. Gyönyörű hólepte dunaparti kép kísért utamon. Szép hangulat ragadott meg és lsten ege alatt újra elolvastam Juliská leveleit. Az utazás alatt legalább pihentem.

Szabadságom újabb akadályba ütközik. Egyelőre nem engedélyezték.

Mit is írjak most? Hiszen majd beszélünk írás helyett. Addig is gyönyörrel gondolok galambomra, aki új világot nyitott meg előttem; aki létrehívta bennem az emberi eszmény ezelőtt nem ismert távlatait.

127.

O, 1906 december 22.

Nem mehetek, ahogy terveztem, mivel üzleti ügyek miatt másodszer megtagadták a szabadságot.

Karácsonykor mégis ott leszek. Szegedi utam így elmarad és a két ünnepet magánál töltöm.

128.

O, 1906 december 27.

Csodaszép álmom volt. Álomnak mondom, mert a nyitottszemű élet nem lehet ilyen feuséges.

Szerencsésen megérkeztem. Az úton eső esett. Itt szép hó fekszik és szánkó várt az állomásnál.

E halk fehér éjszaka és a szent fehér emlékek könnyeztetnek és nem szégyellem, hogy sírok — sírok a boldogító emlékek erejétől.

Megihlette a lelkemet hosszú meddőség után; kis költeményt írtam a kupéban mindjárt a vonatindulás után Majd elküldöm.

129.

O, 1906 december 28.

Édes szomorúság honol a lelkemben. Nem tudnám karakterizálni e nyomasztó érzést. Arra sem vagyok képes, hogy tartalmas

levelet írjak. Ha telve az embernek a lelke, nem fér ki rajta a legegyszerűbb megnyilatkozás sem.

Nem panaszzolliatom fel a sorsomat, mert ha nem sujtott volna az élet szenvedések sorozatával, akkor előbb jutottam volna révbe és soha nem ismertem volna meg a lelki szépségek felsőbb kincseit, amiket édesem tárt vallomásával szemeim elé.

Mit is mondhatnék mást, minthogy csókjainak rózsáit itt érzem ma is az ajkamon, homlokomon. Szende bús-édes mámor ül a lelkemen és hiszek az örök Isten jutalmában, ki a szerelmet szivekbe plántálja és annak virágját, gyümölcsét látni akarja.

Nincs többé kételyem; hiszen nincs szenvedélyünk, csak vágyunk: egymásért Istennek élni. És ezt akár házasságban, akár ériutetlenségben el fogjuk élni.

Ma munkám után korán magányomba vonultam. E kristályhangulatban nem vágyom társaságra, és ha édesemmel vagyok ilyen egész lélekkel, olyankor senki sem méltó hozzám.

130.

O, 1906 december 28.

Szikra.

Istennek láttam csillag két szemedbe
Rejtett hatalmas fénylő erejét;
Bájos képed rajzolta lelkembe
A nőeszménynek legszebb ihletét.

Csodás szemed, mint nap tüze a féltre,
Velette rám olvasztó nagy hevét;
S hozzád hajolva, — ajkadat elérve . . .
Szikrát fogtam s izzó parázs levék.

Az istenszikra testemet átjárva, —
Lelkemnek kölcsönz szent nagy ihletet;
Leégve róla széperények sárja, —
Szivem: rajongó tiszta szeretet.

Legyen örök e vonzeró énbennem,
Fogadd szivemnek mély hódolatát!
Teremt az összhang így a két egyedben . . .
. . . S az Úr alkot tovább.

131.

O, 1906 december 31.

Megnyugtatom, hogy nem felejtkeztem el róla, de nincs egy szabad percem s így csak este fogok írni. Addig is minden gondolatommal magát círogatom.

Derengés.

Kalifornia zárva álmodtam szabadról,
Követve fenn az Ég madarait;
Menyország minden a bűvös távlatból,
Hittem, hogy eszmény nem haladhat itt.

Repülni vágytam égi magasságba,
Hogy fentről nézzek gyarló földre le,
S szívem vágyát felséges szárnyalásba'
A gondolat varázslón töltse be.

S az eszme szála véghatárhoz érve . . .
A szívnek adott újra szerepet;
Utamba jöttél lányka . . . s hullva térdre,
Énrajtam úr ismét a szeretet.

Szeretlek én, ahogy ifjú szerethet,
Szívvel, lélekkel, hévvel, igazán;
Az Ég színe is hajdan felderengett,
Világszületés tünde hajnalán.

Megláttalak.

Megláttalak; — e látás végzetem lett, —
Érzés békója mostan fogva tart;
Szívem reménye újra ébrededezhet,
Mint oly soká' zordon fagy s hó takart.

Rabod vagyok én édes szép szerelmem . . .
E szolgaság nekem világot ér;
S ha bármit kéne éretted szenvednem,
Éltem' kínálom e rabságomért.

Színházból jövök s míg e kis szórakozás tart, kevesebb időm
jut az íráshoz.

A szomorúság, mi szép lelkét még most is fogva tartja,
átnehezedik az én kedélyemre is. De mégis boldog szomorúság ez,
amit semilyen vígasságával a világnak fel nem cserélnék.

Jókívánásait viszonzom. Hiszen mi magunknak kívánjuk,
amit egymásnak kívánunk. Várom édes sorait.

135.

O, 1907 január 4.

Színházból vendéglőbe kellett mennem illendőségből. Éjfél után tértem haza; álmos vagyok. Talán jobb, hogy lekötnek; így nem jut annyi idő magamra gondolni. Aranyos levélkéjére ezért csak holnap válaszolhatok.

Csoda, hogy a toll parázsizzóvá nem válik kézérintésem villanyozásától, amikor Juliskának írok. Fénytsugárzó tűzhullámverés az, amit mi a szerelem szóval könnyedén akarunk elintézni.

136.

O, 1907 január 5.

Nem rosszalom nyugtalanságát, de nem is teljesítem kívánságát, mert nem akarom, hogy megszokottá váljék a mindennapi írás. Ne szaporítsuk a függéseket!

137.

O, 1907 január 6.

Nincs különös írivalóm. Hiszen minden csak a nagy érzések ismétlése volna, amelyek rózsás köteléket fontak közöttünk.

Előérzetem, hogy az idei tavasz meghoz minden jót számkra. Elmém nem a meglevőt szokta föléltni, hanem eléje megy a jövődönnek. Rendesen már ilyenkor hívom, várom a tavaszt és érzetemben már friss virányok borítják a földet. Mire kedvesemet fölkeresem, szivemben a tavasz bimbóival megyek, és visszajövet lesz virágnnyílás: szomorú, víg, illatos, édes, színes . . . s mind szerelmem szülöttei lesznek.

138.

O, 1907 január 9.

Tegnap beteg lettem, de ma már színházban is voltam. Örülök, hogy a mindennapi írás hátrányairól sikerült meggyőződnöm.

139.

O, 1907 január 10.

Nem tudom magamnak megbocsátani, hogy miért nem voltam ezelőtt önzőbb. Akkor ma független helyzetben lennék, — kikereshetném az ország legkedvezőbb vidékét és odavinném kedvesemet, ahol egészséges lehetnék akár mindjárt.

Hivatalomat betöltheti más is, de amit szabadabb helyzetben szellemi téren Juliskám közelében létrehozhatnék, az, ha ki nem küzdöm, veszendőbe megy. Erre a munkára nem lehet sok jelölt.

Most előbb a maga bírását kell kiküzdenem, azután négy-öt év alatt együttes erővel meg kell teremtenünk a szabadság anyagi alapját. Bíznom kell abban, hogy ezt el fogom érn.

Még nem határoztam, de ahhoz, hogy itt maradjak, meg kell javulnia az anyagi helyzetnek, mert a ma és holnap kenyérbiztonsága nem elégít ki. Négy-öt év alatt bázist kell teremtenünk arra, hogy igazi rendeltetésesnek szentelhessen az életet.

Örülök, hogy a Bánk-bán operát végigélvezte.

A látott színdarabok felsorolását ne sűrösse, mert alig jegyzem meg a címüket. Kedvteléssel végignézem a darabokat s az alatt pihenek, de a legtöbbet mindjárt átengedem a feledésnek.

Tegnap „Válás után“, ma „Don Caesar“ operett, holnap a „Koldusgróf“ operett. Nincs bennök megőrzésre való tartalom; a szórakozás perceit kitöltik és avval beérem.

140.

O, 1907 január 14.

Ma „János vitéz“ volt falusi előadásban; tegnap „Rákóczy Rodostóban“ színmű, tegnapelőtt „Víg özvegy“. Még három napig tart a színház, azután kialhatom magamat.

Legyen elnéző legutóbbi írásomért, csak hangulat volt. Pénz után sóvárgok, de csak azért, hogy avval megteremtsem a magam világát és megszerezsem a szenvedéstelen létet, amit hét éve, mióta itt lakom, nem élveztem.

Ki, vagy mi keserítette megint el annyira otthonában? Mondja el őszintén, mert tudni akarom! Ne legyen nagyon zárkózott és érzékeny. Sokat le kell küzdenie az embernek természetes érzéseiből és szükségés, hogy alkalmazkodjék, különösen a házikörnyezethez.

141.

O, 1907 január 15.

Olvasva a Bánk-bán dráma és az operaszöveg összehasonlítását és a „Charitás“ ismertetését, bevallom, hogy többet értem el szellemi fejlődése tekintetében, mint amennyit ennyi időre remélhettem.

Hanem megdöbbsent levelének az a megjegyzése, hogy fél, hogy visszaesik a búskomorságba. Sokszor kiérzem ezt a sorai közül olyankor is, amikor nem írja.

Három éves szerelmi regényünk csupa sugárzás volt, reménnyel, türessel, várással. És most, pár hónappal a cél előtt, most fejlődjek a lírából dráma? Mi bántja, ki bántja, miért búskomor és miért fél az idő hosszúságától?

Tudja, hogy a derű a szándékos lételemem és a búskomor elemet magamból is száműztem. Nem, nem kérek a tragikus árnya-

latokból! Ha drámai tárgy kell, az megszületik majd az elmémben, de a szívem csak a víg témáknak szabad bejárója; a szomorú elemből nem bírok el többet, mint amennyi bennem van.

Szerelmem jogán követelem, hogy e visszaeső búskomorság érzésszerű vagy környezetbeli okait megvallja! Mondjon el mindent, mert tartózkodását bizalmatlanságnak veszem.

142.

O, 1907 január 18.

Átérzem szavait. Higyje el, hogy nem kisebb az én sóvárgásom a magáénál és ép ezért újra és újra kérem, könnyítse meg nekem a küzdelmet és segítsünk egymásnak könnyebb szívvel kivárni egyesülésünk napját.

143.

O, 1907 január 20.

Szerelmem!

Nem akartam ma még írni, de nem vagyok már ura akaratomnak. Édes képe belekapaszkodik a lelkembe és kényszerít írni, kényszerít reá gondolni, kényszerít szeretni és csak szeretni.

Ha száz formában megverselném, hogy „Rabja vagyok“, az mind nem közelítené meg a tündéri valóságot.

Két parallel futó repkény a mi lelkünk. Fölfelé kúszik, mert a föld mágnes ereje hajtja és a nap sugára vonja mindkettőt egymás mellett, anélkül hogy összefonódni engedné. De mire a szirt fokát eléri, nincs kiút, nincs leút és felút, — összefonódik a két repkény és éther válik, ozón terjed, a napsugár megtörik és színes pillangók röpködnek párhoz reszketéssel és a Teremtő önelégült, mert a kettőből újra egy lesz.

Az a szirtfok a vezérlő csillagom. A repkény egyike én vagyok, a másik: Juliska. Minden léptem közelebb visz a szirtfokhoz és minden atomnyi erőm a feljutást sietteti.

Hajt a föld ereje, vonz a nap sugára; mellettem halad angyal-párom és nem szabad reáhajolnom, nem szabad hozzáfonódnom, míg jel nem jön, hogy most már lehet. És akkor egyszerre meg fog szünni tér, idő, távolság.

Addig csak csókokat dobálok, szerelmet intek, eléje borulok és ajkammal érintem piciny lábát, mint akkor, édes szerelmem!

Két éjjel s egy nap rosszul voltam . . . Gyors haladásának örülök, de azért kérem, hogy a tanult dolgoknál, különösen zenében, tartson ki egy ideig, mert a rohanó haladásnak gyors felejtés a következménye. Remélem, őszig, esküvőnkig mindent el bír végezni.

Február 10-én jövök. Onnét Budapestre megyek és visszajövet újra megállok egy-két napra Temesváron.

Néha szegényebbnek érzem magamat a koldusnál és megesisik, hogy észrevétlen panasz száll némán a lelkemből. Néha elfog a vágy, hogy édesemet csak egy pillanatra is láthatnám, csak egy szóra, egy tekintetre érném el, vagy egy dalát hallgathatnám! . . . De semmi, semmi. És megtörtén menekülök arcképeihez és jóllakatom szemeimet látásán.

Ha azután elmúlnak az ilyen pillanatok, olyankor siető eréllyei azon vagyok, hogy hamar kedvező helyzetet teremtsék és akkor egészen maga a lelki rugóm. És számolom, hogy mennyit gyűjtök addig, hogy hány hónap, hány hét, hány nap tellik el addig, amikor . . .

Nem mondom ki. De mégis: amikor az Isten áldást hint az égből, amikor angyalkák röpködnek a légben és a pillangók rajzásba mámorodnak. Amikor a napsugárnak csengetyű-hangja, a dalnak színe is lesz és beszédes lesz minden körülöttünk. Csak mi fogunk hallgatni, mi ketten. És ez a hallgatás lesz a legbőbeszédűbb tolmácsa az egységnek.

Kövessen édes az érző képzeletek tündérkertjébe, vagy nevesen rajtam. Én azért nem árnyékolom be érzéseim csillogását. Nem szépítem, nem rúftom, — lássa meg valójukban őket.

Tudom, hogy számtalan kötelék fűz bennünket egymáshoz és mégis jól esik, hogy alkalmat vett magának: vonzalmát körülírni. Talán avval ringatott álmodásba.

Köszönöm kedves meghívását a filh. bálra, de ha ott lennék, sem vennék azon részt. Meghiszem, hogy szép és érdekes lesz, de én színházon kívül éjjeli mulatságoktól tartózkodom.

Olyan boldogá tenné az a pár tánclejtés énvelem? A jó Isten tudja, én magával olyan eszményítő kultuszt űzök, hogy rám nézve az együttes tánc talán nem lenne lélekemelő.

Majd ha együtt leszünk és sokkal közelebb leszünk a köznapi élethez, akkor ebben is más leszek. Maga azonban menjen szüleivel és mulasson, mert nem soká tart a lánysága!

147.

O 1907 január 27.

Nem jól esik a különféle kényszerítő okokat hallanom, amelyek egybekelésünket sürgetik, mert szívügyemben a „muszáj“ szóra nyakassá válok, még a lehetőség körében is.

Mindent saját elhatározásomból kívánok cselekedni. Az ecsetelt helyzet súlya alatt azonban nem lehetetlen, hogy a nyári üdülésem után megtartjuk esküvőnket, ha addig elrendezhetek mindent.

És ha addig nem lennék egészen egészséges, akkor egymással, elkülönítve lagnánk egy ideig. Ez nekem tetszetősebb gondolat, mint az, hogy magát mostohafivéreivel egyedül hagyják otthon egy hónapig.

148.

Ősz.

Lepereg a sok év rólam,
Nem vagyok én, aki voltam,
Fehér lesz már sok hajszálam,
S galambomat anyja őrzi,
Ma sincs nálam.

Fejem szürkül s nagy szerelmem
Most bizsereg a szívemben; —
Fa-törzse is akkor éled,
Mikor lombja, sok levele
Szerte széled.

Míg dús lombját zölden hajtja,
Nem süti az Isten Napja;
Ágat növel, virágot hoz, —
Életnedűt szív a földből
S visz a lombhoz.

Fa: levelét őszi szél, ha lekaszálja,
Megmarad száz ágból álló koronája;
Förgeteg nem törí meg, se tél viharja . . .
Akkor eszmél, ha száz ágát
Hó takarja.

A fejemről hullik immár ifjú lombja,
S nagy érzések bennem dúlnak egy halomba';
A szívemnek van ma már csak koronája:
Szép galambom, Isten kedves
Szép virágja.

149.

Hajnal.

Feljött a nap, szétterülő sugarát ideszórja a földre,
 És jól belevési magát a mezőnybe, ligetbe a lángja,
 S felszínre csak újra kalászbá', virágbá' kerülhet, —
 Míg érve kiperdül a magva belőle . . .
 És zöld üde szőnyegen ül ki melegje virányban.

Csillagszemed, angyali lény, örök üdve szivemnek,
 Bennőrzi a lelkem napfénymelegét a képednek,
 S felfogva a hőd, tavasz ébred e szívben, ez agyban . . .
 Érzésteli gondolat ezre belőle fakad,
 S visszaverődik a szűzsugarad szent szerelemben.

150.

A szerelmem.

A szerelmem rejtett völgy patakja,
 Gyöngycseppjeit a felhőknek adja;
 Fénysugártól lesz belőle pára, —
 Napvilág a rózsám szeme párja.

151.

Néma a szív.

Néma a szív, érzéssel telítve,
 Szép galambom sokáig nem hitte,
 Hogy szerelem ily nagy is lehet. —
 Néma a szív, ha nagyon szeret.

Néma a lomb, virágja ha nyílik, —
 Lepkék csendes raja hozzá illik;
 Némán bűvöl az illata, színe,
 Szótlan mereng, mint szeretők szíve.

Szirmot lombról, ha szellő széthordja,
 Fa: levelét lázasan kibontja,
 Leveles lomb lármásan zörögve:
 Virágmúlást hirdeti örökre.

152.

O 1907 január 29.

Most nem vagyok elégedetlen, — boldog vőlegénynek érzem magamat, akinek még néhány hónapig kell küzdenie, azután jön a Paradicsom, bűn nélkül, kígyó nélkül, csak a tündéri kerttel!

Lássa, itt vagyok semmisségemben, apró vágyakkal, kicsinyes ábrándokkal.

Mit büszkeség, mit dicsőség, — minden semmi ahhoz a győzelmes érzéshez, amely ma lelket ad nekem. Nem adom oda e kis ábrándokat kincsekért. Nem vagyok szegény, mert nagy az én szívbeli vagyonom. Isten áldja meg, szép galambom.

Elhatároztam, hogy nyárutón, ha nem lennék még teljesen egészséges, kis szomszéd lakásba költözünk és úgy élünk, mint két külön kalitba zárt madár, mely csak csókra nyújtja át egymásnak a csőrét.

Utazásom még bizonytalan, mert addig nem mehetek, amíg új helyzetem nincs rendezve.

Egész úton kényelmesen alhattam. Itt friss hó lepi a földet, a fákat és szép enyhe idő van.

Holnap írok édesemnek.

Mély szomorúság ural. Lehet, hogy kitöltetlen hézag maradt a lelkemben, mert nem nyilatkozhattam meg kedvem szerint Juliskám előtt, aki egyedül hivatott arra, hogy az én problémátikus lelkületemnek alakot kölcsönözzön. Időnként megriadva eszmélek arra, hogy érzékenységgemmel nem tudok beilleszkedni a köznapiságba.

Nyomasztó teher ez rajtam, szeretném erőszakosan lerázni; ki kellene engem ragadni a részleteket fontolgató elmélyedésből.

Lennék közönségesebb, köznapra termettebb, vagy ha ilyennek kell maradnom, válnék egészen éterivé, mielőtt rámvettem a család-alapítás igáját. Lennék hizelgő, alázkodó ebtermészet és sikerem volna mindenben. Marakodnék, mint a többiek és akkor eltolnám utamból, aki célomban gátol.

De, de . . . és százszor de . . . tudok-e kevesebb lenni az embernél, — a valódi egész embernél? Az önérzet minduntalan felülkerekedik bennem, valamint a magyar terheltség: hogy féleredmény előtt, félúton megállok és utálattal fordulok el a barátság-talan karakterektől. S az én diadalom csak annyi, hogy ember maradtam. Ilyenkor újra és újra felkeresném azt a szigetet, ahol az emberek emberien tisztelve — szeretve élnek egymásmellett és ahol az erénynek emelnek oltárt és nem a piszkos önzés dúlásainak.

De hol lelem e szigetet?

Egyetlen ilyen sziget: a szerelem tűzhelye. Juliska közelléte megteremtí talán azt a kis szigetvilágot számunkra, ahonnan mindent más szemmel fogok nézni. Ha ez a hitem nem volna, úgy ösztönösen keresném a nemlét megváltását.

Sajnáljon vagy szeressen tépelődésemért, de ne ítéljen el! Küldje édes szavát, melynek még az élettelen papírosról is kedves hangja van és én víg leszek és nem látom tőlük a mindennapi élet fogvicsorításait.

156.

O, 1907 február 7.

Kedves sorainak lírai zengése felüdített. Nem kicsinylem azt az értéket, amit szerelme ígér nekem. Amikor az anyagiak biztosítására törekszem, mindig a gondtalanság vágya lebeg szemem előtt.

Egészségem most a legjobb. Érzem azt az áldó hatást, amit rövid közelléte is gyakorol reám. És reménnyel várom a kedvező orvosi véleményt.

Az a három év, melyben ismeretségünk eszményi viszonyra fejlődött, csak introdukciója a jövőnknek és hiszem, hogy az együttélés nem lesz kevésbé vonzó.

157.

O, 1907 február 9.

Nehezen várom a szabadságomat, legutóbb oly rövidke volt az együttlétnünk, hogy lelkeink nem is símulhattak úgy egymáshoz, mint azelőtt; és különösen a karácsonyi együttlétkor, amikor édesen olvasott, beszélt, elmélkedett és nőiségét, egyéni felfogását és tanulása eredményeit ragyogtatta. Akkor tette le a fővizsgát. Ne rosszalja, ha én ilyen szellemi vizsgát megnyugtatómra gyakrabban szeretnék tartani.

158.

O, 1907 február 13.

Tegnap éjfél-től ma reggelig bajoskodtam. Javulásom első pillanatában értesítem, hogy levele megjött és ma este felelek reá.

Hiábavaló aggodalmait kergesse el, mert magának semmi része nem volt a multkori levertségem körül. Különben már elmúlt. Azért avattam be abba, hogy minden oldalról megismerjen

159.

O, 1907 február 13.

Ugyancsak megleckéztet! Leint a nagyravágyásról és a pazar kívánságokról; tehát az én tanításaimat nekem szegzi!

Én anyagi függetlenségre törekszem, mert alkalmazkodni nehezen tudok és mert a nyomortól úgy félek, mint a pokoltól. Nem akarom, hogy valaha másokra legyek utalva! A lakás minimumáról is sokszor beszéltünk, azt hittem, megértett.

Ne magyarázza félre a dolgokat, mert nem a maga szerelmét akarom erősebbé tenni az anyagi gondoskodással, hanem felhőtlen jövőt akarok biztosítani!

160.

O, 1907 február 15.

Ismétlem, még ha talán orvosom ellenezné is, mégis a történet megállapodásunknál maradok és ebbe az elhatározásomba bele nyugodhat.

Csak arra kérem, hogy a napot ne siettesse, hogy ami javítható és rendezhető, az frigyünkig rendezve legyen. Mert a félbemaradt félkész dolgok, mint elültetett idegességek egész jövőnkön végighúzódnak.

Köztünk nincs akadály, mióta meggyőződtem, hogy közelléte felüdítő hatást gyakorol reám. És sürgetem magam is, néha ideges nyugtalansággal, mert bennem az állandótlan helyzet lehetetlenné teszi a szellemi munkálkodást. És minél jobban nő bennem a szellemi gondolat, annál nagyobb a belső feszülés és a velejáró nyugtalanság. Mondom, nekem több érdekem fűződik a mielőbbi egyesülésünkhöz és fáj, ha sürget.

Még mindig nem tudom, mikor utazhatok, ha soká húzódik akkor kénytelen leszek ismét egy napra odaszökni. Nem érzi ilyen alkalmakkor, hogy mily nagy érték a független jólét, amikor igás állat módján: nem léphetek ki a hámból, ha a gazdám nem akarja?

161.

O, 1907 február 17.

A „Rajongók“ ismertetésében tájékoztatott a regényről. Nem szaporítom a szót részletes elismerésekkel, de erre legjobb jegyet érdemel.

Már lefeküdtem és a lelkiismeret kizavart az ágyból s így írom e pár sort, hogy előbb megkapja. — — — — —

162.

O, 1907 február 19.

Úgy hiszem, holnap este a személyvonattal odaérkezem. Budapesti öcsémmel kell találkoznom.

Édes levelét most kaptam meg, majd személyesen felelek reá.

163.

O, 1907 február 21.

Külön félfülkében utazva, majd az egész úton alhattam. A nyert kedély- és lelki hatások a legkedvesebbek voltak és remélem, hetekig eltart a friss emlékük.

Jókai-Zola: az ígért cikkeket, melyekben a két főirodalmi irány vázolását találja, itt küldöm. A plátói szerelemről majd írok, mert válásunk előtti nem került sor arra.

164.

O, 1907 február 22.

Nem maradt a lelkemben egy szemernyi üres hely, amit édes angyalom lénye be ne töltene.

Nem engedek helyet aggodalmaknak, mert rájöttem, hogy életünk eredményeit magunknak kell kiküzdenünk és a kiküzdés által kiérdemelnünk!

E csendes merengésben nem jön gondolatom. Érzem, hogy nincs szín, hiányzanak az árnyalatok írásomból és csak egyhangúsággal terhelem, ha írok. Alapjában ez szinte természetes, mert éveken át a célért folytatott küzdelem: erejét veszi az embernek és nem csoda, ha közel a célhoz, bágyadtnak látszik.

Ma nincs más az írásomban, csak áhítat. Tűrök, várok, lesem a jutalmat: menyegzőnket.

O, 1907 február 23.

165.

Hogy engedhet helyet az aggodalmaknak, mikor látja és érzi a szerelmek szerelmét sziveinkben s mikor látja, hogy test volnék lélek nélkül, ha Juliska nem lenne az enyém.

Egyikünk sem álmodhatott eszményibb viszonyról. Vétkezünk, ha töprengésekkel homályosítjuk a boldogság fényét.

O, 1907 február 25.

166.

Kírzem leveléből kedves gyengédségeit és mintha fölöttem állónak látnám magát nálam.

Tegnap a szokott társasággal átrándultunk T.-Severinbe és este a fáradtság miatt nem írhattam.

Szabadságom még várat magára, de remélem, hogy jövő hét közepén már utazhatok.

O, 1907 március 1.

167.

Kétnapi idegroham után tegnap kiújult láz miatt nem írhattam s ma reggel az első doigom galambomat értesíteni, hogy jobban vagyok és vasárnap délután utazom tíznapi szabadságra.

Jó lenne részletesen írni kedves levelére, de kimerültségem miatt nem tehetem. Most kapom újabb levelét, ezer csók érte.

Értesítem, hogy az igazgatósággal megegyeztem és ennél fogva itt maradok.

☐

168.

O, 1907 március 2.

Nem futja válaszra az időből. Sietnem kell és sokat kell végezni, hogy holnap délután elutazhassak.

Úgy örülök ennek az utazásnak, hogy szebb örömet elgondolni sem tudok.

Várjon édeském örömmel szívében és tartson ott, ne eressen el, amíg csókjaimat viszonzni és boldogságomat szemlélni e nem fárad.

☐

169.

Szeged, 1907 március 6.

I . . . a húgomnál vagyok . . . Estére színházba megyünk „Déryné ifjasszony“-hoz. Éjjel tovább utazom.

☐

170.

Budapest, 1907 március 7.

Sokáig tárgyaltam orvosommal. Hála Istennek, megnyugvást nyertem tőle. Személyesen mindent elmondok.

Ma és holnap operába megyek. „Hugenották“ és „Sába királynője“ lesz.

☐

171.

Budapest, 1907 március 8.

Reggel érkezett levele: egy azok közül, amelyekre sokszor fogok visszaemlékezni.

Csak itt, a kávéházban írok s ezért nem válaszolok egyes részeire, de remélem, hogy mindent, ami a viszonyunkkal összefüggésben áll, most majd véglegesen megbeszélünk. Mert most meg kell állapítani, vajjon az erős szerelem mellett mindkét félen megvan-e a feltétlen áldozatkészség.

Részemről, úgy vélem, bizonyíték már nem kell.

☐

172.

Budapest, 1907 március 9.

Ha feledni küldenének, az ellenkezőt érnék el velem, mert a távolsággal növekszik a vonzalmam. Nőttön nő bennem a visszavágyás édesemhez. — — — — —

Itt nincs már fontos dolgom, sem maradásom és inkább Temesváron töltök egy nappal többet. Hétfőn este érkezem oda.

☐

173.

O, 1907 március 14.

Itt vagyok és ábrándokban folytatom a személyben átélteket.

174.

O, 1907 március 15.

Az érzések lefoglalták a gondolataimat is. Nem tudok, mit írni. Arcom, szemem, ajkam, mint a tavaszi harmattal átítatott faháncs. Néha percekre megújul rajtok hasonlíthatatlan csókjainak illatos permete . . .

Ilyen érzéseket nem szerezhetsz senki pénz hatalommal, ha nem Isten osztja. Örülök szívem szerelmének és örömbé fojtom agyamnak visszaeső fontolgatásait. És ha erősnek és küzdőképesnek tudom magát, akkor a fontolgatások utolsó okai is elenyésznek és akkor csak a cselekvés áll előttem.

Igazgatónőm, szokott kedvességével meglepetést készített nekem. Magyar tanárjával lefordította „Tilalom“ című három strófás költeményemet németre és ő maga olvasta fel a közös étkezőnkben.

175.

O, 1907 március 19.

Negyedik napja tartom az új kúrát. Meglátja szentem, ha sietős dologban tellik az idő, a pár hónap, mint néhány perc múlik el felettünk.

Amit az erélyről ír, az bizonyítvány logikus gondolkozásáról, és nem bántam meg, hogy ez irányban ismét megszólaltattam. Nem is az erély és akarat hiányát konstatáltam én, hanem azoknak szükséges voltát hangoztattam ép azért, mert ezelőtt nélkülöztem magamban és most szeretném, ha mindkettőnkben megjelenne.

Azért tárgyaltunk annyit édesemmel e témáról, hogy megértse, hogy nem szabad kivárni, míg sorskísértés vagy -csapás serkenti ki lelkünk ből a drámai erélyt, hanem direkt erélyre kell nevelni a lelkületet, hogy a csüggedő hajlamot elnyomja.

176.

O, 1907 március 21.

Ne értsen félre a multkori megjegyzésemmel. A mindennapi írás sablonosságra vezet és ismétléseket produkál, anélkül hogy ez érintené a szerelem arányait. Ezentúl lehetőleg minden másnap fogok írni.

Tegnapelőtt múlt el baj nélkül a harmadik heti forduló. Nem

szoktam magammal ennyit foglalkozni, de most a borzasztó kínoktól várok szabadulást és ettől várom a bebocsáttatást a páros életbe.

A lakás- és bútorügyben majd később írok.

Mostanában néha 8—9 órát alszom egyfolytában. Ha így tart, akkor esküvőnkig utánapótolom a sok száz alvás nélkül töltött éjszaka mulasztásait.

177.

O 1907 március 24.

Tegnap nyolcoldalas levele után ma vettem újabb levelét, melyből Irma unokanővérének levelét visszaadom.

Szükség volt mindezt megtudni és tán jó, hogy maga személyesen jutott hozzá, hogy később összehasonlítva, meg tudja különböztetni a szépet a csunyától.

Elég, ha megtudta, hogy S Irma udvari szállítótól kapta a ruháit, valamint a virágcsokrát, és hogy harminc személy evett libamáját az eljegyzésén. És ha maga ezekután tanácstalanul magára marad, az nem idéz fel lelkifurdalást e szegény dúsgazdagokban!

Evvel végeztünk. Ez a kor ilyen és aki jobb közöttük, az éhen vész. Csak álarccal lehet közéjük elegyedni, úgy ahogy kényszerből én teszem. Néha elfelejtkezem az álarcról, ilyenkor nehéz napjaim vannak.

Juliska hibát követett el avval, hogy engem rég nem informált mindenről és ezáltal csalódásban tartott. És bünt követett el, amikor rólam azt feltételezte, hogy elhatározásomra anyagi dolgok befolyással lettek volna.

Ha ismerte volna igazi jellememet, akkor tudnia kellett volna, hogy én, ha mindenki elhagyja, — csak annál inkább felkarolom.

Sosem jutott eszembe vagyoni helyzetét kutatni. És ha önként kínáltam mindenféle gondoskodásomat, tudhatta, hogy nem tartom gazdagnak. De biztosra vettem, hogy az első ellátásról gondoskodnak, mert ez társadalmi szokás a legszegényebeknél is!

Szomorú, hogy ebben a természetes várakozásomban csalódnom kell . . .

Most tudom, mi vár reám és magamra veszek mindent; de titoktartást követelek, mert erről nem szabad senkinek tudnia! Ezek a dolgok kettőnk titka.

És arra külön kérem, hogy a formát velem szemben is óvják, mert az, hogy a sok szívtelennek teljesítetlen kötelességét magamra veszem, nem jelenti azt, hogy az az én kötelességem! Vállalom,

mert nincs más megoldás, de aki ezt a természetes tartozását maga iránt elmulasztotta, az Isten és ember előtt örökre adós marad!

És ha legalább a formákat gyengélebben respektálják velem szemben, akkor remélem, nem jutok még egyszer olyan halálos levertségbe, mint akkor a páholyban.

Tudatom, hogy az igazgatóság megadta a lakást és talán májusban megkezdik az átalakítást.

Ma reggeli levelének elkeseredett hangja indokolt, de szükség volt minderre, mert a szenteskedő lelketleneket megismerte most igazi színükben. Csak arra kell újra figyelmeztetnem, hogy tanuljon disztingválni és az általános mértéket ne alkalmazza reám, ahogy azt már több meggondolatlan pillanatban tette. Sőt ugyanoly mértékben kellene irántam a becstülésének növekednie, amilyen mértékben csalódás éri másfelől.

178.

O, 1907 március 27.

Még soká marcangol a kérdés, hogy miért nem karolták fel magát méltóan, mikor egy-egy nagybátyjára oly csekély részkötelesség jutott volna, hogy azért szólni is szégyen.

Szerencse, hogy én nem tartozom senkinek számot adni arról, hogy mit miért teszek. És most már számot vetek mindavval, aminek a gondja reám hárul.

A lakás júniusra kész lesz. A napokban megküldöm a három egy vonalban fekvő szobának az alapvázát. Lehet-e külön férfi és női hálószobát kapni, vagy pedig meg kell rendelni? A középső szobát ebédlőnek szántam, balra a férfi és jobbra a női szoba. A konyha szép nagy. A mellékhelyiségek kicsinyek, de minden van.

179.

O, 1907 március 30.

Azt írja, hogy a bútort az én ízlésemre bízza. Ha ezt akarom, akkor magam intézek mindent. De bele akarom vonni magát mindenbe és kívánom, hogy a maga ízlése is életjelt adjon magáról. Itt az a határ, ahol a passzív szereplésnek meg kell szünnie! Nem lehet mindent a sorsra bízni, az embernek valamit akarnia is kell! Ha ízlésünk nem egyezik, akkor megmondom, de ismerni akarom egészen, és az ízlése is érdekel. Úgy ahogy én a legváratlanabb helyzetbe is beletöröm magamat, alkalmazkodjék maga is, mert különben már kezdettől nagyon egyenlőtlen lesz a teherviselésünk.

Éjfélkor érkezünk haza Herkulesfürdőről, ahol kiránduláson voltunk. Sokat beszélgettünk magáról és házasságomról. A gyönyörű fürdőhely és a vadregényes vidék nagyon kedves közeli szórakozás. Most fáradtan, álmosan nem írok többet.

181.

O, 1907 április 2.

Tőlem kér bővebb magyarázatot? Én kimerültem a sok magyarázásba és ma ilyenre képtelen vagyok.

„Romeó és Júlia“ tárgyleírása ügyes összefoglalásban ismerteti a tragédiát. A részletekre is reflektálnék, ha nem foglalnának el a magam vergődései.

Munkaközben, a nap folyamán jó kedvben járok-kelek, de este, mikor visszavonulok és nem hivoogat se könyv, se eszme, mint még egy év előtt is, és nincs közelben az, aki az üressé vált világomba új tartalmat hozhatna, — ilyenkor csüggedés fog el. És nem hiszem, hogy kibirom a sok küzdést ígérő időt, amely még annyi feladatot ró reám és oly sok akadályt rejt magában.

Szégylem, hogy így van, de tény, hogy így van.

A szív, melynek vágyait a kényszerek éveken át lefojtják és végül magát felszabadítva, életre kap, — nem tud bölcs higgasztások mögé bújva várni. Mert a felszabadult vágy erős, — erőszakos.

Jobb lenne ilyen hangulatban nem írnom. Csakhogy mostanában ez az általános hangulat nálam, és ha eltagadnám, hazudnék vele.

182.

O, 1907 április 3

Ha látná, milyen igyekezettel készítem elő együttélésünk Paradicsomát és mennyit fáradok azon, hogy mielőbb közelembre hozhassam, akkor nem fokozná a terheit avval is, hogy a családi kellemetlenkedéseket a kedélyébe bocsátja.

Nem is fárasztom magamat több tanáccsal, mert látom, hasztalan. Mit ér, ha nem tud urrá lenni a helyzeten?

Én nem határoztam mást, mint amiben magával megállapodtunk. És leveleimből láthatja, hogy sokat fáradok, hogy esküvőnk minél előbb meglegyen, de megvisel, ha új és új kényszerítő okokat tárnak elém. Nem jó: látnom, hogy máris teljesen meg akarnak fosztani szabad akaratomtól.

Tudja, hogy mennyi mindenbe beletörődtem, hogy a békeséget megóvjam, — tudja, hogy sok-sok nehézséggel egymagam

küzdök meg, és családjá csak ölbetett kézzel sürgeti az esküvőt. És ha most ilyen kituszkolást kell látnom, — ez nem biztató tünet! És csöppet sem melegít az a tudat, hogy a férjhezmenetelt menekülésnek kell tekintenie.

Nem, — az én eszményi világomat ennyire sárba tapodni nem szabad! Ha nehéz az az áldozat, amibe atyjának a maga kenyere kerül, az sem ok az üldözésre, és azt, amibe maga kerül, én többször felajánlottam.

És mégsem mondhatok mást, minthogy legyen türelmes, — mert lehet, hogy az egész nem gonoszság, hanem az öregebb korral járó szeszély . . .

O , 1907 április 4.

183.

Milyen nagyra tartja azt a hat hónapot! Pedig mi az a letelt időhöz? Aztán lehet, hogy három hónap múlva úgy kész lesz minden, hogy elmehetek érte. Nem lehet ezt napra pontosan már most bejelenteni, mikor még el sem kezdték a lakás parkettázó és átalakító munkáját.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy minden kedvezőre fordul és még az az öröm is ér, hogy az igazgatókkal egy folyosón lakunk és a legjobb viszony ígérkezik közöttünk, ha maga is hozzájárul majd.

Miért évődik, mikor a szerencse és a boldogság kilátásai mosolyognak reá?

Álmodjon tovább a szépről, jóról. Szőjje tovább édes álmait és tökéletesítse magát több energiával, és írjon nekem víg leveleket. Ne terheljen képzelt fájdalom keserveivel. Ne tegye magát beteggé akkor, amikor én egy élet kínos harcai után egy új világot látok megnyílni magam előtt, talán szenvedések nélküli világot.

O , 1907 április 5.

184.

Azok a kicsinyes érzékenykedések, amikről ír, nem a szép jellem bizonyosságai. Megelőzni, vagy ha megelőzni nem lehet, — akkor harag nélkül elhárítani a sértéseket fölényben, ez a feladata. Nem kell félnie, hogy az utcára teszik, mert a legember-telenebb pogány is vigyáz a külszínre. De ha végkép nem bírná ki ezt a pár hónapot, akkor lesz hová menekülnie.

Most azonban még egyszer megmondom, hogy nem szeretem ezt a családiatlanságokat hallani. Vagy előzzön meg minden rosszat, vagy ne írja meg ezután!

Szeretném magát erősnek látni a kísértő világgal szemben. Legyen jellemzilárd és emelkedjék az apró okvetetlenkedések fölé, mert így, ahogy most látom, nagyobb az érzékenysége a szerelménél, és ha észre nem tér ezen a csalóka úton, az kiábrándulásra fog vezetni!

185.

O, 1907 április 6

Ez már más hangnemből fakadt. Ezt a kis szélcsendet felhasználom arra, hogy emlékeztessen, hogy maga sok eskü és fogadalom alatt vállalta, hogy nekem felvidítő angyalom lesz. Mostanában messze letért a vállalt útiránytól. Ne felejtse el mindent, amit boldog pillanatokban fogadtunk egymásnak!

186.

O, 1907 április 7.

Kedves virágait és figyelmét köszönöm. Áldja meg az Isten érte. Úgy-e, én milyen figyelmetlen vagyok? Még ma sem tudom, mikor van a születésnapja; csak azt tudom, hogy vasárnapon született.

Égészségi javulásom csodálatos. Az a komplikáltan kacskaringós út, amelyen át annyiféle kínon, szenvedésen keresztül a maga szerelme kohójába vezetett az élet végső tisztulásra, — ez kétségtelenül Isten ujja.

Sajnálom, hogy a hangverseny ügye megakadt. Szerettem volna, ha még mint leány szerepelt volna értékesebb zeneszámokkal Hasznára lenne az az egyéni bátorságának.

A kérdezett szóról külön írok. Csak kérdezzen, érdeklődjék és örömmel felvilágosítom.

187.

O, 1907 április 8.

Tegnap estélyt rendezett a Magyar Dalkör. Az előadott Bálkirálynőben a főszerepet Sz Irénke játszotta. Rég nem láttam, azóta soványabb és karcsúbb lett. Ma már nem tudná a Rádiumra vagy a Pipacsdalokra ihletni. Én is más lettem, ő is. Ma sem ismerjük egymást és jobb így.

Édesem, én csodálkoztam német szépírányán, de nem kételkedtem benne. Annál nagyobb az örömem, hogy két nyelven mutat fel ilyen haladást.

Ha magának tetszik a bútor, úgy azt választom, ha az ára nem is áll arányban anyagi helyzetemmel. A megbeszélés miatt májusban odajövök.

A tartós eső megakadályoz minden munkát és hátráltatja ügyünket. Alig várom, hogy kiderüljön.

Nem tudok rendes levelet írni. Úgy vagyok, mint a késői záródásra kényszerített rügyek a tavaszi hidegben. Kifelé nem bontakozhatom, befelé önlángomban égek. Csoda-e, ha türelmetlenség emészt?

188.

O 1907 április 10.

Hiszem, hogy meg vagyok mentve egy szebb élet számára. És egészségben meg anyagiakban izmosodva, annál felemelőbb hatást tesz reám édeském rajongása, mellyel közeli jövőnk képét maga elé festi. Szinte kedvem lenne, pár mondatot idézni szerelemvagyó soraiból. Minden sora egy pompás megnyilatkozás. — — —

Lakásunk helyreállítását májusban megkezdik. Itt küldöm a bútorozandó szobák vázlatát. Szeretném hallani, hogy lerajzolt besztás tetszik-e?

Ma léptem egészségem hetedik hetébe és jól érzem magamat.

189.

O 1907 április 13.

Írok, írok, mindennap írok és még sincs számomra megnyugvás, mert érzelmek urálnak.

Ma kiderült, és megkezdik a munkát. És én olvasom a téglákat, mert minden falbarakott téglá közelebb hozza azt a napot, amikor szivem lángja fölcsap az égig és jelzi, hogy a hit legyőzött minden akadályt.

Enyém lesz édesem alig három hónap múlva, meg fogja nyitni előttem a Paradicsom kapuját, és kiragad majd a bölcs komor megadásból, hogy örvendező emberré változtasson.

190.

O 1907 április 14.

Nyugtalan boldogságban számlálom a napokat, és nem bánám, ha e pár hónapot átugorva, most mehetnék golombomért, de addig még százszor fog a Nap fölkelni. Száz vihar csap le addig Bécs felől és még több lángnyelv lövel szét addig a szivemből. Irigylem a dalos fülemülét és a sok szabad teremtményt, mely künn dalol már nőstényének és könnyedén maga rakja a fészket, — nem függ kőszívű emberektől, nincs bántódása — aggodalma, és nem kell bútorossal, kályhással, edényessel, pappal, anyakönyvvel, nász-nagy, vőfély és egyebekkel vesződni, és nem kell illemkényszerből meglátogatnia embertelen rokonokat.

Az ajánlott színek tetszenek. A függönyök választását magára bízom. Az én szobámban eddig nem volt függöny, mert én a Napot még az ajtómon is beereszteném, nehogy az ablakot eltakar-
nám előle. Ha muszáj lenni, akkor fehér csipkefüggöny legyen,
ami a szobát ne sötétítse.

☐

191.

O 1907 április 16.

A folytonos ború és eső elrontja a kedvemet. Tíz napja nem láttam napsugárt . . .

A németnyelvű regény-ismertetése csodálatba ejt, mert nem tudtam, hogy a nyelvtani németben jártas, — csak azt tudtam, hogy sváb dialektusban beszél. Ha segítség nélkül írta e pár oldalt, akkor stílusával is, felfogásával is különös dicséretet érdemel. Apró hibákról említést sem teszek, mert maga az irány behizelgően kedves. Ha ez csupán az utóbbi idők olvasásának az eredménye, akkor reménnyel nézek a jövő elé. Így a Schöngeistnek kis frissen szerzett vagyonát hozza majd magával . . .

☐

192.

O 1907 április 20.

Ma kisütött a nap, de csak felhő és szél fátyolán át veti sugarait reánk. Kedvetlen vagyok.

Vonzalmam magához olyan fokot ért el, hogy magam most már csak félelme vagyok, és ez a félállapot félszeg állapot.

Édesem, írjon maga gyakran, és ne törődjék az én formátlan leveleimmel. Túlsok volt az erény bennem s a sok öntúrtöltöttség minden dologban és mindenkivel szemben, most megbosszulja magát. Lelkem csapkodó lángjait nagyon nehéz lefojtanom. Indulatos és ingerlékeny lettem.

☐

193.

O 1907 április 21.

Hegyi kiránduláson voltunk négyszáz méter magasan. Elfáradtam, gyönyörködtem, de bennem nem változik semmi. Hol szilaj lüktetéssel ver a vérem, hol meg a mélabús csüggedés vesz erőt rajtam.

Jobb lett volna az eszmei dolgokkal nem oly korán szakítani, mert addig egész egység voltam, és most, hogy semmi más nem foglal le, — félelme vagyok.

☐

194.

O 1907 április 23.

Azt hittem, hogy látva keserveimet, majd kis párom igyekszik türelemre bírni. Pedig maga ugyanolyan húrokat penget, mint én, holott magának az erősebb félnek kell lennie.

Nálam ne csodálja a vulkánikus lángcsapkodást. Sok esztendő fojtott sóvárgása: mindmegannyi összegyülemlett érzélem. És most, hogy a szenvedéstelenséget látom felém pislogni és ideálot látom elém tündökölni, nem csoda, ha az önmegtagadó erények egyszeribe követelődző vágyba tömörülnek és lényemen uralkodnak.

Nem kell engem serkenteni, mert magamtól siettetek mindent. De hiába, a lakás nem lehet előbb kész.

Kivánságára május elején eljövök.

195.

O, 1907 április 24.

A szenvedéstelenség kilencedik hetébe léptem, és jól vagyok. Istenem, de nagy csoda ez!

Most már nem kell rossztól tartanunk. Úgy lettünk egymást, mint madár a párját, és olyanná lettünk egymás kedvéért, hogy lelkünk összhangját nem zavarhatja meg talán semmi.

Az írás-olvasással szakítottam, a költéssel nem akarnék újra foglalkozni, csak még egy menyegződalt szeretnék írni nászajándékkul kedvesemnek . . .

196.

O, 1907 április 27.

A hangversenyhez már nincs bizalmam, és tartok tőle, hogy több alkalma nem lesz nyilvánosan játszani esküvőnk előtt.

Orvosom jó véleményt írt és legfőljebb két hónapig kell még a kúrát tartanom, de mindjárt rám is parancsoit, hogy azután egy-kettőre nőüljek.

Persze ő nem gyanítja, hogy milyen egetverő örömet szerez evvel és hogy talán tilalom ellenére is megtenném.

Most már bizonyos, hogy odajövelelmekor a bútort is megrendelem. És orvosomhoz is felutazom, mert még egyszer meg kell engem néznie. Most pirosabb és soványabb vagyok.

A hátralevő maximum hetven naphól minden nap számítson le egyet és számolgassa a fogyó és hátralevő napokat.

Szerezze meg a szükséges okmányokat, az enyéimet magammal hozom.

197.

O, 1907 május 2.

Jellemző, hogy még távolállók is pénzes házasságra intik az embert. Egy érdekesebbet közülök majd elmondok személyesen. Nem is kell mondanom, hogy mindez érintetlenül hagy engem,

mert az az álláspontom, hogy a szerelme nekem örök érték és ha mindenkit csalódás ért, aki szegény leányt vett el, én kivétel leszek, mert engem csak jutalom vár a maga szerelmében. Megírom ezeket, hogy lássa befolyásolhatatlan vonzalmamat, amit Rotschild vagyonával sem lehetne megmásítani, mert ennek a szerelemnek nincsen anyagi kincsekben kifejezhető ellenértéke, ez pénzreválthatatlan isteni juss.

Mostani betegségemről írtam az orvosomnak, de ez nem jelent halasztást az esküvőnkre.

Amit nagybácsijáról ír, az megtisztelő reánk, de násznagynak egy jó barátom már rég beinvitálta önmagát. A templomi esküvő ellen nincs kifogásom, ha egyfolytában végezhetjük mindkét eskütést, mert két külön öltözékű ceremónia nekem sok.

Kérdezi édes, hogy mi tekintetben változtam meg. Hát nem látná? Azelőtt sokféle voltam, most csak szerelmes vagyok, — más semmi, és szerelmemért anyagi is lettem, ami ezelőtt nem voltam.

198.

O, 1907 május 4.

Magas trónusáról villámaint küldi le hozzám. De villámai nem ölnek, sőt rózsaillatot terjesztenek.

Levelét átolvastva, pillanatra az erkölcsi züllöttség érzete lep meg, és szomorú, hogy emlékeztetnem kell, hogy a légies szépen végiglejtett három esztendőn minden lépést, minden taktust én vezényeltem, én öveztem magát eszményi nimbussal, sokáig csókja után nem nyújtottam égő ajkamat és nem emlékszem egyetlen elvétésre a nőtisztelet ellen.

Ami a szerelmünk történetében elejétől végbement, arról tudnia kell. Az eszményiből indultam, és ha ma a test szerelme is jogokat formál, csakis az eszményi irányhoz képest szemlélhet sülyedést, ha éppen úgy akarja nevezni. Az én szememben természetes fejlődés ez, és valójában nincs ok megtagadni ajkam epedő vágyát. És kőmikus becsületérzést emlegetni nekem, aki tanítója és mintaképe igyekeztem lenni.

Jó, hogy engem minden érdekel, és ok nélkül felkorbácsolt lelki hullámozása is érdekel, hanem sértő azon konklúzióját olvasnom, hogy engem csak az új és új érdekel, és hogy másképp nincs, ami magához vonzzon!

Nem úgy van! — és egész lényem fellázad ilyen feltevés ellen. És ha úgy volna is, ennyi megfigyelés után nem volna szabad jel-

lememet ilyen valószínűtlen világításba állítania! Nem hiszem, hogy ez a maga megfigyelésének az eredménye, az idegen befolyást pedig nem szeretem a szavaiból kiérezni.

Igaz, hogy a nőiség teljessége vonz, és igaz, hogy most, a küzdelmek végén Vénus bájkörében tiszteletreméltó határok között előbbrejutást keresek. De kérdem, ki indokolhatja azt, hogy ma ajkam továbbvágó csókjai tiltva legyenek és vállát se érhessem, és holnap, mert pap szólt közbe, a kéjek összes villámai lesujthatnak?! Ez a mód természetellenes, és az én lényemnek nem felel meg. A mérget is, a gyönyöröket is adagolni kell, hogy ne okozzanak halált.

A legmagasabb hegyet megmászom, s a legmélyebb völgybe lebocsátkozom, de rohanva sem a csúcst, sem a mélyet elérni nem kívánom; csak fokról-fokra, hogy minden fokon gyönyörködhessem a táj szépségeiben. A szemlélődő örömmámort szépnek vallom és nagyra tartom, de a szédülettől, a belerészegeződéstől borzadok.

Olvassa el az „Örök vágyódás“ ötödik strófáját, és olvasva sok egyebet a maga ihletésében született gondolatokból, lehetetlenség így itélnie felőlem!

Ha úgy írtam is, nem azért halasztom a menést, hanem mert maga tiltotta és mert a lakás még nem áll úgy, hogy a bútort egyúttal megrendelhetném.

□

O 1907 május 5.

199.

Fájlalom, hogy a pénzes házasságokra vonatkozó referálácom szenvedélyes hangot váltott ki a szivéből. Restelem, hogy még mindig kell bizonykodnom, hogy maga a szerelmével nekem mindent megér és hogy szerelme nélkül a világ minden pénze nem érdekel.

Kuriózumkép írtam meg és maga mindjárt a szegénységét siratja, *pedig nem szegény, mert én szeretem!* És megint az ingadozástól félt, holott a tapasztaltak után jellememet másokkal szemben is épp magának illenék védelmébe venni.

A kényszerből, szenvedélyből odadobott csókok rám nézve értéktelenek, nem kérek belőlük. Olyan elszántsággal írja édesem, hogy nem tud többé ellentmondani, mintha bűnrecsábító, erényrabló kőjlovaghoz szólna!

Az üdvösséges szerelem, amit mi kultiváltunk, az csak símulékony és áldozatkész, de soha sem szenvedélybe szakadó!

A viharos villámok sokszor élesebben megvilágítanak egyes karaktertájukat, mint az állandó napfény. Ez a kis vihar sokat megmutatott nekem, amit a szerelem fényében nem vettem volna észre.

200.

O , 1907 május 6.

Nem pillanatnyi hevület kényszere alatt, hanem megfontolással mondom, hogy kincsekkel nem cserélném fel pünkösdi együtt-létünk pár óráját.

Rabja leszek százsoros kapcsolattal és teleszívom lelkemet tündéri illatával, hogy attól ittasultan, könnyebben birjam a várást. És nehogy zúdulatként jöjjön a végöröm, majd még egy-kétszer felkeresem. Fokról-fokra készülök a nászöröm teljességére.

201.

O , 1907 május 7.

Levelében félig-meddig igazolta helytelenül alkalmazott kítőrését, de indokolásomat nem értette meg és azért nem is tudja méltányolni. Függetlenül hagyom e kérdéseket személyes tisztázásig.

Tegnap felköltöztem az emeletre, jövő lakásunk mellé s ezzel az első lépés megtörtént.

Ma beszélgettünk igazgatónéval arról, hogy egészen ellentétes természetű és hajlamú lények lehetnek-e testvéries hívei egymásnak, és abban állapotunk meg, hogy igen. Ez a maguk esete. És most szükségesnek tartom, hogy egy kedves levelet írjon az igazgatónénak; írja meg, hogy az én ismertetésem alapján megszerette és keresni fogja a barátságát. Küldje a levéllel a fényképet is.

202.

O , 1907 május 9.

Bármilyen kellemetlen volt is, ne bánkódjon a felmerült nézeteltéréseken. És ne legyen köztünk arról szó, hogy kinél van az igazság, hanem a legeltérőbb nézeteket is meg kell vitatni és folyton a megértést kell keresnünk, mert csak összhangban lehet a kettőből = egy, vagyis nőből és férfiből = *egy pár*.

Jövök édesem, de gondolkozásra készlet az, hogy míg én a maga szférájában újjáéledek, az alatt magán távozásom után csüggedés vesz erőt. S ha nem lenne pár sürgős elintéznivalóm, egyedül emiatt halasztanám a jöveteletem. Már multkor is nehezemre esett olyan vígasztalan csüggedésben magára hagyni.

Tegnap kirándultunk a Kazánba. Elloptam magamat a társaságtól, — odaszöktem, ahol szűz csókja harmatozta be örök utóérzésre ajkamat. Nem tudom leírni, mit éreztem. Magához vivő gondolataim úgy táncoltak, mint a forró napsugárban rezgő légrétegek.

Az elragadó táj, a májusi fuvalattal és emlékemmel Édenkertté bővülték a helyet, ahol áhitatban álltam. Mi ehhez az esküvő, mi az a sok ceremónia az önkéntelen fakadó lelki kinyilatkoztatáshoz képest? A mi esküvőnk már ott volt, a madárlátta, istenáldotta frigy ott köttetett. — — — — —

Délután Herkulesfürdőn jártunk vadregényes magasságokban, de magától nem tudtam gondolatban elszakadni a hegytetőn sem.

Az igazgatóné százszor köszöni a képet. Nagyon örül vele. Örülnek ők is a boldogságomon, pedig én keveset sejtetek velük titkos érzéseimből. Sokszor emlegették magát ma is. Az igazgató kedves hozzájárulását ígérte ahhoz, hogy a lakást június közepéig elkészítsék s így június második felében jöhet a bútor és július elején a ház úrnője . . .

A herkulesi kirándulást követő hajnalon rosszul lettem. Mérésékelt rohamom volt 24 órán át. Emiatt egy napra orvosomhoz utazom. Nincs aggódásra ok, mert az orvos csak három hónapra jelezte a teljes megszünést, és egyelőre abból csak 1½ hónap telt el. Ma ismét jól vagyok.

Megint más szobába hurcolkodtam, de most már ebben maradok, amíg édeském jön. A többi szobát holnap kezdik festeni.

Sok ez a fáradságos lakáskészülődés és jó lesz, ha három hét múlva készen lesz minden. Pár napja nem jött levele. Elfőzte? Azért is haragszom a konyhára, mert mindentől elvonja.

Egyfolytában aludtam Orsováig és itthon tovább reggelig. A parkettázás jól halad, szombatra kész lehet.

Persze bosszúság elég éri az embert. Hazajövet, egy csomó

kiszorult poros bútort leltem a szobámban. Kiabálni szerettem volna mérgemben . . .

Itt küldöm a szükséges okmányokat szíves átadásra.

208. ☒ O, 1907 május 23.

Megbántam, hogy nem ragaszkodtam első tervemhez, hogy külön kis lakházat bérek részünkre a városban. Csak be lenne egyszer bútorozva a lakás, mert addig folyton gyötörnek közbevett tervekkel.

Alig jutok hozzá ottlétemről írni. Édes lénye nagy megnyugtatóssal volt a lelkemre és remélem, ilyen hangulatban várhatom ki a boldog nagy napot. A meghívókért írtam.

209. ☒ O, 1907 május 26.

Mi az a meglepetés, amit számomra tartogat? Írja meg legközelebb, hogy lettünk-e már hirdetve?

Ha jövök, úgy csak vasárnap jöhetek, de nem maga miatt. Maga csak kedves mellékcél.

Még 34 nap! ☒

210. O, 1907 május 26.

A meghívókat megrendeltem, az esküvőt tíz órára nyomattam. A polgári esketés már kilenc órakor lehet és utána a templomi. Azután a villásreggeli vagy uzsonna, ha muszáj és a déli gyorsal elutazunk. A hosszas lakmározás nem nekem való. Jobban szeretem, ha anélkül megy. Ottlétem óta türelmesebb vagyok.

211. ☒ O, 1907 május 28.

Istenem, de sokat szenvedek e lakásért. Úgy akadékoskodnak a legkörmönfontabb módokon, hogy sokszor kételkedem abban, hogy emberek között vagyok. Gyilkos hangulatban eltöltött nap után, egész éjjel nem hunytam le a szememet, annyira rámfekszik ez a sok apró gonoszság, amilyent ezelőtt, legénysorban, nem tapasztaltam.

Elvesztem az életkedvemet és ha eszményi kötelékek fogva nem tartanának, megszöknék a világtól, az élettől. A hitványságok ilyen állandó közelségét nem bírom elviselni.

Ne vegye szívére, amit írok, — örüljön inkább, hogy maga mindettől meg van óva és mindent készen kap.

☒

212.

O 1907 május 31.

Beteg voltam. A sok méreg és izgalom megrontott. Baj, hogy nem tudom a karakteremet a gonoszkodókéhoz idomítani.

Gyenge vagyok még és nem írhatok mást, minthogy holnap vagy holnapután odaszököm egy napra.

Baj az is, hogy mindenholonnan messze vagyok és a gyógyszereim elmaradása miatt nem tarthatom pontosan a kúrát. Az orvosomnak hiába írok, annak annyi a dolga, hogy élni alig ér rá.

213.

O 1907 június 1.

Tegnap gyötrő lázban folytatódott a bajom. Emiatt nem indulhattam.

Ezentúl nem engedem a hitványságokat ennyire a kedélyemre hatni, mert ártok vele magamnak. Remélem, holnap a személyvonattal indulhatok és a hétfői gyorsig együtt lehetünk.

214.

O 1907 június 5.

Jól utaztam és itthon kialudva magamat, az Allaga-ábránd hangjaival ébredtem. Most is hallom a messziről jött bús melódiákat. Kiérezni belőlük az ezeréves viadalt, az ázsiai lélek mélyromantikus hangjait és a misztikus, problémáktól túlfeszült magyar lelkületet . . .

Ilyen hangok hallatára friss hit ébred bennem eszményi jellemek létezése iránt. Most a falánkok vannak soron, a telhetetlenek. De visszatérünk még az igazak uralmához és megérjük, meglátja, az ideális irány felülkerekedését.

Zúg, zeng fejemben az ősmagyarba nyúló szép hangvegyülék és örvendek, hogy az én kis ideáлом oly híven tudja ezt interpretálni.

215.

O 1907 június 6.

Megkaptam a bécsi igazgatóságtól a kért tizennégy nap szabad-ságot. Tehát egy gonddal kevesebb.

A fejfájásom még tart. Nagyon vigyázok, nem engedek semmit bontólag hatni a kedélyemre.

216.

O 1907 június 8.

Még tizenhét nap odajövetelemig és huszonkét nap esküvőnkig. Csak kis pihenőt élvezhetnék! Túlkiszárnálnak, kimerültnék érzem magamat.

217.

O, 1907 június 9.

Szent örökkévalóság, megérem-e, hogy munkát, nyugót kicsit lerázva, szabadon élhessek, hogy erőre kapjak?!

Írja meg édesem, hogy az említett pesti barátomnak lesz-e koszorúleánya és kicsoda, hogy megírjam neki, csokorral jöjjön-e vagy anélkül. Részemről tíz vidéki vendégre számíthatnak.

218.

O, 1907 június 10.

A lakásügy még mindig eszköz a kínzásomra. Most annyiban áll, hogy a hét végén két igazgató jön le Bécsből és rendezi majd végleg a kérdést.

A bűtort addig nem szabad elküldeni, amíg véglegest nem sürgőnyzök.

219.

O, 1907 június 11.

Privát úton figyelmeztetnek, hogy június 30-án valami ünnep miatt a templomi esketés tilos.

Érdeklődjenek iránta, hogy harmincadikára be van-e jegyezve az esküvőnk, és már most kijelentem, hogy halasztásba nem egyezem bele. Inkább elállok a templomi esketéstől. És ha az anyakönyvi hivatal se esketne 30-án a vasárnap miatt, akkor attól is elállok, mert a keréketörő zaklatásokból nem bírok el egy gondolatnyival sem többet az eddig átélteknél.

Az akadályokból is annyi volt eddig, hogy újakkal nem bírok és nem akarok megbirkózni.

Fárasztó unalmas minden. Annyira megútáltatták velem az életet, hogy kezdek közönyt érezni minden és mindenki iránt.

Az itteni rabbi azt mondja, hogy 30-án böjtnap van és tilos az esketés. De miért nem szóltak erről a bejelentéskor? Ő ír a temesvári rabbinak érdeklünkben. Ha nem lesz eredménye, úgy elmarad a templomi esketés.

220.

O, 1907 június 12.

A lakásügy visszavetett a régi állapotomba. Vadállatiasság valakit közvetlen esküvője előtt ilyen mellékes, senkire nézve nem fontos ügy miatt ennyire meggyötörni. Megígértem, hogy a közömböst játszom, de két napja megint túrnetetlen izgalom vett erőt rajtam és ijedve látom, hogy az elkeseredés szenvedélye legyűri a szerelmet is.

Az igazgatóék rábeszélésére el hagytam magamat téríteni eredeti szándékomtól és most bűnhődöm érte.

Magára gondolok forszírozottan, hogy önuralmamat el ne veszítsem. E hét végéig még kínozom magamat, ha addig nem lesz végérvényes döntés, tovább nem nézem szóltanul ezt a kegyetlenséget.

Tán nincs Isten? Vagy egészen az élősdiéké a világ, hogy a dolgos embernek semmi becsülete, és hogy az igaz szerelemre ilyen sok keserűség ömlik?

221.

O, 1907 június 13.

Bosszantó a templomi esketés zavara, de mi nem tehetünk róla.

Arra ne is gondoljanak, hogy egyetlen nappal is megváltoztassam a kitűzött dátumot.

222.

O, 1907 június 15.

Sorai kicsit megnyugtattak. Közben magamra is erőszakoltam a nyugalmat, látva, hogy magamat pusztítom, ha mindenre érzékenyen reagálok.

Vasárnapig megírom, hogy milyen megoldást nyert az ügy és szeretném egykedvűen fogadni, akármilyen lesz is a bécsi határozat.

Ha lehet a templomban is esküdni, én jó szívvel veszem, ha nem lehet, akkor pap nélkül ünneplünk.

Hallgatok a szavára és vágyva gondolok az ott pihenésben töltendő napokra, csak ne kellene félni a vissza-visszatérő ördögi ingerektől!

223.

O, 1907 június 15.

Végre megszavazták a lakást. Aránytalan, csunya küzdelem volt, — holtomig nem felejttem el.

Értesítse édesem a bútorkereskedőt, hogy azonnal szállítsa a bútort, mert csak úgy remélhetem, hogy elutazásom előtt még ideér. — — — — —

224.

O, 1907 június 18.

Elragadtatás sugárzik két édes leveléből és a várakozás kedves mámora.

Szemem elé idéztem édes képét, mikor azt olvastam, hogy hiába kérek bármit is, mert nem fog egyebet tenni e pár napon,

mint ölemben ülni, csókolni és szeretni. Látom máris maga az erősebb és kénytelen leszek túrni, hogy úgy legyen.

Még meg fogom gondolni, hogy a lakás elrendezése végett B.-nét felkérjem-e. Nem szeretek senkit magam iránt lekötelezni, vagy megfordítva, magamat mások iránt nem szeretem lekötelezni, ha elkerülhetem.

Még csak öt nap és — és, mi lesz azután? Öröm, mámor, ölelés, csókolás, pihenés . . .

225.

O, 1907 június 19.

Jobbra-balra kopogás, dörömbölés, — éjjel-nappal dolgoznak a konyhán és mellékhelyiségein. Azután még a konyhafestés és bútorelhelyezés és csak aztán jön a jól kiérdemelt útrakészülés.

A bútort mára vártam, de még nem jött . . .

226.

O, 1907 június 20.

Most avizálták expresszlevélben a bútort. Most meg új baj van, — itt nem kapni alkalmas takaréktűzhelyt. Magát kell édesem felkérnem, hogy válasszon egyet a vásárúsnál és adassa fel a gyártelep címére, hogy beállíthassák, mielőtt hazaérkezünk.

227.

O, 1907 június 21.

A bútor még nem ért ide. Holnap tán együtt jön a szerelőkkel és akkor vasárnap estig lesz dolgom vele.

B.-nét nem kérem fel, de nem is lenne idő reá. Bízva ezt az én belátásomra. Megmondtam, hogy a rokoni tekintetek megszűntek előttem. Testvérem az, aki hasonlóan érez és rokonom az, aki hasonlóan gondolkozik, mint én. Más mindenkivel kötelező modorban érintkezem, de közelebbi viszonyt a testi rokonság címén nem tartok.

Majd ketten alkalmazkodunk, amennyire muszáj, de az a rokonság, amely lelketlennek, könyörtelennek mutatkozott a maga elhagyatottságával szemben, az én szememben soha nem lesz más, mint idegen.

228.

O, 1907 június 22.

Aranyszélű rózsaszín levele: frissen hintett virág az én bohó lelkekre. Hosszú a nap és ahány pillanatot lophatok, annyszor olvasgatom egy-egy sorát.

Boldog vagyok és soraiból látom, hogy maga is az. Ha látná édeském, hogy milyen eréllyel hajszolom az embereket, hogy mennyit verejtékezem, hogy készen lássak mindent elutazásom előtt, akkor hálából elébem jönne félúton.

Iszonyú festékszag van. A piktorok nagy hajszolásra reggelre kész lesznek és reggel hat órakor már a bútort cipeljük helyére. Holnap estig elkészülök annyira, hogy hétfőn délelőtt az útikészülődéssel foglalkozhatom. Holnapután estére várhat, édes; jövök — jövök a legváravártabb találkozásra életünkben.

Önkritika.

Mi jogosít, vagy mi kötelez engem arra, hogy személyi életemet leleplezzem? . . . Megelőzni szeretném evvel a mások kérdéseit és megpróbálom mindjárt felelni is a feltett kérdésre:

Lelki szerelmem első pillanatával beléptem a világegyetem közösségébe, — de nem tudtam róla, hogy beléptem oda. Az első hét év az érzelmi (sejtelmi) körben folyt le, amelyben a személy még naívan mindent magáénak képzel.

Azután nyílt a lelki szakadék és beavatkozott a szétválasztó hatalom, mely után a személy magára maradva, világosodó sejtések körébe mélyedt (vagy talán emelkedett?). Ekkor vetközni kezdett a személy, hogy megmutassa szárnyait, csápjait, idegszálvezetéseit, amelyek őt az univerzummal összekötik és eggyé teszik.

A „Messiátság“, „Az Eszme“, a „Megismerés“ a belső pítymallat sejtelenemli írásai . . . „Das Deutschtum“ szerves megmutatókozása a világtársadalmi kibontakozásnak, ami után sorrendben következett „Az Asszony“, a „Meggzólal a Történelem“ s „A Test“. Ez utóbbiakban az egyetemes öntudat specializálódva részleteződik és raffinálódik.

És mialatt a személy a féltalomszerű érzelmi körből beleterjedt az egyetemes öntudatszférába, — írásai fordított viszonyban futották be ugyane fejlődési kört az egyetemes „Világszerelmem“-től a személyi „Szerelmem“-ig, a jelen kötetig.

S most újra kell kérdenem: Mi *jogosít* fel engem személyi életem leleplezésére? . . . A sejtelmi (érzelmi) szférán való teljes áthatolás. És mi *kötelez* ugyanarra? . . . Az egyetemes létkörbe való lelki felérkezés és az ember kozmikus függéseinek felismerése.

*

Onnan, ahonnan engem küldtek, országoként, nemzeteként többen fognak jönni nagy átfogó sejtelmekkel megnyilatkozásra. Nyilván kritikusok is jönnek, akik örülni fognak személyi leleplezéseimnek, mint ahogy én is örülni fogok az övéknek. Őnekik, a várvavárt kritikusoknak írom le úgy, ahogy vissza bírok emlékezni arra, hogy mi ment végbe bennem akkortól, amikor az öntudatlanságból a sejtelem szférájába és utóbbiból az egyetemes öntudatszférába nőttem.

A családi anyagi körnek lassanként kifogyott a melege; a nacionális felbuzdulások felfújtak voltak már és a tapogatódzó

lélek érzékszerveivel kénytelen volt ki-kinyúlni a nagyvilágba. Egyszer csak érdekelni kezdtek a távlatok és az új érdeklődés köre nőttön nőtt, míg meg nem nyílt a távlatok távlata: a világ-univerzum szemeim előtt.

Külső befolyásoltságról nem tudok. Hanem az átváltozás előtt négy éven át tartott lelki megszálltságok (testi szenvedések) azt végezték a testben, amit egy átépítő, modernizáló művelet végezne egy harmincéves épületen, amely eddig izoláltan, önmagában állott és most ütések-verések, összevissza-fúrások, át-törések, alakítások után villany-, telefon-, telegráfvezetékeket és rádióállomást kap és mire ezek készek, egyszerre országos rezgések, nemzetentúli vibrációk és univerzális hullámrajok futják át az épület testét, ugyanazon épületét, mely azelőtt holtcsendesen, magabazártan állott.

Az ily módon, külső okok észlelése nélkül kiszélesedett érzékszervi érdekeltségből következett, hogy a személyi körből a kíváncsi tekintet kiáradt a világterbe és anélkül, hogy e szűk kör érdekeit elvetette volna, azontúl a közvetlen mozgalmaknál jobban átérzi az idegrendszerében visszatükröződő kozmikus mozgalmakat . . . Háborús ütközetek, társadalmi rázkódások, földrengések, vulkánikus kitörések az egyetemessé lett organizmusban pontosan leadják távrezdüléseiket, amelyek a szíven, agyon át rádiójelekké, szavakká, gondolatokká transzformálódnak és a személyt megnyilatkozásra és tettekre készítetik.

Csak az ezekben vázolt átélések után kerestem és válogattam ösztönösen az új, kiszélesedett érzetszférámnak megfelelő embereket, irodalmi műveket és szellemi alkotásokat.

Fáraszt a magyarázás, mert belesodor az átélt dolgok emlékHzuhatagába. Inkább új kérdés kapualjába menekülök, hogy rövidebb lehessenek. Ki ítélhet el azért, mert a lázak ijesztő fokain olykor mérlegre téve a testszemélyt és a világot, e kettő közül a könnyebbet időre feláldoztam, hogy a világot szolgálhassam? Ki mondhat képzelgőnek ezért, anélkül hogy ismerné a felsőbb hatalom igazi súlyát? . . .

Elébe megyek e sorokkal a jövő kritikusaiknak és hozzájuk beszélek, mint meghitt barátokhoz. Önökik mondom el, milyen különös, hogy egyszerre indult a személyi körből kirázó sorspróbatatás a balkáni háborúval, és milyen különös, hogy nemzetem tragédiáját, a későbbi világháború fázisait, az Aetna nagy kitörését, a japáni földrengés nyomasztóságát és sok nagy rázkódtatást előérzetben, vagy a történetes pillanataiban kedélyben átéltem, és milyen szokatlan az, hogy percről-percre együtt-rezdülök az emberiség benső mozgalmaival és most is izgalommal nézem Athén-Róma (Páris-London) univerzális szélesedő párviadalát, mert amit e két világfaktor a földön véghezvisz, az hű tükrözése a Kozmoszban végbemenő világmozgalmaknak.

És ha elragadott az első elváltózkor a Kozmosz belső látképe, a Kozmoszé, amely a fantázia magasaiban lebeg, akkor könnyű megérteni, hogy mit éreztem, amikor a Kozmosz kivetítődésével később a történelem összefüggéseiben találkoztam.

*

Az univerzális lélek átélése óta a kíváncsiságtól hajtva, fáradhatlanul benneveztem a teóriák és hipotézisek tengerében, anélkül hogy valahol partot láttam volna. De egyszer csak észreveszem Athént és Rómát, ezt a két világlelket, amint az ég filmjéről idevetítve, utánépitik a földön az égi tervet.

Igy nagy kerülőúton érkeztem el a világmindenség nézéséből a szűkebb, de többetmondó világtársadalom nézéséhez és a két világlelek Athén és Róma (Páris és London) meglátásához, akik majd háromezer éve építik a civilizálódó társadalmat.

A letelt multjuk azonban csak előjáték. A nagy jövődő: az egyetemesen összeilleszkedő társadalom, csak most formálódik belőlük.

Elfogódott hangon szólok a várvavárt új kritikusokhoz: Égessétek ki szavakkal a részrehajlást az emberi szivekből! Vegyétek észre, hogy a történelem vérrózsáiban Isten képe nyiladozik ösrejtekből, — Istené, aki percről-percre több hatalmat von ki a démoni kezekből, amelyek mindaddig segítették Őt, amíg az építés a vadnyers rétegekben folyt. Nézzétek a keltaszláv gyűrűt, a nyughatatlan Hellaszt a rég Párisból kormányzó Venizelos-szal és nézzétek a szorongó Rómát Londonba kapaszkodó karjaival, — nézzétek e két világlelek történetekbe csavarodó kigyózását és lássátok ezt a mindenségből kivetített emberpárt, ahogy szint játszik, alakot cserél és néptömegei néha mint kavargó felhő a fürgetegben, kergetik egymást és hol nő, hol férfi s hol felcserélt nemben csavarodik a kettő egymásköré, és van úgy, hogy gyermek vagy csecsemő álcát ölt egyik vagy másik, de mindenkor fenséges vajúdasban küzd mindkettő a szent jövődőért.

A kincses, fénypazar Athén Párisból most gomolyog univerzális dimenziókba. És az a gyűrű, melyet Hellasz magvából Szlávia testén át csiráztat a szorongó Róma köré, lesz az egyetemes méh, amelyben végső feszülésre Középeurópa érik.

Jaj, ne nézzétek kemény nézéssel a népeket, hisz nincs már sehol kérlelhetetlen ellenség. Nagy célok kormányozzák az indulatokat. A még megmaradt gyűlölet csak a múltból lemaradt kósza láng!... Rosszat tesz-e az anya, ki az utolsó hónapban végsőig szorítja magzatát, hogy megszülessen? Nézzétek meghatottan e szent játékot; most Athén (Páris) anyát játszik és népek új szövetségéből fon méhgyűrűt a centrum népeire és Róma feszeng, szorong, kínban vajúdik, mert újjá fog születni!

Vezetéket keresek a szavak áramának eljövendő kritikuskos füleihez s lelkendezve kiáltom a messzeségbe feléjük.

Áljjatok meg ti is a történelem vérfodrokba futó szalagja előtt! Nyissatok szívet e földi létfolyam láttára, hogy engesztelő meleg áradhasson át a szívből az agyba, s hogy észrevegyétek a részt az egészben, — az egész a részben; — az embert az Istenben és Istent az emberben. *Mert az ész a szív világítása nélkül eddig csak árnyképeit mutatta a valóságnak.*

És újra kérdem, hogy mi kötelez engem arra, hogy magamban a személyt leleplezzem? . . . És újra felelek reá: *az a meggyőződés, hogy a szerelem: Isten kertje, és ami benne terem, az az emberiség tributuma.* A szerelemben találkozó két személy: két oltványág s bennök két távoleső fajt kötöz egybe a kertész, hogy még nem létező újat hozzon létre általuk.

Az oltványban a személy vak eszköz, aki az új hajtásban tér csak lassan eszméletre és ilyenkor azt teszi, amit az oltvány friss gyümölcse: megmutatja önmagát.

*

Civilizációk és kultúrák évezres korszakain át a szépirodalom nem lépte át a sejtelmi szférák határát, mert érzelmek láncához kötözve, *átomszerű féllétben* keringett. Sokan vannak, akik e félléthatár köreit ma is védik. De nincs igazuk, mert csak megszokásból védik! . . . Rést kell törni a tudattalan érzelmi erőd bástyafalain, abban a meggyőződésben, hogy ezen évezres bástyafalak csupán az élet csalódásait rejtegetik! . . .

Az élet igazi szépsége nem e falak mögött rejlik, hanem a feleszmélésben, — *az értelem szívvilágított öntudatában!* Ez az az emberszemlélet, amelyre az irodalomnak eltökélten reá kell lépnie, hogy megkezdje az átmentést a lelkileg inzovens múltból.

Aszlányi Dezső

Szerelem

Második rész:
A visszhang.

1924

Schneller és Göschl Testvérek könyvnyomdája, Veliki Bečkerek

Minden jog fenntartva.

Izzó lelkek.

Ezerkilencszáznyolc őszi jelent meg első filozófiai munkám németben. Utána kis önkéntelen pauza következett. Nem bírtam azonban megakadályozni, hogy ezalatt is ne villanjanak fel bennem új és új előérzetfények.

Egy különös felvillanás felejthetetlenül lelkembe vésődött. Csendes merengésben ülök egy délután íróasztalom előtt és egyszerre minden előzmény nélkül megjelen egy szó előttem: „*Világszerelem*.” Mohón irón után kapok és lejegyzem a szót, a napot és a napszakot és ugyane pillanatban átéreztem, hogy előérzetes munkámnak ez a szó lesz a magva és a címe is.

*

Két évvel e jelenés után, 1910-ben már kinn volt a „*Világszerelem*” az élet porondján. Megjelenése után a külső lelki találkozások egész sorozata következett... Ugyanaz az Inotay László, aki nekem felfedte a biblia életteli titokzatosságát, csakhamar azután összehozott Komjáthy Jenő egyetlen költeménykötetével, amelyben a sok feleszméltető, sőt felrázó írás között „*Az Álmodó*” című költemény úgy hatott reám, mintha élő hangon maga a költő szavalta volna el nekem. Két évvel a „*Világszerelem*” villámszerű megmutatkozása után szinte megráztak „*Az Álmodó*” című költemény jóslatos sorai, amelyekből néhány sort kiragadok:

— — — — —
Egy szó csupán, mit sokszor úgy keres,
Egy szó, amely világok magva lesz;
Nem puszta szó, de Istenige: tett,
Mely a lét kútfejéből született.
— — — — —
— — — — —

A fény ez itt, a tiszta érzélem,
Központja, napja: világszerelem.

Lakóit istenálmaid ragadják :
Világszerelem és világszabadság!
Törvénye nincs, csak egy van, hogy szeress!
Akard a szépet, jót, nagyot, dicsőt!
És megtalálja itt, ki mit keres;
Mi téphetetlenül szívébe nőtt.
Munkája kéj, parancsa meg gyönyör.
Minden csodás harmóniába tör . . .
Ki a szerelmi őshonába lát:
Szeressed őt, az álmok nagy fiát!

*

Komjáthy Jenő 1895 óta nem él. „Az Álmodó” című költeményt ki tudja, mily régen írta. Megírása és a „Világszerelem” megjelenése között két-három évtized fekszik. És a lelkek mégis érintkeztek egymással.

„Az Álmodó” némely részlete amellett elárulja, hogy Komjáthy egy világátfogó gondolatkomplexumot helyezett a világszerelem költői fogalmába és avval évtizedekkel előre rámutatott egy jövőbeli irodalmi kifejtésre, amely az 1910 óta létrejött munkákban látszik materiálizálódni.

Tizenkét évvel a „Világszerelem” felötlése után, 1920 augusztus 21-én becskerekí magányomban meglepetve felkeres Fischer Árpád orvostanhallgató és egy lapalapítással összefüggésben zurnalisztikai közreműködésemet kéri. Ez a találkozás kilökött az irodalmi holtpontról és ebből keletkeztek az újabbi, főképp zurnalisztikai írásaim.

A találkozás lényege azonban nem ez volt, hanem az, hogy kölcsönösen cserepéldányokat adtunk egymás munkáiból és így jutottam hozzá Fischer Árpádnak ugyanezen évben megjelent három könyvéhez, amelyek tartalmától fellelkesülten, a következő három kritikai méltatást írtam a „Szabad Szó” 1920 október 4-, 9- és november 3-iki számaiban:

I. „Máriadalok.” *Reneszansz kiadása. 1920. V. Becskerek.*

„A szétagolt Magyarországgal az irodalmi élet is széttagolódott. Budapest nem kizárólagos centruma már az élő magyar irodalomnak. A vidéken most kialakuló új centrumok között talán Veliki Becskerek is említést érdemel.

Fischer Árpádnak „Máriadalok” kötete fekszik előttem bíraltra. Ahogy első lélekzetre végiglejtetem e vadhullámos ritmu-

sokon és magamba engedtem a költő lelkesedését, az volt az érzésem, hogy itt egy gazdag friss forrás fakad és folyik-rohan, irányt keres és medret mos magának. Mert nincs még medre és még csak a felszínen folydogál össze-vissza, ahogy a talajszint vizsi. Csak a belső fakadás kényszerét ismerem fel egyelőre az írásban, de a célt még nem látom.

Az első velerohanás után azonban énekenként nézegetve a költeményt, kénytelen vagyok megállapítani, hogy költővel állok szemben; ami az irodalomban a versíróéval össze nem tévesztendő: felső fok. Verset írni ugyanis: ész és technika dolga, a költemény azonban szívbeli átélés.

Ha azt mondhatom valakiről, hogy költő, akkor olyan műről számolok be, amely élményből fakadt és nem keresett formába lett ültetve, hanem termett, mint a szőlőfürt. Nem stilizálta senki, hanem ízét, színét és formáját a természettörvény hozta egyben létre és ha jó a szőlő, ki nézi vajjon, hogy arányosak-e a bogyói?

Különbén is olyannyira igénybevesz a „Máriadalok“ lényegi rejtelve, hogy szinte mellékesnek érzem a költő rímszabadoságát és szökellő ritmusait és beérem avval, hogy a sorok úgy visznek, mint folyóvíz a csolnakot.

A stílus és az énekes beosztás a szentírás zsoltáros költészetére üt vissza; az „Én“ lobogtatása pedig Komjáthy Jenő költészetének alaptónusára kényszerít gondolni; de amellet az eredetiség friss zamatja lépten-nyomon figyelmeztet arra, hogy nem gondolati produktummal, hanem átélt alkotással van dolgom.

A „Szépség“ a Máriadalok vezérmotívuma, aminek a kérésése úgy vezeti a költőt, mint a hívőt a hitvallás; Mária pedig a keringtető központja a költeménynek, akiről érzi a költő, hogy ő (t. i. a nő) a hitnek, az alkotásnak és legfőképp az Istennel való lelki közlekedésnek elmellőzhetetlen közvetítője.

Lehet, hogy ölelhető női valóság lendíti e szárnyaló érzéseket, de a költő dicséretére szolgál, hogy nem árulja el az érzéki bizsergéseit és hogy nem tudjuk meg tőle, van-e háttére e viharos lelki hullámszásnak.

Az egész költeményből kiérzik, hogy a két nem lelki viszonyának örök kérdése kínozza Fischer Árpádot, mert ez a feneketlen probléma fűti át a Máriadalokat.

Érdekes, hogy a gondolatok fegyelmetlen csapongása mellett milyen öntudatlan felépítő rendszer nyilatkozik meg a költeményben. Mindjárt az első lapon a „Szépség“ oltárán áldoz; de érzi, hogy a Szépség is végtelen és megfoghatatlan és ezért ugyanazon lapon korlátozó modellül állítja maga elé madonnáját, akit *Máriának* fog nevezni.

Ezután jön a „Te meg én“, az emberi kultúrfejlődésnek e csodás forrőszívű két alapja és benső rejtelve az I éneken:

„Mária, az Ember birodalmának két végétén két tágranyilt kapu szomjasan mered az örök Éjbe: Te meg én.“

És már a II. énekben kezünkbe adja a költői mű harmadik építő elemét: a „*Szerelmet*“:

„én mindig csak a Szerelem templomát építem és magasabbra, mint minden bércek . . .“

De van ezeken kívül egy bensőséges eleme is a költeménynek: az örökélet érzete: (VII.)

„Mi egyszer már jártunk erre, mélyen az időben. Emlékszel Mária?“

amely gondolat hol elvegyül a sorok között, hol kicsendül közülök, de benne van az egész költemény szövevényében, mint immanens hiterő.

És csakugyan a „Szerelem“ temploma épül a szemünk előtt, amelynek falairól sugárzó boltív szökik az Ég felé. Már-már végleg felragadja a költőt a lendület és majd átolvad az Egyetembe, annyira szubjektivizálja a Mindenséget. Közben Máriaja is észrevétlenül testetlenné, misztikussá lelkeződik és úgy érzi az olvasó, mintha végkép elvesztené a költő a talajt lába alól. Hanem a XXXVI. énekben váratlanul megint földnek hajol a boltív és ebbe az énekbe foglalt vallomása olyan nagyon emberi és olyan annyira fedi az életvalóságot, hogy bűn ezt sokszor nem olvasni és bűn különösen a nőknek, akik a maguk szebbik élethivatását még távolról sem ismerik.

Olyan szép kérő, magyarázó, bókoló sorok ezek, hogy önkéntelenül a himcsalogány májusi dalára gondolok, amikor visszhangot keres trilláival és staccatóival, de nem kap; hanem azért csak dalol kitarással és én ezt a dalt egészen ösztönökfelettinek érzem. Ilyen ösztönfeletti lelkiindulat sugalmazta a költőnek a XXXVI. énekét. Az egészet együtt kell olvasni, kár eldaráolni; hanem egy-két sort mégis muszáj kiragadnom a végéről mély igazsága miatt:

„Én mindig magammal vagyok telve és mégis mindig csak téged dalolok, minket egy Végtelenség ölel és magamat emelem felhőköntúli magasságokba, ha legszentebb hozsannáimat tefeléd hintem . . .“

Mária, — tárd ki a lelked.“

*

II. „Vulkándalok.“ *Schneller és Göschl. 1920. V. Becskerek.*

Egyszerre kaptam a Máriadalokkal, de féltettem, hogy ne irritálja egyik könyv a másikat a megítélésben.

A „Vulkándalok“ megdöbentett. Ilyen írás nem születik a közvetlenség ihletéből, sem művészi ambícióból. Itt kozmikus látomások, egyetemes idulatok és az örökkévalóságnak testbe szorított lihegő szavai keresnek kifejezést. Ez előtt az írás előtt

meg kell állni akár megértő szándékkal, akár kritikai érdeklődéssel. Nem szabad magára hagyni azt, aki a világelemek dalba-ömlő zuhatagjait fogja fel törékeny testtel!

A könyvcím híven tükrözteti a könyv tartalmát. Egységes kritikát az írás rapszódikus sajátsága miatt nem adhatok; ezért szemelvények által igyekszem közelférni az író lelkiületéhez.

Ha nem tévedek, a Vulkáandalok írásmódja az ószövetségi próféták modorával rokon. De mialatt a próféták csak Istennek földi beszélő szerveként mutatkoznak, a Vulkáandalokban már az „Én“ áll előtérben és a maga érzetéből, a maga élményéből vetít ki, persze közvetlenebb és közeleőbb képeket, mérsékeltebb lángolással és pozitívebb hittel.

Az írásrészek beállításában kétségtelen szépérzék mutatkozik: A könyv elején és végén „Üzenet“ áll Máriának. Ez a két Üzenet: két tartóoszlop, amelyre a közéjük eső Vulkáandalok merész ívét állítja. Látszik, hogy megérzi a fiatal író a téphetetlen függést a nőn, akihez a végtelenséggel tusakodó férfi olyan viszonyban áll, mint a szétterülő látkép az összefogó filmlencséhez. A nőre való gondolás, vagy a hozzá való vonzódás nélkül nem tudná az emberi megértésre szánt valóságokat a végtelenből összefogni.

„Mária, már itt van az aratás ideje.“

Ez az első sor az útjelző programm.

A könyv végén pedig:

„Mária, mindig is új lángokat gyújtsál meg bennem“, amely után nagyszerű várakozások és ígéretek töltik be az éneket.

És miután ily módon beékeli magát két Máriaoszlop közé, elhagyja Máriát, akinek a nevével ezután nem találkozunk és fel merészel szállani a káprázatos világrégiókba. Onnan küldi a dalait emberfölötti hittel. Az Előhangból:

„mert sok ezer év óta ennyi hittel nem dalolt még senki

és én új dalokkal akarom betölteni a sötétlő mezők csendjét

és én népek és világok szomjúságát akarom kioltani és betölteni határtalan vágtyak vágtyát,

hogy új zsolttárok zendüljenek a völgyekben és a tengerek felett,

Szavak, szeressetek engem!“

A reakövetkező „Vulkáandalok“-ban nagy lelki metamorfózison megy keresztül az író, sőt a végén kilép az „Én“ egyedülvalóságából. (VI.)

„mozduljon már meg a szent, az új, az igazi Ember.“

Utána a „Haláldalok“ jönnek, ezek a tulajdonképeni életdalok, mert hiszen az örökkévaló új életet hirdeti az író bennök.

És e dalokban, mintha megnyíltak volna lelkiszemei és kozmoszi magányában egyszerre megpillant egy testvért. Ebben a részben felemelkedik az író látnoki szelleme és annyi szépséget és pozitív tartalmat ad az olvasónak, hogy ezt nincs szívem idézetekbe tördelni, mert olyasmit érzek, mintha egy gyönyörű vázát eltörnék csak azért, hogy cseréprészeket mutathassak fel belőle.

A X. énekében már világos programot tűz a jövő elé:

„testvér, elérni a legmagasabbat, mit valaha is csak elértek óriás teremtők és teremítő ezredévek!“

Ez a kis versrész egyszersmind úgy hangzik, mintha megállt volna egy percre az író lélekzetet venni. És körülbelül itt éri el a szellememelkedés kulminációs pontját.

Az „Ének a nagy dalról“ egy felfokozott költői mámor gyorsabb ütemekkel és néhol, mint például a II. énekben, olyan rutinnal, mintha az író itt egy percre kitépte volna a szájából az extázis zaboláját és a maga készségéből még szebbet írt volna.

Ebben az énekben már a világtérben találjuk az író, ahol ő a napok és csillagok testvéreül ismeri fel magát.

Az „Ének egy új madonnaképről“ impresszió termése. I nem tudom az író gondolatmenetét követni. Talán mert sem a Madonnát, sem Jézust nem tudom kihelyezni a maguk kivételességéből és dicsköréből és nyilván, mert nem tudom általánosítani az ő lényüket és sorsukat, amely egyedülálló a világtörténelemben.

Az utolsó énekben egy nagyon figyelemreméltó költői valomással újra magába tér a Mindenségbe kihelyezkedett lélek és egy szabályszerű ívlejtésben visszahajol az író a második Máriaoszlopra, az „Üzenetre“.

*

III. „A befejezetlen szobor.“

Schneller és Göschl. 1920. V. Becskerek.

„Fischer Árpádnak harmadik könyvét veszem kritikai méltatásba. A harmadiknál már majd elfelejtkeztem róla, hogy fiatal kezdő író keze alól kerülnek ki ezek a munkák, mert fokozatos fejlődésben olyan titokgazdag tartalmat adnak, hogy misztikus erők unszolása nélkül, pusztá kigondolásból ilyenek létre nem jöhettek.

Hajlandó vagyok elhinni, hogy csak én látom így, de több oldalról ellenőrizve a magam kritikai ítéletét, mindig ugyanazt az eredményt kapom. A „Máriadalok“-ban költő, a „Vulkandalok“-ban író és „A befejezetlen szobor“-ban művész Fischer Árpád.

Ezek az irodalmi körülhatárolások azonban nincsenek még kategóriákba szervezve, ezért megmondom, mit értek a három változás alatt:

A *költő* az idegen felső lelki világot önti szavakba.

Az *író* misztikus lelkivalóságok látnoka. Létrehozása főképp

és már új mythoszok jönnek és új hősök és új dalosok:

de még szabad a Napba nézni és szeretni a tüzet és a fákat és tikkadva részegedni ősi csodáktól . . .“

*

A görög tragédiáról és a római drámáról nem akartam írni, mert jelentéktelennek hittem őket, hanem az utóbbinak végére érve, felcsillant a szemem; megéreztem, hogy a rím, ritmus, stílus, mind mellékes, mert ez a kezdő tehetség egy olyan titokhoz ért közel, amely reflektorként világítja meg az emberiség múltját, jövőjét. Meglátta az ógörögök egyetemes maskulin és a rómaiak egyetemes feminin karakterét és milyen igénytelen történetbe rejtette a gondolatot!

A görög szobrász szinlelt közönnyel mintázza az édes-bájos testű, megszóktetett Melissát és Melissa nem titkolja etötte szerelmi szomját. De a mestert sem a szépsége, sem Melissa kérései nem ingatják meg. A szobrász érzi, hogy a távoli jövődők számára alkot, ha meg tudja örökíteni Melissa gyönyörű testét, míg ha szeretkezne vele, megrontaná formáinak szűzi pompáját, mielőtt a szobor elkészülne. És állhatatos, mint egy szent; letiltja a testi vágyát, mert megkülönbözteti az érzeki testvágyat, amely jön-megy; kiújul és elmúlik a lélek alkotó vágyától, amely örökké él; és maga az alkotás is késői századoknak elviszi a fenséges modell és a műalkotó hírét. És kéréhetlen maradt.

A görög nő a végzetbe zuhan, — a tengerbe veti magát.

A görög férfi jelleme pedig a későbbi korok keresztény szentjeinek az előképe. Plátó, Plotinos, Empedokles, Pythagoras korában sok követője volt ezen jellemtipusnak. Az antikbeli öntúrtöztetésnek hiteltől eredeti mintáit a keresztény Róma később intézményessé formálta.

A római dráma az előbbinek a pandántja: Claudiát megszállja a szerelem Sicilianus iránt. Csakhamar meg is nyeri őt magának és ösztönösen sietteti az anyaságos állapotot. Mikor azt elérte, anyasága érzetében fölényes eréllyel elszakítja fejedelmétől, seregétől és hírnevétől . . .

„Sicilianus, maradj velem! . . .

. . . Én hatalmasabb vagyok, mint a caesárok, mert
ők életet ölnek, de én életet teremtek!“

Claudia szerelmével legyőz minden hatalmat. S itt a férfi válik árnnyá, bár életben marad.

Tehát a görög férfi és a római nő, mint győzők, szoborszerűen vannak írásban elénk állítva. Jóllehet, mindez csak szimbólum, de nagy történelmi igazságok állnak a két szimbólum mögött.

A maskulin ógörög népfaj minden népeket megtermékenyített szép szellemével. A feminin Róma pedig minden népek

által megtermékenyítette önmagát. A második szonett első verszaka a görög szabad szellem átömlését követő korszakot jellemzi, amikor az már Róma méhében szorong:

„És a Szépség lassan új korszakba ér
És szenvedőre szántja a népek arcát,
Mert vívja már titáni harcát
A Szépség és az Erő és a Vér.“

*

Idéznem kellett e kritikai ismertetéseket, hogy fogalmat adjak a három könyvnek lázokban, lelki extázisokban létrehozott szokatlan tartalmáról. De ez nem elég!

A Vulkáandalok nagyszerű magánkivüliségeiből olyan tűzcsóvák lövelnek ki szavakba hülve, hogy azt hiszi az ember, hogy a Kozmosz rémesen fenséges csillagrajaiból kiáltanak át rohanó napok, bolygók, üstökösök tűzbenforgó biztatásokat és lelkesítéseket egymáshoz, amely kozmikus átkiáltásokból le-lehulló meteoritek rendeződtek a Vulkáandalokban emberi szavakba.

Ime néhány kiválogatott sor:

Ének magamról.

I.

47—51. lap.

„-----
Hinni a régi hitekben és ezeréves szavak kopott
kincsét újra fényesre kalapálni,
én nem ezért jöttem.

Nézni és mutatni, mit már ezren unva láttak és
távoli hívások visszhangja lenni csupán,
én nem ezért jöttem.

De túl pogány és istenes hitek kis ünnepén elmosódó
ködös messzeségek hordozója lenni,
én ezért jöttem.

De új érceket önteni a régi szóba és új májusokat
idézni e dermedt télbe és új zenéket önteni a zenétlen
éjbe és új utakon mélyen az
időbe menni,

én ezért jöttem.

De legyőzni gigászi vágyak özönét: torkára térdelni
a vérnek és szabadon nekivágni a végtelen Térnek és új
szférák szűz mezején caesárgondolatok büszke fejét
pompásan koronázni és vallomást mindig csak magamról
tenni,

én ezért jöttem.

Roppant messzeségek szeretnek engem, dalaim dagadó
 folyamát duzzasztva mélyítik még soha eddig lángra nem
 lobbant tűzpatatok, melyek forrása túl minden megfoghatón
 buzogva gyarapszik ismeretlen titkok tápereiből
 és ha egyszer roppan a gát és zúdul az ár,
 minden dúsan léssen elöntve:
 de jaj, az én szomjamat ki önti el, rám ki zúdítja
 csodák özönét, hogy vakulva és törve valljam: már
 fáradt a szemem látni a Szépet?

Zúghat világünnepek orgonája, a Föld minden
 népének torka egyszerre harsoghat áment és halleluját,
 én még többre vágyom;
 és gyúljanak ki új Napok az égen:
 e törpe mámorok mámort nem hoznak nékem,
 mert örökkön itt van a szomj és szomjamat
 nem oltja vágy és vágyamat nem oltja vér,
 én a Végtelenségek vándora vagyok,
 hol határtalan világok egén szédítő titkokat
 szánt az ekém és hol örök szomjasan égnék a dalok.

III.

Én csak az óriásszívűeknek dalolok, csak a
 csodalelkű vágyakozóknak, akik égnék mint a máglya
 és szomjasak,

mint millió Szaharáknak tikkadása!

Én csak az óriásszívűeknek dalolok és az
 én dalom sohase fog letörpülni a törpékhez
 és én sohase fogok kifáradni a szent dalolásban,
 mert az én lelkem a rohanó Naprendszer
 ritmusában száguld.“

*

Sok van még, amit idézni kellene. De befejezem; nem engedem, hogy elragadjanak a legfelsőbb szellemkohó naplángokból csepegtetett sorai.

A sorok és mondatok hasonló alapkaraktere mellett is táguló körvonalakban bontakoznak ki az égi titkok. És lassanként, fokónként közelednek szívünkhöz a rémes távlatokból kihangzó szavak, miközben észrevesszük, hogy minden kilángolás le szeretne hűlni az emberi megértés alacsony hőfokához.

Már Komjáthy Jenő költői kinyilatkoztatásai is ködbontó sugarakként nyúlnak a jövőbe. A Vulkándalokban azonban a titok-

feltáráó sugárzás még szembeszökőbb. A Komjáthylélektől lázbaesett Fischer Árpád átszellemlútséglében Komjáthynál is közelebb viszi a hites várakozókat olyan világtávlatokhoz, amilyenek eddig szavakba nem férték.

(Külőnben a „Máriadalok“, a „Vulkándalok“ és „A befejezetlen szobor“ époly sürgetően belekivánkozík a világlírodalomba, mint Komjáthy Jenőnek „A Homályból“ című kötete. Nem az írodalmi műértékelés végett, hanem a Kozmosz és az ember lélekszelleml í kapcsolatainak megmutatásáért.)

A fel-felbukkanó örökizzó lélekek a személybel í jellemzése is fontos. Sőt jó lenne nyomon követni megtett útját végig a világtörténelmen. E keretbe azonban csak a közvetlen átélés tanulságait helyezem . . . Az az izzó lélek, amely Komjáthy Jenőben holta napjáig prófétaéletet élt, — Fischer Árpád testébe csak vendéglétre telepedett, mialatt izzóvá tette utóbbinak a lelkét és olyan szavakat olvasztott ki belőle, amely szavak nem az ő szavai voltak és amely szavaknak csak annyi közük van az extázisban teremtő költőhöz, mint az anyának a méhében létrehozott zseníhez.

Az izzó lélek a Vulkándalok megírása után hamar eltűnt és ha írásos nyomok nem maradtak volna utána, magam is kételkedném abban, hogy szememmel láttam, amíg valamerről új testben friss serkentésre ismét meg nem jelenik egyszor előttem.

*

A belső összefüggések csomókat kötnek a lelki találkozásokra és e csomózások vissza-visszarángatják az emlékezés fonalait és minél messzebbre távolódom időben tőlük, annál inkább megfeszülnek, amíg csak írásba nem oldom a csomókat, hogy végre eleressenek.

1899 szeptemberben az egyetemes áram lesodort a magas Kárpátokból a mély Dunavölgybe. Ez a mély hely lett a lélek aláíűtő kohója.

Négy évvel leköltőzködésem után :

1904 májusban ugyanott egy országos élmény belső izzásba hozta a lelkét, és 34 éves korban megírtam az első nyilvános írást, holott addig soha nem gondoltam arra, hogy valaha írjak.

Három hónappal az első nyilvános írás után :

1904 augusztusban leszállt hozzám a völgybe az Eroszi szikra. És ugyanazon estén kifakadt lelkemből ez a legelső vers :

Mikor a szív későn szeret.

Bántó, gyötrő nagy fájdalom,
Mint szürkület friss hajnalon;
Nyári sugár olvaszt Jeget,
Mikor a szív későn szeret.

Mért is nem jött idejébe,
Ki lát a sors rejtekébe?
Rozsdás kardon aranyveret,
Mikor a szív későn szeret.

Úgy élt bennem a szerelem,
Imádtam, mint jó Istenem;
Talán azért féltem tőle,
S vágyva tértem ki előle;
Balgá szívvel elfeledtem,
Kenyerem javát megettem;
De fáj, hogy az út levezet,
Mikor a szív későn szeret!

Rejtélyes a sorsnak keze,
Nem kerültem, nem kerestem,
Megbomlasztott mégis engem
Egy kis tündér csillagszeme;
Élet javán már túl vagyok
Leszünk-e mi még boldogok?
Gyilkos kéj és gyötrő érzet,
Mikor a szív későn szeret.

*

Készületlenül, gyakorlatlanul honnan veszi az ember ma azt, amiről tegnap fogalma sem volt? Testi indokolással nem lehet erre feleletet kapni.

És mégis belekapaszok a testlétbé és csak az életről, ma is élő emberekről és tanúságtevő átélésekről teszek vallomást. Nem szabad misztikus értelmezéssel elködösíteni ezeket az emberi történeteket.

Azonban a testet sem fogom lényegi rendeltetésén túl értékelni, mert a test csak olyan foglalat a lelken, mint a villanykörte a vilá-

gító (izzó) szerven. A nevelés, a családi és társadalmi behatások, — megrázkódtatások, a bajok és betegségek helyezik az anyától szült fejlődő testbe küzdelmesen az izzóképes, esetleg izzóképtelen széndrótot.

Az áram azonban, amely idővel-alkalommal izzóvá tudja tenni a belső lelket, nem lehet más, mint világi közáram. Akárki hozza az eszmei áramot, akárki veti el szívünkben az érzelmi kigyuladás szikráját, — az áram, a szikra sosem izolált egyéni, hanem világi (egyetemes) eredetű és isteni célú.

Az Eroszi világáram ihletett percekben szempillantásokra elmutat néha a lelkek és létezések közös méhéig, ahol nem problémák, hanem létvalóságok kínálkoznak feleletül a kíváncsi emberi kérdésekre. A nő, aki által izzóvá lesz a lelkünk: ő az Eroszi áram kiugró szikrája; — kiszámíthatatlanul jön, mint egy tavaszéji villám és amilyen hirtelen kigyúl, époly hirtelen ki is alszik.

Ekkorra azonban a szikrát fogott lélek visszugaraitól fog tüzet és ettől fogva kölcsönfényben ragyog, amíg a reásugárzás tart. Tartós izzásuk, önlángjuk nincsen az Eroszi szikra vivőinek. Ők múzsák, — az áramok nem fognak rajtuk, — csak a villanó fények izzítják át őket pillanatokra, *csak pillanatokra.*

„A Visszhang“ a visszugarzás lélekizzító erejéről ad írott képeket, megmutatva, hogy úgy a szerelem, mint a költőiség: beleölelkezés az isteni áramkörbe.

A múlt korok tévedése, hogy a szerelem és az ihlet tüneteit az egyéni hajlamosság furcsaságai közé, sőt az idegesség tévfogalmába tömlöcözték, amivel torlaszt építettek a megértés elé.

*

Lelkek szintézise.

A görögök egy kész szellemépületet hagytak az utókorra és a téglákat is megmutatták, amelyekből az épület készült. Megmondották, hogy kezdetben volt az atóm és az örvénylés és levezették az atómokból a keletkezett világokat, a csillagokat, napokat, bolygókat, a szerelmes isteneket és a hasonló természetű embereket.

A parányhoz azonban csak azért nyúltak vissza, hogy elvi kezdetet teremtsenek, mert ők inkább az étellel, az örömmel, a művészettel, hittel és szépséggel bibelődtek azontúl.

Azóta kor kor után bontogatja a görög szellemépületet, és e folytonos részeirebontás közben elérkezett korunk a világparányig,

az atomig, amelynek karakterét és alkatrészeit is kifürkészte. Evvel befejeződött a görög világbölcselet tudományos kontrollja.

Európa ma a görög-római kettős centrumból kiáradt kulturgömb legfelszínén úszik; ezért hiányzik mindenkől az összetartás. A civilizáció szálai túlmesszire szétnyúltak, szétlazultak, és ezért ma a szétszedő analízis uralkodik népekben, politikában, irodalomban, tudományban, társadalomban. A görög-római kultúrevolúció végakkordja sodorja a „ma“ történetét; — a program történelmileg le lett játszva, — nincs más semmi hátra. Az evolúció végakkordjait, a darabos jajongó, kéztördelő haldoklásokat már a kortársak nagyrésze sem érti és ki kell várnunk, míg a tagolatlan búcsúztatásokba egyszerre beleharsog az új hang, döntő frontcserével a szintézis felé!

Most, hogy meggyőződünk a görög szellem tévedhetlen igazvoltáról, az a feladat vár reánk, hogy a kíváncsiságunkkal szétszedett világot tudásunkkal összerakjuk, tisztán a magunk erejéből.

Az a világ, amely elé most megyünk: a mi munkánk a mi tanultságunk, a mi küzdelmünk gyümölcse és a mi kitartásunk jutalma lesz. A történelmi múlt vérgőzös éjszakájából most áradunk ki a szürkületbe és emberagyakon tördelődő fénysugarakból készítjük a nagy világhajnalt.

*

(Idegek.)

A lefolyt 2500 év alatt a tudomány mindent az anatómia körébe vont. A „lélek“ azonban megmaradt a régi ködlepelben, ugyanabban, amelybe a vallás egykor állította. De bár a lélek ma is felfedezetlen, — alkatelemei: az idegek, szinte köznapi fogalomká lettek.

„Idegesség“: a léleknek atomizált megjelölése. Ha folyton azt hangoztatják az emberek előtt, hogy a testük parány sejtekből áll és többet beszélnek a testet alkotó sejtmilliárdokról, mint magáról a testről, akkor természetesen analizálódnak az érzések és a széteső sejtérzet lassanként kiszorítja az egységes közérzetet.

„Idegesség“ név alatt korunk a közérzetbe szuggerált egy analitikus érzést és ez elegendő arra, hogy az egységes lélektől elterelje a figyelmet és hogy képzelt beteggé tegye ép a leglelkettebb embereket, akik szokatlan komplikáltságuk révén sokkal nagyobb reagenciával állnak az életben, mint a szimpla lelkek, akik ösztönökben élve, eszmei, gondolati hatások iránt még érzéktelenek.

„Az idegesség“ rossz szó, amely annyit jelent az emberre, mintha a földgömbre mondanánk eruptív nyugtalanságok és földrengések idején, hogy atómos, vagy valamely könnyen rengő épületkolosszusra, hogy szemcsés, mert összetartó anyagában homokszemcsék tömegei vannak.

*

„A lélek“ körül kell legelsőbb elhatározó formában átcsapnia a világfelfogásnak (az idegekre bontott analitikus nézetből) a szintézisbe!

Közvetlenebb megértésért lélekről beszélek, de mellé teszem, hogy egy-egy emberi lélek a lelkeknek egész köztársasága. Minden testszervnek és alszervnek egy-egy külön ösztönlélek felel meg és a szervlekek harmóniája vagy diszharmóniája, — egyensúlya vagy egyenlensége teszi azt, hogy egészséges vagy beteg-e a test, — hogy kiegyensúlyozott-e a karakter és ép-e a lélek?

*

Amit a lélekről itt mondok, az megegyez az anatómiai megismertségekkel. Csak annyi az eltérés, hogy az anatómia egyelőre csak a szétszedhető testtel számol, mert nem vette még észre, hogy a test a szétszedhetetlen lelkek folytonosságából épül ki újra és újra és a lélek visszahúzódásával sorvad össze, vagy múl ki végleg.

Minden sorom az értelemhez szól s aki megért, annak a tények a megértés által bizonyítva is vannak. Különbö is tapasztalokról, élő emberekről, eleven átélésekről teszek számot és amiről írok, az az ellenőrzésre nyitva áll.

Emellett a lelki vázolás egyezést mutat az élettani valósággal, tehát a gondolatmenet végig materiális vágányon halad.

Nincs semmi a lelki titokszférában, amit a test megnyilatkozásai valahogyan ki ne fejeznének. Ennélfogva a test kifejezéseire és a kifejezések összefüggéseire kell összpontosítani a figyelmet. Az azokból felépített karakterképben azután hamar megmutatkozik az egyén magva: a lélek.

Úgy veszem a lelket, mint az élet összegét és magforrását, amelynek az idegek a vezetékai, szálai, rostjai, sejtelmességei. „Idegesség“ csak mint rossz kifejezés létezik; következőképpen idegéletről sem lehet beszélni, hanem csak lelkezett, lelkes, lelkesedő vagy lelketlen karakterállapotok közti számtalan fokozatról.

Ki kell tépni az „idegességet“ a napi használat megszokottságából, mint egy elhibázott tévfogalmat, mert az idegekkel nem

kezdhetünk semmit. Ellenben a tudatos lélek erejével mindent elérhetünk és az idegeket is visszahelyezhetjük a sejtparány rangfokára.

Fel kell támasztani a felelős egyéni lelket, amely szervek és alszervek ösztönlelei fölött fejedelmként trónol, folyton ujjai között tartva az ösztönlekek egyensúlyának mérlegnyelvét, nehogy az állat az emberen, az ösztön az értelmi megfontoláson győzedelmeskedhessék.

Az ember ösztönök ingóoszlopaira épült karakterének semmi dolga az atómisztikus idegekkel. A hibás fogalmazás tette, hogy az idegekre való utalás egy egész kort hatalmába ejtett és a közszellemet olyannyira lenyűgözhette, hogy az elemi (ideges) képzelődés lett úrrá a világon.

*

Amilyen magátólérthető, hogy az idegeire bontott lélek eltávolódott az eszményitől, *mert eltávolódott a valóságtól*, — olyan természetes és biztos, hogy az egységes lélekbe való visszaépülésben: *a lelki szintézisben* megéli majd az ember önmagát, újra összer kerül majd a félbehagyott eszményekkel, utóléri megint a cserbehagyott célokat és közel fog érni az izzó lélekhez s a forró szent szerelem fokához, amely szerelemben Isten vére lüktet.

A lélekszintézis talán kezdő világütem a széteső társadalmak szintézise felé, amelyben a közös ideálok újra felcsillannak.

*

Az izzó lelkek nagy szerelme nem az én szerelmem és nem a nőé, aki szikrát vet a szívembe, hanem a világ iránt érzett lángoló szerelem; a nagy eszmékért és eszményekért ihletetten égő-lobogó szerelem. A lelkek szintézise a világszerető, embertisztelő szerelem lángját fogja belevetni az elernyedtt szívekbe. És ez ujjongó lelkes feltámadás lesz a halandó testiségből az Istennel együtt lélegző halhatatlan lelkiségbe.

A visszhang.

1. Tisztelt A úr!

Kívánságát megtettem avval, hogy megírtam a címemet egy képes lapra és csodálom, hogy még nem írt, talán meg nem kapta?

Boldog ünnepeket kívánok. Üdvözet k. mamámtól, úgy mint én tőlem is.

D J

Temesvár Belváros.

Szerb u. 4. Báró Raicsics ház.

2. Tisztelt A úr!

Hogy hogyan kezdjem leveletem, azt magam sem tudom, mert én levélíráshoz járatlan vagyok, mivel eddig barátnéimmal is alig leveleztem és most váratlanul egy komolyabb fiatalemberrel bocsátkoztam levelezésbe, ki ugyancsak meg fogja kritizálni írásomat.

Kedves sorait örömmel fogadom és én is szívesen emlékszem vissza az ott töltött napokra. Eleinte alig tudtam beleszokni itthon, mindig Orsovára gondoltam, de lassan belejöttem az egyhangú életbe. Hogy is kételkedhetett azon, amit írtam, hiszen már ismerhet kissé, hogy mindig őszinte voltam ön előtt, de hogy megnyugtassam, úgy megírom, kivel látott. Sz. Ilona kisasszony utazott Budapestre, vele elmulattam, énekeltünk, beszélgettünk, egész Temesvárig még egy lélek sem szállt be a mi szakaszunkba.

Csodálom, hogy kérdezi, kívánom-e a verseket, hisz tudja, hogy örömet fogadtam az adott emlékeket és elvárom a többi verseit is. Szeretném tudni, mit ért azalatt, hogy megismerje gondolkodásomat, hát még nem ismer eléggé?

Ön azt említi, hogy sokat írjak, szívesen írnék, de már említettem, hogy nagyon ügyetlen vagyok, azért öntől várok egy terjedelmes levelet, hogy azt, amit esteli beszélgetéssel elmulasztunk, olvasással kipótoljam. Számtalanszor üdvözlöm

Temesvár, 1904 szeptember 11.

Juliska.

3. Tisztelt A úr!

Írásából kivettem, hogy félig-meddig meg volt elégedve levelemmel, azért most annál több kedvvel kezdtem a levélíráshoz.

Kedves szüleimtől hallottam, hogy beteg volt, amit végtelenül

sajnáltam, már azért is, mert kedves mamámat nem ösmerhette meg, pedig nagyon szerettem volna. K. apám nem mondott semmit és ha mondott volna is, az nem tesz semmit, mivel én a lelki tulajdonságokra nézek, nem pedig a szépségre, mert az úgyis múlandó.

Minden este olvasok, de nem Beniczkyné regényeket. Most épen a „Gazdag szegényeket és Kárpáthyt“ olvasom Jókaitól, nagyon érdekesek, de azért szívesen fogadom az ön könyveit is, de csak úgy küldje, ha semmiféle költségébe nem kerül. Én eddig keveset olvastam és leginkább németet; este nem engedtek olvasni, mivel az esteli olvasás árt a szememnek és napközben más teendőim vannak, csak vasárnap délután olvasgatok.

Ön azt említette levelében, hogy valljam be, hogyan unatkoztam a levele olvasásánál, ellenkezőleg, szórakoztam és szívesen fogadom oktatását, mivel belátom, több tekintetben szükségem van rá.

Tárcáját párszor elolvastam és legalább egy ideig szórakoztam vele. Kedden a filharm. dalegyesület rendez táncmulatságot koncerttel, kedves szüleim megígérték, hogy mi is elmegyünk, de sokat nem táncolhatok, mert alig hogy elkezdik a táncolást, mi már haza megyünk.

Volt-e már a nagybácsim üzletében, mióta elutaztam? Gondolnak-e még rám, vagy el is felejtették, hogy ott voltam? Remélem, soraimmal kielégíttem.

Üdvözzel

T 1904 szeptember 24.

Juliska.

4.

Feltett szándékom volt, négy hét előtt nem írni, de nem akarom, hogy bánkódjék, bár nem vettem észre bánatját, mivel előbbi levelemet két hétig válasz nélkül hagyta; hogy kívánhatja akkor tőlem, mint leánytól, hogy gyakrabban írjak, mint ön?

Én is jobb szeretném kedves D írni, de azt beláthatja, hogy egy leálynak nem illik idegen fiatal embert bizalmas megszólítással címezni. Fiatal emberek többet engedhetnek meg maguknak, mint mi leányok és meg vagyok győződve, hogy nem jó véleménye lett volna rólam, ha mindjárt bizalmas megszólítással címeztem volna leveleimet.

Azt a kívánságát sem teljesíthetem, hogy fényképemet elküldjem, mivel nem is merem szüleimet kérni, mert tudom, hogy nem engedik meg; én csak egynek fogok fényképet adni, csak annak,

akinek egyszer menyasszonya leszek ; de az ön fényképét örömmel fogadom és megígérem, hogy k. anyámon kívül senkinek nem mutatom. Azért is szeretném, ha küldené, hogy k. mamám láthatná és megismerhetné a levél íróját.

Azért örültem, hogy mulatságra megyek, mert azt hittem, valaki eljön, de mikor láttam, hogy csalódtam, nem volt kedvem maradni.

Most Jókai „Fráter György“ című történelmi regényét olvasom, nagyon érdekes könyv. Igazán úgy visszavonult mindentől?

Én nem bánám, ha most jönne csak augusztus hónapja, hogy most kellene elutazni, pedig most nincs szükségem levegőváltásra, oly jól nézek ki, hogy alig ismerne rám, ha most látna, az arcom sokkal kövérebb.

Remélem, hogy már ott volt k. nagynénimnél, vagy még mindig nincs jó hangulatban? Hát miért rosszkedvű? Annyi gondja van? Most zárom leveletem avval a kívánsággal, hogy fényképét és k. sorait mielőbb megkapjam.

Számos üdvözllet

T 1904 október.

Juliska.

5. Kedves A úr!

Kedves levelét, fényképét és rózsáit örömmel vettem, fogadja érte köszönetemet. Nekem úgy mint k. anyámnak nagyon tetszett az arckép és megígérem, hogy azt holtomig fogom őrizni, még akkor is, ha férjhez mennék.

Ha ott lennék, bátran nézhetnék a szemébe, hogy k. anyámnak nem szóltam, csak most, mikor láttam, hogy bántva érzi magát. És ezt nemakarva, kértem k. anyámat, hogy engedje, míg végre beleegyezett. Épen azért, mivel bizalmat ébresztett bennem, küldöm fényképemet; különben nem is leveleznék önnel, mert eddig még nem leveleztem senkivel. Nem volt szándékom, azzal hogy arcképet nem küldtem, önt megbántani, de azt hittem, nem illik. Mégegyszer kérem, ne mutassa meg k. nagynénimnek sem, mert én azt csak önnek szántam.

Hogyan tudja azt, hogy nekem csupán tortát hozott az ismeretségünk?

Kedden színházban voltam „Rip-Rip“ operettben és a küldött rózsáival ékesítettem fel magamat. Most Jókai „Lélekidomár“ regényét olvasom. Levelében egy könyvről tett említést, amit karácsonyra kiad, miről szól, mi a címe? Szeretném tudni, hogy a küldött versei csak ábránd vagy való? Az utóbbit jobb szeretném.

Ne higye, hogy szédülök levele olvasásánál, ellenkezőleg, nem bánám, ha még egyszer olyan hosszú tartalmú is lenne a jövő levele. Remélem, hogy kívánságát kielégítettem úgy a bizalmasabb megszólítással, mint fényképpel.

Szivélyes üdvözetét küldi

T, 1904 október.

Juliska.

6.

Sietek válaszolni, én is jobb szeretném versekben kifejezni érzelmeimet, hogy ép azt a hatást érhetném, mint ön k. verseivel, de mivel nem értek hozzá, kénytelen vagyok prózában tudomására adni, hogy mit érzek az ön sorai olvasása alatt. Ez olyan valami, ami eddig ismeretlen volt előttem, s csak most tudom, amióta önt ismerem.

Nem hogy kételkedtem a verseiben, de önmagamnak nem akartam hinni, hogy valakiben melegebb érzelmeket ébreszthessek és azért kérdéskép adtam fel, hogy meggyőződjek a valóságról.

Mellékelve küldök egy szál szegfűt, ha nem is oly szép, mint az ön rózsái voltak, de legalább valamivel revanzsáljam magamat.

T, 1904 október.

7.

Igazán nem tudom, mire feleljek előbb és hol kezdjem. Ha kérdéseire őszintén válaszoljak, egy vallomást kellene tennem, amihez nem találok az igazi kifejezést; s mivel ön már előre írja, hogy a szerelem szót ne használjam, kénytelen vagyok e témát egyelőre elhagyni.

Hogy mit hozott ismeretségünk nekem a tortán kívül, hát ítélje ön meg, mi lehet az; alig várhatom k. levelét, még mindig nem felejtettem el az o i napokat, eszembe jut minden, amit öntől hallottam, előveszeni és nézem a medaillont, a csokrot, amit jól eltettem és sok-sok mindent, amit nem sorolhatok el külön-külön, hát ön minek nevezné ezt?

Nézzen a tükörbe és akkor meggyőződhet róta, hogy tényleg oly csunya-e, mint hiszi, én nem találok.

Ön azt hiszi, hogy bennem ideálját megtalálta; azok a tulajdonságok, amiket egy nőben keres, csodálatraméltók, de alig hiszem, hogy ezek mind egy személyben összpontosulhatnak; épen azért örömmel veszem, ha legalább levélben oktat, mindig háládatos leszek

ön iránt. Azt írja, hogy nem akar kerékkötőm lenni, nekem kedves e kötelék. Mi tartóztatja attól vissza, hogy oktatásomat egészen a kezébe vegye?

Ha csúnyának véli is magát, mégis azt hiszem, én megtaláltam, akit kerestem. A szeme szép fekete, a tekintete olyan vad, mintha gyilkolni készülne, csak púpos ne legyen. A legfő a jelleme, ebben az egy szóban rejlik minden szép és jó, ami egy férfiben legyen. Jellemét nem festhette nekem senki szebbre, mint ahogy én megismertem és ebben a tekintetben csak a szívem sugallatja után cselekszem; verseivel mindig örömet szerzett, de prózában ugyanazt a hatást érthette volna el. Rejtett hibáit még nem szeretném megismerni, erre ráérek.

Főtörekvésem, hogy minden szépet és jót elsajátítsak, hogy idővel elérjem, hogy ideálja lehessen, ezentúl még több kedvvel, mindig jó hangulatban végzem napi munkáimat. Szívből üdvözli igaz barátnöje.

T 1904 november.

8.

Kedves Dezső!

Ajánlott küldeményét megkaptam és ebbeli örömet leírni lehetetlen. Kedves meglepetést szerzett fényképével, mivel nem hittem, hogy oly hamar kielégíti kívánságom; ebből merem következtetni, hogy néha gondol rám.

Nem tudom eléggé nézni, mily sikerült kép, most, ha életben nem is láthatom, legalább arcmásában gyönyörködhetek mindennap.

Most „Az élet komédiásai“-t olvasom Jókaitól. Sok történelmi dolgok fordulnak elő benne.

T 1904 november.

Szívem mélyéből üdvözlöm.

9.

Rég várt levele nagyon megsomorított és most csak azért sietek válaszolni, hogy ne higgye, hogy szigorú bírálata miatt haragszom; de ha mégegyszer ily soká várat, úgy előre megmondom, én sem írok többé három hét előtt, mivel k. anyám előtt is restellem, hogy én mindig előbb feleljek levelére, mint ön.

Igaza van abban, hogy nem is gyanítottam, milyen hibát követtem el e képes lap küldéssel, de néha az ember oly meggon-dolatlan. Épen mert olyan feltűnő arc volt, csupán tréfából kérdeztem, hogy tetszik-e és azért küldtem azt, mert nem lehet mindig ízlésem szerint képes lapot kapni. Ez tanulság lesz nekem máskorra.

Amiről nem vagyok meggyőződve, arról nem akarok vitatkozni, lehet, hogy bennem is megvannak a felsorolt erények csírái, ezt más jobban megítélheti, mint én magam és most mégegyszer megígérem, hogy főtörekvésem lesz mindent elérni, úgy ahogy ön szeretné.

Örömmel olvastam, hogy január elején erre utazik, de nagyon szeretném, ha legalább pár órát itt tölthetne, ez csak öntől függ. K. anyámmal kijövök a pályaudvarra, csak írja meg, mikor jön.

Remélem, bűnömet megbocsátja és minél előbb válaszol levelemre. Végtelen örömmel várom a viszontlátást, igaz szívből üdvözlöm.

T 1904 december 18.

10.

Szokatlanul rövid levele nagyon lehangolt, mivel megtudtam, hogy beteg volt. Remélem, Isten segítségével levelem már egészségben fogja találni.

Mily örömem volt ajándékával, az leírhatatlan, kivált, hogy Petőfiről szól, akinek életrajza és költeményei talán legjobban érdekelnek. Fogadja legforróbb köszönetemet a szép ajándékért.

Kedves versei nagy hatással voltak rám, de most még nem felelhetek rá, inkább személyesen mondanám el, de ha nem, úgy a jövő levelemben mindenre őszintén válaszolok. „Az elátkozott család“-ot olvasom most Jókaitól.

Alig várom, hogy viszontláthassuk egymást.

T 1905 január 3.

Szívből üdvözlöm.

11.

Nehezen tudtam magamat elhatározni, hogy verseire vallomást tegyek, mert verseket nem lehet komolynak venni; én őszintén akarom önnek szívemet kitárni. Ön kérdez, szeretem-e, igen, szeretem, és csak a mostani találkozásnál éreztem igazán e sajátságos érzést, úgy fáj a szívem, hogy oly hamar elutazott.

Hogy az öné akarok-e lenni örökre? Igen, mért tagadjam, az volna a boldogságom, egyedüli kérésem a jó Istentől, hogy egészen életem át oly férfi mellett lehessen, kit szeretek.

A „Megszólaltatásban“ kérdezi, bizsereg-e a szívem versei olvasásánál? — ha idegen költő verseit olvasom, felhevülök, hát ha annak a verseit olvasom, akit szeretek, aki hozzám ír, gondol-

hatja, hogy dobog a szivem, hogy e verseket tulajdonomnak nevezhetem.

Későbbre, vagy más férfire nem tudok és nem akarok gondolni, olyan a természetem, hogy sokáig tart, míg valakit megkedvelek, de ha megszerettem, soha el nem tudnám felejteni.

Azt hiszem, elég nyíltan vallottam be mindent, mert kérte, megtettem; most ítéljen fölöttem, nevessen ki, ahogy önnek tetszik, és most öntől várok vallomást, de nem versekben.

Remélem, ha visszautazik, több időnk lesz elbeszélgetni.

T 1905 január.

Szívélyesen üdvözlöm hű

Juliskája.

12.

Rég várt levele anyyira meghatott, hogy sírtam, mivel kiéreztem szavaiból a bánatát amiatt, hogy betegségét nekem bevallja.

Tudomásom volt arról, hogy nem egészen egészséges, rokonaim figyelmeztettek, mivel észrevették, hogy már ott kezdtem érdeklődni ön iránt, de érzelmeimet emiatt nem hagytam befolyásolni.

Most már bevallom, hogy életemből tíz évet áldoznék, ha avval egészségét elnyerhetné, de nem azért, mert addig, amíg egészsége helyre nem áll, nem kötném le magamat, — ellenkezőleg, akármikor el volnék határozva arra, és azt hiszem, képes lennék baját enyhíteni, de remélem, a jó Isten meghallgatja imámat és mielőbb egészséges lesz.

Ha kívánja, várok még öt évig és ha kell örökké, mivel már anyyira megszerettem, hogy nélküle nem érne semmit az életem, és ha az öné nem lehetek, úgy nem megyek soha férjhez, mivel utolsó leheletemig önt fogom szeretni.

Nem is sejti, mennyire szomorít avval, ha más kérővel biztat, mert azt a hitet ébreszti bennem, hogy önnek mindegy, akár így, akár úgy és nem bánna, ha másnak adnám a kezem; különben kintartásra biztatna ahelyett, hogy kérőkkel vigasztal, de meghallgat engem a jó Isten, hogy nem fog megkérni senki.

Most tanácsát kérem, ugyanis k. anyámnak szóltam leveleiről, ő vigasztal, hogy majd kigyógyul, de két év hosszú, és fél, hogy apám megsokalja, mivel két nagy leánynak sok mindenre szüksége van.

Most alkalmam van egy üzletben állást elfogadni, hogy legalább az én költségeimet fedezhetném. Remélem, nem lesz ellene, mert én akkor nyugodtan várhatnék, míg a jó Isten jónak látja, hogy meg-

segítsen. Az állást csak úgy fogadom el, ha ön is jönnek látja és nekem semilyen áldozat nem nagy azért, hogy egyszer örökre oldala mellett lehessenek.

Életrendem egyszerű: reggel segíték takarítani, délelőtt a mamának főzni, délután varrok és kézimunkát végezek, este egy-két órát olvasok. Vasárnap délután szüleimmel elmegyek, vagy kézimunkával egy barátnőmhöz.

T, 1905 január.

Szívből üdvözli hű
Juliskája.

13.

Édes Dezsőm!

Sokáig gondolkoztam, megírjam-e elhatározásomat, mivel félttem, hogy megharagszik és annál nagyobb az örömem, mert látom, hogy nincs ellene.

Az a tudat, hogy van egy jó lélek, aki reám gondol és szívében hordja sorsomat, boldoggá tesz. Hogy is gondolhat ilyesmit, hogy öntől pénzértéket elfogadjak, amíg erős, egészséges leszek, mindig magam fogom szükségleteimet megkeresni. Meglepett, hogy bélyeget küldött, most az egyszer köszönöm a figyelmét, és kérem, máskor ne tegye azt, különben kénytelen lennék visszaküldeni.

Ha szüleim rokonaimra hallgattak volna, úgy már rég vállaltam volna állást, mert mindig azt tanácsolták; sokkal büszkébb vagyok, minthogy tőlük valamit kérjek. Szüleim nem kényszerítettek reá, de az ön beleegyezésével elfogadom. Reggel 8—11-ig és délután 2—6-ig leszek üzletben, havi fizetésem 15 forint.

K. Dezsőm, kérem, ne ajánljon pénzt, mert úgysem fogadnám el. Engem az a tudat boldogít, hogy mindenféleképp segíteni akar és tanácsot ad.

Ha tőlem függne, szívesen tanulnék cimbalmozni, ha abból a pénzből is, amit keresek, de nincs cimbalom, és annyi idő nem jut arra, hogy én menjek valahova órára, láthatja, hogy a legjobb akarral sem tehetném.

Lássa, k. Dezsőm, érdemes volt annyi gondot, tehát magára venni, hisz tudom, hogy kaphatna szép, művelt, gazdag leányt, nem mint én, ki mindennek ellentéte vagyok . . .

Kérem, hogy minden héten legalább egy pár sorral megörvendeztetne, hogy tudjam, jól érzi-e magát, különben aggódom hogy-léte miatt.

T, 1905 február.

Örökké szereti hű
Juliskája.

Nem voltam még oly szorult helyzetben, hogy kénytelen lettem volna valamit rokonaimtól kérni és ők soha nem gondoltak arra, hogy egyszer örömet szerezzenek nekem. B...ék kivételével, kik több ízben megmutatták szeretetüket. Boldogult apám fivére és anyám testvérei mind gazdagok, de régi dolog, hogy minél gazdagabb valaki, annál fősvényebb. Azt már rég megígérték, hogy ha férjhez mennék, mindennel bőségesen ellátnak. Mindig vágyódtam magasabb műveltség után, de rokonaim azt mondták, nem kell több négy felsőbb leányisk. osztálynál és most úgy sajnálom, hogy nem végeztem legalább tanítónőképezdét.

A negyedik felsőbb leányiskolából a póstához akartak adni, de fiatal voltam még, akkor kértem, hogy a kereskedelmít végezhessem, de szüleim a költségeket sokallották, így azután egy közeli varródába adtak.

Állásomban meg vagyok elégedve, napi teendőm az árúkat és hitelezéseket könyvbe vezetni és kivonatot készíteni.

Egyrészt szomorít az a gondolat, hogy segítsége nélkül nem teljesíthetem kívánságát, hogy zenét tanuljak, másrészt örömmel látom ebben szeretetének bizonyítékát, viszont ön is láthatja szerelmemet, mert elhatározásom ellen mégis elfogadom ajándékát, hogy mindkettőnk örömére cimbalmot tanuljak. Nem hittem volna, hogy valaha ilyen szerencsés leszek és igazán nem tudom, hogy háláljam meg jóságát.

Néztünk egy Schunda-féle cimbalmot, 120—140 forint. Egy kisasszonnyal beszélünk, aki a zárdában tanít, heti három óráért 8 forintot kér havonta.

Szeretnék valami tanulságos könyvet olvasni, amiből oktatást nyerhetnék és nem tudom, hogy milyent olvassak.

T, 1905 február.

Üdvözlöm és szeretem.

Levelével megszorított és a sírást sem birtam elfojtani, pedig ártatlan vagyok, mert se dacból, se más ok miatt nem írtam később, hanem mivel egész nap el vagyok foglalva és csak este írhatok. Ha mégis hibásnak tart, úgy kérem, legyen elnéző irántam és megígérem, hogy nem leszek többé oka elégedetlennek lenni velem.

A pénzt átvettem, fogadja legforróbb köszönetemet érte, az a

18.

Rosszul esik olvasnom, hogy búsul, hát hogy lehet most élet-
unt? Lássa, én csak akkor gondolnék a halálra, ha Dezsőmet
elveszteném, de így csupa jót remélek a jövőtől.

A pénzt és a könyvet köszönöm, az előbbi könyvvel mindjárt
beköttem, mert így hamar szétesik. A „Felfordult világ“ Jókaitól
nem sokat ér, azért nem is írom meg a tartalmát. Most kezdem a
„Mire megvénülünk“ regényét, ez érdekel és majd írok róla. Sze-
retném „Az új földesúrt“ és a „Magyar nábobot“ olvasni, de hiány-
zanak a könyvtárból.

T , 1905 április.

19.

Már nagy haladást tettem a zenetanulásban, sok gyakorlatot
és skálát átvettem. Kisasszonyom gyors haladásomért megjulmazott
avval, hogy egy szép magyar dalra tanított, amit husvétra pedállal
eljátszanék Dezsőmnek. De mivel nem jön, örömem semmivé lett.
Majd őszkor, ha együtt leszünk, éléneklek. Boldog vagyok, ha az
őszi lejövetelre gondolok, akkor majd elbeszélgetünk múltról és
jövőről és úgy-e, akkor minden szabad idejét nekem szenteli?

Kérdezi, nem haragudtam-e, hogy nem jön husvétkor? Hogy
is gondolhat ilyent, hogy én Dezsőmre egy percig is tudjak hara-
gudni, akit oly kimondhatatlanul szeretek, — kinek minden tettét,
tanácsát jónak látom. Igaz, hogy előbb búsultam, de k. levele olva-
sása után egész kedélyem átváltozott. Most belátom, hogy jobb így.

T , 1905 április.

20.

Minden nap epedve várom levelét, de hiába, ha tudná, mennyit
szomorkodom, úgy nem várokoztatna oly soká. De hogy is lehetek
víg, ha az, aki egyetlen reményem, ily soká nem ír, mintha el is
felejtett volna.

Folyton azon töröm a fejem, hogy mi lehet az oka hallga-
tásának. Talán megbántottam valamivel? akkor kérem, ne avval
büntessen, hogy két hétig hírt sem hallat magáról, hanem írja meg,
mi hibát tettem és én azt akkor soha többé nem teszem.

Talán azért várokoztat oly soká, mert én sem írok gyakran?
hát megígérem, hogy mostantól mindjárt válaszolok leveleire.

Egész nap el vagyok foglalva és mindent oly örömmel végzek
kedves Dezsőm kedvére. Sokat tanulok, naponként egy és fél órát

zenét gyakorlok. Múlt héten bátyám elutazott és anyám üzletben volt, és az ebédet én főztem. K. szüleim meg voltak elégedve. Kérek bánatos szívemnek mielőbbi vígasztalást.

T, 1905 április.

21.

Jól esik, hogy örömet szereztem a képpel és egy csekélységet viszonzottam kedvesemnek a sok figyelemért, amiben már részesíttét.

A nyakláncot a szívvel már rég kaptam születésnapomra és csak szokásból viselem. Higgye el, nincs olyan drága kincs, amit jobban öríznék, mint a gyűrűt, órát, láncot és ha sétálni megyek, mindig viselem. Hogy is kérdezhet olyant, hogy magánál kedvesebb ajándékozótól származik, van-e a világon nekem kedvesebb valaki, mint édes Dezsőm?

Igéretem szerint leírom a „Kis tündér“ regénynek rövid tartalmát: — — — — —

22.

Fáj az a tudat, hogy utolsó levelemmel akaratom ellen megbántottam és nincs nyugtom, amíg mindent jóvá nem teszek.

Biztosítom, hogy nem felejtettem el azt a levelet, amelyben nekem mindent megmondott és higgye el, hogy nem türelmetlenségből írtam, mert én várok, ha kell öt évig is, és ha muszáj örökké. Inkább azt akartam a kérdéssel megtudni, hogy javult-e már az egészsége. Ha szemembe nézne, úgy a lelkemből kiolvasná, hogy ártatlan vagyok és kérem bocsánatát. Őszintén biztosítom, hogy nem vagyok türelmetlen és nem érzek bizalmatlanságot sorsa iránt.

Ne higgye, hogy hamarébb tudnék felejteni, mert fiatalabb vagyok. Akit egyszer a szívembe zártam, azt örökké szeretem és életem végső pillanatában is Dezsőmre fogok gondolni. Annál inkább elkeserít, hogy oly könnyen megválna tőlem.

T, 1905 június.

23.

Kedves soraiból kiérzem, hogy kételkedik szerelmemben, ami nagyon fáj, mert ha lelkembe nézne, látná, hogy milyen rajongással gondolok reá. Nem találok szórakozást, ha néha szüleimmel elmegyek, nem érdekel, ha fiatalemberekkel beszélek, nem ismerek magamra, úgy elváltottam.

Nincs igaza, amikor azt mondja, hogy én legszebb éveimet feláldozom egy valószínűségért, mert áldozat akkor lenne, ha valaki kényszerítene reá, de így leküzdhetetlen vonzalom az, amely azt parancsolja, hogy kedves Dezsőmhöz hű legyek az utolsó pillanatombig.

Hogy is mondhatja áldozatnak azt, hogy várok? várok ameddig csak kívánja, mert Dezsőm nélkül nem élhetek. Ez az első és utolsó szerelmem és k. Dezsőm után nem tudnék mást szeretni és szerelem nélkül a világ minden kincséért sem tudnék férjhez menni.

Ha áldozatról lehet szó, úgy az az igazi áldozat, hogy szegény leányt vesz nőül . . .

Miért kér, hogy ha gazdag kérő jönne, ne utasítsam vissza; mit ér a pénz, ha nincs vonzalmam máshoz, nem a pénz tesz boldoggá, hanem az egymásiránti szeretet, és ha k. Dezsőm a legszegényebb ember volna, mégis örökké hű maradnék hozzá. — —

T, 1905 június.

24.

Utolsó levelében azt írta, hogy „holnap írok“ és azóta egy hét telt el és még mindig hiába várok. Ilyen elbánást érdemlek én? Úgy-e, már többször megígérte, hogy nem fog szomorítani és lássa, megint bánatot okoz nekem. Ha csak egy kicsit szeret, úgy mindjárt jóvá tesz mindent azzal, hogy rögtön ír, mert addig vigasztalhatatlan vagyok.

Most már a hülésem elmúlt és egészséges volnék, de most a szívem fáj, ami felülmúl minden fájdalmat és amit csak édes Dezsőm gyógyíthat.

K. versei örömet szereztek, egyikben égbéksínű szemről tesz említést, hát égbékszemű ideálja is van? vagy talán elfelejtette, hogy nekem milyen szemem van?

T, 1905 június 19.

25.

Fáj, hogy annyira elbúsítottam és szemrehányást teszek magamnak, hogy bánatot okoztam annak, kinek nemes lelkét boldoggá tenni leghőbb vágyam.

Ne higgye, hogy szemrehányást tenni volt célom a hívással, de aznap szívem oly lángoló szenvedéllyel vágyott utána, mint még soha. Életemet adtam volna, ha keblén lecsendesíthettem volna magamat. Csak akkor könnyebbült meg a szívem, mikor újra kér-

tem, hogy jöjjön. Később megbántam, mert eszembe jutott édesem figyelmeztetése, hogy ne hívjam, mert avval szomorítom.

Mai leveléből látom, hogy apám, bátyám ingerkedése bántotta meg és eléggé sajnálom, hogy azt megírtam. Vigasztalja meg az a tudat, hogy Juliskája érzi a szerelmét, és boldog, hogy ily nemes lelket a magáénak mondhat. Apám és bátyám ellen sokszor megvédelmeztem, de belátom, hogy jobb, ha ott hagyom őket, mert nem lehet az ő gondolkozásukat megváltoztatni. Ép mert én szebb célokat tűztem magam elé, nem tudok velük egyetérteni, ami sok keserőséget okoz nekem. Vágyódom egy eszményibb világba, mert csak ott érezhetem magamat boldognak, ahol a műveltség mellett a nemesebb gondolkozás, zene, ének ütötte fel tanyáját.

Apám nem szereti, ha énekelek, sem azt, ha olvasok, most meg nem nézi jó szemmel, hogy uszodába járok, nála mindez fölösleges. Mindig azt mondja, hogy nincs semmi haszna belőlem.

Lemondanék a mindennapi fürdésről, de mert olyan jót tesz a nagy hőségben, és mert Dezsőm így kívánja, inkább elviselem apám haragját, akinek a kegyeiből egészen kiesem.

T, 1905 június.

26.

Húgom ma elutazott; most örülök, hogy nem utaztam én is, mert nekem mindjárt nem tetszett, hogy egyszerre három vendégük legyen. De húgom annyira kért és nénim már másodszor meghítt, és nem mertem elutasítani, mert májusban is rossz néven vette, hogy nem fogadtam el a meghívást.

Bár nagyon hosszú idő októberig, de legalább addigra meglehetősen tudok cimbalmozni és öröme lesz Dezsőmnek a játékomban.

Örülök, hogy a húgomat felkeresi, meg lesz lepve, mert oly nagy mint én, habár három évvel fiatalabb.

Most olvasom „Az új földesurat“, nagyon érdekel.

T, 1905 július.

27.

Hála Istennek, hogy levelem kibékítette és sietett engem megvigasztalni.

Milyen szép, hogy még arra is gondol, hogy igazi vendégszeretettel fogadnak-e, amiről meg vagyok győződve, mert ha észrevenném, hogy terhükre vagyok, akkor nem is utaznék.

Köszönöm jóságát azért, hogy kész volna költséget is meg-
téríteni, de hogy gondol ilyent? A nagybácsimnak semmi költ-
sége nincs reám, ő örül, ha jól érzem magamat náluk.

Nem is képzelheti el azt az örömet, amit azon gondolatra
érzek, hogy pár hétig édes Dezsőmmel együtt lehetek. De nehe-
zemre esik az a tudat, hogy ha ott leszek, nem szólíthatom más-
kép, mint A úr! ami roppant idegenül hangzik és nehezen
fogok rászokni.

T 1905 július.

28.

Igaz, hogy rossz tulajdonság a nyugtalanság, néha leküzdöm,
de néha nem bírom; azért nem szabad rossz néven vennie, mert
ennek az az oka, hogy mindig azt írja: holnap írok és a holnap-
ból lesz egy hét és nekem azalatt ezer nyugtalan gondolat forog a
fejemben és keresem az okot, hogy miért nem ír.

Ha önnek jól esik, úgy nem bánom, ha a kékszemű ideáljá-
val osztoznom kell, csak a szerelmét őrizze meg nekem, abban nem
szeretnék a viláért sem osztozni senkivel. El is küldi az illető
szőke kis lánynak a verseit? ha igen, úgy inkább ne is mondja,
mert eddig azt hittem, hogy csak én részesülök e szerencsében.

„Két szerelem“ című verse gyönyörű, csak nem tudom, hoz-
zám szól-e, azért nem merek vele örülni. Ebből és a többi költe-
ményeiből látom, hogy mennyire szereti a hazáját, ami nekem
nagyon tetszik.

T 1905 augusztus.

29.

E napokban kaptuk e kártyát nagynénimtől és mindjárt elkül-
döm, hogy meggyőződjék róla, mennyire hívnak. De én most nem
utazhatok, mivel k. anyám mégis elmegy apámmal pár napra
Szombathelyre és addig nekem kell a háztartást vezetnem. Azalatt
egy unokanővérem itt lesz, akivel majd együtt szórakozunk.

Ha a jó Isten megsegít, akkor 18—19-én utazok. Születés-
napomra szüleim egy zeneszékkal leptek meg, amit eddig nehezen
nélkülöztem.

Írjon mielőbb, mert azután úgy is fel lesz pár hétig mentve
a levélírástól.

T 1905 augusztus.

Szerencsésen hazaérkeztem, k. anyám öröme kicsit megvígasztalt; hogy mennyire fájt a szívem a búcsúzásnál, azt le nem írhatom, kivált mikor karjaiban tartott, azt hittem, a szívem meghasad arra a gondolatra, hogy most egy időre válnunk kell; és egy szót nem tudtam kiejteni az ajkamon. Óh, mily boldog voltam, mikor fejemet a vállára hajthattam, a mennyországban éreztem magamat; miért is múlik el az ilyen gyönyörteli pillanat?

Russzul esett biztatni, hogy menjen, de féltem, hogy nem bírom tovább, és sírva fakadok, pedig tudom, hogy Dezsőkém mennyire nem szereti a könnyeket. De mikor lefeküdtem, alvás helyett jól kisírtam magamat.

Remélem, ha a rendes foglalkozásaimba belejövök, újra be nyugszom abba a reménybe, hogy nem hiába küzdünk egymásért.

Orsováról P.....néval utaztam és leányáról és Sz.... Irénkéről kezdett beszélni, hogy hány udvarlója van a Sz.... leánynak, akik között magát is felsorolta és azt is mondta, hogy a leány avval dicsekszik, hogy maga verseket dobál be neki az ablakán és hogy a maga versei mind neki szólnak. Én hallgattam, mintha magát nem ismerném, de rosszul esett ezekről hallanom, éppen mikor a szívem az átélt boldog érzésekkel volt tele.

De se baj, ami elmúlt, azt megbocsátom, de remélem, most már nem ad alkalmat arra, hogy dicsekedhessen vele, hogy maga egyik tisztelője. Fogadja mégegyszer legforróbb köszönetemet a sok kedves figyelemért, amelyben ottlétemkor részesített. Gondoljon örömmel vissza az eltöltött boldog estékre, úgy mint én, és írjon mielőbb.

T....., 1905 szeptember 18.

Sajnálom, hogy bánatot okoztam a szótlán búcsúzással, de annyira meg voltam hatva, hogy egy szó kiejtése után elkezdtem volna zokogni és talán könyörögtem volna, hogy ne engedjen elutazni, hanem tartson örökre közelében, és így inkább hallgattam, nehogy a maga szívét is elkésérítsem.

Magam sem hittem, hogy oly borzasztó nehéz lesz elválnom Dezsőtől, és csak akkor láttam, mennyire összeforrt a mi szívünk.

Hogy mily örömem volt a gyönyörű csokorral, azt le nem írhatom. Oly jól esett látnom, hogy mindenben örömet szerez

nekem és nem tudom, viszonzozhatom-e egykor édesemnek azt a sok figyelmet, amiben már eddig részesített. — — — — —

T 1905 szeptember 24.

32.

Hogy lássa, milyen örömmel teljesítem a kívánságát, mindjárt hazajövetelem után kértem k. anyámat, hogy engedje levéttetni magamat; remélem, tetszeni fog a kép. Oly boldog voltam mellette, hogy azt hittem, sosem lesz vége a boldogságnak. — — —

Kívánságára leírom a munkarendemet. A jó Isten látja, mennyire törekszem, hogy elérjem azt a célt, ahogy k. Dezsőm szeretné; ha talán van kifogása életbeosztásom ellen, úgy írja meg és úgy fogok tenni, ahogy mondja.

K. szüleimnek nem szoltam, hogy megígérte, hogy írni fog, de sajnálom, hogy nem ír, és nem tudom annak okát elképzelni. Hát oly nehezére esik egy pár sort szüleimhez intézni? Hát nem érdemlik meg azt tőlem?

T 1905 szeptember.

33.

Nagyon örülök, hogy a regény leírását megdicsérte és remélem, hogy iparkodással mindent el fogok érni, amit Dezsőm tőlem vár. Köszönöm figyelmeztetését az íráshibák miatt, majd máskor vigyázok.

Szép ábrándot tanulok most: Lavotta első szerelmét. Sajnálom, hogy zokon vette, mert oltalmazómnak mondtam, nem gondoltam én azt úgy, hanem ha az élet nagyobb veszélyei fenyegetnének, vagy nagyobb csapás érne, akkor megvédne, úgy viszont én is. Ha az életet nem is ismerem annyira, mégis tudom, hogy nem lehet mindig mellettem és nem hiszem, hogy komolyan gondolta azon megjegyzését, hogy minden légyzűmmögésre mamám kötényébe kapaszkodom. Biztosítom, hogy minden helyzetben lesz annyi erélyem, hogy magamat megvédhessem, de mit tehetek arról, ha kinézésem olyan, mintha nem volna bennem semmi önállóság, pedig van, csak maga irányában nincs, mert magával szemben csak engedelmes vagyok.

Köszönöm, hogy szüleimnek írt, evvel is, mint sok mással megmutatta hozzám való szeretetét.

T 1905 október 16.

34.

Valahányszor a tollat kezembe veszem, hogy kedvesemnek írjak, érzem, mennyire eltöltik szívemet a legkülönbébb érzelmek.

Mint mikor a patak elzárt zsilipjét hirtelen megnyitják és a visszartartott hullámok özöne zúdul alá, úgy tör elő szívemből is az érzelmek tömött raja. És mégis, ha kifejezést akarok az érzelmeknek adni, a toll tehetetlenül áll kezemben, szót alig találok. Sok mindent szeretnék egy fogalomba szorítani, ami kifejezné mindazt, amit szívem, lelkem sugall, egy szót, amely elmondaná, mily lángholó szívvel epedek utána. Ilyen egy szó nincs, és sok száz sem fejezhetné ki azt.

Belátom, milyen szükséges minél több műveltség, hogy közelebb jussak Dezsőmhöz és megértessem magamat vele.

Csak azt ne mondja, hogy nem bánja, ha félévet él is, csak egyszer szívére zárhatna, hát nem sajnálna engem árván itt hagyni? Hisz azután Juliskája csak élő halott volna.

Mi az oka búsulásának?

Hogy lássa, mennyire törekszem tudásomat bővíteni, szereztem egy költészettant, irálytant, egészségtant és történelmet, és mindből olvasgatok.

A cimbaliskolából a harmadik füzetet gyakorlom, és annyira előrehaladtam, hogy most már képzetesebb tanítót kell keresni.

„Az Atlasz család“ regényt Csiky Gergely írta. Rövid tartalma a következő: — — — — —

T 1905 október 21.

35.

Egy hete, hogy leveletem és kártyámat küldtem és azóta várom hiába a válaszát.

Igazán nem tudom mire vélni hallgatását. Talán rosszul van? amitől a jó Isten mentsen meg. A bizonytalanság és az aggodalom kétségbeejtenek. Úgy el vagyok keseredve és még hozzá el kell rejteni bánatomat és nevetős arcot kell mutatni, hogy ne sejtse senki búsulásomat.

Sírnom kell, mert csak így könnyebbül meg a szívem, most legjobban meghalni, mert látom, k. Dezső nem gondol arra, hogy mily dobogó szívvel várom a postát és folyton csalódva.

T 1905 október 29.

36.

Megsejtettem betegségét és azért voltam úgy elkecseregvedve, hogy nem tudom mi baja, és én oly messze vagyok tőle. Nagyon fáj az nekem, hogy akiért élek-halok, az beteg és én nem lehetek

mellette, hanem idegenek között elhagyatottan szenved. Írjon édesem hogylétéről.

Most, mivel tudom, hogy beteg, legjobban szeretnék odarepülni és keblére borulva vigasztalni, de sajnos lehetetlen, és habár nincs lázam, oly fájdalom gyötör, amely kínzóbb a láznál és könnyeket csavar a szememből a Dezsőm utáni vágy.

Vigasztalja magát kedvesem az, hogy Juliskája egészségesen vagy betegen, holtig rajongó szeretettel fog csüggni rajta!

T 1905 október 31.

37.

Hálát adok a jó Istennek, hogy egészsége helyreállt. Csodálom azon kijelentését, hogy maga az oka boldogtalanságomnak; csak úgy édes a szerelem, ha az embernek öröme és bánata is van. És ha tudnám, hogy életem csupa bánat, ha sorsunk útja csupa tövis, és azok vérig sebeznének, akkor sem mondanék le arról, aki nekem mindenem és aki nélkül elvetném az életemet. Ne mondja nekem többé, hogy boldogtalan vagyok, azt magam ítélném meg legjobban, és én érzem, hogy amíg Dezsőmet enyémnek mondhatom, addig a legboldogabb leszek.

A pénzt hálás köszönettel megkaptam, édesem, minek küldött annyit, hisz az előbbi pénzt sem adtam még ki?

Most kezdem Bánk-bánt olvasni. Jól esik elismerő dicsérete, hogy stílusom javult és magyarosodott, nagyon iparkodom. Kérdésére bevallom, hogy nem az én gondolatomat használtam fel, e szép hasonlat, ami Dezsőmnek feltűnt, levelem írásakor jutott eszembe, hogy M. Schwarz „A nemes leánya“ című regényében olvastam. Mivel kitűnően beleillett a levelembe, felhasználtam, de csak az első körmondat van a regényből, a többi az én gondolatom, amelyek nélkül az első mondatot sem használhattam volna fel.

Avval nem elégszem meg, hogy testvérkéje legyek örökre, mostanáig az voltam, de ha az akadályok elsímulnak, úgy élet-társa akarok lenni, aki mindenben segítségére van, és osztozik bánatában, örömében.

Vasárnap „Aranyvirág“ operettnél voltam, zenéje szép. Emlékszik, a húgom énekelt belőle azokon a boldog estéken, amikor azt hittem, hogy mindig úgy marad már. Az „Aranyvirág“ tartalma:

Még legutóbbi rózsaszín levelére gondoltam, amikor mai leve-

lét aggódva nyitottam fel, mert eszembe jutott, amikor azt mondta, hogy fehér levélpapíron csak akkor ír, ha rossz hangulatban van, és hála Istennek, nem volt okom aggódni. Hogy mily boldoggá tett a levél tartalma, azt leírnom lehetetlen.

T, 1905 november 3.

38.

Egy hete, hogy sorait epedve várom, de semmi életjel, és aggodalommal gondolok arra, hogy megint beteg, mert csak akkor szokott ennyire késni. Én az egész idő alatt oly mélabús hangulatban vagyok, mintha sejteném, hogy sokat szenved.

Mért nem lehetek egyszer édesem helyett beteg? nem volna oly kínzó fájdalmam, mint így.

Előbbi levelében kér, hogy ne aggódjak, ha levele néha késik is; könnyűnek képzelem azt, megpróbáltam, erőszakkal leküzdöm aggodalmamat, de hasztalan. Legalább pár szóval adjon hírt magáról annak, aki éjjel-nappal lesi a tudósítást hogylétéről.

T, 1905 november 10.

39.

Meglepetésemre azt veszem ki leveléből, hogy már vasárnap írt nekem és úgy valószínűleg elveszett a levél. Nincs semmi bajom, és hogy gondolhat olyat, hogy én kissé megfejtkeztem róla, mikor Dezsőm iránti szerelmem vezérel minden lépésemben.

Múlt éjjel a karácsonyi együttlétünk megjelent álmomban és oly boldog voltam, amíg a rideg valóra nem ébredtem.

Szeretném, ha megrendelné az „Új idöket“ vagy „A Hét“ folyóiratot. Barátnőmnél olvastam, szép regények, költemények és egyéb dolgok vannak benne. Vagy talán jobb volna valamilyen ujság? mert nálunk csak német ujságot vesznek.

T, 1905 november 11.

40.

Alig hiszem, hogy vasárnapi levele előkerülne, amit igazán sajnálok, úgysis ritkán ír és nekem minden egyes levele drága, lám és e kevésből is elvész egy.

Hogy juthat egy percre is olyasmi az eszébe, hogy elhidegültem iránta? soha, míg e szív dobog! A sors nemcsak magának, nekem is jót tett. Ha az volna a büntetésem a sorstól, hogy magával egyesített, azt örömmel viselem, bár szenvedése közben is megmutathatnám, hogy boldogsággal viselem e büntetést.

T, 1905 november 14.

41.

Megbántott avval, hogy kérdezi, segített-e valaki Bánk-bán leírásában, hát olyan tudatlannak tart engem? Szüleim és egyik bátyám alig értenek valamit magyarul, a fiatalabb mostohabátyámmal pedig nem beszélek, hát ki segített volna? Csak van annyi önérzetem, hogy ne alázzam le magamat és valakinek a segítségét kérjem. Ha valamihez nem értek, őszintén megvallom, mert ha más gondolata után írom, csak az én károm.

Megszomorít, hogy oly kevés bizalma van hozzám, legjobb lesz, ha ezentúl nem is írom le az olvasott mű tartalmát, mert úgyszólván kételkedik abban, hogy valamit helyesen megértek.

Hogy miért vagyok néha szórakozott, figyelmetlen? Nem szabad az egyszer rossz néven vennie, hogy az voltam. Először egy hétig semmi hír és mikor valahára megjött a levele, megtudtam, hogy beteg, azután egy hétig nem kaptam életjelt Dezsőtől és teli aggódó fájdalommal írtam leveleimet, csoda-e, ha szórakozott voltam?

Képzelve magát a helyzetembe, ha sejtené, hogy fekvő beteg lettem, nem volna szórakozott a levélírásnál?

Gounod „Faust“ operájából egy áriát tanulok mostan. A folyóiratokat köszönöm. Barátnőmmel, akinél e lapokat láttam, minden héten összejövünk. Együtt jártunk a felsőbb leányiskolába, csakhogy ő még tovább tanult.

Nagyon megbántotta önérzetemet, de szerelmem sokkal nagyobb, minthogy egy percig is tudnék rá haragudni.

T 1905. november 18.

42.

Epedve várt levelét megkaptam és sajnálom, hogy utolsó levellemmel nem szereztem örömet Dezsőnek, de biztosítom, hogy én csak magamat igazolni akartam abban.

Nem haragszom, amit tesz vagy kíván, azt jónak látom és jól esik oktatásait olvasnom; boldoggá tesz, hogy van, aki arra gondol, hogy belőlem művelt nő legyen. Látom, mennyire fárad, tanít és evvel szerelmem csak fokozódik. Szavait nem vettem dorgálásnak, csak az bántott, hogy levele oly rideg, egy kedves szót nem intéz hozzám.

Szüleim a zenedében voltak és a zongoratanár vállalja a cimbal továbbtanítást. Holnap anyámmal odamegyek, hogy a tantervet megbeszéljük.

Olvasta édesem az „Új Időkben“ a verseket, mielőtt elküldte? Olvasta Sz. Szász Domokostól a „Vers“ című párbeszédet? Rövid tartalma:

Éva levelet kap szerelmesétől és egy szép verset. A leány örül a költeménnyel és ő is próbál verset írni, hogy Pált megörvendeztesse. De nem sikerül valamit is összehoznia, utoljára sírva fakad, az összefirkált papírost eltépi és azt mondja: Tudom, Pali megbánja még, hogy megszeretett ilyen kis libát.

Ezalatt jön Pál és megtudja sok faggatás után, hogy Éva verset akart írni, de nem sikerült. Pál kérdi, akarja-e, hogy együtt írjanak verset, amibe beleegyezik és azután csókolózva Pál többek közt ezt mondja:

A legszebb verset nem papíron, de édes égő rózsaszirmon ajkadra írom! S ha el is röppen, újra kezdjük, sohsem lesz vége, mert szeretjük örökre egymást!

Erre Éva boldogan:

Oh hogy szeretlek, édes Pálom! Csak egyre kérlek, megteszed? Igérd meg édes, hogy ezentúl csak . . . együtt írunk verseket!

Azért idézem ez utolsó szép gondolatokat, mert azt akarom, hogy a költő szavait olvashassa. Mennyire hasonlít Évának szíve-érzése az én szerelmemhez, mintha csak én éltem volna mindazt át.
T 1905 november 23.

43.

Kedves levele boldogító megkönnyebbülést hozott és olyan jól esik tudnom, hogy haladásommal kielégítem. Mennyit tanulnék én magától édesem, ha olvasva, beszélgetve, naponként együtt lehetnénk. Mért nem említi, hogy eljön-e karácsonykor? Pedig én már számolom a napokat.

A zenedében eljátszottam próbára egy darabot, mire a tanár megdicsért, csak a zenei képzettségem hiányos. Még három leánnyal tanulok együtt és előnyös, hogy azoknak a játékát is hallgatom, mivel abból is tanulok.

Eltalálta, a maga kis libája is bajlódott verseléssel és el is tépett néhányat, de egy megmaradt és ha nem is jó, de meg lehet érteni belőle az érzéseimet. Leírom, hogy örökre meglegyen, ha néha kételkedik őszinte szerelmemben.

Fáj a kétkedésed,
Ugyan hogy ne fájna;
Hiszen te vagy, te vagy
A szívemnek álma.

Fáj a kétkedésed,
Mind hiába zengem:
Szeretlek, szeretlek,
S te nem bízol bennem.

Fáj a kétkedésed,
Csak azért fáj; – néked
Valaki már ott járt
Hited szép kertjében.

T 1905 november 29.

44.

Ma volt első zeneórám és két hétig minden nap lesz órám, hogy a zeneelméletet utána tanuljam, amiben a többiek már előre vannak. A tanár magától ígérte, hogy törekedni fog minél alaposabban tanítani, mert látja, hogy tehetség van bennem. Azt akarja, hogy egy év múlva nála tanítsak kezdő növendékeket, amivel sok pénzt kereshetek.

Többször van a vigadóban koncert, ahol az ügyesebb növendékek működnék közre s már most mondta, hogy a jövő koncerten én is játszani fogok.

T 1905 december 2.

45.

A „türelmes“ és „megbocsátó“ szokat azért húztam alá mult levelemben, mert eszembe jutott az a levele, amelyben haragudott az íráshibák miatt és figyelmeztetni akartam arra, hogy a szerelem néha türelmet is kíván, kivált nálam, aki azelőtt alig olvashatott és amit eddig elértem, azt Dezsőmnek köszönhetem.

A zenedeigazgató ma újra megdicsért és kérte, hogy fogadjam el a jövő évben a leányok oktatását. Ha nem látna tehetséget bennem, akkor nem tenne ilyen ajánlatot. Az első koncert februárban lesz és addigra én bátran játszhatok a nyilvánosság előtt.

Ha közel lett volna, a mai levelét forró hálás csókokkal viszo-
noztam volna. Igaz, nincs okom búsulni, de néha elfog a szomorú-

ság, mert a vágy édesem után tesz bússá. Mit ér az, ha a szüleim szeretnek, de ha az, akiért élek, oly messze van tőlem, lemondanék sok mindenről, csak már mellette lehetnék.

Majd meglátja édesem, ha egymáshoz segít az Ég, sohasem lesz rossz hangulatban, mert én leszek az, aki felderíti az életét és homlokáról lecsókolja a gond ráncait.

Még csak két hét választ el karácsonytól!

Örülök, hogy felkeresi hűgomat és szívesen megengedem, hogy testvéri csókot adjon neki.

T, 1905 december 9.

46.

Elszorui a szívem, olvasva, hogy mennyit kell szenvednie. Csak ott lehetnék nehéz óráiban!

Arra ne gondoljon, hogy jót tett-e velem a sors, vagy nem; én hálát adok az égnek, hogy oly áldott, nemes szívhez kötött és mindennapi imám, hogy minél előbb élvezzük együtt boldogságunkat.

Ha tudnám, hogy mindig beteg lesz és nem lenne más feladat, csak Dezsőmet gondozni, azt is örömmel tenném, csak együtt legyünk, mert nekem nem kell más, lemondok jólétről, szórakozásról, mindenről, csak együtt lehessenek avval, akit kimondhatatlanul szeretek és aki nélkül a legboldogtalanabb lennék.

Eloolvastam Kisfaludy K. „Kérők“ vígjátékát, de nem írom le a tartalmát, mivel úgyis ismeri.

T, 1905 december 16.

47.

Kedves leveléből megtudtam, amit már sejtettem, hogy nem jöhet karácsonyra és annál szomorúbb vagyok, mert tudom, hogy betegsége akadályozza.

Boldoggá tett volna jövetelével, de mégis készséggel mondom le róla azon reményben, hogy egy héttel később csak látjuk egymást.

Erős akarattal küzdök a szomorkodás ellen, — zenében, olvasásban keresek vigaszt, csak hogy kedvesemre hallgatva, ne búsuljak, de néha, ha magam vagyok, kitör belőlem a fájdalom és az én lelkem is beteg ilyenkor, együtt szenved egyetlen jó galambommal, akitől oly nagyon messze vagyok.

Csak néha vannak ilyen keserves óráim, különben jókedvű vagyok és a jó Istenbe vetett bizalmam megvigasztal, amit Ő rendez, az bizonyosan jól van.

Arról nyugodt lehet, hogy elnéző leszek, ha kell, leveléről is lemondok, amikor nem bír írni és ha a sok írás ártalmára van, megelégszem egy-két sorral, csak lássam a keze írását.

Kérem édesem, ne bánkódjék miattam, ne vádolja magát, jót tett-e velem vagy nem, vagy mert nem jöhetett karácsonyra; nyugtassa meg az a tudat, hogy én áldom a gondviselést, hogy Dezsőm karjaiba vezérelt.

Édes Dezsőm elhalmoz a sok kedves ajándékkal és én nem tudom e sok örömet eléggé meghálálni. Örömkönnyek közt tettem az aranyláncot a nyakamba, hogy azt holtomig viseljem, majd élőszóval tolmácsolom forró köszönetemet. Úgy-e, a jó bonbont is azért küldte, mert tudja, hogy szeretem az édességet? — — — — —

T, 1905 december 23.

48.

Ha lehet, jöjjön a déli vagy reggeli vonattal, azért mert akkor apám és bátyáim nincsenek itthon. Míg ha este jön, akkor mind itthon vannak és alig beszélhetünk egymással valamit. Irja meg édesem, mikor jön, mert én akarom az ebédet elkészíteni. Apám majd várni fogja az állomáson.

Ne haragudjon édes, ha néha fáj a szívem, ez csak a szerelmi vágynak a jelképe, de azért kimondhatatlanul boldog vagyok, hogy Dezsőm szeret. Csak az az óhajom teljesüljön, hogy mellette lehessenek, akkor a boldogságomat szemem ragyogásából látni fogja és maga édes, sohasem lesz rosszkedvű, mert felvidítja az, aki végtelen rajongással szereti.

Ha mellette leszek, nem lesz okom bánkódni, de távol attól, akiért élek, hiába jólét, hiába mulatság; a szívem csak odahúz a párjához, még ha tudná, hogy csak nyomor és csapások várnak is reá.

Érzem, hogy az a távolság, ami lelkünk között volt, minden nap kisebb lesz; már nem vagyok egészen tudatlan. Azáltal, hogy folyton tanulok, lassan-lassan betöltöm azt az űrt, amely bennünket különválaszt egymástól. Ezért szeret édesem mindig jobban és én nem vagyok már olyan érdemetlen a szerelmére, mint azelőtt.

Azt ne mondja, hogy ez a legszebb szaka szerelmünknek, mert különben azt kell hinnem, hogy maga jobb szereti, ha távol vagyunk

egymástól. Az igazi boldogság az, ha két egymástszerető szív együtt lehet örökre. Lássá, Petőfi hány versében énekel boldogságáról, feleségéről, miért van olyan kevés bizalma a jövőhöz?

T, 1905 december 27.

49.

Ha otthonról nem írhatja meg, melyik napon jön, legalább a szállodából mindjárt érkezése után értesítsen jöttéről, hogy k. mamám előkészületet tehessen az ebédhez.

Arra édes Dezsőm ne is gondoljon, hogy elrepül a szerelmem, ha rossz színben látni fogom, mert sokkal erősebb, minthogy akármi képes lenne kitépni azt szivemből. — — — — —

Az újév alkalmából szívből kívánom, hogy a jó Isten hallgassa meg minden óhaját és sokáig éltesse egészségben mindkettőnk örömeire. Nekem meg azt kívánom, hogy jövőre már együtt töltsük el a karácsony és újév ünnepét.

T, 1905 december 31.

50.

Bár tudnék én is verset írni, hogy lefesthetném mindazt, amit szivem érzett, mikor közelemben volt és azt a borzasztó elhagyatottságot, mikor itthagytott.

Mily örömmel vártam azt a pillanatot, hogy a rám sugárzó kormos szemébe nézhessek és mikor vállaira hajolva, ölében ülve hallottam szive dobogását, azt hittem, a világ minden boldogsága énbennem van, és hogy örökké tart e boldogság. Ne csodálja édesem, ha nem tudtam semmit mondani, közelléte annyira megvarázsolt, hogy beszélni sem birtam.

Mikor este elment, oly árvának éreztem magamat, az életemet adtam volna érte, ha vele mehetek; de a lelkem elkísérte útjában és álmomban megjelent édesem.

Lassan megvígasztalódom; mulasson, szórakozzon és néha írjon annak, aki oly epedve várja kezeírását.

T, 1906 január 8.

51.

K. levele és k. húga sorai kimondhatatlanul jól estek szivemnek, szép, hogy testvérei oly szeretettel gondolnak reám, biztosan

maga mondott sok szépet rólam. Én is szívembe zárom kedveseit és törekedni fogok, hogy szeretetüket kiérdemeljem.

Szorgalmasan játszom, tanulok és dolgozom és reménnyel gondolok a viszontlátásra.

T 1906 január 9. ☑

52.

Levelének egy része örömet szerzett, de ha rossz hangulatára gondolok, akkor remegés fog el, mert attól tartok, hogy az orvos rontotta el a kedvét. Lázás aggodalommal gondolok arra, hogy . . . sohsem lehetünk egymáséi, vagy talán azt mondta, hogy pár évig kell várunk? ez még fél vigasz volna nekem, mert én várok kedvesemre, ha kell, életem utolsó pillanataig, csak ne kelljen lemondani Dezsőmről, aki már avval is boldoggá tesz, ha szemeibe nézhetek.

Nincs egy perc, amelyben ne gondolnék az együtt töltött napra, mily boldog voltam, mikor átölelve tartott, mikor csókoltuk egymást; úgy fáj, hogy nem lehetek már egészen vele, nem bánám, ha életemmel kellene fizetni rövid boldogságomért, csak hogy egészen imádott galambomé lehessenek.

És maga édesem, még bánja, hogy szeret, hát miért? oly kevés reménnyel gondol a jövőbe, azt hiszi, nem fogom tudni boldogítani, vagy mert beteg? Már annyiszor kértem édesem, ne bánkódjék miatta, azért örökké szeretni fogom. Nem bánám, akár milyen beteg, csak enyém legyen. — — — — —

Oh Istenem! miért nem tárhatom ki a szívem, lelkem, hogy látná, mily lángolóan vágyódom utána. — — — — —

T 1906 január 12. ☑

53.

Tegnap borzasztó fejfájásom miatt nem írhattam. Mai k. soraiból kiérzem forró szerelmét, amivel napsugárként érintette a szívemet. A szomorúság eltűnt, felvidultam édesem írásától. De félek, hogy e lelkiállapotom nem lesz tartós és ismét visszaesem a búskomorságba.

A „Bánk-bán“ operánál voltam tegnap; Katona József drámája után Egressy Béni írta az opera tárgyát három felvonásra. Sokban eltérő és rövidebb az eredeti műnél. — — — — —
De különben az egész megható szép volt. Erkel zenéje magával

ragadott; szép volt a magyar zászlótánc, a körmagyar; a lágy magyar dallamok könnyekig hatottak a lelkemre. Felejthetetlen szép este volt, amely édes mámorba ringatott, szinte más, boldogabb világban éreztem magamat. Tudja édesem hol? . . .

Váradi A. „Charitas“ drámájának tartalmával megismertetem Dezsőmet, hogy megítélhesse, helyesen fogtam-e fel az eszméjét:

T, 1906 január 14.

54.

Oh mily szomorú napom volt tegnap! Mikor a képes lapra frott versét olvastam, mintha kést szúrtak volna a szívembe; azt hittem, hogy e naptól kezdve elvesztettem Dezsőmet. Elkeseredésemben minden rosszra gondoltam és remegtem a holnapi levelétől. Annál keilemesebben hatottak reám k. megnyugtató sorai. Balzsam volt k. levele a szívemre, mert evvel éreztem páromat visszanyerni, akit már elveszettnek gondoltam.

Biztató szavait olvasva, lecsendesedtem és most már remény-nyel várom a viszontlátást.

Tegnap voltam Verdi „Traviata“ operájánál. Nagyon szép a zenéje. A cimbaliskolában levő kis Traviata-részletet mindjárt magam betanultam. Kedves nővérét üdvözlöm . . .

T, 1906 január 15.

55.

Nem értem, miért zavarná a jövőre való gondolás a mostan boldogságunkat? A jelenben való boldogságom csak akkor teljes ha a jövőtől ugyanazt remélem. A mostani boldogságom csak addig ragyogó mint a nap, amíg mellette vagyok, azután a távolság felhője elhomályosítja. De a jövőtől az örök együttlét boldogságát remélem és ez istenes boldogságot csak úgy érem el, ha minden erőmmel tanulok, hogy szellemünk éppoly egyenlő legyen, mint a szerelmünk.

Boldogan várom azt a percet, amely imádott Dezsőm karjai közé vezet.

T, 1906 január 18.

56.

Mily mámoros a fejem és mily borzasztó nehéz a szívem! Jó Ég, milyen rövidre szabta ezt a boldogságot! Minden erőmmel küzdöttem, hogy ne lássa bánatomat, pedig úgy éreztem,

mintha a szívem megszakadna és mikorra egyedül maradtam, kitört belőlem az elkeseredés, hogy Dezsőtől el kellett válnom hosszú, hosszú időre.

Olyan boldog voltam közelében, még most is alig tudom elhinni, hogy elutazott, még mindig várom, de hiába, nem jön.

Hogy mily istenies meleget éreztem karjai között, azt képtelen vagyok leírni, és növelte a boldogságomat az is, hogy k. anyám előtt nem titkolta irántam érzett szerelmét. Jól esett az is, hogy otthoniasabban érezte magát nálunk, mint ezelőtt.

— — — — — Pihenjen édesem és különösen este ne írjon semmit. Én pedig beletörődöm a változhatatlanba és újra hozzálátok a tanuláshoz és munka közben észre sem vesszük, hogy egy év elreptül. — — — — —

Úgy-e nem haragszik, hogy levelemmel már is háborgatom, de szívem-lelkem úgy kívánja . . .

T 1906 január 27.

57.

Hallgatásáról ítélve, rossz hangulatban lehet, pedig mennyire vágyom kezeírására!

Mikor az úton írt versét elolvastam, könnyes szemmel gondoltam a felejthetetlen kedves órák boldog csókjaira. Mikor azt a blúzt felvettem, amelyikben annyiszor karjaiban tartott, éreztem édesem illatát és ez pillanatnyi mámorba ringatott; hanem tündésemből ébredve, a rideg való állt előttem. De van hitem, hogy a jó Isten megsegít.

Hétfőn „A kis szökevény“ operettnél voltunk. A zenéje közismert kedves könnyű zene.

Sokszor nézem a rózsáimat, azok is velem éreznek; amíg Dezsőm itt volt és víg voltam, a rózsák frissek voltak, most hervadnak. Írjon édesem hosszú-hosszú levelet érte epedő párjának.

T 1906 január 31.

58.

Ma valahára megjött a levele. Lám édesem, én nem várokotatom, de maga csak akkor ír, ha könnyű hangulatban van. Miért oly gyakran rosszkedvű? Ha bánat nyomja a szívét, miért titkolja előttem? . . . Talán a jövőre való gondok elkedvetlenítik? A pénz nem gond, majd ha kell, én is segítek zenetanítással . . . Nekem legfőbb vágyam, hogy egészsége helyreálljon és egymáséi lehes-

sünek, ez a remény a vezércsillagom, másra nem gondolok, mert ha egymáséi lehetünk, akkor minden könnyű lesz.

Boldoggá tesz, hogy haladásommal kielégíttem, sohasem tudom e szellemi kincset eléggé meghálálni, csak most érzem, milyen más az ember, ha tanultabb. — — — — —
Eddigi műveltségemet Dezsőmnek köszönöm és igaza van, ha e tekintetben sokat vár tőlem.

Milyen közös honra gondolt édesem, a túlvilági honra, vagy a családi fészünkre? ezt igazán nem értem, hogy gondolja.

A kazáni képet nézem és a kazáni együttlétünkre emlékezve, összehasonlítom azt a legutóbb együttöltött napokkal és önkéntelenül megérzem, hogy mennyivel boldogabb voltam most, mint akkor, pedig akkor is csókolt, mint most. Pájóttam, mi ennek az oka, az, hogy most már kisebb a lelki távolság közöttünk.

Beszélt már a húgommal és mikor? Oh, de szeretném, ha Temesváron lehetne, sokat tanulnék hallomás után édes galambtól.

T, 1906 február 4. ☑

59.

Minden rózsás színben tűnik fel nekem, ha édesemtől valami hírt kapok. Ha tudná, mit érzek, amikor sorait olvasom; most is örömkönnyek közt csókolom kezevonását.

Mikor oly boldogan ültünk egymás mellett és én kértem, hogy írjunk egymásnak minden nap, maga azt mondta, az sok. Akkor én is helyesltem, de most, hogy távol van tőlem, mégis vágyom minél többször hírt kapni Dezsőtől. Ezentúl nem is várok válaszáig, hanem mikor a szívem megkívánja, írok, hogy legalább szellemileg minél többet érintkezzünk.

Higyje el Dezsőm, hogy multkori soraimat nem gyanakvásból írtam. Mikor kételkedtem csak egy szavában is? Minden szava cselekedete, akarata szent előttem.

Most „Fortunió“ Offenbach operettjének egy részletét tanulom. Az első cimbaliskolát újra átvettem, most látom, mennyivel alaposabban tanítanak a zenedében. Holnap lesz az első énekórám. Márciusban lesz a koncertünk. Gounod „Faust“ keringőjét fogom betanulni.

Megfogadtam, hogy ezentúl nem titkolom el, ha bánat vagy öröm ér. A napokban írt nagynéném, hogy édes Dezsőkém felkereste és most sokkal barátságosabb volt mint máskor, de egy-

úttal kérdezte, hogy mikor lesz az esküvőnk. K. anyám azt felelte, hogy maga még nem tudja meghatározni, hogy mikor lehet. Ma megint írt, kérdezi, miért halasztjuk oly soká, ő azt hitte, legkésőbb a télen lesz, és mindjárt kijelenti, hogy húgomat csak őszig tartja ott, mert már elég szomorúságot és kellemetlen órákat szerzett neki. Gondolhatja, mily kellemetlenül érintette anyámat e váratlan hír és mennyire szomorkodik miatta, mert nem tudja, mit kezdjen vele.

T 1906 február 8. ☐

60.

Mióta énekórát is veszek, mindennap van órám és jól be kell osztani az időt, hogy háztartásra, zenegyakorlásra, kézimunkára, tanulásra és olvasásra jusson elég idő.

Kétszer volt már énekórám, elég jó szopránhangom és jó hallásom van, csak hiányzik a hangom kiművelése. Tanárom magyarázta, milyen előnyökre lesz, ha kiművelem a hangomat, mert azáltal a zenei érzékem megfinomul és fejlődik a megkülönböztető képességem.

Örömmel egyezem bele, hogy a negyedév lejártával más lapot rendel, legalább megismerem a többi lapokat is; már rég vettem észre, hogy az „Uj Időkben“ sok olyan elbeszélés és regény van, amiben alig van eszme vagy tanulság, amiért érdemes lenne olvasni Byron „Manfréd“ című drámai költeményének tartalma:

— — — — —
A műben egy bűnbe esett tévedt lélek szenvedéseit látjuk, aki mindenféleképpen feledést keres, de nem talál, míg végre a halál megváltja szenvedéseiből.

Oly sok szép gondolat és kifejezett érzés fordul elő e drámai költeményben, hogy gyönyörölni. Szeretnék több szép részből idézni, de hosszúra nyúlt már a levellem.

T 1906 február 9. ☐

61.

Bánom, hogy édesemnek kellemetlenséget okoztam. Nem is írtam volna róla, de mivel ép aznap kaptuk nagynéném levelét, amikor édesemnek írtam, könnyített rajtam, hogy Dezsőmmel közölhettem.

Szomorkodva látom, hogy még mindig nem hiszi, hogy soha nem voltam bizalmatlan iránta és fáj, hogy kételkedik bennem.

Rokonaim véleményét nem veszem figyelembe, de ha ők beleavatkoznak, azt nem tilthatom meg. Érzem, hogy más természetű vagyok, mint ők és boldog leszek, ha édesem engem is felemel szép világába. Ha a jó Isten úgy akarná, hogy még egy év múlva sem lehetünk közös fészekben, akkor jobb lenne, ha zardában tölteném a jövő évet. Ott művelt, nemeslelkű nőkkel érintkezve, a tanulás, társalgás jó hatással lenne reám.

K. anyámnak nem szóltam erről, mert nem akarom szomorítani... Amíg itthon vagyok, k. szüleim ellátnak és elég, ha Dezsőtől a zenepénzt el kell fogadnom.

Kedvvel tanulok énekelni, mivel tudom, hogy örömet szerzek vele és mikorra viszontlátjuk egymást, talán operarészletet is énekelhetek Dezsőm előtt. Szeretnék művésznő lenni, hogy magam kereshetném a költségeimet és független lennék, de csak addig, amíg értem jön szerelmes párom, hogy hazavigyen kis fészkébe.

Nem szomjazom hírnévre; mindennél nagyobb öröm nekem édesem elismerő szava.

Manfrédra vonatkozó magyarázatát megjegyzem és boldog vagyok, hogy a leírással meg volt elégedve.

Ha színházban előadják „Faust“-ot vagy „Az Ember tragédiájá“-t, akkor megnézem. Mind a két mű rövid tartalmát tudom és ha később olvasni fogom, annál jobban megértem.

T 1906 február 14.

62.

Kedves soraiból boldogság sugárzik és attól felújul bennem az együtt töltött percek emléke, de szívfájdalmat is okoz, hogy méri múlt el oly hamar és nem lett folytatása. Nem is csoda, hisz oly boldogító melegség sugárzott ki a szeméből, hogy az egészen mámorba ejtett.

Igazi örömet szerez megelégedése a haladásommal, annál is inkább, mert látja, mily igazságtalanul ítélnék mások. Nem voltam én olyan buta, amilyennek lefestettek előtte, hanem csak tapasztalatlan voltam. És ha tudatlan voltam, nem az én bűnöm, mert ha egy leány mindjárt, ahogy az iskolából kimarad, reggeltől estig a varrodában ül, akkor nem gondolhat olvasásra. Este varrást és kézimunkát kellett végezni, amihez nappal nem jutottam.

Igen szomorít az eset, pedig szokva lehetnék az ilyesmihez, mert egyik nénim irigyebb a másiknál. Az egyik, akinek férjhezmenő leánya és sok pénze van, azt írja:

„nincs minden leánynak oly szerencsége, hogy szép arcáért veszik el, nem pedig a pénzéért!“

Az itteni nagynénim mérges, mert az ő leánya idősebb és még nem talált férfit. A nagybácsim azon a címen haragszik, hogy nem látogattuk még meg magával . . . Én azért kedvesnek mutatom magamat előttük, de egyiket sem tudom szeretni, mert soha nem bántak úgy velem, mint rokonnal. Ahelyett, hogy örülnének egy apátlan árva szerencséjén és segítenék, hogy mielőbb elérje boldogságát, inkább ártnak, ahol lehet . . . Restellem, hogy ilyen körben kell engem Dezsőmnek megismernie.

De remélem, hogy elérem igyekezetem jutalmát, hogy magam kereshessem meg, ami kell és ne szoruljak se rokonaim, se mostohaapám segítségére.

A jó Isten magát küldte mellém, hogy ne legyek elhagyott. Oh, csak jöhetne és elvinne magával! Milyen más lenne, ha élőszóval mondanám el azt a sok mindent, ami a szívemet nyomja.

Ne haragudjon édesem, hogy annyit kérdezem, fagytatom egészsége miatt, de higye el nekem, a szívem sugallja, hogy kérdezzem.

Most Goethe „Egmont“ című szomorújátékát olvasom, majd később írok róla . . .

T, 1906 február 17. ☐

63.

Restellem, hogy olyasmit feltételeztem nagynénimről; de jobb, hogy én tévedtem.

Az énekórán annyi szép dallamot tanulok, különösen mert végighallgatom a többi növendékeket is, hogy a hallásom fejlődjön. Most sokkal biztosabban játszom, mint a kisasszonynál.

Jól tette, hogy mulatott és táncolt, menjen máskor is, keressen minél több szórakozást, csak el ne felejtse Juliskáját, aki szerencsés volna, ha egyszer vele is táncolhatna. Jól mulatott a húgom, — csinos volt?

Hétfőn lesz a filharm. egyesület mulatsága. Az idén érdekes lesz, mert előadják a „Troubadour“ második felvonását. Úgy-e édesem nem haragszik, ha én is elmegyek? A fehér ruhámat tisztítottam, csináltam hozzá egy szép övet . . . De szeretném, ha látna és együtt mehetnénk a mulatságra. Talán levételem magamat, hogy édesem, ha már életben nem, legalább képben lásson, jó?

T, 1906 február 22. ☐

K. mamámnak megfogadtam, hogy soha többé mulatságra nem megyek Dezsőm nélkül. Igaz, hogy sokat, folyton táncoltam, kellembesen szórakoztam, de még ott is, nagy társaságban, zene mellett. éneklés közben szívem-lelkem csak imádott párom után sóvárgott. Oly erős vágy ébredt bennem, ha eltűnhetnék mint álomban és galambomhoz szöknék csak egy pillanatra, hogy elhalmozzam csókjaimmal.

Mit ér a multság, zene, ha édesem nincs velem; legyen akárhol, de Dezsőmmel, mert ha mellette lehetek, megtalálom a világ minden szépségeit és ha nélküle vagyok, minden elhomályosul előttem. Boldogságom csak akkor teljes, ha meleg sugárzó szemeibe nézhetek.

Ha elgondolom, mégis butaság a táncolás olyanoknál, mint én, akit nem érdekel más férfi, csak egy; viszont ha Dezsőmmel táncolhatnék, nagy gyönyört szerezne.

Mikor a bál után elaludtam, azt álmodtam, hogy édesem is ott volt és együtt táncoltunk, oly boldog voltam.

K. Ilona húga oly behizelgően írt, hogy öröm olvasni; végsoraiban kér, adjam át oly meleg szívvel üdvözlését, amilyennel ő érez maga iránt. Azt írja, irigyel, mert tudja, hogy nekem gyakran ír, neki meg nem.

T 1906 február 27. ☐

Herbert Spencer idealizmusában kifejezett gondolkodásából kivettem, még mielőtt levelét elolvastam, hogy az Dezsőm jellemének tükre. Csak abban ne kövesse Spencert, hogy agglegény maradjon. Ott, ahol Spencer nevetségesnek tartja a szerelem bevallást, és ahol elmondja, hogy lehangolja az, hogy talán sohasem találja meg azt az ideált, akiben eszményeit megtestülve látná, nagy a hasonlóság . . .

Mikor nálunk volt, beszélgettünk arról, hogy férfi és nő csak addig szerethetik egymást, amíg egyik a másiknak ideálja. Hogy a házasságnál a szerelem a lényeg és az esketés mellékes, azt elhiszem, de azért minden szerelmes pár örül, mikor már a pap áldását fogadhatja.

Énmiattam lehangolt édesem? Igazán nem tudom, mit gondol avval, hogy most sok időre és egy kis nyugalomra volna szüksége, talán levelemmel ne háborgassam? Ha ott leszek, a hangulata jobbra vagy rosszabbra változik?

T 1906 március 2. ☐

Mindannyiszor, ha édesemtől levelet kapok, kiderül, mert mindent szép színben látok. És amikor ily szeretetreméltó sorait olvasom, érzem különösen, hogy mily boldog az, aki szeret és szeretve lesz.

Ne szégyelje édesem, hogy türelmetlen volt, én hányszor nyugtalankodtam, ha levele késett, hát maga mért ne? Hisz ép oly érző szíve van, ép úgy szeret, hát akkor maga sem lehet közönyös az iránt, hogy írok-e és mikor!

Türelmetlenségével elárulja, hogy szeret, és ha meg vagyok is győződve róla, mégis örömet szerez annak tanújelét látni. — —

Néha oly szomorú gondolataim támadnak, hogy megborzadok tőlük, hogy a kegyetlen sors talán megtagadja tőlem reményeim megvalósulását. Gondolatnak is borzasztó! Azt a pillanatot, amelyben egymástól örökre búcsúzni kellene, nem éiném túl! —

E héten jön haza a húgom, úgy örülök a viszontlátásnak!

Sajnálom, hogy az egyszer nem teljesíthetem a kívánságát, hogy a nevemet megmagyarosítsam. Boldogult apám szülei még élnek és nekik szomorúságot okoznék vele. Azután boldogult apám bátyja és nővére, kik itt Temesváron laknak, meg nem bocsátanak soha, ha a nevüket elhagynám, és mostoha apám se jó szemmel nézi a névváltoztatásokat, ő talán meg sem engedné, és ezáltal sok újabb kellemetlenségem volna.

Örömet megtenném, de amíg itthon vagyok, nem cselekedhetek saját akaratom szerint.

Gárdonyi Géza „Egy szál drót“ c. kis rajza nagyon meghatott. Tartalma: — — — — —

E kis rajz eszméje, hogy a földön mindenki lehet boldog, aki kevéssel is beéri és sorsával megelégedett. A legszegényebb kunyhó is lehet egy boldogság fészke. — — — — —

T 1906 március.

Hosszú hallgatásáért már nehezteltem és megfogadtam, hogy én is megvárom. De kedves levele után fogadásomat rögtön megváltoztattam, amit abból is láthat, hogy mindjárt válaszolok.

Úgy-e édesem tudja, hogy mindenekfölött szeretem, és mégis örül, ha minél többször írok, nem?

Nekem sem tetszett az ülőkép, és csak azért küldtem, hogy lássa a különbséget. Pedig mind a két felvétel egy időben történt, és mégis úgy látszik, mintha két Juliska lenne. Szeretném, ha visszaküldené az egyiket, mert nem akarom, hogy a kép rossz emléket hagyjon, inkább felejtse el.

Azt kérdezi édesem, miért nem mentem a Kuruc-estélyre és az Arany János-társaság ülésére. Azért, mivel nem tehetek mindent úgy, ahogy szeretném. K. apám nem érdeklődik ilyesmi iránt és nem szereti, ha az anyám elmegy velem. Azt sem engedi, hogy térzenére menjek, azt sem szereti, ha olvasok, nem nézheti, hogy délután sétálni megyek, mert mindezt fölöslegesnek tartja és azt kívánja, hogy egész nap dolgozzak. Nem érdeklő sem zene, sem más, csak az üzlete és most a sztrájk miatt olyan, hogy nem is lehet vele beszélni. Ha apámra várnék, hogy színházba vigyen, akkor sosem mehetnék.

T 1906 március.

68.

Lehet, hogy mert nem ismerem a Wagner zenét, azért nem találok dallamot benne, úgy mint más operában. De ha magyar klasszikus zenét hallok, mindjárt úgy visszhangzik a lelkemben, mintha már rég ismerném.

Csütörtökön megnéztük az „Aranylakodalom“ című darabot, amely nagy hatást tett rám és azóta folyton rágondolok. A tárgya a következő: — — — — —

Áprilisban lesz egy éve, hogy zenét tanulok. Most Beethoven cis-szonátáját tanulom és ha ezt jól tudom, akkor már tudok játszani.

Szeretném, ha eljöhethetne a hangversenyre, ha pedig nem jöhet, akkor majd a húgom elmondja, hogy mily sikerrel játszottam, aki valószínűleg itthon lesz akkorra. — — — — —

T 1906 március 17.

69.

Bánatos szívvel olvasom, hogy megint oly nagyon szenvedett. Valami rosszat sejtettem, mert szerdán egész nap szomorú voltam. Ha tudtam volna, hogy édesem várja a leveletem, hogy siettem volna megvígasztalni!

Ha szívemre hallgatnék, naponta kétszer is írnék. De ha nem

is írok mindennap, munkám közben is Dezsőmre gondolok és serkent nagy szerelmem mellett az a tudat, hogy tanulásom és igyekezetem még nagyobb örömet szerez édesemnek, mint levelem.

T, 1906 március 30.

70.

Szép ruhát és világos cipőt kaptam a koncertre, elküldök egy kis mintát, hogy lássa a színét.

Örömet szereztek biztató szavai, minden szava úgy hatott rám, mint a jó Istentől küldött remény. Most sokáig nem lesznek oly sötét gondolataim, mert kedvesem megnyugtatót.

Igyekszem, hogy olyanná legyek, amint Dezsőm szeretné és szorgalommal törekszem arra, hogy a jövő viszontlátáskor már mint kész ideálját ölelhessen keblére, mert magam is érzem, hogy csak akkor érhetem el a boldogság tetőpontját, ha minden tekintetben eszményképe leszek.

Berczik Árpád „Himfy dalai“ operettnél voltam. A darab Kisfaludy Sándor és Szegedi Róza szerelmi történetét tárja elénk. Rövid vázlata ez: — — — — —

T, 1906 április 10.

71.

K. húgomtól átvettem a küldött könyveket és lapokat. Fogadja érte forró csókomat... Képes leszek-e egyszer mindazt a sok jószágot viszonzni, amiben édesem részesít?

K. húgom elmondta, hogy milyen jó színben van és hogy kellemesen szórakozik, és én hacsak hírt hallok is Dezsőmről, az is boldoggá tesz.

Hétfőn este színházba megyünk Leon Viktor „Drótostót“ című operettjéhez. Hallom, hogy egyike a legjobb új operetteknek.

T, 1906 április 14.

72.

Vasárnap délután, duplán ünnepies hangulatban lapozgatok küldött könyvében. Feltűnt benne sok költemény, amit eddig nem ismertem, viszont észreveszem, hogy egy pár szép vers hiányzik a gyűjteményből. Ilyen a „Megszólaltatás“, amit a Petőfi albumba írt, a „Panasz és hála“ az emlékkönyvből és még egy-két vers, amit hiába keresek a könyvében. Miért nem helyezte ezeket is a gyűjteményébe?

Ünnepi csend vett körül, mialatt verseiben gyönyörködtem és szemeim elé varázsolódott kedves személye, mintha hangját is hallottam volna. Gondolatait átérezve, szívem ismét lángoló vágyra ébredt. Oly sokféle érzés forr bensőmben, ha költeményeiben elmélyedek, remény, vágy, lelkesedés, vigasztalás sugárzik legtöbb verséből és bánat, ha olvasom, hogy mennyire eped utánam és én mint fogoly, nem szállhatok hozzá, hogy szemembe nézzen, hogy hangomat hallja.

Alig várom a hangversenyt, — azért is, mert a tanulással visszamaradok a mindennapi közös próba miatt.

Örömmel vétetem le magamat, de lássa, azért a pénzért már eljöhethetne egy félnapra. Ha a hangversenyre nem lehet, úgy jöjjön pünkösdre. Szerezze meg nekem ezt a kimondhatatlan örömet, mert nagyon vágyódom utána . . .

Ne haragudjon édesem, de a szívem-lelkem hajt arra, hogy hívjam.

Vasárnap az öcsém hazajön és szerdán a húgommal együtt visszautazik. A kiolvasott könyveket köszönettel visszaküldöm.

Most olvasom lord Byron „Kain“ c. bibliai tárgyú drámáját: . . .

T 1906 április 18.

73.

A hangversenyről hazaérve, első dolgom, hogy édesemet sikeremről értesítem. Mielőtt elkezdtem játszani és minden darab után valóságos tapsvihar volt, úgy hogy kénytelen voltam még egy harmadik dalt is eljátszani.

A hangverseny előtt izgatott voltam, de mire sorra jöttem, már hibátlanul szépen eljátszottam mindent.

K. anyám boldog volt, látva a sikeremet, bennem meg büszke önérzetet keltett, hogy a nyilvánosság előtt szerepelhettem, és mind-
ezt édes jó Dezsőnek köszönhetem.

Igérem, hogy ezentúl nem hívom, akárhogy is vágyódom utána, mert a viláért sem akarok fájdalmat okozni hívásommal.

K. húgomról tett megjegyzéseit meg sem mutattam anyámnak, mert úgyis sokat szomorkodik, hogy nem tarthatja végleg itthon. De higgye el édesem, nem lehet máskép, sajnos, ilyen a leány sorsa, ha elhal az apja.

Mostoha apám hallani sem akar arról, hogy mind a ketten itthon legyünk, sokszor mondja, menjek én valamelyik nagynéném-

hez, akkor a húgom itthon lehet, de amíg én itt vagyok, addig nem tűri, még kevésbé akar arról hallani, hogy valami iparra taníttassa. Fáj a szívem szegénynek a sorsa miatt, és nem segíthetek rajta; nem is gondolja, milyen jól esik nekem, hogy oly jóakarólag gondol reá.

Mostoha apám szilárd az elhatározásában, mert ő nem is érezhet oly szeretetet irántunk, mint egy édesapa. Csak a húgom sajnálatraméltó, én nem vagyok már árva, mert megtaláltam azt a jószágos szívet, aki igyekszik életemet rózsás meleg fényvel behinteni.

Majd elfelejtettem említeni, hogy nagyon sokan gratuláltak anyámnak és nekem a koncert után.

T, 1906 április 22.

74.

Emeli az önérzetemet az a tudat, hogy első szereplésemmel örömet szereztem Dezsőmnek és ezentúl annál jobban igyekszem, hogy az őszi hangversenyen valami nehezebb darabbal felléphessek. Most rajongok a zenéért és éneklésért és mindkettő annyira szívemhez nőtt, hogy nem is lehetnék nélküle. Ha vágyódom édesem után, eljátszom kedvelt dalaimat és a zene lágy dalíama oly balsamos hatással van a szívemre, hogy elfelejtem a bánatomat.

Sajnálom, hogy kellemetlen perceket okoztam a húgom visszautazásáról szóló pár sorommal, de magának a körülöttem előforduló eseményeket el kell mondanom, mert megnyugtat, ha örömemben, bánatomban osztozik édesem és nem titkolok el előle semmit.

Tegnap nagynénim azt írta, hogy májusban fürdőre utazik és egy hónap múlva úgyis lejárna az az egy év, ameddig ígérte, hogy ott tartja és így fölösleges az ide-odautazás, maradjon mindjárt otthon. Meg voltunk lepve a levél tartalmán, mert soha nem volt szó arról, hogy egy évig tartja és mert az üzletben és háztartásban jó hasznát vette húgomnak. K. apám erre valahára beleegyezett, hogy itthon maradhat, majd keres neki valami állást, hogy a ruhájára valót megkereshesse.

T, 1906 április 27.

75.

Mult éjjel azt álmodtam, hogy édesem nagyon beteg és mamámmal meglátogattam; betegágya mellett mindenkit megtűrt, csak engem taszított el közeléből, még látni sem akart és én annyit sírtam miatta és a legfájdalmasabb percekben felébredtem. Az álom

eltűnt, hanem aggasztott, hogy levele nem jött és alig várhattam ki a reggelt, amikor örömkönyvek közt olvastam, hogy jól érzi magát.

Szüleim húgomat illetőleg azt határozták, hogy délutánonként elküldik egy közelünkben levő nagy műhelybe, ahol a kalapdíszítést megtanulja, amihez nagy kedve van. Délelőtt majd a háztartásban segít, mivel mostantól csak bejárónőt fogunk tartani. Jóságát számtalanszor köszönöm, de az ajánlott pénzsegítést semmi szín alatt nem fogadom el. Beletörődöm, akárhogy lesz, csak a zenetanulást folytathassam, azután vagy hazavihet otthonába, vagy zárdába megyek.

Nyugodt lehet, hogy a húgom lassankint az én lelkületemhez fog alkalmazkodni. Hogy húgommal mindenben osztozni kell, az a legkevesebb és én örömmel teszem, csakhogy már egészen itthon lehessen, hisz oly boldog szegény, hogy velünk maradhat.

T 1906 május 3.

76.

K. mamám elhozta üdvözetét és elmondta, hogy oly kedves volt és kétszer is felkereste; oly boldog vagyok, ha Dezsőmről hallok.

Sajnos, hogy álnom megérzés volt. Azt írja édesem, hogy volt vigasztalója, szabad kérdezni, hogy ki? Fáj az a kijelentése, hogy szenvedéseiben mindenkit eltérne maga mellett, csak engem nem. Ha nem akar elkészeríteni, úgy ne mondjon ilyent. Hiszen a nőnek legszentebb hivatása szíve választottjának úgy egészségben, mint betegségben segítségére lenni.

A részvétre tett megjegyzéseire azt kérdezem, hogy ha én megbetegednék, nem nyugtatná meg, ha szenvedésemben közelemben lehetne? — Igaz, hogy fájna a szívem, ha szenvedni látnám, de szerelmemből nem veszíthetek soha, amíg élek.

A pénzt köszönettel megkaptam. A ruházatra szánt pénzt semmi esetre nem fogadom el, így is elég költsége van reám. Összig egyáltalán nincs szükségem semmire és addigra talán magam keresek annyit, amennyi eltartásomra kell.

Ne higye, hogy kedvem van zárdába menni, nehezen tudnám rászálni magamat, de inkább megtenném, minthogy apámnak útjában álljak, ha talán sokáig tartana, amíg Dezsőkém magával vihet.

Az énekben szépen haladok. A zenetanulás két hete megakadt,

mert a zenede más helyiségbe költözködik, és így mindig más és más akadály jön közbe.

Lovik Károly „A fedélzeten“ c. kis történetét olvastam, tartalma: — — — — —

Ambrus Zoltán „Kevélyek és lealázottak“ könyvét most olvasom.

T 1906 május 10. ☒

77.

Igazán örülök, hogy k. anyám ottlétéről oly kedvesen emlékszik meg. Nem is gondolja, hogy k. mamám mennyire szereti magát, most is hogy magasztalta előzékenységéért.

A zenekedvelők egyesülete ma tartja alapító ünnepélyét szép műsorral, úgy örülök, hogy elmehetek.

T, 1906 május 12. ☒

78.

Leírom Dezsőmnek a napi munkabeosztásomat, hogy belássa, milyen kevés szabad percem marad a levélíráásra, és ha néha rövidebben írok, azt csak azért teszem, hogy ne várassam sokáig.

Most a ligetbemenés által is sok időt vesztek, de mégis megyek minden délután, mert tudom, hogy édesem ezt az egészségem miatt kívánja . . .

A „Szeptember végén“-re tett észrevételeimre azt feleli, hogy a síron túl nem venné hűségemet kötelezőnek; arra nem is akarok gondolni, hogy egyszer örökre válni kellene Dezsőtől, de azt érzem, hogy szerelmem sokkal mélyebb, minthogy egyszer más férfire gondolni is tudnék. Ha belátna szívem titkos rejtekébe, ha érezné, mennyire összeforrt a lelkem és minden gondolatom imádott pároméval, akkor nem tartana attól, hogy engem ez életben más férfi is érdekeljen.

K. úr szeretne pár népies dalt, hogy megzenésítse és kért egy példányt újabb könyvéből. Adhatok?

Erdélyben lakó nagynénim, akinek most halt meg a férje, nagyon kérte anyámat, hogy küldje oda a húgomat néhány hónapra, hogy ne legyen oly elhagyatott. Anyám megszánta és elküldte a húgomat. — — — — —

K. úrnak a „Tette magyar“ költeménye különösen tetszik, lehet, hogy megzenésíti.

Sajnálom, hogy nem küldött Eötvös, Jósika, Br. Kemény, Csíky, Kisfaludy vagy Shakespeare, Victor Hugó, Schiiler műveiből, amit szívesebben olvasnék, mint üres szerelmi regényeket.

T 1906 május 21.

79.

Nem is várom be válaszáat, hanem mindjárt küldöm a rég jelzett képet. A mellkép már mult héten kész volt, de nem akartam elküldeni, mert nem sikerült és most a másik sem jobb, mert nagyon komoly.

Nem vétetem le magamat többé, mert látom, egy kép sem sikerül. Maga a fényképész mondja, hogy az én arcomat nehéz jól eitalálni, ezért édesem ha látni akar, jöjjön hozzám és akkor majd belemosolygok a szemébe.

T 1906 május 22.

80.

Boldog szívvel tudatom, hogy Tulipándalának a megzenésítése elkészült, mint népdal, mivel a szöveg erre inkább megfelel, mint énekkarra. K. úr dalai a Bárd-féle kiadásban jelennek meg, remélem, ennek is lesz sikere. K. úr nagyon dicsérte a költeményeit, különösen a versek szerkezetét, helyes ütemeit és ami a leginkább tetszik neki, hogy a legtöbb költeményéből kiérzik a zenei ríthmus, ezt ő leginkább megítélheti, mivel ez a fő a me_gzenésítésnél.

T 1906 június 4.

81.

Elkezdtém Eötvös „Magyarország 1514-ben“ c. regényét, ez három vastag kötet. Azt mindjárt észrevettem, hogy művében igen sok az elavult szó, a régi szólásmód és olyan helyesírás, amit most már nem használnak az irodalomban. „A falu jegyzője“ és Eötvös Károly munkái hiányzanak a könyvtárból, de úgy-e, azokat lesz alkalmam később megismerni?

Ne búsítson édes a hallgatásával, írjon legalább kétszer egy héten, oly nehezen várom kedves sorait.

T 1906 június 8.

82.

A jó Isten tudja, hogy mennyire eped a lelkem a vágytól, hogy mielőbb elérhessem, hogy közös fészünkben egyesülhessünk, de ha másképp rendelte a sors, úgy abba is belenyugszom. Ha akár-

mily hosszú ideig lennénk távol egymástól, nem fogom magamat elhagyottnak érezni, mert szerelmem betölti a szívemet és beleélem magamat a sors végzésébe.

Belátom, hogy a halogatás hasznomra volt, mert azóta megismertem a zenei világot és az irodalmat. Boldogság, hogy érteni fogok egy művészethez, amit nehéz lenne nélkülözni.

Nem csodálom, hogy B—ék is annyira érdeklődnek irántam, mert tudom, a városban is divat a kérdezősködés és engem is folyton faggatnak, hogy mikor lesz az esküvőm? Nagynéném kérdezősködése sem lepett meg, mert ő ismerkedésünk elejétől mondogatja, hogy nem hiszi, hogy magának komoly a szándéka.

Nem említettem volna se erről, sem a kérőről, ha édesem nem kérdez, jobbnak gondoltam, ha akkorra halasztom, mikor személyesen elmondhatom. — — — — —

Az eddig olvasottakból egy sem tetszett annyira, mint a „Magyarország 1514-ben“. Oly szép, szívhezszóló jelenetek követik egymást benne, hogy alig tudom abbahagyni és egészen leköti a figyelmemet. Ilyenkor átérzem, hogy milyen gyönyör ilyen műveket olvasni. Tegnap délután annyira belemélyedtem, hogy elfelejtettem a sétálást, de ahelyett este a katonazenét hallgattam sétálva.

Ha a könyvtárban meglevő Eötvös-műveket elolvastam, akkor „Faust“-ot fogom olvasni és remélem, annyira meg fogom érteni, hogy az érettségi vizsga sikerülni fog.

T, 1906 június 11.

83.

Ábrándozásom az őszi jövetelére irányul, a messzebb jövőre nem is akarok gondolni, csak a közeli boldog napjaimra, mert Isten tudja, mi vár ránk még a jövőben.

Minél többet olvasok Eötvös regényéből, annál jobban beleélem magamat abba a korba, átérzem minden sorát, akár a történelmi dolgokat, akár a szerelmet fejtegeti, mert érzéssel és igazsággal festi azt a kort, amelybe az olvasót magával ragadja.

Eötvös műveiből csak még a „Nagykorú“ c. vígjátékot kaphatom meg a könyvtárban; más nincs. „Faust“ megvan, de nem tudom, milyen fordításban. A „Faust“ olvasásával azért sietek, mert boldog vagyok, hogy bebizonyíthatom édesemnek, hogy sok fáradozása nem veszett kárba és jószágát nem pazarolta érdemtelenné.

T, 1906 június 16.

Nincs nagyszerűbb, mint a szabadban sétálni; a fák rügyezése, az ég derűs színe, a madarak csicsergése, a magányosság elfelejteti velünk a rideg valót és ábrándokba ringat. Én csak a ligetbe járok, de ott is feléled a lelkem a fenyők között.

Sokszor jut eszembe a regényes kazáni kirándulásunk tavaly, mikor messze a világ zajától sétáltunk együtt . . . A jó Isten tudja, viszontlátom-e még azt a felejthetetlen vidéket, ahol oly mennyei percek emlékéét hagytam.

Ha az ég megáldana boldogsággal, azt csak úgy fogadnám el, ha édesemmel megoszthatnám, mert ha nem lehet örökre a szívem rabja, úgy lelki szenvedéseim volnának boldogság helyett, az én boldogságom csak addig tart, amíg szerelmét birom.

Kedves két népdalt tanultam énekelni. „Életemben egyszer voltam csak boldog“ és „Fúj a szél“. A szöveg is nagyon szép. Egyik barátnőm zongorán kísér, én meg énekelek és így kellemesen töltjük a délutánokat. Együtt olvasunk költeményeket, őszintén mondom, barátnőm el van ragadtatva verseitől, ő is vett egy könyvet. Csodálja, hogy nem látott sehol kritikát róla. Nem küldött a lapoknak?

T, 1906 június 18.

Két levelét örömkönnyek között olvastam, az egyszer sokat írt, amiért csókolom.

Azt a hamis érzetet törülje ki e lelkéből, hogy én elegendőnek tartom édesemmel csak felületesen foglalkozni, mert annál édesebb foglalkozásom nincs, hisz ilyenkor úgy érzem, mintha Dezsőm mellett lennék és vele beszélgetnék.

Azon megnyugtató szavai, hogy a lelki műveltségből javarészt már megszereztem, boldoggá tesznek és arra buzdítanak, hogy szellemi műveltségben is minél magasabb fokra törekedjem. Szorgalmam jutalma csak az lehet, ha galambom karjaiba fogad ezen szavakkal: „Most valóra vált rég álmodott eszményképem.“

Ha most hallaná, hogy játszom Bánk-bán szép dallamát, észrevenné a különbséget a téli játszásom és a mostani között. Maga K. úr csodálkozik rohamos haladásomon. Ép a napokban említette, hogy szeptemberben megkezdhetem az oktatást, mert ő kezdőkkel nem bajlódik és én ajánlatát elfogadtam.

Ha tudná, mekkora fájdalmat okoztak azon sorai, hogy ha a kifizűzött időig nem egyesülhetünk, akkor végkép válni kell egymástól! Még gondolatnak is borzasztó! Nem, soha! Nem tudok megválni egyetlen kincsemtől, érzem, hogy akkor nem volnék képes az életet elviselni.

Ne gondoljon édesem erre, mert, ha ezerszer tudnám, hogy nem élhetünk együtt, csak azt tudjam, hogy a szerelme az enyém és kezeírását láthassam, amíg élek mindig!

Mégegyszer kérem, soha ne említse többé a válást, minek szomorítsuk derűs napjainkat ily sötét felhőkkel?

T 1906 június 22.

86.

Én is többször gondoltam, hogy jó volna, ha művelt leányok társaságában lehetnék, mert az olvasás egymaga nem elég és keresem is a műveltebb leányok társaságát, de a legtöbbször csak mulatozásra van az esze; egy-két barátnőm van, aki olyan természetű, mint én, ezekkel a ligetben többnyire együtt vagyunk. Ha most figyelem az azelőtti ismerőseimet, akik oly tudatlanok, amilyen én két év előtt voltam, és akiket nem érdekel más, mint a mulatság, ruhák, udvarlók, szinte sajnálom őket, hogy ők is mért nem fejlődtek velem, mert unatkozom a társaságukban; nem érdekel a beszélgetésük.

Verseit sokan olvassák és örömteli szívvel hallom barátnőim magasztalását. Ne szomorítsa az, hogy a lapok nem méltatták figyelemre . . .

A kérdezett szavak magyarázatát köszönöm, de megint sok újat kell kérdezniem: — — — — —

T 1906 június 23.

87.

Eötvös regényét a lehetőségig összefoglaltam, hogy lássa, megértettem-e és átéreztem-e a mű főbb eseményeit és lényegesebb részleteit: — — — — —

Lám édesem, panaszkodik, hogy szép gondolatai elillannak, pedig minduntalan készül egy-egy vers. Nem fejezhetem ki, mennyire örülök azon hírének, hogy egészségi állapota javul. Érzem az Isten jóságát és imádkozom érte, hogy teljes egészségét mielőbb visszanyerje.

Boldog szívvel várom az ősz és reménnyel gondolok a

viszontlátásra. Jó, hogy a lelkem: szép művek olvasásában és zenében néha elfelejti forró vágyamat, mert ha folyton epesztene, úgy meghalnék utána. Mért is nem hallgat hívásomra, mért nem jön hacsak egy pár szóra is, mért tagadja meg tőlem oly soká a mennyei perceket? Hisz csak magától függ és mégis megtagadja! Lám, már apámnak és bátyámnak is feltűnik, hogy oly soká nem jön, ép e napokban mondták, hogy nem értik az ilyen szerelmet, és én felelet nélkül otthagytam őket. Azt írja édesem, várjak türelemmel, hát nem vártam hat hónapig elég türelemmel, nem epedek elég régen utána?

Irjon édesem és boldogítsa azt jövetelével, aki ölelő karokkal és epedő szívvel várja.

T 1906 július 1.

88.

Nagy örömet szerzett a küldött fényképpel, örömkönnnyek közt csókoltam. Kissé lesoványodott a tél óta, mi az oka, bánat, gond; vagy a betegsége?

A két lapot most kaptam és örülök, hogy rokonaimmal megismerkedett. Meglep, hogy unokanővérem annyi szeretettel beszélt rólam, ezt tudva, annál kellemesebb, hogy vele pár hétig együtt leszek. Gondoltam, hogy ő tetszeni fog, mert szép, kedves, okos leány. Nem hiszem, hogy hasonlítunk egymásra és ha mellette látna édesem, akkor maga se találna hasonlatosságot. Hahem rég nem látott Dezsőkém és alig emlékszik már rám.

Nagyon nehezen, de most megnyugodtam azon gondolatban, hogy csak őszkor látjuk egymást. Jó, hogy a szívem forró vágya kicsit enyhült, mért avval nyugtatom meg magamat, hogy amit Isten rendez, az jól van.

T 1906 július 5.

89.

Elhiszem mindazt, amit Sárossi Bella a képzeletről ír, én is átéltem sokszor az ábrándozás áldásos hatását. Néha nélkülözhetetlen, mert elfelejtteti a rideg valót és a képzelet olykor érezteti azt a boldogságot, amit a való megtagad. A remény is nélkülözhetetlen az emberi szívben, mert sok szerencsétlenségen átsegít egy jobb kilátás kecsegtetésével.

Pár nap múlva már szabadon úszhatok, most veszem a tizedik leckét. A naptól egészen leburnultam, most igazi cigányleány vagyok.

Hála Istennek, hogy a regény leírásával kielégítettem; nem fárasztó, hanem édes munka az és legszebb jutalmam, ha Dezsőkém örömét leli fáradságom gyümölcsében.

T 1906 július 8.

90.

Százszor megbántam, hogy oly keserű órákat szereztem Dezsőnek. Ha sejtettem volna, hogy apám megjegyzése annyira elkeseríti, a világeért sem említettem volna.

Mások fecsegésével nem törődöm és nem is kívánom másoknak mutatni a szerelmemet, elég ha én érzem. Különben is maga édesem külsőségeiben is annyi bizonyítékot hozott, hogy többet nem is lehet. Nem elég bizonyíték, hogy zenét-éneket tanítat, hogy annyit fárad lelkem kiművelésével, amit soha az életben nem tudok eléggé viszonzni?

Tudom, hogy örömmel jönne, ha lehetne és ha néha mégis kértem, azt szívem parancsára tettem, de most szentül ígérem, hogy ezentúl nem szomorítom hívásommal, hanem várok, amíg a jó Isten megkönyörül rajtam és karjaiba vezet.

Apám miatt megteszek mindent, hogy vele barátságban maradjak, már édesanyám érdekében is, aki szomorkodik, ha apám igazságtalanságait látja.

Tudja édesem, az apám addig szeretett, míg egész nap a varrodában dolgoztam, de most bántja a gondnélküli életem és folyton azt veti a szememre. Ő hamar megharagszik, de hamar meg is bánja és elfelejti. Ép ezért nem veszem szívemre s ha két évig elviseltem, úgy most még többet tűrök, csak meg ne zavarjon semmi a zene- és énektanulásban.

T 1906 július 10.

91.

Megszomorítottak kételyei. Elkeserít, hogy ennyi idő után még nem ismeri lényemet. Pedig nyílt voltam előtte, megismerhette tulajdonságaimat, képességeimet és csak maga ítélheti meg, méltó vagyok-e szerelmére.

Ha szeret, akkor űzze el kételyeit és legyen bizalommal irántam, megteszi?

Arra a megjegyzésére, hogy nem biztatja magát vérmes reményekkel, mert tudja, hogy a leány, ha nővé lesz, sokban változik, csak azt mondhatom, hogy aggódása fölösleges. Mert ha nem hin-

ném igazán, hogy boldogítani tudom, akkor inkább lemondanék a boldogságomról. Inkább soha ne ízleljem a boldogságot, minthogy velem elégedetlennek lássam!

Lássa édesem, én a legnagyobb igyekezettel akarok mindent elérni, hogy közös fészkünk fölött az egyetértés, a lelki fény ragyogjon, mialatt magát kételyek bántják és nem bízik a szebb jövőben.

T 1906 július 14.

92.

Én sem szeretem a formaszerű látogatásokat, de sokszor kell egyetmást a mások kedvére megtenni a jó barátságért. Nagybátyámhoz már el kellett volna mennünk és én megígértem, hogy jövő alkalommal fel fogjuk keresni; e látogatást meg kell tenni, különben kész a sértés.

Most roppant nehéz 4—5 oldalas gyakorlatokat tanulok. Még három hosszú gyakorlatom van, amit az őszig el kell végeznem és akkor elkezdem a harmadik iskolát.

K. anyámnak kimondhatatlanul jól esett a vígasztalása, igazán örül, hogy oly szeretettel gondol reá; ez érzések nála sem különbek, már most is úgy szereti, mint saját gyermekét és oly nagyra becsüli, mint senki más.

Apámról tett multkori megjegyzésemet ne vegye szigorúan, mert ő köznapias ember, nem vágyik semmire a mindennapi életkörén túl és azért azt sem szereti, ha más foglalkozik művészettel, irodalommal. Másképp jó ember, anyámat nagyon szereti . . . engem úgy szeret, mint mostoha gyermekét; de nekem ez elég, csak édes Dezsőm szeressen, amíg élek.

Öcsém jó állást kapott Resiczán, egy napig itthon volt, hozott apámnak egy doboz kaviárt, csakhogy szivesebben lássa, oly jó fiú szegény.

T 1906 július 17.

93.

Újra és újra feltámadó kételyeit nemcsak verseiből, leveleiből is ismerem, mindannyiszor előveszem magamnak, hogy nem szomorodom miatta, de valahányszor ismét hallom kételyeit, fáj, hogy nem bírom azokat örökre elkergetni. Hanem ha egyszer együtt leszünk és édesem: szemem ragyogásából látja majd a boldogságomat, akkor maga is olyanná lesz és ideje sem lesz mellettem kételyekre.

Most nem is csodálom, hisz magamról tudom, hogy néha minden ok nélkül levert vagyok. De ha egymásmellett élve, páromat boldogan látom, ölelhetem, mi szomoríthatna engemet? Hisz én volnék akkor a leggazdagabb és nem cserélnék a világ minden kincsével!

Úgy-e édesem, nem halasztja tovább jövetelét szeptembernél?

Már tudok úszni, de a mély vízbe még nem merek. Mikor rövid kötélén voltam, az úszómester elcsúszott és majd a vízbe esett. Én egészen alámerültem, akkor nagyon megijedtem és azóta nem jött meg a bátorságom.

T 1906 július 18.

94.

Rokonaim ma utaztak Orsovára, annyira hívtak és én nem mehettem velük. Unokanővérem vasárnap délelőtt fel fogja hívni telefonon.

Most hogy elutaztak, fáj a szívem, a könnyezésig meghat a vágy, amit utána érzek, oly nehéz a szívem, hogy alig bírom e nagy megpróbáltatást, amit a jó Isten rám mér.

Nagynéném, ha a fürdőből visszajön, pár hétre el akar vinni Petrosénybe és ha édesem beleegyezik, elfogadnám a hívásukat. Egy kis változásért és szórakozásért is mennék, hogy lecsillapodjak. Még oly hosszú idő választ el kedvesemtől a viszontlátásig, hogy attól félek, nem bírom elviselni. Ott három leány közt mulatva, gyorsabban eltelnék az idő. Van cimbalom, zongora; szép fogatuk is van és kirándulnánk a gyönyörű vidéken, a változás üdítő hatással lenne reám.

Ne gondolja, hogy szüleim kívánják, csak az én akaratomtól és Dezsőm beleegyezésétől függ, hogy elfogadom-e a hívásukat.

Százsor jobb szeretném, ha édesem egyszerre csak meglepne, akár egy-két órára is, de ha őszig nem jön, akkor jó egy kis változás, ami megrövidítse a viszontlátásig az időt.

T 1906 július 21.

95.

Mindketten nehezen várjuk a viszontlátást és ép ezért nem tudom elképzelni, hogy miért halasztja jövetelét épen őszre, lát nem mindegy, ha egy hónappal előbb vagy utóbb keres fel? Nem tudom elgondolni, hogy ki vagy mi akadályozza abban, hogy ősz előtt jöjjön?

Sokszor feltettem magamban, hogy nem hívom, de mostani sorait olvasva, meg kell kérdezni, hogy miért gyötri a maga lelkét és az enyémet, miért nem enged szíve vágyának?

Örülök, hogy hajlandó velem rokonaimat meglátogatni, kivált mert tudom, hogy édesem az én kedvemért teszi; látom, hogy sok tekintetben megváltozott, nem oly vad, nem kerüli úgy a társaságot, mint ezelőtt. — — — — —

Most kaptam Herkulesfürdőről egy lapot, amelyben I. unokanővérém sajnálatát fejezi ki, hogy magát nem láthatta; ők kora reggel elutaztak Orsováról, hogy miért, azt nem tudom.

T , 1906 július 24.

96.

Biztosítom, hogy soha sem tennék szemrehányást, hisz vétenék a Mindenható ellen, inkább hálát adok neki, hogy ily szerető lény karjaiba vezetett, aki engem oly sok boldogsággal eláraszt. Magamnak teszek szemrehányást, hogy nem bírom szívem érzelmeit nyugalomra inteni, hogy ezáltal édesemnek kevesebb bánatot okozzak.

Ha akkor délután, mikor azt a levelet írtam, látta volna, milyen szívfájdalmam volt, akkor biztosan nem kérne kesergő kifakadásaimra más magyarázatot.

Egyebet nem mondhatok, mint hogy néha a vágy oly erős a lelkemben, hogy vígasztalhatatlan vagyok. A megpróbáltatás alatt pedig azt értem, hogy már elég hosszú idő óta sóvárog a lelkem utána, és ha még sokáig tart, alig bírom e vágyat a viszontlátásig elviselni.

És annál inkább elkeserít, mert édesem nem akarja elhinni, hogy lelkem vágya, szívem kívánata unszol arra, hogy büszkeségemet legyűrve, annyit kérem, hívom. Nem akarja, nem tudja megérteni, hogy a szívem kívánja annyira, hogy felejthetetlenül boldoggá tegye legalább pár percnyi együttléttel!

Nem csodálnám, hogy mindezt nem tudja átérezni, ha édesem nem ismerné a szerelmet, vagy talán csak nekem fáj oly nagyon a szívem? — — — — —

Még most is mondom, ha nem lehetek örökre élete párja, akkor kolostorba megyek, de ne higgye, hogy azáltal felednék! Sok fájdalmat kellene legyőznöm, talán még életembe is kerülne az örök válás. A magányosság szürke falai között is hosszú, hosszú évek kellenének, hogy fájdalmam valamennyire enyhüljön.

Ha mégis azt hiszi, hogy mások miatt, a külsőség kedvéért hívom, úgy igaza van, ha nem jön, ne is jöjjön addig, míg bizonyosságot nem szerzett magának arról, hogy csakis a szívem kívánja.

Most pedig szentül ígérem, hogy ezentúl békét hagyok, minden tehetséggel el fogom fojtani szívem vágyát, mert látom, hogy édesem nem tud, vagy nem akar megérteni. Nem hívom többé, ha a szívem megszakad is!

Tudva, hogy Dezsőm is helyesli az utazást, velük megyek. Nagynéném négy hétig marad Herkulesfürdőn és huszadika körül utazunk. Másik unokahúgom is írt, hogy biztosan jöjjek, nagyon örül a jöttömnek.

Az nem tesz, hogy az „Új Idők“-et továbbra nem kapom, az se szomorítsa, hogy a lap olyan alantas kritikát írt.

Ne kívánjon dicsőséget, Juliskája anélkül is nagyon, nagyon szereti. Aminek jönnie kell, az jönni fog, és ha dicsőség vár reá, úgy mindegy, most vagy később, és ha nem lesz, az sem baj.

T, 1906 július 26.

97.

Édes sorait olvasva, bűnbánólag magamba térek . . . megnyugszom abban, hogy talán jobb, ha továbbra halasztjuk a viszontlátást. Úgy-e édesem, megbocsátja gyengeségemet?

Megbántam kesergő kifakadásaimat, de higgye el, akkor minden örömmel sem tudtam e vágyó érzést elfojtani.

Emlékszem, hogy édesem mindenre figyelmeztetett előre. Hát hogyne tenném meg örömet e rögös utat, nem édes-e a fájdalom is, ha tudom, hogy ránk érte a földi Paradicsom vár?! Hisz annál édesebb lesz a boldogságunk, minél nehezebben jutottunk hozzá.

Örömmel küzdök és szenvedek szerelmemért, hisz egész életemet Dezsőmnek szenteltem.

Egy óhajom volna megint, vétesse le magát akármily kis képre, csak újabb arcását láthassam. Úgy-e, teljesíti kérésemet?

Az elkövetett hibák figyelmeztetéséért csókolom, vigyázni fogok.

Ép most tudósít unokanővérem, hogy azért utaztak hajnalban, mert féltek, hogy nem kapnak már lakást. Nagyon örülnek, hogy velök utazom és én nem kevésbé örülök, hogy a mindennapi körömből kicsit kikerülök.

A rendező bizottság felszólított, hogy a Tulipán-ünnepélyen

közreműködjek, de nem fogadtam el, engem most már ilyesmi nem érdekel; talán ha Dezsőmmel mehetnék, nem mondom, de így semmi kedvem más fiatalemberekkel mulatni.

T 1906 július 31.

98.

Unokanővérem írt és felemlíti, hogy édesem vasárnap felkereste őt Herkulesfürdön és igen kellemesen szórakoztak. Ami egyrészt meglepett, mert eszembe jut, mikor mi átrándultunk, én hányszor kértem, jöjjön velünk és nem jött. Másrészt örömet szerez, mert tudom, hogy mindezt az én kedvemért teszi és ezerszer csókolnám, mert oly kedvesen viselkedett velük szemben; el is érte azt, hogy a legnagyobb elragadtatással dicsérik és ennek hallatára Juliskájának a szíve fellobog az örömtől.

T 1906 augusztus 7.

99.

Mai édes levele oly meglepetést hozott, amilyenről álmodni se mertem. Hogy is sejthettem volna, hogy reám ily nagy boldogság vár, hisz Dezsőkém még nem oly rég határozottan megtagadta a kérésemet és nem is tudom elgondolni, mi változtatta meg a szándékát?

Vagy unokanővéremnek köszönhetem e változást? Ha igen, úgy soha nem felejttem el neki azt, hogy nekem ily nagy örömet szerzett.

A könnyekig meghat az a gondolat, hogy ismét ölében ülhetek! Hanem látva, hogy unokanővérem könnyed modora, vígsága és okossága oly jó hatással voltak reá, attól félek, hogy én árnyékban maradok majd mögötte?

K. szüleim velem együtt örülnek jöttének és én a legszebb reményekkel várom és hiszem, hogy egy szomorú gondolat sem fogja zavarni szintiszta boldogságunkat.

T, 1906 augusztus 9.

100.

Szegény virágaim elhervadtak, mintha csak velem búsulnának a boldogan eltöltött órák eltünése miatt. Rövid együttlétünk, mint futó álom, tovaszállott, hogy édes emlékezés fájdalmát hagyja vissza. Hisz azt képtelenség kifejezni, mily határtalan boldognak éreztem magamat édes Dezsőm ölében ülve, mennyei csókjait élvezve;

szerettem volna meghalni, ebben a pillanatokban a halál is gyönyör lett volna.

Mily víg voltam mellette és most megint a régi szomorúságomba estem, de remélem, rokonaimnál majd felvidulok és ha hazajövök, azután többször fogjuk egymást látni.

Örömet tetőzte, hogy édes párom szüleim előtt nem takarta érzelmeit, hanem még előttük is csókol. Most még erősebb a bizalmam, hogy a jó Isten nem hagyja meghallgatatlanul két szerető szív kérését, fohászát.

T 1906 augusztus 15. ☐

101.

Mai két levelének néhány sora megdöbönt, igazán aggódom, hogy talán édesem csalódott bennem, ami borzasztó lenne, mert hisz minden törekvésem arra van irányítva, hogy eszményképe lehessenek.

Első levelében neheztel érte, hogy nem írtam mindjárt elutazása után. Én azt hiszem, hogy annak illik előbb írni, aki elutazik, de nem veszem szigorúan, hanem látva, hogy nem ír, én kerestem fel soraimmal.

Másik neheztelése, hogy megírtam másnapi szomorúságomat, hát bűn az? Parancsolhatok a szívemnek, hogy ne fájjon? Az magának megfoghatatlan, hogy ha hosszú idő után láthatom azt, akin imádattal csüggök és pár mennyei boldog óra után válni kell, hogy aztán másnap a lelkem visszasíratja a tegnapi boldogságot?

Nem keserű fájdalom volt az, mint mikor az ember csalódik, ellenkezőleg, inkább édes ábrándozás a vissza nem jövő boldog pillanatokról.

Csüggedést sosem éreztem és a szomorkodás sem tartott napokig, hanem mindjárt tanuláshoz láttam. A zenetanulásomra tett dicsérete még jobban lelkesít arra, hogy minél hamarabb megmutathassam, hogy fáradsága nem veszett kárba.

Most nem kezdek újat olvasni, a „Faust“-ot elviszem utamra és unokanővéremmel majd beszélgetek mindarról, amit eddig olvastam és remélem, hasznomra lesz az ottartózkodásom.

A küldött Ibsen Henrik tárca élénk tárja a nagy költő különleges lelkületét, aki nagyon szerette az eszményét, de csak addig, amíg elérhetetlen volt. Álma megvalósulásától félt, mert ő az igazi boldogságot csak a vággyal és fájdalommal együtt tartotta teljesnek.

Az a lény, aki úgy hatott rá, mint télen a meleg napsugár,

örök eszményképe maradt, mert számára elérhetetlen volt, mert álmait sohsem valósíthatta meg.

Ibsennek, úgy mint a legtöbb idealista költőnek, ábrándos lelkülete volt és magas szárnyalású vágyai voltak, azért félt, hogy a megvalósulás csak csalódást hozhat rája és inkább ragaszkodott az álmaihoz, minthogy csalódás veszélyének tegye ki magát. Ilyen édesem a maga lelkülete is, fél a jövőtől és a valótól!

Úgy-e édes, maga sosem szakít velem, nem hagyja abba a levelezést? Tudom, hogy akkor is eszményképe maradnék, de nekem az nem vigasz.

T, 1906 augusztus 19. ☐

102.

Értesítem, hogy holnap reggel k. anyámmal utazom Lugosra és onnan péntek reggel utazom tovább rokonaimmal . . .

Örülnék, ha Petrozsénybe mindjárt írna, úgy hogy érkezésemkor már ott találnám édes sorait. Nem képzeli, mily villanyozó, lelkesítő hatással vannak reám levelei. Címem: — — — — —

T, 1906 augusztus 22. ☐

103.

. . . Lugosról hajnalban indultunk és estefelé értünk, tíz alagúton és szebbnél-szebb vidékeken keresztül Petrozsénybe. Nagynénim és unokatestvéreim kedvesen fogadtak és tetőzte örömemet, hogy alig megérkezve, megkaptam édes sorait.

Levele tartalmával boldoggá tett, mert kiérzem belőle olthatatlan szerelmét.

Most édesem nem írhatok többet, mert mindjárt jön Irmus és akkor cimbalmoznom kell. Tegnap este nagy tetszés mellett játszottam; a Tulipándalt is elhoztam, majd sokszor játszom.

Úgy-e nem haragszik, ha itt tartózkodásom alatt röviden fogok írni, mert rokonaim folyton körülöttem vannak, este sétálunk, délután több leánnyal együtt leszünk, játszunk, énekelünk és így csak délelőtt írhatok. Majd ha otthon leszek, pótotni fogom mulasztásomat, de mások házában alkalmazkodni kell a többiekhez.

Petrozsény, 1906 augusztus. ☐

104.

Mára vártam édesem levelét, de mivel nem jött, én keresem fel levellemmel.

Tudom, hogy más írást érdemelt volna hosszú levelére, de itt

lehetetlen hosszabban írni. Két napja, hogy írni akarok, de unokatestvéreim folyton igénybeveszik személyemet, szinte vetélkednek értem, hogy kinél legyek, kivel menjek, de hiszem, hogy édesem e pár hét alatt megelégszik rövid leveleimmel is.

Jól érzem magamat, felüdülök a jó hegyi levegőtől, csak az a baj, hogy itt reggel és este nagyon hűvös van.

Másik nagynénim külön meghívott két hétre és így azt hiszem, szeptember végéig itt leszek. Ilonka egy harmadik nagynénimmel az ünnepekre szintén idejön és örülök, hogy vele pár napig együtt lehetek.

Vasárnap egész délután kocsikáztunk, nagyon jól mulattunk. Holnap másfelé megyünk egész Lupényig.

Az „Uj Idők“-ből olvastam: „Az átültetett virág“ beszélykét. Úgy-e édes, az a csitri lány is oly hatást tett a költő lelkületére naív nevető lényével, mint én tettem a maga lelkületére. Csakhogy a költő tudatlanul vitte magával és így csak rövid ideig lehetek boldogok, a költő szép álmai pedig örökre eltűntek. Igaz, amit Dezsőmtől tanultam, hogy állandó boldogság két lény között csak hasonló műveltség mellett lehetséges.

„Faust“-ot mégis csak otthon fogom olvasni, itt nincs meg az a csend, ami ilyen nagy mű olvasásához kell. — — — — —

Petrozsény, 1906 augusztus 29.

105.

Egy örökkévalóság, mióta sorait nélkülözöm. Keservemben megint írok.

K. Gizushoz intézett leveléből megtudtam, hogy tőlem még mindig vár hírt, ami meglep, mert ideérkezésem után azonnal írtam. — — — — —

Gizus kicsit megvívasztalt és reméltem, holnap jön majd levele, de azóta két nap elmúlt és semmi hír édesemtől.

Hogy milyen a lelki hangulatom, azt nem is akarom, hogy tudja, mert még haragudna érte, de azt látom, hogy minden erőmmel nem sikerül búmat elrejteni, mert észreveszik, hogy kedélyem erőltetett.

E leveletem, mely már a harmadik, ajánlottan küldöm, mert attól tartok, hogy az előbbieket elveszték.

Petrozsény, 1906 augusztus 31.

Egymásután négy levelét kaptam. Mikor első levelét megláttam, sírtam a boldogságtól. — — — — —

Maga édesem még mindig nem tudja megérteni nyugtalan-ságomat és azt hiszi, azért kívánom levelét, hogy hűségéről, szerelméről meggyőződjek; oh nem!

Nem nyugtalanodom, hanem vágyom soraira és ha soká elmarad, úgy a lelkem elszomorodik, és ha újra látom írását, úgy az felvillanyoz, mint a virágokat a rég nélkülözött napsugár.

Rám nézve is jobb volna, ha közönyösebb volnék, de mit tegyek, ha szívemnek nem parancsolhatok?

A Gizus által küldött csókját ő átadta, de jobban esett volna, ha nekem külön ír. Pár napig lestem a póstát és ép egy kirándulásról hazajövet, megpillantottam írását, örömben táncoltam s egyszerre észreveszem, hogy nem nekem szól.

Örültem, hogy oly kedvesen írt a Gizusnak, és édesem tudja, hogy sohsem adtam okot arra, hogy féltékenységgel gyanúsíthasson. És soha nem éreztem még idegen leányok iránt sem féltékenységet, még kevésbé unokanővérem iránt, csak azért fáj a szívem a levél láttára, mert nagyon vágyódtam már soraira.

Az elsietett levél miatt tett szemrehányást megérdemlem, mindjárt lelkifurdalást éreztem, hogy oly kedves boldogító soraira semmit sem válaszoltam. Aztán rosszul is fejeztem ki magamat, mert azt akartam írni, hogy azt az egy levelet írom röviden, hogy ne kelljen halasztani. Az első napon annyi rokont kellett felkeresni és szüleimnek is kellett rögtön írnom és bevallom, hogy az egyszer elsziettem.

Sok kirándulást teszünk a vidéken és valahányszor e regényes tájon kocsikázom, a kazáni utunkra gondolok, amelynek most lesz évfordulója... Délután mi leányok kézimunkázunk, este egy-két órát sétálunk, egyszer Irmus zongorázik, máskor én vagy Gizus játszunk, egy keveset olvasunk és így kellemesen telik az idő...

Petrozsény, 1906 szeptember 5.

Édes kis levelét kimondhatatlan öröm közt olvastam és forró csókkal hálálom meg kedves figyelmét. A tegnapi levelemet azon reménnyel bocsátottam útnak, hogy annak olvasása után majd elfelejti panaszait, amit beismerve, indokoltnak talállok, de szándékom a hibát jóvá tenni.

Ne higye, hogy most, míg ritkábban írtam, szerelmem egy parányit is veszített volna, ellenkezőleg, nincs az a perc, amikor ne gondolnék édesemre, ki most oly rém messze van tőlem.

Akármennyire szeretném viszontlátni, nem engedhetem, hogy ily rémhosszú utat tegyen, nem is képzelem, milyen lassú és kifárasztó utazás, nem veszem lelkiismeretemre, hogy miattam ilyen áldozatot hozzon.

Most Irmusnál vagyok és igazán mindnyájan nagyon szeretnek. Olvasni keveset lehet, mert esténként nagy társaság szokott összejönni, leányok, asszonyok, férfiak vegyest, igen jól mulatunk. Irmus gyönyörűen zongorázik, mi énekelünk.

Vasárnap kirándulunk a szurduki szoroshoz, ez a legszebb része e vidéknek.

Petrozsény, 1906 szeptember 7.

108.

Kérem édesem, hogy az ünnepeket ájtatos imádsággal töltsse, mert eszembe jut, hogy nem szokott böjtölni. Ha már más ünnepet nem tarthatunk, legalább e két nagy ünnepet szenteljük Istennek, talán így előbb meghallgatja kérésünket. Úgy-e édesem megteszi az én kedvemért? Hozza e kis áldozatot szerelmünkért, akkor több reménnyel nézek a jövőbe . . .

Petrozsény, 1906 szeptember 8.

109.

A küldött fényképével kedves meglepetést szerzett, csókolom érte.

Az ünnepekre vonatkozó szavai kimondhatatlan mély hatást tettek lelkületemre; érzem, hogy magasabbrendű ember, ki senki befolyására nem hallgat, hanem csakis a maga gondolkodása után indul; és mindez oly meggyőző erővel hatott reám, hogy érzem az Isten jóságos kezét, mintha intene nekem, hogy Dezsőkém helyesen cselekszik.

Ha a jó Isten megsegít, hogy mint örök párja mellette lehetek, bizton megismerem a jó Isten magasztosságát. Most meg minden nap forró imában kérem drága Dezsőm egészségét.

Szavai oly felemelő erővel hatottak reám, hogy igazán nem böjtölnék egész nap, ha nem lennék most oly szent zsidóknál, akik nagyon haragudnának reám, ha nem tartanám meg ünnepi szokásaikat.

A társaságot most híven leírom:

Rokonaim által több leány és fiatalemberrel ismerkedtem meg, sőt a leányoknál látogatást is tettünk. Különös meleg barátság szövődött egy helybeli ügyvéd húgával, egy kis menyasszonnyal és mégjobban megszerettük egymást kölcsönösen Irmus egy hátszegi barátnőjével, aki vendégségben van náluk.

Mindebből az ismeretségekből azonban a kellemes szórakozáson kívül nem sok hasznot húzhatok. Az innen-onnan összekerülő fiúk és leányok társalgása nem tartalmas és az általános műveltségi fokot sem éri el a velük folytatott beszélgetés. Annyit azonban észreveszek, hogy a társaságban nem jövök zavarba. Előnyömre van a társas élet, amennyiben kis sliffet kapok, ami nálam hiányzott, és nagy hasznom, hogy a magyar beszédben gyakorolhatom magamat.

Délelőtt a leányokkal sütök, főzök, tanulok finom tésztákat készíteni és le is írom otthonra. — — — — —

Szurduki kirándulásunkról küldtem egy lapot, mesés szép vidék, roppant magas hegyek és lenn egész mélyen a Zsil medre, a vize áttetsző kristálytiszta, van több vízesése, az embert itt elbűvöli a pompás természet.

Petrozsény, 1906 szeptember 12.

110.

Majdnem két hete, hogy utolsó levelét vettem és azóta hiába vártam valami életjelt. Utóbb küldött reszkető írásával egy kissé megnyugtatót, mert írta, hogy javul, de mivel hazaérkezésem óta semmi hír, attól félek, hogy még nagy beteg.

Még soha nem aggódtam ennyire, mint most, rossz sejtelmek, borzasztó rémképek nyugtalanítanak, nagyon félek, hogy valami elidegenítette édesemet tőlem; érzem, hogy ez a hosszú hallgatás valami nagyon rosszat jelent és ez a bizonytalanság kétségbeejt.

Talán leveleim megint hatástalanok reá, vagy talán ideje nem engedi, hogy velem foglalkozzon?

Nem tudom, mit gondoljak, csak azt érzem, hogy eltűnt minden életkedvem és vígasztalhatatlan vagyok.

T 1906 október.

111.

Csak tegnap írtam és ma egy keserves, ébrentöltött éj után ismét írok, habár igazán nincs mit írnom. Olyan sivár, érzéktelen minden körülöttem, oly elhagyottnak érzem magamat!

Oh, mily boldog volnék, ha kis reménysugár érné a lelkemet, ha megtudnám, hogy nincs életveszélyben.

Ha egy kicsit velem érez és meg tudja érteni szenvedésemet, úgy rögtön sürgönyileg megnyugtatja azt, ki aggodalmak közt reszketve vár valami jó hírt.

Egész magam vagyok itthon, s e pár sort titkon írom, mamám elől elrejttem a bánatomat; szívem mélyébe zárom, ami által még elviselhetlenebb.

T 1906 október 8. ☒

112.

Örömujjongás közt vettem drága sorait, pedig rosszul esett annak rideg tartalma; oly ridegen ír, mint ezelőtt soha, úgy hogy alig tudom hinni, hogy ez a levél attól jött, aki mindig oly kedvesen írt Juliskájának. És ez a rideg hang annál jobban fáj, mert Dezsőtől származik, de én már kezdem megszokni, hogy engem mindig félreértének.

Bár kérte, hogy ne mentegessem magamat, mégis megteszem annak bizonyítására, hogy ismerem a jó ízlés szabályait, hogy nem vagyok felületes, hogy még mindig az vagyok, akinek megismert.

Őszintén elmondom, miért nem írtam elutazásom előtt. Hosszúnapkor nagy társaságban gyalogkirándulást tettünk, nagyon hideg lett és könnyű kis kabátban átfáztam, este lázas lettem és két napig lázban torokfájással feküdtem, emiatt csak kedd d. u. utazhattunk, pedig én még akkor sem éreztem magamat jól.

Ezt a félreértést kikerülhettem volna, de meg akartam kímélni az aggodalomtól, mert tudom, megijedt volna, ha megtudja, hogy beteg voltam; csak személyesen akartam róla szólni.

Kedden d. u. indultunk Ottóval és egy petrozsényi ismerős nővel, ki akkor Aradra utazott, én az egész úton feküdtem, mert gyenge voltam. Az átszállásoknál nem volt idő írni, de szerda reggel hazaérkezve, mindjárt levelet írtam.

Mentegetődzésem úgy is hiábavaló volna, mert édesem nem akarja megérteni, hogy az én szívem egy percre sem veszíthet láng-érzéseiből és amilyen vágyó szívdobogással gondolok most magára, oly mértékben szerettem ottartózkodásom alatt is és olyan marad a szerelmem éltem utolsó percéig, még ha Dezsőm nem viszonzná is.

Örömmel gondolok a viszontlátásra és remélem, ha előbb nem, de akkor mindent jóvá teszek, de nem csókkal akarom kibékíteni!

Míg meg nem nyugtat bocsánatáról és el nem akarja felejteni a sok kellemetlenséget, addig nem csókolom meg, ha meghalok is a csókja után.

De jól tudom, hogy édesem nem tud haragudni rám és siet megnyugtatni, hogy ismét a régi eszménye vagyok!

T, 1906 október 9.

113.

Nem hittem volna, hogy nagy szerelme ennyire elhidegüljön és aggódó szívvel gondolok arra, hogy képes leszek-e feledtetni az okozott kellemetlenségeket.

Higye el édesem, hogy maga túlérzékeny és ezáltal már sok bánatot okozott nekem, amit én jó szívvel vettem, mert szerelmem sokkal erősebb, minthogy csak egy percig is haragudni tudnék reá.

Most is annyi szivettépő megjegyzés ér, amiért nem neheztelek és habár rosszul esik ily rideg tartalmú levél, mégis boldog vagyok, hogy kezeírását keblemen hordhatom.

Sajnálom, hogy csak jövő vasárnap jön; tudom, hogy e halasztást is e kellemetlenségeknek köszönhetem; annyira haragszik, hogy most látni sem akar. Pedig jobb lett volna, minderről személyesen beszélni, mint írásban. — — — — —

Ha én is túlzó lennék, akkor nem jönnénk ki a kellemetlenségekből, de hála Istennek, nekem más a természetem, én akit szeretek, attól sokat elnézek, azért sokat szenvedek, de vele nem éreztetem bántódásomat.

Lám, Gizus nekem is mondott valamit, amit maga egy alkalommal rólam mondott, ami nagyon lehangolt, mert egész rokonságom is megtudta nagynéném által, de azért nem éreztettem magával és ennyit sem említettem volna, ha most szóba nem kerül.

Azért mégegyszer kérem, feledjen minden kellemetlent, fogadjon a régi szeretettel a szívébe és én ígérem, hogy érdemes leszek szeretetére.

T, 1906 október 13.

114.

K. levele fellelkesített; ismét visszanyertem jó kedvemet. Édes sorai rég nélkülözött napsugárként érintették a szívemet és most nem érzek mást, csak boldogságot.

Kérem a jó Istent, hogy ezentúl hártson el minden árnyékot

szerelmünkről. Én pedig minden tehetséggel akarok jelleméhez hozzáalkalmazkodni. — — — — —

Gizusnak tett megjegyzéséről nem akartam szólni, de mivel kéri, elmondom:

Gizus tréfálva mondta beszélgetés közben magának, hogy el fog engem nevelni magától, amire maga azt felelte, hogy ha ez neki sikerülne, úgy maga félreállna az utamból.

Én magyaráztam, hogy ez csak tréfa, de nem használt, az ő véleményük megmaradt.

Csekélység és mégis nagyon lehangolt. Gizus egyebet nem mondott el abból, amiről együtt beszélgették; ezt sem ő mondta el, hanem az ő édesanyja a másik nagynénimnek, aki nekem aztán sok túlzással színezve elmondta, hogy mit hallott. Erre kérdeztem én Gizust, akitől megtudtam a valót.

Nagyon kedvesen írnak rokonaim és új barátnöim Petrozsényből, mind sajnálják, hogy oly hamar eljöttem. — — — — —

T 1906 október 17.

115.

Három hete, hogy tárt karokkal várom; mintha a sors e rövid találkozást is irigyelné tőlünk, mindig újabb akadályokat állít jövése elé. Pedig hogy várom, mennyi mondanivalóm van! Talán a Rákóczy ünnepély miatt nem jöhet? Hisz a Rákóczy hamvak orsovai beszentelése már szombaton lesz. — — — — —

Néha akaratom ellen is félek a jövőtől, hogy majd ahelyett, hogy közelebb hozna egymáshoz, talán el is veszítem édesemet, amire gondolni is borzasztó!

Fáj, hogy ép engem nem tűrne közelében, ha beteg, pedig vígasztalóbb szeretettel senki nem vehetné körül, mint én.

Akárhogy is lesz, csak azt tudjam, hogy Dezsőmről nem kell lemondani soha, ha a jó Isten nem is engedné, hogy közös hajlékban iehessünk, legalább szerethessük egymást örökké!

Novemberben színre kerül „Az Ember tragédiája“, k. anyám ígérte, hogy megnézzük, annál jobban fogom érteni, ha azután olvasom.

Ép most kaptunk sürgőnyt apai nagyanyám haláláról; oly izgatott vagyok, hogy alig tudom a tollat kézben tartani. Én voltam a nagyanyám kedvence és hányszor mondta, hogy fővágya, hogy engem boldog asszonynak láthasson, de ez a vágya már nem teljesülhet! Holnap a mamával a temetésre utazunk.

T 1906 október 21.

116.

Váratlanul jött levele egy pillanat alatt eltüntette nyomott kedélyemet. Hogyne fogadnám levelét örömpesve, mikor az nekem lelkiszükségletem, az én napsugaram, amely nélkül elhervadok; írása nélkül sötét, kietlen nekem minden, de egy-két sora felüdít a legnagyobb levertségből is.

Igazán nem szerencsés az idejövése, már hányszor készült jönni és mindig közbejön valami. Jó, hogy ma nem jött, nagyon rossz színben vagyok és fáj a fejem a temetés óta. Nekem megrázó látvány volt a sok sírás, jajgatás és úgy fájt szegény agg nagyapám zokogását látni, aki most egyedül maradt.

Nem írok többet, mert nagyon égnek a szemeim. Ha vasárnap sem jöhet, jöjjön csütörtökön, akkor együtt megnézhetjük „Az Ember tragédiáját“.

T 1906 október 23. ☐

117.

Most ismét a régi Dezsőm, csupa szeretet és kedvesség sugárzik újra a leveléből és boldog vagyok, hogy végre sikerült feledtetni a petrozsényi nyaralásom alatt szerzett kellemetlenségeket. Most sokkal könnyebb szívvel várom a viszontlátást.

Zeneelméleti óra eddig egy volt hetenként, ez kevés; ezután az egyik énekóra helyett elméletet veszek. Az énektanulást a többi tanulóársnőimmal együtt abbahagyom, mert elhanyagolt bennünket a tanár; minden órán elénekeltetett egy dalt velünk együtt és aztán otthagzott. Ezt magunk is elvégezhetjük, mindenki otthon.

K. úrnak most két kezdő tanítványa jeientkezett, két cigány fiú, azt akarja, hogy én tanítsam őket, de ingyen; ő venné a tandíjat és én bajlódjak velük. Persze úgy állítja elém a dolgot, hogy ebből nekem nagy hasznom lesz és hálás lehetek neki érte. Én azonban más nézeten vagyok. Azt mondtam, hogy többet tanulok avval, ha egy órát otthon gyakorlok, mintha azalatt a kezdőket oktatom. Nincs igazam?

T 1906 október 25. ☐

118.

Végtelen öröm közt vettem két kedves levelét és igazán álmodni sem mertem arról a boldogságról, hogy két napot szándékozik közelmében tölteni. Remélem, jól fogja magát érezni körünkben, én meg igyekezni fogok széppé tenni a pár boldog órát, amit mellettem tölt.

Belátom, hogy önzés, hogy nem szeretném, ha két napi szabadságát megosztaná köztem és testvérei közt; tudom, hogy testvérei is várják, de úgy senki sem vágyik utána, mint szive párja! Ha szabadságra megy, úgymint felkeresi őket és ha megírja, hogy én marasztaltam, nem fognak rám haragudni.

Kérdéseire majd személyesen fogok válaszolni; első nap majd csókolódzunk és a másik napra hagyjuk a beszélgetést, jó?

T 1906 október 28.

119.

Nagyon fájt a szívem a válás pillanatában, annál is inkább, mert búcsúcsók nélkül kellett válnunk. A szabad friss levegőre érve, szívem megkönnyebbült. A Hungáriába érve, hol apám ránk várt, nagy társaság volt együtt, de én nem maradtam velük, hanem apám kíséretében hazajöttem és itt a csendes magányban gondolataimba mélyedve, nyugodt lettem.

E nesztelen csendben oly édes volt elmerengni az együtt átélt boldog órákon; ez édes mérhetetlen boldogság úgy tűnik fel nekem, mintha meséből ébrednék.

„Az Ember tragédiájának“ előadása nagy élvezetet nyújtott, most alig várom, hogy a művet elolvassam. Jól játszották, egész beleéltem magamat az egyes korok történetébe. Írja meg édes, mi az a Phalanster?

K. úr rábeszélte, hogy folytassam az énektanulást és megfogadta, hogy ezentúl nagyobb gonddal foglalkozik velem. — — — — —

T 1906 november 3.

120.

Örömkönnök közt olvastam drága sorait; kiérzem a levélből édesem boldogságát, és evvel elértem legfelsőbb vágyamat, azt, hogy képes legyek Dezsőmet oly boldoggá tenni, amint azt megérdemli. Most még egy forró vágyam van, hogy mielőbb közös hajlékban élhetnénk. Ha az is beteljesül, akkor nem cserélek a világon senkivel!

De ha e vágyam elérhetetlen, úgy adná a jó Ég, hogy egy városban lakanánk, hogy egybekelésünkig naponta pár boldog pillanatot együtt tölthetnénk. Oh, ha itt tartózkodna és mindennap adhatna csak egy édes csókot, sohasem kívánnék egyebet!

Goethe „Faust“-ját elolvastam, még sokszor fogom olvasni e gyönyörködtető szép művet. Legkülönösebben tetszett a börtöni jelenet, amikor Faust: Margitot ki akarja szabadítani.

A mű eszméje: — — — — —

Azt hiszem, megértettem a lényegét, de örömmel venném még magyarázatát is. Van olyan részlet, amit nem egészen értek, majd ha egyszer együtt fogjuk olvasni, úgy-e édes, akkor megmagyarázza kis butácskájának, amit nem ért?

Most majd megszerzem „Az Ember tragédiáját“ és kíváncsisággal kezdek az olvasásához. A magyarázatot köszönöm, lehet, ha elolvasom, jobban meg fogom érteni a szó értelmét.

Ma egy hete, hogy ölében ülve hallgattam szive dobogását, ízleltem édes csókjait. Oh jöjjön édesem ismét, amikor csak jöhet, tegye boldoggá azt, aki lesi, várja elrepült párnájának visszajöttét.

T 1906 november 7. ☐

121.

A fényképekből csak egy felvétel sikerült, nekem tetszik; kivált maga nagyon hüen van eltalálva.

Nagy örömmel hallom, hogy még e hónapban el fog jönni és az elmúlt boldog órák emléke, meg a jövő boldog órák reménye töltik be a szívemet. Hisz el sem képzelheti, mennyire hiányzik nekem kedves személye; nincs óra, nincs perc, amikor ne vágyódnám utána fokozódó vággyal. Mióta elváltunk, e forró vággyal fekszem és ugyanavval kelek és számolom a napokat, hogy ismét ölében ülve keblén pihenhessek. Pedig mily hamar múlik a pár boldog óra és mennyi epedés-várás előtte-utána!

A Faustról írt tájékoztatásért forró köszönetem, most jobban áttekintem a mű tartalmát. — — — — —

Ha legközelebb újra olvasni fogom, több gyönyört fog szerezni, mert kiismerem magamat benne. Mily jó, ha az ember művelt és mindent megért, mily magas élvezetet nyújtanak egyes remekművek, amelyek létezéséről sok ember nem is tud.

Oly tiszta élvezettel még egy művet sem olvastam, mint „Az Ember tragédiáját“ most. Olyan mély hatást tesz a lelkekre, hogy még álmomban is látom a jeleneteket. És jó, hogy megkönnyíti a megértést, hogy előbb színházban láttam.

T 1906 november 11. ☐

122.

Sajnálom, hogy a páros képpel nincs megelégedve, pedig

nekem még egy képe sem tetszett ennyire. Oly hű kép, hogy nem győzöm eleget nézni és haragszom, hogy beképzeli magának, hogy aránytalan szögletes a feje, én nem látok rajta mást, mint édesem hű képét, ami nem lehet jobb.

Jól teszi, ha egészsége javulásáról minél gyakrabban tudósít. Ha élettársa leszek, meglátja, elhárítom a betegséget róla, mert igyekezni fogok szórakoztatni, felvidítani, hogy a rossz hangulatok meg se találják azután.

A szellemi alkalmazkodásban is haladok. Törekszem mindent tanulni, érteni, megismerni, mert boldogságunk attól függ, hogy szellemben is hasonmása tudok-e majd lenni édes páromnak.

Higyje el édesem, mindjárt ismerkedésünk elején delejes vonzással hatott rám komolysága és műveltsége. Mindig más szemmel néztem azokra, akik tudásban fölöttem álltak és eleget sajnálom, hogy nem tanulhattam többet. Jöjjön édesem, amint csak lehet, epedő párja karjaiba.

T, 1906 november 15. ☐

123.

Ma éjjel keserves álmom volt, azt álmodtam, hogy édesem itt volt, de velem keveset törődött, csupa látogatással töltötte idejét és csak elutazása előtt jött búcsúzni. Én a búcsúzásnál keservesen sírva ráborultam, de magát az is hidegen hagyta.

Felébredve, láttam, hogy ez rossz álmom volt és hogy a valóságban oly figyelmes, szeretetreméltó, hogy ittléte alatt legtöbb idejét közelemben tölti, és most, mivel mindennek ellenkezőjét álomban átéreztem, még jobban becsülöm ritka gyengédségét.

K. húgom tegnap hazajött, igen jó színben van és megnőtt. Holnap megyek vele színházba Offenbach „Orpheus az alvilágban“ operetthez.

T, 1906 november 17. ☐

124.

Resteltem, hogy az ígért tartalmas levél helyett újra csak szívem érzéseivel foglalkoztam, annál inkább bánom, mert leveléből látom, hogy várta a kilátásba helyezett tartalmas levelet. De mit tegyek, ha szerelmem mindennek föléje kerül! Ha íráshoz fogok, gondolatom is csupa érzés, a szerelem uralkodik egész lényemen.

Ilyenkor édesem közelében érzem magamat és a boldogító mámor elfojt minden mást bennem. De ha elküldtem édes párom-

nak vágyteli szívemnek szavakba fakadó bimbóit, akkor nem töltöm időmet tovább álmodozással, hanem folytatom a tanulást és ép ezért tudom, érzem, hogy iparkodásomnak meglesz a jutalma, elérem mindkettőnk óhaját, hogy szellemi dolgokban egykor munkatársra lehessek.

Hisz el sem képzelheti, mennyire vágyom mindent tudni, hogy igyekszem irodalomban, művészetben, zenében minél több ismeretét megszerezni, és minderre szerelmem ereje lelkesít! Pedig otthonomban minden meg van nehezítve, mert ahelyett, hogy volna kivel társalogni, apám és bátyám még kigúnyolnak, kivált amióta apám rajtakapott, hogy „Az Ember tragédiáját“ olvasom. De mindez nincs rám befolyással, csak egy célom van: a művelődés.

Megvettem az irodalomtörténetet, amelyben a pogánykor költészetétől a legújabb korig minden nagyobb költő munkája és életrajza benne van. Ezt most buzgósággal tanulmányozom, minden nap egy beosztott részt. Az Ember tragédiájának tartalma és eszméje is benne van és abból teljesen megismertem e remekművet.

T, 1906 november 20.

125.

A fejem, szívem, lelkem csupa lírai rezgés; édes lénye még jobban bevérsődött a lelkembe és most, hogy ismét messze van tőlem, érzem, hogy nem leszek képes sokáig nélküle élni. Úgy fáj a szívem utána, úgy nélkülözöm k. személyét és kérem a jó Istent, engedje mielőbb megérnem, hogy elválhatatlanul közelében lehessek!

Ne vegye zokon, nem parancsolhatok a szívemnek, hogy ne fájjon, ha válnom kell attól, akinek közelében lenni isteni boldogság. Nem találok én szavakat azt a mesés boldogságot leírni, amit ölében ülve, csókjait ízelve átéltem, ezt a mennyei érzést teljes nagyságában kifejezni nem lehet!

Remélem, érzéseim pár nap múlva csillapulnak és mire ismét viszontlátom, már túl leszek a hangversenyen is, amely a karácsonyelőtti vasárnapon lesz.

Gondolhatom, mennyi dolga van háromnapos távollét után és mindezt értem teszi. Maga édes már annyi fáradságot, áldozatot hozott szerelméért, csak én vagyok oly tehetetlen, hogy nem adhatok méltó viszonzást.

T, 1906 november 29.

126.

Édes sorait kimondhatatlan öröm közt fogadtam. Minden erőmmel akarom feledni a boldog perceket, de lehetetlen, szívem boldogsággal teli és lelkem visszakívánja a párját. Őszinte vallo- mást teszek: édes, lénye oly magasztos hatással volt reám, mint még soha! — — — — —

Oh Istenem, mikor érem el azt a gyönyört, hogy elválaszt- hatatlanul közelében lehessen? Így külön-külön élve, az élet csak kín nekem. A tanulás-olvasáson kívül nincs kedvem semmihez, leg- jobb, ha egyedül vagyok és gondolataimba mélyedhetek.

Még ennyire nem éreztem a válás fájdalmát, mint most és kérem, ne nehezteljen, de legjobb akarat mellett sem írhatok egyébről.

Biztatom magamat, hogy Dezsőm várt levele majd felvidít, mert e lelkiállapotot kín elviselni.

T, 1906 december 1.

127.

Kedves sorai felvidítottak. Most hála Istennek, nyoma is eltűnt a búmnak.

A sikeres hangverseny érdekében fáradok most. Beethoven cis- szonátáját fogom játszani és utána Erkel Bánk-bánjából pár szép részletet.

Nagyon is belátom, mennyire igaza volt, hogy vágyait leküzdve, az őszig halogatta a jövetelét; mi lett volna, ha már egy év előt- úgy éreztünk volna, ahogy ma. Akkor nem értem volna el a szellemi fejlődésben azt a fokot, amelyen ma állok.

T, 1906 december 4.

128.

Ünnep van, egyedül vagyok itthon, ha minden csendes körü- löttem, szárnyas pillangóként elkalandozik a képzeletem oda, ahová a szívem húz és képzeletem képei ilyenkor elringatnak.

Olvasva levelében, hogy: „ha életébe kerül is, csak átélhesse a paradicsomi kéj boldogságát“, félelem fog el, mert soraiból ítélve, attól tartok, hogy együttélésünk ártalmára lehet, vagy talán életébe is kerülhet?

Ha ezt tudnám, lemondanék a várt boldogságról; nem viselné el a lelkiismeretem, hogy Dezsőm miattam áldozza fel az életét. Nem akarom, hogy együttlétünk mindkettőnk életébe kerüljön

Azt eddig nem tudtam, hogy kétféle szerelem van, de az fel-

tűnt, hogy minden ízemben megváltoztam, hogy erjedés megy végbe bennem, mert mióta elment, nincs percem, amikor édes páromra ne gondolnék és a leggyönyörtelibb pillanatok közé is fájó, keserves érzések vegyülnek. Ezelőtt ez nem volt.

Dóczy vígjátékát: „A Csók“-ot elolvastam: — — — — —

T 1906 december 8.

129.

Sajnálom, hogy tiszta hangulatát megzavartam, ha gondoltam volna, hogy ennyire elkeseríti, inkább elhallgattam volna.

Ha már jóval előbb nem említettem volna a „Mozart“-estélyről, akkor talán most sem írtam volna róla. Nem akartam mondani, hogy apám ellenezte az elmenést, de most bevallom, mert nem akarom, hogy a húgomra nehezteljen, mivel ő nem kísért el. Ő szegény még apámra van utalva és igyekszik kedvébe járni.

Apám nem engedte, hogy elmenjünk az estélyre és szemrehányást tett, hogy mindenhol ott akarok lenni . . . Úgy-e édesem, nem neheztel a húgomra? ő szegény nem tehet róla.

Apám a hangversenyi közreműködésemet is fölöslegesnek tartja és az ő véleményén nem változtathat senki. Apám megelégedését csak akkor tudnám megnyerni, ha egész nap házimunkát végeznék, mert nála a zene, olvasás, tanulás: nem munka és így az ő szemében haszontalan és lusta leány vagyok. Sokáig fáj ez nekem, de lassan megszokom és tűröm . . .

Higyje el édes, nincs egy nyugodt percem, folyton epeszt a vágy és ilyenkor mit tehetnék mást, csókolom a kezeírását, keblemre szorítom az arcát, de hiába, vágyam nem változik!

Nagyon, nagyon boldog vagyok és nem volna okom szomorodni és mégis: isteni boldogságom okozza a nagy fájdalmamat, mert távol kell lennem attól, akihez vágyódom. — — — — —

T 1906 december 15.

130.

Mai k. levele meggyőzően hatott a lelkemre és ígérem, hogy ezentúl egész igyekezetemmel azon leszek, hogy leküzdjem forró vágyaimat, remélve, hogy ez valahogy sikerülni fog.

Azt tudom édesem, hogy maga az önuralom mestere; nem is gondolja, mennyire tiszteltem ezt magában, adja az Ég, hogy továbbra is ily türelemmel viselhesse az egyedüllétet, amíg egymáshoz nem segít a jó Isten. — — — — —

T 1906 december 17.

131.

Belátom, mily helytelen az én kesergésem, ép azért még egyszer szentül ígérem, hogy minden erőmmel igyekezni fogok fájdalmamat elfojtani.

Igaz, hogy nincs okunk panaszra. Ha elgondolom, mennyi akadály volt még egy-két év előtt köztünk és hogy már majd mind elsímultak, örömkönny szökik a szemembe. Megmondhatom, hogy sokat aggódtam eleinte, hogy nem leszek képes Dezsőkém álmait betölteni és látom, ebben is előbb célhoz jutottam, mint hinni mertem. És ha ily sokat elérhettem eddig, akkor nem lehet messze a megvalósulás.

Én tőlem telhető előzékenységgel igyekszem atyámat megnyerni, most is egy szép erszénnyel leptem meg, aminek nagyon örült és ne haragudjon édesem, ha megkérem, hogy küldene apámnak egy szép dunai halat, az ilyen figyelmet ő nem felejtene el egyhamar. Úgy-e édes, nem haragszik, hogy erre kértem, én tudom, mivel lehet őtet megszelídíteni.

Na több sem kellene, ha szüleim megtudnák, hogy én figyelmeztettem erre, de remélem, a mi titkunk marad.

T 1906 december 19.

132.

Tegnap reggel kézbesítették Dezsőkém rózsacsokrát, mesés szép, csupa rózsaszín és piros bimbó — csipke és szalagdíszsel, sirtam az örömtől és vártam, hogy személyesen megköszönjem . . .

Alig feleszmélve a nagy örömből, megkapom a levelét, hogy csak hétfő este jöhet. Hosszúnak tűnt fel az az egy nap, de beletnyugodtam, tudva, hogy a két ünnepezen mégis együtt leszünk. A mai sürgönyére azonban le voltam sujtva. Boldogságom eltűnt, örömemet szomorúság váltotta fel és megint a régi fájdalom vett erőt rajtam. — — — — —

T 1906 december 24.

133.

Elsősorban arra kérem, ne haragudjon, hogy annyira megnehezítettem édesemnek a válás pillanatát, mert higgye el Dezsőm, nem voltam képes arcomra tovább is mosolygást színlelni. Az „Isten vele“ hallatára oly nyilalást éreztem, hogy azt hittem, a szívem meghasad.

Feltett szándékom volt nem írni, amíg némileg meg nem

vígasztalódtam, de mivel tudom, hogy miattam aggódni fog, sietek megnyugtatni, majd pár nap múlva megint a régi leszek.

Úgy érzem magamat, mint egy túlvilági szép álomból felébredve; oly nehéz a szívem, úgy zúg a fejem. Ahová pillantok, egy-egy édes emlék az együtt töltött boldog órákról, -- csoda-e, ha árva szívem eped utána?

Remélem, pár nap múlva sikertül a mennyei percek elmúlásába beletörődni, különösen, ha reggelre kedves sorait olvashatom.

Forró hálám, csókom a szép virágokért és a többi kedves meglepetésért, amivel annyi örömet szerzett nekem.

T 1906 december 24.

134.

Két édes levele balzsam volt fájó szívemre. A válasz fájdalma enyhült, de rabja vagyok még a tompa szomorúságnak és az elmúlt boldog órák andalító mámorának. Bár tudom, hogy várta soraimat, nem mertem írni, mert úgysem tudnék másról írni, mint elhatalmasodott érzéseimről.

Vígasztalom magamat, hogy nem tarthat már soká, hogy a jó Isten megkönnyőrül rajtam, meghallgatja forró imámat és mielőbb forrón szeretett Dezsőm mellé segít örökre!

T 1906 december 31.

135.

Hogy nem teljesíti újabb megfontolás után sem a kívánságom, azt helyeslem, mert igaz, hogy a mindennapi írás még rosszabb következményekkel járna. Csak arra kérem, hogy minél gyakrabban írjon. Nem baj, ha nagy érzéseiről sokszor nyilatkozik, az én szívem nem tud betelni avval, boldog, ha minél több jelét veszi szerelmének.

Költeménye nagyon tetszik. Küldje el mindig az újakat, hisz oly érdeklődve várom és az én verseimnek is tekintem, részem van bennök, úgy-e édes?

A hangverseny bizonytalan időre el lett újra halasztva. Váradí Antal „Charitas“ drámáját olvasom most.

T 1907 január 8.

136.

Ne nehezteljen édes, ha az egyszer beleszólok a maga ügyeibe, de szerelmem hajt reá. Arra kérem, ha van alkalmá oly vidéken állást vállalni, amely vidék egészségének jó, ha kisebb is a jöve-

delme, úgy változtassa a helyzetét, mert főképp arra kell törekednie, hogy az egészségét elérje. Csak az a vágyunk teljesüljön mielőbb, hogy egymáséi lehessünk, aztán majd együttes erővel fogunk küzdeni, hogy a független helyzetet megteremtjük.

Mióta elváltunk, nem volt egyetlen könnyű napom, úgy járok ide s tova, mint a párjavesztett madár. Nem tudom feledni az együtt töltött boldogságot, epedő keblem visszakívánja azt. Egyedül kedves sorai vidítanak fel, de olyankor meg más dolgok keserítenek el. Alig beszélek valakivel, kerülök mindenkit és nem tudok lelkiállapotomon változtatni. Ha aztán elgondolom, hogy ez így tarthat még egy évig, akkor fájdalmam a tetőpontját éri!

Szeretnék személyesen elmondani mindent, ami nyomja a szívemet. Még sohasem vártam ennyire a jövetelét, mint most, másrészt meg aggódással gondolok arra, hogy milyen hírt fogok hallani orvosától. Úgy-e, őszinte lesz hozzám és mindent elmond?

T 1907 január 12.

137.

Bánom, hogy szomorúságot okoztan fájdalmas soraimmal édesemnek, szemrehányást teszek magamnak gyengeségem miatt, jobb szeretném, ha mindig víg lehetnék, de ha nem sikerül!

Kérdezi édesem, mi bánt, miért félek az idő hosszúságától, azt tudhatná, hogy a forró vágy tesz szomorú bússá! Hisz örömmel tanulok, dolgozom, de ha az együtt töltött időre gondolok, fáj annak az elmúlása, szeretném visszavarázsolni és a lehetetlen levertté tesz. Azt hiszem, nem kell bővebben magyarázni, miért félek az idő hosszúságától.

Többször említettem, hogy apám elégedetlen velem, minden rossz kedvében szemrehányást tesz, hogy lusta vagyok, nem dolgozom . . . Persze olyant kíván, amit nem tehetek óráim, tanulmányaim elhanyagolása nélkül és ha ráhallgatnék, nem haladhatnék semmiben. Gondolhatja, hogy nem hagynak hidegen apám sértezései sem.

Nem lehet mindent megírni és nem akarom magát minden csekélységgel megterhelni. Dehogy akarom édesem, hogy tragikus sorsa legyen velem, sőt minden törekvésem, hogy életét derűssé, boldoggá tegyem és ennek eléréséhez kérem a jó Isten segítségét.

T 1907 január 17.

Ne sajnálja tőlem a gyönyört, amit újabb és újabb soraival szerez. Boldogsággal olvasom szép levelét, amely olyan nekem, mint a költemény. Megható a folyondár és a mi lelkünk hasonlatja, leveleit akárki elragadtatással olvasná, hát még én!

Boldog és szerencsés vagyok, mert édesem nemcsak a jellem mintaképe, hanem szellemben is magasan áll. Nemcsak boldog, de büszke is vagyok, hogy ilyen léleknek a szerelmese lehetek.

Szomorkodásom eltűnt, legutóbbi levele mintha átváltoztatta volna a kedélyemet, most könnyű víz hangulatban vagyok.

Alig egy hónapja, hogy ölelő karjaimba vártam édesemet és mily sokat végeztem azóta! Mikor a harmadik iskolát kezdtem, K. úr azt mondta, ha szorgalmasan tanulok, májusig elkészülök vele és én máris végeztem a hét etüddel, amely közül egy-egy 6–8 oldalas. Egyik szebb koncertdarab, mint a másik. Márciusig befejezem az egészet és megszerzem a negyedik iskolát, ami a legnehezebb, amit a cimbalmon egyáltalán játszani lehet.

T 1907 január 21.

Kétórai gyakorlás után jutalmul szerelmemnek szentelhetem szabad perceimet és felkereshetem azt, aki gondolatban mindig velem van, akiről éjjel-nappal álmodok.

Egyedül vagyok itthon egész délután és hamar szalad egyik óra a másik után. A délutáni gyakorlás után legkedvesebb foglalkozásom a kézimunka, mert mellette ábrándozok.

Még nem határozott az utazásáról? Nem jöhetne úgy, hogy 11-én este itt lehessen? Akkor tartják a filh. álarcos mulatságot; szüleim akarják, hogy velök tartsak, de én Dezsőm nélkül nem megyek. Ha maga résztvehetne ez érdekes estén és ha egyszer én is olyan boldog lehetnék, hogy édesem egy csárdást táncolna velem, de nagy ünnepem lenne!

T 1907 január 23.

Alig várhatom édesemet, hogy megint forró csókban összeforrhasson a lelkünk. Néha a vágyam olyan, hogy életemet adnám egy rövid együttlétért. És e vágyat semmi más nem pótolhatná; a legnagyobb gazdagság sem érne fel egy pár percnyi együttléttel. Ilyenkor érzem, hogy mennyire Dezsőmre vagyok utalva, mert

minden máshonnan jött fény nem tudná kedélyem homályát felderíteni!

Az a remény élt bennem, hogy ha a nyaralásából visszatér, beteljesül az álmom, de mai leveléből fájdalommal látom, hogy még őszig kell távol lennünk egymástól. Pedig nekem minden hónap egy esztendő és mily rém hosszú az idő még addig!

Apám megígérte, hogy k. anyám elutazását egybekelésünkig elhalasztja, de ő legkésőbb júliusra tervezte az elutazást, mert szükség van a levegőváltásra. Az orvos még folyton villanyozza a fejét és a karját.

T, 1907 január 25.

141.

Csak azért írok, mert megígértem. Mit is írhatnék most, mikor szívem még a tegnapi boldogságtól mámoros, ajkam még a csókjaitól reszket?

Fenséges boldogságom s a közelében élvezett felejthetetlen édes percek némává tesznek, nincs szó, nincs kifejezés, ami hűen ecsetelhetné mostani kedélyhangulatomat. A válás perce nem fáj, a színház, a zene szép dallama elejét vette a fájdalomnak, úgy hogy a színházból hazaérve, könnyed szívvel tértem pihenni. Enyhíti a szokott fájdalmat az a tudat is, hogy pár nap elteltével újra látni fogom. — — — — —

T, 1907 február 6.

142.

K. soraiból oly levertséget érzek, mint még soha. Mit jelentsen ez, ki vagy mi adott okot reá? Már azt kell hinnem, hogy ittléte alatt nem jól érezte magát, de nem tudok olyasmire emlékezni, ami megbánthatta volna és mégis sejtem, hogy innen ered a lehangolt-sága, hisz ilyen lelkiállapotban még sohasem volt, ha Juliskájától hazatért.

Mi bántja a lelkét? Mért nem nyilatkozott előttem, mi tartja vissza attól? Érthetetlen ez a hangulatváltozása és fáj, hogy azt hiszi, hogy egybekelésünkkel le kell mondania eddigi életmódjáról. Ne is gondoljon erre, kergesse el a tépelődéseit és ne kívánja, hogy közönségesebb legyen; magának nincs szüksége arra, maradjon az az ember, akit jelleméért becsülhetek, akit büszke önérzettel tisztelhetek, szerethetek mindvégig!

Nincs oka édesem, a tülekedők közé állni és nincs rászorulva,

hogy büszkeségét feláldozva jusson eredményhez, mert van oly jövedelmező állása, amiből ketten megélhetünk. Többet nem kívánok és ép azért ne epossze magát. — — — — —

Bár visszanyerné szavaimtól a jó kedvét s bár személyesen kiragadhatnám e gyötrődésekből. Úgy szeretném édesemet megelégedettnek, boldognak tudni. — — — — —

T 1907 február 8.

143.

Azt hittem, megnyugvást lelek soraiban, de csalódtam. Mint előbb, most is kitérő választ adott kérdéseimre. — — — — —

Alig várom a viszontlátást, de kérem, ne jöjjön előbb, míg ügyeit teljesen nem rendezte, mert szeretném, ha azt a pár órát, amit Temesváron tölt, gond nélkül, csakis nekem szentelné.

Ha mindenről alaposan beszélni akar, az alkalom meglesz reá én is nagyon szeretném, ha mindent elmondana, ami a szivét nyomja. Egyáltalán jobb volna, ha semmit nem hallgatna el előttem, sőt néha az én véleményemet is kérné.

Részemről nincs mit mondani . . . A legszükségesebbnél egyebet nem kívánok, csak azt a forró vágyat érzem, hogy minél előbb, akármilyen viszonyok közt Dezsőm közelében lehessek. Ép azért nem gondolhatom, hogy mily akadályokat kell még elhárítani? Már úgy szeretném egyszer hallani, hogy nincs akadály köztünk, hogy minden elsímult! — — — — —

T 1907 február 13.

144.

Nem volt céiom, hogy leckéztessen, sőt inkább vigasztalni szerettem volna. A jövőre való gondoskodást illetőleg, belátom édesem helyes álláspontját, csak azt nem helyeslem, hogy a jövő biztosítását sietteti most és talán annak a lehetetlensége keseríti el néha. Mert hiába, valami rejtett oka mégis van a szomorkodásának!

Igaz, hogy úgy maga, mint én büszkébbek vagyunk, minthogy anyagi támogatást kérjünk, inkább meghalnék éhen, minthogy valakinek a támogatását igénybe vegyem. De erre nem lesz ok, mert mi dolgozni fogunk és ha meglesz az egészségünk, nem lesz soha gondunk.

T 1907 február 15.

145.

Mai levelem célja, hogy megismertessem Dezsőmet Kemény Zsigmond „Rajongók“ c. regényének tartalmával:

A regény cselekménye megható, egyes jelenetei tragikus emelkedésbe viszik az olvasót, gyönyörű kontrasztokban festi az író az egyes hősök, szereplők jellemvonásait, tetteit, de az irálya roppant részletes-fárasztó és a nyelve szokatlan. Nagyon eltér Br. Eötvös irályától is, nekem idegenszerűbb és nehézkesebb.

A mű tartalma, eszméje: — — — — —

T, 1907 február 16.

146.

— — — — —
Az én nézetem, hogy ha valakinek a végzete az, hogy valami nagy dolgot alkosson, ha megvan a tehetsége hozzá, akkor mindegy, akár nő, akár nem nő. Miben is lehetne akadály a boldog házasság? Ha hasznára nem lenne, de kárára semmiesetre.

A szellemi munka megkívánja a nyugodtságot és könnyű kedélyt és azt, hogy a gondolatok egy helyre legyenek összpontosítva, és magától érthető, hogy Dezső nem kezdhet nagyobb munkába, csak ha közelében leszek, mivel akkor majd nem lesz másra gondja, csak a munkájára. És más kedvvel fog akkor hozzálátni, mert lesz kinek karjaiban kipihenje magát, aki csókkal, dallal, zenével vidítsa édes párját.

Csak két hete, hogy elváltunk és nekem egy örökkévalóság. Minden nap várom az értesítést jöveteléről.

T, 1907 február.

147.

A tegnapi gyönyörteli percek hatása ül egész lényemem, minden gondolatom a visszaemlékezésre irányul. Csak rövid pár óra és mennyi boldogságban volt részem! Úgy hiányzik most valaki . . . Ebédután a diványra hajtottam kábult fejemet, elszenderedtem és álomban galambommal ismét együtt voltam. — — — — —

T, 1907 február 22.

148.

Gyönyörű tavaszias idő van, de tudja Isten, nem tudok örülni a derült kékségnek; mintha bántana a meleg nap sugara, talán mert nem egyezik a lelkiállapottal? Érzem, hogy ezentúl csak

Dezsőm mellett örülhetek az életnek és félek, hogy a tavaszi szép idő még elviselhetetlenebbé teszi majd az egyedüllétet.

Ha közelében vagyok, könnyűnek érzem magamat, úgy örülök az életnek, minden csekélységnek és amint magamra maradok, kedvemet veszttem és hiábavalónak tartom az életet. Csak az Isten már megkönyörülne rajtunk.

T, 1907 február 24. ☒

149.

Igaz, látom, érzem sziveink kiolthatatlan szerelmét, hisz e tekintetben nem is lehetnek aggodalmaim, de a hosszú távolléte alatt elviselhetetlen lesz a vágy édesem után.

A Jókai-Zola cikkét, úgyszintén Rembrandt életrajzát és művészetét elolvastam, nagyon érdekelték; és látom, hogy milyen szegény az, aki az irodalmat és művészetet nem ismeri és aki a mindennapi dolgokból ki nem emelkedik.

Aggódok k. anyámi miatt. Karja, feje folyton fáj, az orvos azt mondja, hogy a nyár elején Herkulesfürdőre kell mennie az ottani vízkúrát használni.

Még nem tudja, mikor jöhet? Már úgy várom!

T, 1907 február 26. ☒

150.

Nem kell mentegetnie magát, mert keveset ír, néhány sorával ép oly hatást ér el. Csak kezeírását lássam, de ez nekem nélkülözhetlen.

Belátom, hogy a napi fáradság után terhére esik az írás, szívesen menteném fel alóla, ha volna más mód, de így csak azt tanácsolhatom, hogy írjon kevesebbet, azért én örülök vele, kivált mert evvel is könnyíték a helyzetén.

T, 1907 február 28. ☒

151.

Egy titkos erő, mit legyőzni nem bírok, kényszerít, hogy már most, alig hogy elváltunk, felkeressem levelemmel.

— — — — — menyei gyönyör volt karjai között csókban összeforrvá a szerelmünk. — — — — —
És hevesebben dobogott a szívem, érezve Dezsőkém boldogságát, látva szeme ragyogásából áradó szerelmét.

Szerető szívünk lángolása közt gondoltani búcsúzásunkra és a mielőbbi viszontlátásra, de amint édesem az este visszatért, mindjárt észrevettem a változást, a könnyed jókedv helyett borongós lehangolttá vált.

Első pillanatra képzelődésnek tulajdonítottam e megfigyelésemet, de később szüleimnek is feltűnt a lehangoltsága, ami az én szívemre is reánehazódott... hiába tagadja, mert a szerető szív megérzi, ha a párjának valami fáj.

Szivesen lemondtam volna a színházbamenésről, szerettem volna Dezsőkémmelel együtt lenni és megtudni lehangoltságának az okát és azért kérleltem, hogy szenteljen nekem még egy fél napot, de édesem nem hallgatva kérésemre, bizonytalanságban itthagzott. Az esteli magatartásából azt kell hinnem, hogy én hibáztam el valamit és folyton azon gondolkoztam, mivel bánthattam meg, de nem tudok rájönni. Látva néma levertségét, nem volt erőm szólni, megfojtó keservet éreztem bensőmben és e percben már búcsúzott... és csak a párnáimra hullott keserves könnyeim enyhítettek valamit szívfájdalmamon.

Biztatom magamat, hogy holnapi soraiból felvilágosítást nyerek, mert addig nem írok, míg meg nem nyugtatott. Én tudni akarok mindent és nem tűrhetek felhőt, foltot boldogságunkon.

Kívánom, hogy szegedi, budapesti színházbamenése több élvezetet nyújtson, mint az itteni. — — — — —

T 1907 március 6.

152.

Ezerszer köszönöm, hogy oly gyorsan megnyugtatott hogylétéről. Kimondhatatlan örömmel hallom, hogy orvosa meg van vele elégedve. De e boldogító hír sem tudta elkergetni azt a szomorúságot, ami a szívembe férközött, tudva, hogy az esteli levertségét én okoztam. Hiába keresem, hogy mi hangolta le, nem tudom eltalálni. Csak azt tudom, hogy életcéloim Dezsőmet boldoggá tenni és annál fájdalmasabb, ha ez néha nem sikerül.

Elhíheti édesem, hogy ügyelek arra, hogy érzékeny lelkét bántódás ne érje, mert engem érint legkeservebben, ha leverten látom, én vígnak, boldognak szeretném mindig látni.

Remélem, ha visszajön, meg fogja mondani, mi érintette érzékenyen, kívánom, hogy őszinte legyen hozzám.

T 1907 március 8.

153.

Remeg a toll a kezemben, alig tudok írni a meghatottságtól, ami még tegnapról fogva tart.

Lelkemben boldogság, öröm, gyönyör tanyázik és e felséges érzések hallgataggá tesznek. Egy napsugaras, ébren átélt meseálom volt az egész, amely örökreszóló emléket égetett a lelkembe.

A válás sem volt nehéz, mint máskor, mert édesem megígérte, hogy amint csak lehet, értem jön. — — — — —

T 1907 március 15.

154.

Két levelét örömkönnnyek közt olvastam, hisz most ismét édes sorai lesznek hivatva lelkem vágyait kielégíteni. — — — — —

Édesem ittléte alatt megnyugtatótt, de azért nem veheti zokon, ha vágyam nem csillapodik, szeretnék már közelében lenni. Oly színtelen körülöttem minden, oly elhagyatottnak érzem magamat itt, ahol minden-minden az elmúlt boldog percekre emlékeztet. Ilyenkor az előttünk levő pár hónap végtelennek tűnik fel nekem.

Fáj, hogy édesem nem tart elég erélyesnek az életküzdelemre . . . A leggyengébb is felveszi a harcot az életben, ha a sors csapásai kényszerítik reá és megvan bennem az öntudat, hogy az élet nehézségeivel meg tudnék küzdeni. — — — — —

Nekem a gyermekkorom sem volt gondnélküli; korán árva lettem és hamar ismertem meg az élet bajait s így nem tudom, miből következett a gyengeségemre?

Igaz, hogy vannak gyengeségeim, de ha kell, erős tudok lenni; talán megérjük azt az időt, hogy meggyőződik róla.

T 1907 március 17.

155.

Remélem, hogy lakás miatt nem lesz akadálya, úgy-e édes? Ha majd annak idején meg fog bízni, úgy k. anyámmal nézni fogunk bútort és meg fogom írni a költségeket, csak magának meg kell mondania, milyen bútort akar . . . ?

T 1907 március 17.

156.

Amit ittlétekor az erély és akaratra vonatkozólag tárgyaltunk, azt megértettem és méltányolom, mert belátom, hogy teljesen igaza van.

Tülnérzetes büszke természetem az oka annak is, hogy Dezsőkém előtt soha nem nyilatkoztam elég nyíltan sorsomról és családi viszonyainkról, resteltem, hogy őszintén vázoljam szegénységemet.

Büszkeségem nem engedte, hogy bevalljam édesemnek, hogy én is, anyám is eleget kértük rokonaimat, hogy segítségemre legyenek és minden amit elértünk, az volt, hogy temesvári nagybátyám, B. A., Irmus anyja és apám ígértek száz-száz forintot, de bútorbeszerzésről hallani sem akartak.

Sok álmatlan éjszakát töltöttem emiatt, félve gondoltam a jövőre, mert természetesnek vettem, hogy édesem követelni fogja a bútort, és fájt az a tudat, hogy ilyen szegény vagyok, féltem attól a pillanattól, amikor édesem kérdezni fog a dolgokról.

Lelkifurdalást érzek, hogy miért nem vallottam be mindent mindjárt, amint az egybekelésünkről kezdtünk beszélni. — — — — De a félelem, hogy vallomásom által elveszíthetem édes páromat, visszatartott százszor a nyilatkozástól. S most, mikor hallottam, hogy Dezsőm beletörődött a gondolatba, hogy maga veszi a bútorokat, kő esett le a szívemről és akkor föltettem magamban, hogy nem szólok arról, hogy rokonaim jó szívét már kipróbáltam. De édesem késztetett rá, hogy mindent megmondjak és bebizonyítsam, hogy már leküzdöttem az önérzetemet, mert éreztem, hogy a jövőm függ attól.

S most, hogy megtudtam, hogy némelykori levertsége összefüggésben van e dolgokkal, sejtem, hogy édesem titokban azt hiszi, hogy a hozott áldozatoknak köszönheti ragaszkodásomat és ez nekem szinte elviselhetetlen.

Pedig ép nagy szerelmem az oka, hogy eddigi áldozatait is elfogadtam. Tudtam, hogy ha annak idején nem fogadom el a zene-tanuláshoz anyagi segítségét, akkor sohasem közelíthetem meg lelkileg és ha most nem fogadnám el áldozatait, akkor le kellene mondanom életem boldogságáról. Pedig mit meg nem tennék, hogy legszebb reményeim teljesülhessenek. — — — — —

T 1907 március 21.

157.

Nem akartam ma elkeseredettségemben írni, de jobb, ha annak, aki szívemhez legközelebb áll, elpanaszolhatom keservemet.

Elküldöm e levelet, hogy meggyőződhessen arról, hogy rokonaim még az ígért száz forintot sem küldik. Ha Irma levelét elolvassa,

megismeri nagylelkűségüket. Először mindenféle okokat sorol fel, amiért nem küldheti az ígért száz forintot sem, azután szokott hizelgő hangján elmondja, mi minden drága ajándékot kapott.

Sírnék az elkeseredéstől, tízszer kellett megalázkodva kérni és a végén megtagadják az ígért csekélységet is! Ilyen az árva leány sorsa. Eddigi életem csupa bánat volt, annyi szomorú tapasztalatom gyűlt egy pár év alatt, hogy lassan eltompulok a sors durvaságai iránt. — — — — —

Mostoha sorsom megrontja az életemet és ilyen önérzettel jobb nem élni; mert nekem nagyon fájnak ezek a megaláztatások . . .

Aggodalommal gondolok a közeljövőre, félek, még annyi akadály áll közöttünk és ha az egészségi és más akadályok elsímulnak, nem fogják-e az anyagi gondok útját állni egyesülésünknek? . . .

Kérem édesem, Irma levelét küldje vissza, talán egyszer még szükségem lesz reá.

T 1907 március 23. ☐

158.

Borzasztó fejfájásom miatt alig bírok édesemnek írni. Soha ennyit nem fáj a fejem, mint mostanában és érzem, hogy ez a lelki izgalmaktól jön. Alighogy az egyik bánatomat kihevertem, ismét oly dolgok történnek körülöttem, amik elveszik a kedvemet mindentől.

Eddig türelmes hallgatással lefegyvereztem apám durvaságait, de most talán én is érzékenyebb vagyok és nem bírom a zaklatásokat elviselni, nem nézhetem a haragos arcokat körülöttem, kin elviselnem a helyzetet.

Egy semmiségért, amit említeni is restellek, borzasztó kiabálást rendezett ma apám; én hallgattam, anyám pártomat fogta és ebből mérges szóváltás lett köztük és így keserítik az életemet napról-napra. A mama persze velem szomorkodik, pedig úgyis elég beteg.

Ha kedvesebb környezetben lennék (persze anyámat kivéve), akkor könnyebben tudnám kivárni frigyünk napját, de így elérhetetlennek tűnik fel az idő. Jobb, ha nem jön esküvőnkig, mert érzem, hogy a válás elviselhetetlenné lenne nekem; csak akkor jöjjön, ha elvihet a magunk fészkebe.

Kérem édesem, ne halassa egybekelésünket a nyár végére, igyekezzen mielőbb mindennel rendbejönni, hogy legkésőbb júniusban jöhessen értem, sok bánattól óvna meg ezáltal és kiszabadítana környezetemből, amelynek terhére vagyok. — — — — —

T 1907 március. ☐

Köszönöm, hogy sietett megvigasztalni.

Már nem sajnálom, hogy minden így történt, mert megismerem a rokonaimat és véget vehetek az erőltetett barátságoknak e szívtelen emberekkel.

Hibát követtem el, hogy Dezsőmmel nem voltam őszinte, méntségemül csak azt mondhatom, hogy még ismeretségünk első évében biztosan reméltük rokonaim segítségét, később semmivé lett az ígélet. Már akkor sokat bánkódtam emiatt és nem bírtam elhatározni, hogy Dezsőmnek mindent elmondjak. Borzasztó volt a gondolat, hogy édesem mindezt megtudja; félttem, hogy megsajnál és a szájalom gondolatára arcomba szökött a vér és fellázadt büszkeségem elfojtott minden szándékot; nem bírtam szólni.

Ne vegye zokon, attól félttem, hogy a bútor hiánya miatt lemondana rólam; akkor még nem ismertem édesemet ily közélről és látva rokonaim szívtelenségét és mivel ilyen önzetlen ideális lényt, mint maga, a valóságban alig találni, mit tehettem mást, mint a sorsra bíztam magamat és hallgattam.

Azért mondtam el mindent részletesen, hogy megmutassam Dezsőmnek, hogy kértem és megalázkodtam, hogy magamra vehessem az anyagi gondok egy részét. Meg akarom édesemet győzni arról, hogy az erély, az akarat megvolt és nem az én hibám, hogy nem értem el vele semmit.

Boldogan hallom, hogy megkapta a kívánt lakást. — — — —
Oly epedve várom azt a napot, amikor keblére borulhatok. — — — —

T 1907 március 26.

Most Dezsőmtől megint megnyugvást nyertem, de hogy is lehetne másként, mikor oly kedvesen vigasztal és oly örömet ajánlja fel megint áldozatkészségét . . .

Sok megfontolás és lelki küzdés után el kell azt fogadnom, ha nem akarom, hogy frigyünk új akadályba ütközzön. Tudom édesem, hogy maga jó szívvvel segít talán erején túl is és jól esik e készségét látnom, de ha eszembe jut mostoha sorsom és hogy mennyi gond hárul emiatt édes Dezsőmre, úgy elkeseredés vesz rajtam erőt.

Úgy-e, a bútorok miatt átjön még Temesvárra? Én teljesen ízlésére bízom a berendezést és elhelyezkedést, ami édesemnek tetszik, az az én ízlésem is. — — — — —

T 1907 március 29.

161.

Tegnap levelemből látni fogja elkeseredettségetem és mai levele még növeli a bánatomat, mivel azt írja, hogy szeptember előtt nem lehet az esküvőnk.

Ittléte alatt ígérte, hogy legkésőbb július elején megesküszünk és apám faggatásaira neki is azt mondtam és most nem is merek az új halasztásról szólni.

Nem bírom elképzelni, miért akarja szeptemberig halasztani, édesemnek rövid az idő, majdnem hat hónap! nekem örökkévalóság!

Nem lehet mindent elmondani, de ha a való helyzetet ismerné, bizony sietne, hogy mielőbb kijussak abból. Nem akarom, nem kívánom, hogy esküvőnk előtt még eljőjön és akármily soká tart, erős akarok lenni. Nem is azért vagyok most nyugtalan, hanem mert apám folyton faggat, hogy mikor lesz az esküvő és ő nem veszi észre, minő fájdalmat okoz nekem kérdezősködéseivel.

Ha elgondolom, hogy vele legyek egy hónapig, ha a mama fürdőre utazik, megborzadok. Pedig ha nem lehet másképp, ebbe is bele kell törődnöm . . .

Már megkaptam a IV-ik cimbaliskolót, melynek harmadrésze csupa Erkel zene, a Bánk-bán és Hunyady László legszebb részei, aztán van benne egy magyar szerenád, két magyar ábránd, öt koncertetűd. A III—IV. iskolát kevesen végzik, különösen a IV-ik a művészi kiképzésre való. Cimbalomban ennél magasabb iskola nincs; csak önszorgalommal lehet még feljebb vinni.

T 1907 április 1.

162.

Biztosra reméltem, hogy a nyáron már együtt tehetünk kirándulásokat, együtt gyönyörködhetünk a természet szépségeiben, amely élvezetben eddig kevés részem volt, de látom, ennek is vége és a négy fal közt egyedülül tölthetem a nyarat.

. . . Nagyon el vagyok érzékenyedve, a vágy annyira epeszt, hogy majd megnémít. És mégsem akarom, hogy eljőjön, mert a válás után annál keservesebb.

Az én óhajom is, hogy az igazgatóné barátságát megnyerjem és igyekezni fogok azt kiérdemelni.

Hétfőn d. u. Szigligeti „Szökött katona“ népszínművét néztem meg. Ismeri? Tartalma: — — — — —

Esténkint, ha lefekszem, addig ábrándozok nyitott szemmel, míg álomba merülve, tovább szőhetem, ami szívem-lelkemnek legkedvesebb és sohasem álmodtam annyit édesemről, mint most

T 1907 április 3.

163.

Sajnálom, hogy megint kellemetlen perceket okoztam édesemnek, de nem csoda, ha a sok tűrés után egyszer kitört belőlem a keserűség.

Helyzetem mindig ilyen volt, mióta mostohaapám van, sok keserűséget nyeltem és igazságtalanságot szenvedtem el és túlsokat alkalmazkodtam, csakhogy a kellemetlenkedéseket kikerüljem. Mert apám haragjában nagyon goromba és mindent elkövettem, hogy nagyobb durvaságai elől meneküljek. Most sem panasztam volna el, de ép aznap, mikor Dezsőnek írtam, csordultig megtelt a keserűség pohara.

Igaz, hogy én nem tudok kedvességet színlelni avval szemben aki egy csepp jóindulatot nem mutatott és a legcsekélyebbel sem segített a sorsomon. Hogy kedves lehessen ilyen apával, ahhoz színésznőnek kellene lennem.

Ha saját szemeivel nyerne bepillantást családi körülményeimbe, akkor jobban megértene.

Arra gondolnia sem szabad, hogy én a férjhezmenést menekülésnek tekintem, ha csak innen akarnék szabadulni, úgy találnék más módot. Ha nem találnék egyhamar otthont édesem mellett, úgy régi tervem szerint elhagynám a vallásomat, zárdába vonulnék és a munkának, tanulásnak szentelném az életemet.

T 1907 április 5.

164.

Életem legszebb ünnepnapja lesz mindenkor születésének évfordulója, s ha távol is, mégis együtt örülök édesemmel, hogy a jó Isten meg hagyta érnünk ezt a kedves napot. Nagy hálát érzek és sok vágy és fohász száll e napon Istenhez, kérve, hogy teljesítse édesem legforróbb kívánságait és hogy legyen továbbra is segítőnk, vezetőnk!

Forró imában kérem Istent, hogy Dezsőkém mielőbb visszanyerje egészségét és e kívánságom szívem-lelkem minden részecskéjét betölti.

Ha már nem lehetek közelében ez örömnapon, fogadja e pár szál virágot jó szívvel végtelen nagy szerelmem jelül! — — —

T 1907 április 6.

165.

Mikor édesem szabadságra ment, még kissé betegen érkezett hozzánk, most már bevallhatom, nagyon rosszul esett, hogy kénytelen volt távortartani magától. Akkor is láttam, hogy milyen megfontolt volt az édesemtől, hogy nem akart egészség nélkül nőülésre gondolni; sok keserűségtől mentett meg bennünket.

A szobák beosztása tetszik, de jobb szerettem volna a két hálószobát egymásmellett. Nyugodt lehet édesem, hogy a bútorválasztásnál a szépre, tartósra és lehető olcsó árakra lesz gondom és mindenről részletesen fogok írni. Többfélét fogok megnézni és ha eljön, akkor együtt fogjuk kiválasztani és megvenni

T 1907 április 12.

166.

Csak a jó Isten tudja, mennyire várom a viszontlátást, de örömmel várom ki e pár hónapot, hisz e sok sóvárgás után elérem életem jutalmát . . .

Oly mesés színben látom a jövőnket, hogy szinte lehetetlennek tartom, hogy a jó Isten annyi boldogságban részesítsen. Visszafojtom érzéseimet, nem akarom, hogy előbb jöjjön, míg magával nem vihet; csak egyszer lesz kénytelen jönni a bútor beszerzése miatt.

T 1907 április 14.

167.

Dehogy tiltom édesem eljövését, ha szívemre hallgatnék, akkor folyton hívnám! Sokszor elhatároztam már, hogy hívni fogom, de a megfontoltság visszatartott . . .

Mit gondol édesem, ha három hónapig elmaradnak szokott rohamai, akkor végleg megszabadult?

K. úr felesége meghalt. Most 1—2 hétig nem lesz cimbalóráám. De van erre az időre elég tanulnivalóm.

Gyönyörű enyhe az időjárás, most lesz édesemnek sok élvezete a szabad természetben. De jó volna vele tartani! Milyen boldogság

lesz a regényes szép vidéken a hegyek között Dezsőmhöz símulva járkálni. Magányos perceimben oly szépre festem képzeletben a jövő boldogságunk részleteit, hogy egészen elérzékenyedem.

T 1907 április 15.

168.

Érdeklődéssel vártam kritikáját a „Marie“ regény leírásáról és meglepetve látom, hogy kételkedik abban, hogy segítség nélkül magam foglaltam egybe a regény tárgyát. Azt hittem, édesem eléggé ismer, hogy nem szoktam magamat idegen tollakkal ékesíteni. Az én károm volna, ha idegen segítséget igénybe vennék. — — — —

Boldog vagyok, hogy annyira kielégítettem a regény német leírásával és legyen meggyőződve, hogy az örvendetes haladás a figyelmes olvasás eredménye.

T 1907 április 17.

169.

Ma biztosra vártam édesemtől levelet s hogy nem jött, azt kell hinnem, hogy szerdán beteg volt, különben nem feledkezett volna meg Juliskájáról.

Örülök, hogy a német fogalmazvánnyal kielégítettem. Mielőtt a felsőbb leányiskolába léptem, csak nemetül beszéltem, de megszoktam a sváb kiejtést, amit a bánáti kisvárosban beszéltek. Mikor Temesvárra jöttünk, egy szót sem tudtam magyarul és itt is csak az iskolában tanultam. A sváb kiejtésről nem bírtam leszokni, mert amióta az iskolából kiléptem, nem gyakoroltam a nyelvtani németet.

T 1907 április 19.

170.

Miért nem jöhetne édesem előbb, mint május végén? A bűtort előbb is megnézhetjük. Hát nem mindegy, hogy egy-két héttel előbb vagy utóbb jön? Annyi mondanivalóm van, amit írásban el nem lehet intézni és szeretném látni, milyen színben van a nyolcheti javulás után.

Egészsége elnyerésében nem szabad kételkednie, még előbb fogja azt elérni, mint remélni mertük. Biztos, hogy egészséges lesz, csak attól félek, hogy júniusnál tovább halasztja egybekelésünket, pedig oly nehezen várom e napot, hogy vágyam szinte elviselhetetlen!

Nem, nem szabad, hogy még tovább halassza, hogy még tovább eposszen e kínos várakozás.

Még akkor sem szabad halasztania, ha a várt időig nem lenne teljesen egészséges. Pár hónapig inkább mint testvérek élhetnénk egymásmellett és engem megnyugtathatna, ha naponta látnánk egymást. Kérem édesem, ne halassza esküvönket, inkább minél előbb, hisz most már biztos a javulása és a sok izgatottság, ha sokáig tart, csak árt nekem is, magának is.

Jöjjön egy közeli vasárnapra hozzánk, úgy szeretnék édesemmel beszélni. Jöjjön biztosan. — — — — —

T, 1907 április 22.

171.

— — — — —
Azon megnyugtatója, hogy június végén biztosan eljön értem, határtalan boldoggá tett.

Édesem egyik levelében azt írta, hogy még annyi apró akadályt rejt magában a közeljövő, és én abból azt következtettem, hogy el kell halasztani az esküvőt. Hála Istennek, hogy nem úgy van.

T, 1907 április 25.

172.

— — — — —
Édes soraiból a legisztább boldogság sugárzik, ami isteni melegséggel érinti lelkemet.

Nem tudom eléggé meghálálni Istennek azt a kegyet, amelyben engem részesít! Bizony hihetetlen, hogy oly sok szenvedés után ily sikeres az eredmény.

Azt kérde édesem, nem jobb-e, ha nem jön június előtt? — dehogyan jobb, inkább előbb jöjjön egy nappal, mint később, hisz oly epedve várom!

Születési bizonyítványomat megszereztem, más okmányra nincsen szükség. Boldogult apám itteni fivére lesz az egyik násznagyunk, akihez ha most eljön, biztosan el kell mennünk.

Nagybácsim a templomi esketés költségeit magára vállalta, hogy azt is megtartsuk s én ajánlatát elfogadtam, mert mégis ünnepélyesebb és megnyugtatóbb érzés, ha a felejthetetlen napon Isten házában kérhetünk áldást frigyünkre. — — — — —

T, 1907 április 29.

173.

A hangversenyről ma sem tudok biztosat. K. úrnak megígértem, hogy ha most eljön, fel fogjuk keresni és akkor az énekvizsgát le fogom Dezsőm előtt tenni. Igen?

Ha végigolvastam Eötvös műveit, elolvassam Schiller „A meszszinai menyasszony“ tragédiáját? Megvan „Stuart Mária“ is német eredetiben, olvassam? — — — — —

T, 1907 április 30.

174.

— — — — —
A mai levelében közölt dolgok nem voltak kellemes hatással reám; fáj az emberek irigykedése, mert ha nem is mondta el, gondolhatom, hogy rágalmaztak, mint a szegény leányt szokás és tudom, hogy nem maradhatnak azok legalább rövid időre hatás nélkül Dezsőkémre. Ez emlékeztet megint árvaságom és szegénységem keserűségeire és új aggodalmak gyötörnek.

Az Eötvös könyvek közül most olvasom „Utazás a Balaton körül“, igazán elragadó olvasmány. — — — — —

Lepjen meg édesem mielőbb, kimondhatatlanul boldoggá tenne vele; még soha nem epedtem ennyire édes csókjaira, mint most! Pedig mily soká nem jön még az én időm! Nem tudok írni, annyira elérzékenyedtem, a láz gyötör és elveszi a gondolatomat, csak azt érzi a szívem, hogy szeretem, imádom végtelenül!

T, 1907 május 4.

175.

— — — — —
Nagyon megbántam, hogy Dezsőmnek ily kellemetlen percekét okoztam . . .

Hisz oly türelmetlenül várom, ne csodálja, ha mindent megbánva, életem árán is kérném, hogy jöjjön . . .

Fáj a szívem, hogy így fogta fel a leveletem, pedig nem az volt a célom. Hisz ismerem jellemét . . . Hisz ép jellemének egész megismerése növelte rokonszenvemet forró szerelemmé. Nem felejtettem el azt a becstülést és tiszteletet, amellyel elejétől fogva körülvett . . . Örökké emlékezni fogok Dezsőmnek férfias eljárására, hogy az első években, dacára vágyainak és folytonos hívásomnak, nem keresett fel, mert számolt a következményekkel és mert nem akarta az én lelke nyugalmát felzaklatni.

Akkor nem tudtam mindezt felfogni, de most annál nagyobb az iránta érzett becsülésem . . .

Higye el Dezsőkém, jobb e pár hetet türelemmel kivárni, anélkül hogy újabb gyönyört megismerjünk, mert attól tartok, hogy még kínosabb mindkettőnknek a különélés ideje.

Azt is tudom, hogy édesem már rég meggyőződött önérzetes, szilárd jelleméről és ha kívánságának többet is engednék meg az illendónél, azért nem veszítenék édesem szemében . . .

Azon feltevésem, hogy magát mindig csak új és új gyönyörök érdekelhetik: kétkedő szivem fel-feltámadó aggálya, mert sokszor töpreng az, hogy képes leszek-e úgy testi, mint lelki szépségekkel édesemet egy életen át érdekelni, boldogítani? Nem fogja-e csalódás érni? Édesem képzeletében vénuszi tökéletesnek képzei ideálját és a valóságban csalódást fog érezni!

Ilyen gondolatokból és kételyekből származott azon feltevésem, amely kellemetlenül érintette Dezsőmet. Meg fog bocsátani aggódó szivemnek, ha megtudja, hogy szerelmét félti és emiatt történt mindez. — — — — —

T, 1907 május 6.

176.

A pénzes házasságra vonatkozott közlései nem tettek volna szenvedélyessé, de akkor ép csüggedt hangulatban voltam és érzékenyebben fogtam fel. Engem a mások véleménye hidegen hagy, a fő, hogy Dezsőm másképp ítéljen a szegény leányokról, akiknek a társadalomban nincs becsértékük, mivel szegények. Az ingadozástól sem féltem, mert ismerem jellemzilárdságát; engem csak az emberek álnoksága keserített el s aztán eszembe jutott édesemnek multkori életuntsága a páholyban, aminek okáról egy-egy szót elejtett és ami ma is szomorít, ha rá gondolok és azóta a szegénységem fájalmát jobban érzem . . .

Előbbi levelemben megírtam édesemnek, hogy miért nem akartam kívánságát mindjárt teljesíteni s ha soraimat másképp értelmezte, akkor az én hibám, hogy nem fejeztem ki jól magam. Még arról is biztosítom, hogy én nem ítélek a mások esze után és legkevésbé ami a szerelmünket illeti, csak szivem sugallata és saját belátásom után cselekszem. Minden egyébről inkább személyesen beszéljünk.

Ma eljátszottam K. úrnak a legnehezebb magyar ábrándot és megdicsért érte. Ha eljön, magának is eljátszom, meglátja, milyen szép. Epedő vágyó szívvel, nyugtalan sóvárgó lélekkel lesem a viszontlátás édes perceit. — — — — —

T, 1907 május 8.

177.

Indokolását átérttettem, szándékosan hallgattam róla, mert személyesen akartam beszélni minderről.

Hála Istennek, hogy egyszer megkezdték jövődöbeli otthonunk átalakítását, mily örömet lennék segítségére fáradságos munkájában.

Még mindig kételkedik? Persze, hogy úgy lesz, este csókjaival álomba fog ringatni és reggel csókokkal fog ébreszteni s ébrenálomban mindig mellettem lesz szabad idejében, úgy bizony! Most még használja ki a szabadságát, mert azután szabad idejét nekem kell szentelnie, elég soká nélkülöztem édesem közelségét.

Csak a jó Isten tudja, mennyire várom azt a percet, amikor mint szerető élettársat karjaiba fogad, mikor az első hitvesi csókot ajkamra nyomhatja, hisz akkor magával visz és akkor sohsem kell azután távol lennem galambtól, nem kell szenvednem, mert ha csókjára vágyom, ha ölébe kívánkozom, enyhíthetem szívem vágyát.

Elküldtem az igazgatónének szánt képet és levelet. Én is remélem, hogy jó viszony lesz köztünk, ami csak hasznomra válhat . . .

T, 1907 május 10.

178.

Nem tudok írni, csak érezni. Hogy mai lelkiállapotomat teljességében vázoljam, arra már nem vagyok képes, mert nincs szó, amely szívem háborgását, sóvárgását méltóan ecsetelné!

Ha itt lesz és ölében pihenek majd, érezni fogja szívem lüktetéséről, mily lázas nagy a szerelmem.

Mért csak vasárnap este jöhet édesem? Hacsak lehet, jöjjön már vasárnap reggel, hogy a délutánt együtt tölthessük.

Meg lesz lepve, mennyire lesóványodtam s mily halvány az arczinem, mióta utoljára látott. De annál szebb színe lesz majd édesem közelében, a boldogság rózsái fognak arcomon virulni.

T, 1907 május 13.

Most olvasva az „Utazás a Balaton körül“ művet, képzeletben megismertem a Balaton vidékét és most annál is inkább vágyom ilyen regényes vidéket bejárni, hogy magam szemével lássam, amiről eddig csak könyvekben olvastam.

Eötvös utazásának benyomásait, megfigyeléseit s az egyes várromokról hallott regéit oly önkéntelen lelkes hangon mondja el, hogy olvasva, lelki szemeim előtt látom a magyar tengert és népének eredeti bájosságát.

Oly mély hatást tett reám Eötvös könyve, hogy közvetlen látás nélkül is bevésődött emlékembe minden, amit leírt, úgy mintha magam ott lettem volna. A számtalan kedves epizód, mese, monda belevonásával még érdekesebbé teszi író a művét. Eötvös munkáinak főekessége a nyelv erőteljes magyarsága s a hazaszeretete, amely minden sorából kiérzik . . .

Édesanyám minden másnap a vízgyógyintézetbe jár és ezért délelőtt nem gyakorolhatok, mert a főzésnél van dolgom. Így minden délutánra marad, és a délutáni sétát sem nélkülözhetem, mert esténként kábult vagyok friss levegő nélkül. Ezek miatt holnap nem írhatok édesemnek.

T, 1907 május 14.

180.

Hogy ismét beteg volt, arra számítani kellett, mert lehetetlen, hogy oly hosszú éveken át tartott betegség egyszerre eltűnne, anélkül hogy visszatérnének néha a rohamai. Talán jobb, hogy most beteg, mint később.

Jó lesz, ha orvosához utazik és beszél vele mégegyszer esküvőnk előtt. Bár sajnálom, hogy ezáltal meg lesz rövidítve együtt-létünk egy nappal, de az orvossal való beszélgetés előbbrevaló; ettől függ a jövő boldogságunk.

Én úgy terveztem, hogy kedd d. u. megyünk a bútort megnézni s szerdán reggel a bejelentést elintézni és így jut még csókra, pihenőre is idő . . .

T, 1907 május 16.

181.

Egy boldog éjjel után, melyben újra átálmodtam az átélt mesés percek, első dolgom Dezsőmnnek írni. Hálálkodom a jó

Istennek, hogy ily boldogságban részesít. Maga az, hogy látva édesem felülmúlhatatlan viszonzszerelmét, amit már sok oldalról bebizonyított, oly érték, amit semmi kinccsel fel nem cserélnék.

Fájt a szívem a válás első perceiben, de később jegygyűrűmre esett a pillantásom és mintha azt súgta volna nekem valaki: „Ne keseregj! nemsokára a boldogság paradicsomában leszel, ahová oly rég vágyol!”

Ami meg a bútort illeti, nem találok szavakat, amivel örömemet kifejezhetném és különösen jól esett látnom, hogy Dezsőm az én ízlésem szerint választott . . .

T 1907 május 22.

182.

Ma egész délelőtt a varrónőnél és bevásárlással voltunk elfoglalva, holnap kimegyünk a bútorüzletbe és mindent elintézzük.

Talán a napokban egy kis meglepetésben részesíthetem. Az iratokat k. apám felvitte az anyakönyvvezetőséghez. A meghívószöveg így jó lesz?

Sajnálom, hogy megint bosszúsága volt, no de nemsokára mindennek vége és mindenért kárpótlást nyújt majd a közeljövő. Hamar fog elmúlni az idő, mert még sok végeznivaló vár ránk . . .

T 1907 május 23.

183.

Gondolni sem mertem, hogy oly rövid idő múlva ismét a karjaiban leszek. Miért hangoztatja, hogy nem énmiattam jön? Fél, hogy elbizakodottá tesz vele? Vagy azt hiszi, hogy veszít a férfisságából, ha abban a boldog csalódásban ringat, hogy vágya hozza ide?

Nyugodt lehet édesem, nem veszít a szememben, akármily gyengének is mutatkozik. De mindegy, akármilyen jön is, csak itt legyen megint a közelemben . . .

Ma vagy holnap ki leszünk hirdetve. Soká tartott az utánjárás, mert a rabbi beteg és jó, hogy sokkal előbb intéztük el a bejelentést . . .

T 1907 május 27.

184.

Azon kérdését, hogy szívesen látom-e, nem veszem komolyan, mert tudja, hogy nem érhet nagyobb öröm, mintha édesemet várom. Nincsen istenibb percem, mintha ölében ülve hallgathatom szíve

dobogását, ha ajkát ajkamon érzem, ha édes szerelmének hevét, illatát élvezhetem... És édesem még kérdezi, szívesen látom-e, mikor szívem, lelkem közelébe húz, érte eped!...

Bár jöhetne vasárnap, de boldoggá tenne!...

T, 1907 május 28.

185.

Lám édesem, mennyit szenved énmiattam, mennyi kellemetlensége volt már! félek, még megbánja, hogy megszeretett. Borzasztó volna, ha a bosszúságok még egy teljes hónapig tartanának!

Még egy hónap és mienk lesz az egész világ boldogsága. Akkor jó lesz visszagondolni a küzdéstele napokra.

T, 1907 május 29.

186.

Megírom édesem, milyen meglepetést tartottam számára. Két leánya K. úr vezetése mellett hangversenyt akart rendezni, ha megkapja a várostól a termet és akkor én is játszottam volna. De nem kapták meg a termet.

Ma órába jövet, K. úrtól hallok, hogy a 13 éves énekművész hangversenyén én is közreműködöm, már a programot is kinyomtatta, mert biztosra vette, hogy beleegyezem.

Én örömmel veszek részt a hangversenyen, de apám kérdezi, mire való és annyira haragszik érte, hogy azt mondja, nem jön el velem. Mégis sikerült rábeszélnem, hogy beleegyezett azon föltétellel, hogy a cimbalszállítás költségeit fedezik. Ma d. u. K. úr apámmal beszélni fog, én pedig magyarázom neki, hogy büszke lehet, hogy ily alkalommal közreműködhetek, ő erre azt felelte, hogy büszkébb, ha jól tudok főzni...

T, 1907 május 31.

187.

Hála Istennek, hogy megkapta már a szabadságát; most még csak a lakás és a berendezés rendbejőjön és akkor meg leszünk nyugodva...

T, 1907 június 7.

188.

Csak a húgom lesz koszorúsleány, már rég örül neki és magára bízza édesem, hogy ki legyen a vőfélye. Megírhatja barátjának,

hogy csinos koszorúsleánya lesz. Öccse is eljön? Az igazgatóék jönnek-e?

Ma eljátszottam K. úr zongorakiséréte mellett az Allaga-ábrándot, gyönyörűen egybeolvad e két hangszer az összjátékban, de nagyon nehéz jól kíséreni a zongorán.

Most látom, mennyire szeret az édesanyám, párszor rajtakaptam, amikor könnyezett, már most szomorkodik közeli távozásomon. Nagyon egymáshoz vagyunk szokva.

T 1907 június 10.

189.

Sietek megnyugtatóni, hogy most voltunk a rabbinátusnál az esketés napját bejelenteni. Bejegyezték 30-ára és nem szóltak semmit az ünnepről, de azért megnyugtatótásunkra kérdezősködni fogunk róla.

Kíváncsian várom a lakásügy végét, én nem bánám, ha akár mily szűk kis lakásunk lenne is, ha nem vettük volna már meg a bútort, de most már kár volna, ha nem örülhetnénk e gyönyörű berendezéssel.

Azért mégis nagyon kérem édesem, ne izgassa fel magát, ha most nem lehet úgy, ahogy szeretnénk, talán később meglesz Isten segítségével; mindennél fontosabb az egészsége, ha az megvan, akkor a boldogság teljes, akármilyen is a lakás.

T 1907 június 11.

190.

Ujabbán érdeklődve, megtudtuk, hogy 30-adika csakugyan zsidó bójtnap és a reákövetkező három hét is, amely idő alatt nem történhet esketés. Legkésőbb e hó 27-éig lehet csak templomi esketés. Ha lehet, intézze édesem úgy a dolgait, hogy három nappal előbb tarthassuk meg az esküvönket.

Rendtelenség, hogy ez megtörténhetett. Kétszer is jártunk ott, de a rabbi beteg, a helyettese meg azt mondja, ők úgyis szóltak volna idejekorán. Irjon azonnal, mert péntekig be kell jelenteni.

T 1907 június 12.

191.

Három levele közül az elsőben oly kedvesen, boldogan ír, hogy szinte feledtette velem azt a kellemetlenséget, ami a rabbi-hivatalban ért, ahol megtudtam, hogy 30-án nem lehet esketni!

Nem hiszem, hogy az ottani rabbi írásának eredménye lesz, mert a gyárvárosi rabbival beszélt a nagybácsim, de nem lehet.

Ha előbb jöhetne, hogy 27-én esküdnénk, akkor a rokonait én értesíteném és itt helyben az ujságba tennénk a változást; de ha Dezsőm nem akarja, úgy elmarad a templomi esketés, mert más mód nincs rá.

Ma reggeli levelével azonban megijesztett és nagyon aggaszt a mostani elkeseredett lelkiállapota. Borzasztó, hogy az a lakás annyi bajt okoz édesemnek. Csak ne engedné a kedélyét annyira izgatni, attól félek, hogy újra beteg lesz.

A szerelmünkre kérem, legyen türelemmel, nyugtassa meg az a tudat, hogy Juliskája mindennel megelégszik, akárhogy alakul is a lakás dolga . . .

Mit ér a szép nagy lakás, ha egészsége árán jutunk hozzá? Legyen jókedvű, kímélje magát és kerüljön el minden izgalmat! Úgy-e, megígéri édesem?

T 1907 június 13.

192.

Tegnapi felindult sorai után a mai hallgatása nyugtalanít. Nekünk még közvetlen esküvőnk előtt is kijut a rosszból; minden keservet meg kell ízlelnünk, míg elérhetjük a rég várt boldogságot.

Mindenféle sötét gondolatok izgatnak. Sejttem, hogy megint a lakásügy, amely édesemnek már annyi izgalmat okozott! Érdemes, hogy emiatt tönkretégye az egészségét? Ha nem lehet máskép, akármily szűken megleszünk, míg ősszel találunk majd alkalmas lakást. Vagy talán egészen megvonták a lakást? miért nem ír meg őszintén mindent? Kínoz a bizonytalanság, alig várom a reggelt, amikor k. levelét remélem megkapni.

T 1907 június 14.

193.

Egy ébrentöltött kínos éjjel után ma reggel vettem k. levelét, amelyből csak annyit tudtam meg, hogy képtelen volt írni, de hogy miért, azt nem említi. Rosszul érezte magát? Vagy már annyira terjed a iehangoltsága, hogy rám is haragszik, vagy megfélekedezik rólam?

Én megnyugszom Dezsőm akaratában és csak a nagybácsim kedvéért kívántam volna a templomi esketést s ha nem sikerül, arról nem tehetek.

Azt írja édesem, hogy a küzdelmek kibírásához kell az én ragaszkodásom . . . De hogy lehessen lelkileg segítségére, mikor

homályba burkolva tart mindent előttem; én csak az elkeseredettséget látom s nem tudom az okát! Fáj, hogy annak, aki szívéhez legközelebb áll, nem mondja el a történeteket.

Semmi nem érinthet fájdalmasabban, mintha elkeseredetten látom, viszont ha édes párom boldogságát látom, az felülmúl mindent, mindent!

S ezért minden gondolatommal azon leszek, hogy életét boldoggá tegyem. Bizom Istenben, hogy segítségemre lesz, hogy ezen életcélokat véghezvihessem; hogy minden cselekedetemmel oly örömet szerezhessenek, amint azt szívből szeretném.

T 1907 június 15.

194.

Mostani levele egész más, így szeretném a hangulatát állandóan látni és közelemben ilyennek is remélem mindig.

Hála Istennek, hogy egyszer megoldást nyert, bizony nehezen ment és majd az utolsó napig izgatta Dezsőmet és ezáltal engem is. De annál jobban meg fogjuk becsülni, mert gyönyörű lesz minden. Pár nap előtt láttam egyes elkészült darabot a bútorokból, igazán remek!

Még 9 nap, azután itt marad mellettem, nem fog többé fájni a válás, mert egymás közelében leszünk holtunkig. Istenem, de hálás vagyok . . .

T 1907 június 16.

195.

. . . Ma reggel beszéltem a bútorcsarnok vezetőjével, aki biztosított, hogy 24-éig teljesen berendezve áll a lakás; már megrendelte a vagon és holnap szállítják a bútort . . .

Irok B.-nének és ha a bútor ott lesz, ő örömmel segít a berendezésnél, amit ittléte alatt ő ajánlott fel, csak szeretném, hogy azért maga kérje fel őt és annál nagyobb örömmel teszi.

Mire itt lesz, magának szentelhetem minden időmet, mert addig mindent elvégzünk. Ne felejtse el, hogy három látogatást is kell tennünk, amit továbbra halasztani nem lehet.

Elolvadok a gondolattól, hogy együtt élhetünk majd, hogy csókban összeforr majd a lelkünk . . .

T 1907 június 17.

196.

Fölöslegesnek tartom édesem, hogy pár nap miatt cimbalmot béreljek, hisz ha nem akartam volna takarékoskodni, akkor itt tart-hattam volna az enyémet és külön küldhettem volna el.

Ha itt lesz, szabad időnket a parkban a fenyők közt fogjuk tölteni, — én bizony nem fogok egyebet tenni, mint ölében ülni, csókolni, szeretni, tőlem hiába kér mást . . .

A zenére jut később idő, majd ha olyan hangulatban lesz, hogy nem kívánja a közellétem, hanem a zene hangjaitól vár lelke-sítést. De a mostani együttlétünk alatt nem lesz rossz hangulatban . . .

T, 1907 június 13.

197.

Csak 3—4 nap van még a viszontlátásig; e tudat elfojt bennem minden más gondolatot, de nem csoda, mert egy ismeretlen, új világ nyílik meg előttem, boldogságom paradicsoma!

Bár már ne kellene írnom, hanem csókjaimmal fejezhetném ki, amit érzek . . .

T, 1907 június 20.

198.

Szerelemtől áradozó sorait olvasva, leírhatatlan, hogy mit érzek. Boldog vagyok, mert édesem ennyi tisztelettel és szerelemmel veszi körül személyemet és e boldogságtól sugárzó pillanatban hálát küldök az ég Urának, kérve, hogy tartsa meg Dezsőmnek irántam érzett szerelmét ugyanoly mértékben, mint ahogy most él szívében, örökre.

A jó Isten segítségét kérem, de jól tudom, hogy mostani érzéseinek állandósága tőlem függ és meg lehet győződve, hogy én szívvel-lélekkel azon leszek, hogy boldogságunkat utolsó percünkig fenntartsam . . .

Elhiszem, hogy e napok sok gondot, munkát rónak rá, csak már túl lenne mindezen! . . .

Én édesem magára bízom, hogy kit kér fel segítségére; ha tanácsomra nem hallgatott, akkor nem szólok többet bele. De nem helyeslem, hogy maga akar mindent elvégezni, van elég gondja s most még avval is bajlódjék! — — — — —

T, 1907 június 21.

Örömmel hallom, hogy hétfőn este jön és boldogan várom karjaimba, ahol édesem kipiheni sok-sok fáradságát és igyekezni fogok, hogy ezerszeresen megjutalmazzam jószágáért. Ezer csókkal, öleléssel fogom meghálálni azt a sok örömet, amit édesem a lakás szépségével szerez, amikor új otthonomba lépve, mint tulajdonomban gyönyörködhetek mindenben.

Nem hittem, hogy boldogságunk napjait oly mesés földi paradicsomban fogom átélni. És ezt a sok örömet mind Dezsőmnek köszönhetem; adja az Ég, hogy szerelemmel törleszthessem nemes szívének ajándékait. Igérem, hogy szerelmének rabja leszek, amíg élek és ez a rabság boldogságom teljessége!!

Most ez az utolsó levelem, ezentúl élőszóval fogom kifejezni dobogó szívem érzelmeit és kielégítem hő vágyaimat . . .

T, 1907 június 23.

Isten országa.

Le kell mosni a történelem lapjairól a vérfoltokat, hogy harag nélkül nézhessünk vissza a múltba. A történelem presztizsét különben is óvnunk illik, mert belőle nőttünk, mint földtalajból a falomb. Ugyanezért ne rosszalja senki, hogy beleuntunk a történetek keservein siránkozni és ahelyett kipirult orcával, felszabadultan nézünk le a talajszínre (a történelemre), amelyből a „má“-ba felszöknünk, — a törzsre, amelyen áttörtük magunkat, — az ágra, amelyen a kikelet napereje keresztülvert bennünket és amelyen, mint gyümölcs, ma is függünk.

*

A jövő nagyon egyszerű szavakba fogja beleterelni a terebélyessé vált régi fogalmakat. A jót-rosszat úgy fogja nézni, mint az oxigént és nitrogént. A kettő együtt élet és áldás; külön-külön az egyik éltet, a másik öl, az egyik jó, a másik rossz. *Ne válaszdszét, amit Isten egybeszerkesztett s akkor csak a jót ismered.*

Isten légiebb a levegőnél, éteribb az éternél és ritmikusan hatol bele a lélekzettel az életbe. Minden szív Istenből merít és ahol a szív Isten elől bezárul, ott zürzavar, fennhézázás, oszlás-bomlás vesz erőt a dolgokon és onnét a rothadás halálszaga elűz bennünket, hogy újra a szabályosan lélekző élethez meneküljünk . . .

*

Teli van a légkör a Teremtőnek éternél éteribb lényével, buzgón kínálkozó szellemmel. Csak mohó lelkek hiányoznak még, akik a szellemre éhesek . . . Fel kell adni az önhittséget, hogy kitaruljon az emberi szív a legjobb jó, a szellem előtt s hogy modern, új kultúrfokon ismét Isten gyermekeivé lehessünk.

*

A hit vagy a nemhit: a lelki szervek elasztikussága vagy merevsége. A merev testek a lélek szellőzetlen börtönei. Lakat rajtok az emberi elbizakodottság, amely kizárja a tudatból a hitet és evvel kizárja a tudatból a valóságot.

Vezessük le a fogalmakat egyszerű értelmükre, mert a legmagasabbhoz csak elasztikus szívvel, a legegyszerűbb szavak szálán s a legtisztább érzelmek sugarán lehet közeljutni.

A személyi önéből úgyis minden embernek ki kell egyszer lépnie. A vak önést elvetni és társadalmi közösségre vágyakozni: ez út az étikai felemelkedéshez. Mert a legáltalánosabb szellem-szociális közösségben: Isten a főtenyező. És aki a legnagyobb embertársadalmi közösségben legalább vággyal, hittel benne van, az Istenben van.

*

A történelem talajából felszökkent világfa lombjáról érett gyümölcsként nézek körül. Tekintetemben: csodálkozás, visszajilantásomban: megértés, és ezen önkéntelen helyzetben istenszüültt gyermeknek érzem magamat, aki képeket rajzol a lelkekben épülő Isten országáról.

És pirosuló gyümölcsök vagyunk mindannyian a történelem világfáján, amely fának gyökérzete a történelemelőtti sötét irtózatba nyúlik, — törzse a civilizációk korszakát őrzi, — lombja pedig most hullatja csalóka képzelgések leveleit.

*

Minden égi cél beleterelődik a földi lét formációiba. Ázsia az égi rejtelmek földi verme, — Európa a kinyilvánulások terepszínhelye. Ázsia: a misztikus test, — Európa e testnek arckifejezése . . .

A Keletet nyíllásra készíteni, annyi mint a szívet, tüdőt, vesét . . . bonckés alá venni. A Nyugatra a rejtelmesség fátylát erőszakolni, nem más, mint a nyílt arcot elburkolni . . .

Minden a Keletről jön, úgy mint mikor vér tolul a szívből az arcra, — mint mikor öröm ragyog ki a szívből a szemem . . .

Emberáradatok jönnek a Keletről, de a gyermekfriss szellem itt fog tőlük felragyogni; szent lelki áramok úsznak Kelet felől ide, de csak itt fognak világítani. Mérhetetlen univerzális források fakadnak Keleten, de itt lesz belőlük folyó-folyam-csermely-patak; láthatatlan párák szállnak fel Keleten s itt felhő-vihar-hó-eső lesz belőlük; ott él a rejtelmes kertész, de itt van a kiültető kertje s az ott elvetett mag termése is itt hajt ki, mert itt terem minden-minden szellemi, ami az embert képzelgő fennhézájásából meg fogja váltani.

Az arc minden titkot elárul, de a zárt testet nem szabad bontogatni, mert az belső titkos világ és a légkör megöli . . . A

várakozások hitese feszültségét egészen magunkba kell gyűjteni, hogy Európa a kirobbanásig sűrítse tettejét és önmagába veletlét.

Az ész káprázata tette a Keletet eddig részünkre felismerhetlenné. Pedig Kelet közepén: a mennyei birodalom úgy áll a többi államkeretekhez, mint anyanap bolygóihoz, holdjaihoz, üstököseihez; a fény-erő-meleg onnan származik, de a nap éget és vakít; nincs benne emberivé lehiggadt élet. Egy hült bolygó azonban hideg tükre a napnak. Ilyen bolygója Keletnek: Európa.

Ide terelődik ma az emberiség figyelme; itt épül az Úr országa, amelyre készülni kell és amelyről emberibb, anyagibb szavakat kell ezután ejteni.

*

A légkörbe telített szellemről beszéltem, mely mindenütt jelen van s csak mohó szellemszomjas lelkek hiányoznak még, akik a légbekurkolt szellemet magukba szűrnék. S miért hiányoznak? Tudatlanságból!

Isten magából kínálja a szellemet. Azt felvenni azonban értelem és akarat dolga. Az ember könnyítheti, nehezítheti vagy megakadályozhatja lelki evolúcióját. Mindenki elébe mehet a lelki nemesedésnek, vagy kitérhet előle. *Mert önzésből odaadásba, — önhittségből okosságba, — személyi körülzártaságból társadalmi közösségbe, — elszigeteltségből a világegyüttesbe felemelkedni: ez értelem, akarat és erkölcs dolga.*

És nem kell azt hinni, hogy valami különös követelménnyel áll szemközt a fejlődésre kiszemelt személy, aki arra volt eredettől hivatva, hogy mint a dús gázterület felszínén meredező gázkút, továbbvigye a rajta átverő világitó gázt és hogy minél teljesebben, minél bőkezűbben közvetítse a légkörbe (a társadalomba) a közlélek fogyhatatlan kútáradását.

*

Minden égi várakozás beleékelődik lassan-lassan az emberélet lelkiségébe s a régi látszatok, mint száraz avar, beleszöknek az új növésbe.

A megújhódó világnak azonban hajthatatlan kemény szavakból kell örökreszóló alapot készíteni; nem köből faragottakból, hanem érzékeny, fémöntött lelki szavakból, amelyek elakaszthatlan köráramot tudnak majd létesíteni népek és néprétegek között és

amelyek a fantáziák szívfék nélkül csapongó viharvillámaikat földbe tudják vezetni.

Ilyes szavakat érzek átviharzani szivemen-agyamon, valahányszor anyagiakról, nyomorról, uzsoráról, kihasználásokról és ember-társadalmi aránytalanságokról, vígasztalan állapotokról hallok panaszos hangokat, és tehetetlen, erőtlen, fogcsikorgató lázadásokat, amik elhangzanak, de nem segítenek, — évezrek vérfolyató harcai mellett sem segítenek!

S miért nem segítenek? . . . *Mert minden rossz a dolgok rossz nézéséből, megértetlenségekből és félreértésekből származik és a felsorolhatatlan sok rossznak, — az uzsorának, az emberi nyűgözésnek, a zsarnoki kihasználásoknak távolról sem gazdasági okok az okai, hanem a vak önzés.*

Az emberi rendeltetés évezres elmagyarázásából nőtt ki az önzés, a kultúrvilágoknak ez a legoktalanabb, legostobább jellemgombája.

Mint égnek meredő gázkutak, mérhetetlen gázterepeken, állnak-járnak az emberek ég és föld között. Láthatatlan lelkeik: felvevő csővezeték; szerzett képességeik a szétosztó szelep. Lelkeiket a világlélek végtelen forrása töltögeti és minél buzgóbban osztja a személy értelmi képességeinek szelepén a belegyült kincseket, annál bővebb az utánpótlás. Viszont, ha elzárja a szétosztó szelepét, akkor robbanásig túltelíti önmagát és telítettségével elfullasztja a további áramot.

*

Mi az ember rendeltetése? . . . A lelki közösségből nyert tartalmát és a társadalmi közösségből szerzett gyakorlatiságát a köz javára fordítani!

Aki nem ezt teszi, hanem a maga szűk körének kuporgatja a közösségből nyert kincseit, az avval gátat emel önmagában a közlélek beáramlása ellen. És ha elakad a lélek belülrőlvaló áramlása, akkor, bármit is cselekszik azután a személy, úgy mered ki a földből, mint egy elromlott kút, amely elfojtja a belenyíló áramot, hogy más ne kapjon belőle. És mi jön ezután? Az elhízás, a megmerevülés, az összeomlás vagy szétrobbanás . . .

*

Nem igaz, hogy Isten jutalmaz, — nem igaz, hogy Isten büntet! Ő méretlenül oszt lelket és szellemet! És a sors sem valami

ostorozó démon! Mindenki maga dönti el, hogy jójártú vagy romlott kút lesz-e belőle; — hogy vezetőke marad-e végig a közléleknek, vagy pedig elmeszesíti artériáit és útját szegi a teremtfolyamnak.

Nem rosszak azok, akik felhalmozzák az anyagi kincseket és elvonják a köztől, hanem ostobák, mert a maguk romlásán dolgoznak, anélkül hogy tudnák, hogy ezt teszik. Rossz nem is létezik. Az, amit rossznak néz az ember, csak a jónak a hiánya. Sötétség csak ott van, ahol a fény hiányzik.

Ami nem lejt együtt a haladással, — az visszamaradottságban elút a többiektől és a visszamaradottság kení reá a rossznak látszatos színeit.

*

Az embertársadalmi vajúdások harcai közt sokat hall az ember vádakról, amik alaptalanok és bűnökről, amik nem léteznek. Nem hiszek bűnök létezésében sem, csak a jónak oktan elmellőzéséről tudok és csak a minden hiúnak, rossznak vetélőanyját ismerem: *az önzést*, ami nem bűn, hanem *ostobaság*.

Isten méretlenül osztja a szellemet. Az anyagban manifesztálódó Természetnek azonban okossága és joga, hogy az ostobaságot a maga céljaira fordítsa és a közáramot magukba sikkasztó gázkutakat hegymagasra-dombszélesre dagassza és sziklává kövítse, hogy társadalmi létesítéseit belőlük építse és reájuk, mint kősziklákra állítsa.

*

A költő ne kutasson bűnösök után, akik nem léteznek, hanem igyekezzen szellemerejével az okosság örök útjáról évezrek porát eltakarítani, hogy az járható legyen, de már nem csupán bölcsék és kiváltságosak számára, hanem minden teremtett lélek számára.

A Természet sodorja intézményszervek és keretek megépítéséhez az önzőket és fufanggal dagasztja őket sokszor megmérhetetlen méretűekké. Az önzésbe merülő óriások azonban csak a pillanatok csábító örömet látják és nem tudnak a felhasználtságukról.

Istenem, mikor éhezők, nyomorgó szenvedők jajait hallom, velők szorul a szívem. De nem birnék a megkövülésre ítélt önzők ellen lázadni, mert részvétet érzek azok iránt, akik most dúslakodnak, — azokat pedig irigylem, akik túrni tudnak. A ma elmúlik, de a holnap megmarad. És csak a „ma“ a nyomorgatóké, a remény, az ígélet, a holnap a várakozóké. És amit természetesnek látok, azt

felpanaszolni nem tudom. Mert hogy néznének rám az emberek, ha könnybelábbadt szemmel panasználám, hogy a téglák kemények, — a kövek szívtelenek?

*

A történelem elején a kiválasztottság göggyébe göngyölt népeket próféták vigasztalták, bölcsek tanították. Az együttes emberiségnek azonban költők a tanítói.

De ne feledjük, hogy az egyetemes lélek egy és örök. Népek létkörében és mégis népek fölött teszi meg fejlődő útját az emberiség felé. Népek, fajok olvadtak egybe a történelem tüzeiben emberiséggé és a ma tanítói egykor népek prófétái és bölcsei voltak.

Lelki harcok riadóját fújjuk meg az ostobaság ellen! Az anyagba merült, öklelődő, fenyegető, egymást tipró-taposó harcok hiábavalók! Mert száz önző kidől és ezer ostoba áll helyébe, mert senki nem tudja, mit, miért cselekszik, amikor elzárja a szivektől, szájaktól, amit neki kellene a szivekhez-szajakhoz elvinnie.

Nem a kapitalizmus a bajok forrása, hanem az ostobaság! Az ostobaság ellen keli nyílt harcot vezetni! És ne fegyverrel vívjuk e harcot, hanem az „általános jó“ iránti rajongó szeretettel. Hogy fogyjanak az ostobák és hogy szaporodjanak a belátásos emberek minden létkörben!

*

Úgy áll ma a világ, mint zord télidőben az ágas-bogas, kúsza fa. A tudatlan nem hiszi, hogy a kopasz ágakat csakhamar dús-termő lomb fogja belepni.

Úgy áll ma minden, mint a kész épületkolosszus, felszerelten, felkészülten és mégis élet nélkül, lakó híjján.

Az avatatlan nem hiszi, hogy a lakók már költözőben vannak.

Minden úgy függ ma a bizonytalanság kőfalán, mint képerket a lakatlan díszteremben.

És ki sem hiszi, hogy ujjongó emberek csoportképe fogja a keretet nemsokára kitölteni öröms boldog környezetben.

Pedig lám, a vallás ilyen zord világfa. A szocializmus ilyen kész, de lakatlan világépület. A kapitalizmus ilyen sivár világkeret és hasztalan minden kétkedés, az elsők a dús világglomb, a másodikban a fellélekző s lelkezett lakók és a kapitalizmus keretében a jólétes boldog emberiség képe egyszerre csak meg fog jelenni és a dolgok váratlan új értelmet kapnak.

*

De ne bántsa senki a régi önzőket! Ők helyen vannak, mint faragott kő és szabatos téglá a falban, és erősen állnak, mint földbe-gyökerezett százados fa ága, törzse, gyökere . . . Az okos gyümölcs nem bántja a fát, amely létrehozta s az okos lakó nem bántja a házat, amelyben felnőtt, sem az épületet, amely őt megoltalmazza záporok-viharok ellen . . .

Jövőt nevelni: a mi hivatásunk; lelkeket eszméltetni: a mi kötelességünk; az emberies okosságot évezres mély álmából felrázni, ez a mi parancsunk!

Mert mi költők, messzi múltból jött lelkek vagyunk; tanult, gyakorlott mesterek, — Isten országának előmunkálói. Kőművesei, iparosai, kertészei, mindenesei is vagyunk, akik odaadással dolgozunk, — toborzunk és istenhitünk hálójával majd lelkeket fogunk, hogy ne üres szívvel, pihent karokkal várjuk az Úr országának közeli, nagyon közeli eljövetelét.

Tartalom.

Első rész:

	Lap
Testvér (1921)	3
A megújhódás partjain	5
Az isteni korszak	6
A végtelen	9
Isten	10
A szeretet	10
A szerelem	11
Megismerés	18
1869–1904	18
Ámor	23
A pesszimizmus	33
Hitoptimizmus	34
A hang: Levelek	38
Önkritika	143

Második rész:

Izzó lelkek	151
Lelkek szintézise	163
(Idegek)	164
A visszhang: Levelek	167
Isten országa	265

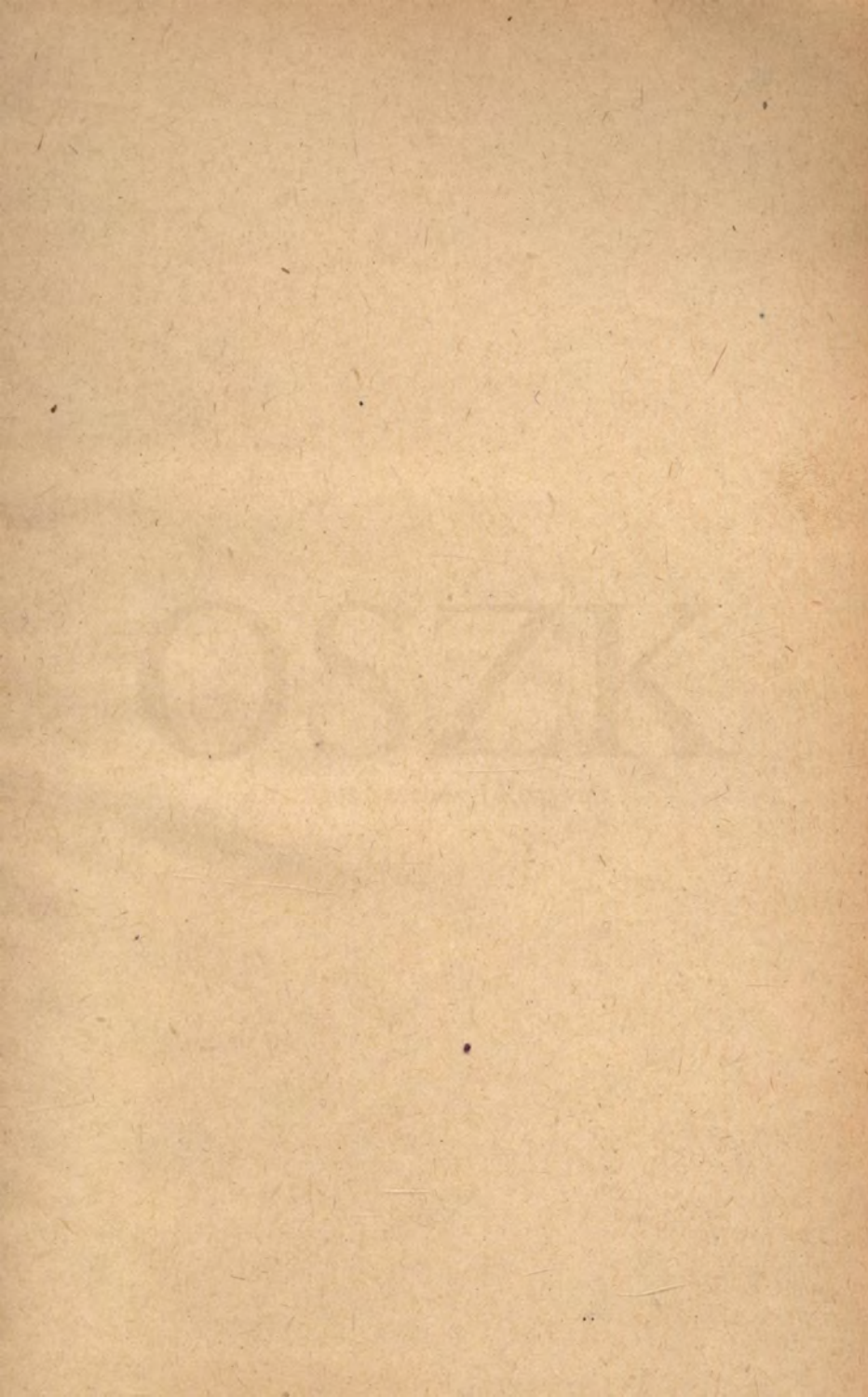

Előbb megjelent munkák:

1905. Nőkről, szerelemről. Vers és essay.
Pátria-nyomda, Budapest.
1906. Őlelkező gondolatok. Vers és essay.
Pátria-nyomda, Budapest.
1909. Die Bibel des XX. Jahrhunderts.
Pierson-Verlag, Dresden.
1910. Welterotik. Kosmogonie.
Xenien-Verlag, Leipzig.
1910. Weltverjüngung. Essays.
Xenien-Verlag, Leipzig.
1910. Világszerelem. Természeti filozófia.
Jókai-nyomda, Budapest.
1910. Uj Evolúciók. Őt essay.
Renaissance, Budapest.
1914. A Messiásság.
Haasz-nyomda, Veliki Becskerek.
1918. Az Eszme.
Haasz-nyomda, Veliki Becskerek.
1919. Megismerés.
Haasz-nyomda, Veliki Becskerek.
1922. Das Deutschtum. Eine Deutung.
Schneller & Brüder Göschl, Veliki Becskerek.
1922. Az Asszony.
Schneller és Göschl Testvérek
Veliki Becskerek.
1923. Megszólal a Történelem.
Schneller és Göschl Testvérek
Veliki Becskerek.
1923. A Test.
Schneller és Göschl Testvérek
Veliki Becskerek.

Ára 300³ – dinár

:	Schneller és
:	Göschl Testvérek
:	könyv-
:	nyomdája
:	Vel. Beeskerek
:	Gönnözüim - U. 10
:

OSZK

